

თამარ ვაშაკიძე

ზმნის აღწერითი წარმოება.
ძველ ქართულში

თბილისი
1993

წინამდებარე ნაშრომი ეხება ზმნურ ფორმათა წარმოების მნიშვნელოვან მხარეს ძველ ქართულში. საგულისხმოა, რომ სინთეზურ ფორმათა პარალელურად დასტურდება აღწერითი წარმოების სისტემაც, რაც, რა თქმა უნდა, შემთხვევითი არ არის. დგება როგორც პირველადობა – მეორადობის საკითხი ორგანულ და პერიფრასტულ ვარიანტებს შორის, ისე მათი ფუნქციური მსგავსება-განსხვავების გამოვლენის პრობლემა, ანალიზურ და სინთეზურ ფორმათა ურთიერთჩანაცვლების კანონზომიერების საკითხი და სხვა.

წიგნი განკუთვნილია ენათმეცნიერთათვის.

რედაქტორი: პროფ. თ. უთურბაძე

რეცენზენტები: პროფ. ელ. ბაბუნაშვილი, პროფ. იზ. ჩანტლაძე.

წიგნის გამოცემაში დახმარებისათვის ავტორი
დიდ მადლობას ეცხადებს ზურაბ ტატიშვილს

შესავალი

ა/საკითხის რაობისათვის

ანალიზური კონსტრუქცია წარმოადგენს ძირითადი (დამოუკიდებელი) და დამხმარე (მეშველი) სიტყვების შეხამებას [(I,33), გვ.31].

სამეცნიერო ლიტერატურაში ზმნის აღწერით ფორმას ეწოდება ანალიზური კონსტრუქცია [(I,32), 31], [(I,32), გვ.3], [(I,32), გვ.6], [(I,32) გვ.11], [(I,32), გვ.15], [(I,32), გვ.17], [(I,32), გვ.19], [(I,32), გვ.24], [(I,32), გვ.35]; ანალიზური ფორმა [(I,32), გვ.6-7], [(I,32), გვ.9], [(I,32), გვ.10], [(I,32), გვ.14], [(I,32), გვ.18-19]; თავისუფალი სიტყვათშეხამება [(I,32), გვ.22-23]; ანალიზური კომპლექსი [(I,32), გვ.25-26], [(I,32), გვ.28].

ე. მ. ფირმუნსკი აღნიშნავს, რომ ანალიზური კონსტრუქციები ჩნდება სრული მნიშვნელობის მქონე სიტყვათა გრამატიზაციის შედეგად... გრამატიზაციას ექვემდებარება არსებობისა და გარდაქცევის, აგრეთვე მოქმედებისა და სტატიკის შინაარსის გამომხატველი ზმნები, მოდალური ზმნები, კუთვნილებითი ნაცვალსახელები და სხვა [(I,32), გვ.3].

ო. პ. სუნიკის აზრით, ანალიზური კონსტრუქციები უფრო გამოკვეთილად ჩანს სინთეზური წყობის ენებში (რადგანაც ნათლად წარმ.ჩნდება შეპირისპირება ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის) [(I,32), გვ.6].

ტ. ა. ბერთაგაევი ანალიზურ კონსტრუქციას განმარტავს, როგორც სიტყვათშეხამების განსაკუთრებულ ტიპს [(I,32), გვ.10].

ა. ხოჯიევი ერთმანეთისაგან მიჯნავს რთულ ზმნასა და ანალიზურ კონსტრუქციას. იგი აღნიშნავს, რომ რთული ზმნა შედგება ორი ან მეტი სრული მნიშვნელობის მქონე სიტყვისაგან, ხოლო ანალიზური კონსტრუქცია – დამოუკიდებელი ერთეულისა და დამხმარე ზმნისაგან [(I,32), გვ.19].

ნ. ე. სოლნცევა და ე. მ. სოლნცევი აღნიშნავენ: ენაში ანალიზურ ფორმათა არსებობა არ ნიშნავს იმას, რომ მოცემული ენა ანალიზური წყობისაა. ენა ანალიზურია იმ შემთხვევაში, თუ სიტყვათა დამოკიდე-

ბუღება საუბარში გამოიხატება არა სიტყვებით (სიტყვის ფორმებით), არამედ სხვა საშუალებებით (მაგალითად, სიტყვების განაწილებით სა-საუბრო მეტყველებაში)... ანალიზური ფორმა მორფოლოგიური მოე-ლენაა, ანალიზურობა ენისა – სინტაქსური... ანალიზურ ფორმათა არ-სებობა არ ნიშნავს: სენის ანალიზურობას (მაგ., რუსული, გერმანული...)... ანალიზურობა – მახასიათებელია იზოლირებული ენებისათვის, სრუ-ლი იზოლაცია ბაღებს სრულ ანალიზურობას (მაგ., ჩინური ენა) [(I,32), გვ.7].

ა.ა. ლეონტიევის აზრით, ანალიზურია ფორმა იმ შემთხვევაში, თუ მოცემული სიტყვა-ფორმა შეიძლება შეიცვალოს იმავე პარადიგმის სხვა სიტყვა-ფორმით [(I,32), გვ.9].

ი.ი. იუკერმანი წარმოადგენს რთული ფორმისა და ანალიზური ფორმის გარჩევის ცდას, იგი აღნიშნავს, რომ ანალიზური ფორმა სტრუქტურულად სიტყვათშეხამებას უტოლდება, რთული ფორმა კი, თავისი შინაგანი აგებულებით, რთული სიტყვის ბაღლია [(I,32), გვ.14].

მ.ა. კუმახოვი აღნიშნავს, რომ ანალიზური ზმნები თავისი ბუნებით თავისუფალ სიტყვათშეხამებას წარმოადგენს. მკვლევარის აზრით, მხო-ლოდ სემანტიკური ერთიანობა არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ ანა-ლიზური ზმნები სიტყვათა გარკვეულ კლასს განეკუთვნოს [(I,32), გვ.22].

პ.ი. სკორიკი ანალიზურ კონსტრუქციას მიჯნავს შედგენილი შემას-მენლისაგან. იგი აღნიშნავს, რომ ანალიზურ კონსტრუქციას კითხვა და-ესმის სინთეზური საშუალებით (და არა ანალიზურით), რომელიც გამო-იხატება ერთი სიტყვით. მკვლევარის აზრით, რაც უფრო ნაკლებად და-სუსტებულია ლექსიკურად ანალიზური კონსტრუქციის დამხმარე კომ-პონენტი, მით უფრო მეტად უახლოვდება აღნიშნული კონსტრუქცია ლექსიკურ წარმოებას და, პირიქით, რაც უფრო მეტადაა დასუსტებული ლექსიკურად დამხმარე წევრი, მით უფრო უახლოვდება მოცემული კონ-სტრუქცია ანალიზურ წარმოებას (გრამატიკულ წარმოებას). პ.ი. სკო-რიკი აღნიშნავს, რომ ანალიზური კონსტრუქცია ლექსიკური სემანტი-კით ანალოგიურია სიტყვისა, ხოლო სტრუქტურულად – სიტყვათშეთან-ხმებისა, მაგრამ აღნიშნული კონსტრუქციის დაყვანა არ შეიძლება არც სიტყვამდე და არც სიტყვათშეთანხმებამდე. ანალიზური კონსტრუქცია – ეს არის განსაკუთრებული ენობრივი ერთეული – ანალიზური კომპ-ლექსი [(I,32), გვ.25-27].

მ.ა. ბოროდინა ანალიზურ წარმოებას მორფოსინტაქსის სფეროს განაკუთვნებს [(I,32), გვ.34].

ძველ ქართულში ზმნის აღწერითი წარმოება სამ ძირითად ტიპს წარმოგვიდგენს: 1. აღწერითი ფორმები (იგივე პერიფრასტული ფორმები, ანალიზური ფორმები); 2. აღწერითი კონსტრუქციები (იგივე პერიფრასტული კონსტრუქციები, ანალიზური კონსტრუქციები); 3. ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს უტოლდება.

ზმნის აღწერით წარმოებას ეწოდებთ ყველა სახის მეშველზმნიან ფორმას, მაშასადამე, ყველა სახის შედგენილ შემასმენელს (ქალაქ-ყო, სპასალარ-ყო, მრთელ-ყო, გვრგვინოსან-ყო, უპატიო-ყო, სარწმუნო-ყო, აღმატებულ-ყო, ღმერთ-იქმნა, კაც-იქმნა, ჩჩვლ-იქმნა, იაყარ-იქმნა, ქასაკოვან-იქმნა, სურვიელ-იქმნა, მობაძაე-იქმნა, განკეთებულ იქმნა, უტყუ-იქმნა, თვთმხილველ-იქმნა, ღედა არს (იგი), მკვდრ არს (იგი), ტკბილ არს, კადნიერ არს, უნაკლულო არს, მდგომარე არს, მწუხარე არს, მხედველ არს, შეერდომილ არს, საეჭუელ არს, შესაწყნარებელ არს, უშიშ არს, ტრფიალ არს, მზადმქონებელ არს, უნუგეშინისცემო არს, ძნელ-ურჩს, ტკბილ-ურჩს, მძიმე-ურჩს, სახელ-სდებს, ძალ-უძს, პატივ-სცა, გზა-სცა, კმა-სცა, ნათელ-სცა, წარწერად-სცა, შეურაცხყოფად-სცა, შერჩუნებად-სცა და სხვა), აგრეთვე იმ ტიპის სინტაქსურ შეხამებას (აღწერით კონსტრუქციას), რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტი ეძებნება (ცხოელს ჰყოფს – აცხოველებს, მიზეზად ჰყოფს – იმიზეზებს, ჰყო ზავი – დაეზავა, შენდობაჲ ჰყო – შეინდო, შეზრახვაჲ ყო – შეიზრახა, იქმნა შენებაჲ – ასუნდა, იქმნა განყოფაჲ – განიყო, უგუნური არს – უგუნურებს, არს მკურნალი – მკურნებს, სიყუარული აქუს – უყუარს, კელმწიფებაჲ აქუნდა – კელმწიფობდა, ბრალი დასდევს – დააბრალეს და სხვა) ან არ ეძებნება, მაგრამ სახელური და ზმნური კომპონენტები ისე მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული სემანტიკურად, რომ ერთ მთლიან ოდენობას – აღწერით კონსტრუქციას (სინტაქსურ შეხამებას) წარმოადგენს (სახედ-ყო, ბოროტს-უყოფს, იქცევისად-ყო, მამაჲ იქმნა, იქმნა ეშმაკისად, იქმნა უაღვროდ, წმიდაჲ ხარ, სხუაჲ არს, ეშმაკეული იყო, ლინებული არს, განწესებულად იყო, განსაცდელად-ურჩს და სხვა). ფრაზეოლოგიური გამოთქმებიც ზმნის აღწერით წარმოებაში შემოგვაქვს, რადგანაც ისინი გრამატიკულად პერიფრასტულ ფორმებს უტოლდება (ყურად-ილო, გულად-ილო, მუცლად-ილო, სიტყუას-უგებს, შურ-აგო, შეილ-ისხნა, თავს-ისხმიდა, გულს-ედგა, თუალ-ახუნა, ადგილ-იყრა, პატიუ-უყრა, პირი-დაიყავ, ქვაჲ დაჰკრიბა და სხვა).

მაშასადამე, აღწერითი წარმოება ზმნისა საერთო სახელწოდებაა

ყველა ზემოთ წარმოდგენილი პერიფრასტული ფორმის, კონსტრუქციონისა და ფრაზეოლოგიური გამოთქმისა.

ბუნებრივია, დაისმის კითხვები: რას წარმოადგენს მორფოლოგიურად აღწერილი ფორმა, აღწერილი კონსტრუქცია და ფრაზეოლოგიური გამოთქმა? რა არის სინტაქსურად აღწერილი ფორმა, აღწერილი კონსტრუქცია და ფრაზეოლოგიური გამოთქმა? რა განსხვავებაა აღწერით ფორმასა და აღწერით კონსტრუქციას შორის (სამეცნიერო ლიტერატურაში ანალიზური ფორმა და ანალიზური კონსტრუქცია სინონიმებად გამოიყენება)? რატომ მივაკუთვნებთ ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებს ზმნის აღწერით წარმოებას?

ჩვენ არ ვეთანხმებით ღებულებას იმის შესახებ, რომ ანალიზური კონსტრუქცია (ანალიზური ფორმა) წარმოადგენს მხოლოდ ძირითადი (დამოუკიდებელი) და დამხმარე (მეშველი) სიტყვების შეხამებას. ვფიქრობთ, ანალიზურობა ზმნისა მოიცავს უფრო ფართო სფეროს. ანალიზური წარმოება აერთიანებს არა მხოლოდ დამოუკიდებელი და დამხმარე კომპონენტებისაგან შემდგარ ოდენობებს (მონასტერ-ყო, აღმატებულ-ყო, კაც-იქმნა, უტყუ-იქმნა...), არამედ ყველა სახის პერიფრასტულ კონსტრუქციასა (იქმნა შენებაა – აშენდა, ჰყო შენდობაა – შეინდო, აქუს მთაერობაა – მთაერობს...) და ფრაზეოლოგიზმს (თუ ეს უკანასკნელი გრამატიკულ-დ აღწერით ფორმას უტოლდება: ყურად-იღო, ქატივ-უაყრა, პირი-დაიყო და სხვა მრავალი).

მამასადამე, ანალიზური წარმოებისათვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი (მაგრამ არა ეროადერთი) ძირითადი ნიშანია დამოუკიდებელი და დამხმარე სიტყვების (ქართულში სახელური და ზმნური კომპონენტების) შეხამება (კაც-იქმნა, სასალარ-ყო, ტკბილ-უნის...).

ანალიზური წარმოების ერთ-ერთ ძირითად ნიშნად მიგვაჩნია პერიფრასტულობა (აღწერილობითობა), ორკომპონენტურობა ზმნისა (ძველ ქართულში აღწერითი კონსტრუქცია ყოველთვის ორკომპონენტურობა, სხვა ენებში პერიფრასტული კონსტრუქცია შესაძლებელია სამი და მეტი კომპონენტისგანაც შედგებოდეს), თუნდაც ერთ-ერთი კომპონენტი არ იყოს დამხმარე (მეშველი) საშუალება (ყო აღთქუმაა-აღუთქუა, იქმნა შენებაა – აშენდა, სიყუარული აქუს – უყუარს...).

ანალიზური წარმოებისათვის დამახასიათებელი მესამე ძირითადი ნიშანია შესაბამისი ორგანული წარმოების მქონე ვარიანტების არსებობა. მამასადამე, თუ წინადადების ორი წევრისაგან (მაგ., სუბიექტისა და შემასმენლისაგან, პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლისაგან, უბრალო დამატებისა და შემასმენლისაგან და სხვა) შემდგარ შეხამებას (აღ-

წერით კონსტრუქციას) ეძებნება ორგანული წარმოების ვარიანტი, რომელიც მას პარადიგმაში თავისუფლად ენაცვლება, მოცემული სინტაქსური შეხამება ანალიზურ კონსტრუქციას წარმოადგენს (იქმნა დაცემა — დაეცა, ჰყო ზავი — დაეზავა, ჰყო სერი — ისერა, ცხოველს-ჰყოფს — აცხოველებს, მიზეზად ჰყოფს — იმიზეზებს და სხვა მრავალი).

ანალიზური წარმოებისათვის დამახასიათებელი მეოთხე ძირითადი ნიშანი სემანტიკურია. თუ სინტაქსური შეხამების კომპონენტები სემანტიკურად ისე მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული, რომ ერთ მთლიან ოდენობად (აღწერით კონსტრუქციად) აღიქმება (მიუხედავად შესაბამისი ორგანული წარმოების მქონე ვარიანტების უქონლობისა), იგი ანალიზურ კონსტრუქციას წარმოადგენს. აღსანიშნავია, რომ ხშირად ძველ ქართულში აღნიშნული ტიპის შეხამება გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (სახედ-ყო, იქცევისად-ყო, იქმნა უაღვროდ, იქმნა ეშმაკისად), თუმცა გარდაქცევის შინაარსის წარმოჩენა აუცილებელი არ არის (წმინდაა არს, სხუაა არს, ეშმაკეული იყო, განწესებულად იყო, განსაცდელად -უჩნს და სხვა).

მეხუთე ნიშანი ანალიზური წარმოებისა ფრაზეოლოგიურობაა. ხშირად შესიტყვების შემადგენელ კომპონენტთა ჯამი არ უდრის ამ შესიტყვებით წარმოჩენილ შინაარსს, მაგრამ აღნიშნული სემანტიკის გამოხატვა მხოლოდ ამ ორი კომპონენტის ურთიერთშეხამებითაა შესაძლებელი (მხედველობაში გვაქვს იმ ტიპის ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს უტოლდება): მუცლად-იღო (მუცლად-ღება — მიდგომა, დაორსულება), კუალად-აგო (კუალად-გება — მიცემა, დაბრუნება), გულს-ედგა (გულს-დგმა — მტერება), ბაგეს-უყოფდა (ბაგის-ყოფა — დაცინვა, კიცხევა) და სხვა მრავალი.

შეუძლებელია, ანალიზურ წარმოებას ხუთივე ნიშანი ერთდროულად ახასიათებდეს. მაგალითად, ხმასალარ-ყო, მონასტერ-ყო, გურგუნოსან-იქმნა, ერთსარწმუნოება-იქმნა და სხვა მისთ. ფორმებს ახასიათებს სამი ნიშანი: ა/ორკომპონენტთანობა (პერიფრასტულობა), ბ/დამხმარე წვერის არსებობა და გ/სემანტიკური მთლიანობა; მხიარულ-ყო, წმიდა-ჰყო, მრთელ-ყო, კაც-იქმნა, ცოცხალ-იქმნა, ტკბილ-უჩნს და მისთ. ფორმებს — ოთხი ნიშანი: ა/ორკომპონენტთანობა (პერიფრასტულობა), ბ/დამხმარე წვერის არსებობა, გ/სემანტიკური-მთლიანობა და დ/შესაბამისი ორგანული წარმოების მქონე ვარიანტების არსებობა (მხიარულ-ყო — განამხიარულა, წმიდა-ჰყო — განწმიდა, მრთელ-ყო — განამრთელა, კაც-იქმნა — განკაცნა, ცოცხალ-იქმნა — განცოცხლდა, ტკბილ-უჩნს-ეტკბილების და სხვა); ყო აღთქუმაა, იქმნა შენებაა, ხიყუ-

არული აქუს ტიპის ანალიზური კონსტრუქციებისათვის დამახასიათებელია სამი ნიშანი: ა/პერიფრასტულობა (ორკომპონენტიალობა), ბ/სემანტიკური მთლიანობა და გ/შესაბამისი ორგანული წარმოების მქონე ვარიანტების არსებობა (ყო აღთქუმა – აღუთქუა, იქმნა შენება – აშენდა, სიყუარული აქუს – უყუარს, იქმნა დაცემა – დაცა, ჰყო ზაი – დეუზა, ცხოველს-ჰყოფს – აცხოველებს და სხვა); რაც შეეხება სახედ-ყო, იქვეისად-ყო, იქმნა-უადუროდ, იქმნა ეშმაკისად, წმიდაა არს, სხუაა არს, ეშმაკეული იყო და მისთ. ფორმებს, ახასიათებს ანალიზური წარმოების ორი ნიშანი – პერიფრასტულობა (ორკომპონენტიალობა) და სემანტიკური მთლიანობა, რის გამოც მოცემული ორი კომპონენტი ერთ მთლიან ოდენობად აღიქმება.

ფრაზეოლოგიზმების ერთი ნაწილისათვის დამახასიათებელია ანალიზური წარმოების ორი ნიშანი – პერიფრასტულობა (ორკომპონენტიალობა) და ფრაზეოლოგიურობა (გულად-ილო, მუცლად-ილო, კუადად-აგო, გულს-ედგა, ბაგეს-უყოფდა და სხვა მრავალი), ხოლო მეორე ნაწილისათვის – სამი ნიშანი: ა/პერიფრასტულობა, ბ/ფრაზეოლოგიურობა და გ/შესაბამისი ორგანული ვარიანტების არსებობა (ნათელ-ილო – მოინათლა, მიზეზ იღგამს – იმიზეზებს).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჩვენ ერთმანეთისაგან ემიჯნავთ ანალიზურ ფორმასა და ანალიზურ კონსტრუქციას (თუმცა, როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ, ანალიზური ფორმაცა და ანალიზური კონსტრუქციაც ანალიზურ წარმოებად მიგვაჩნია). ქართული ენის ბუნებიდან გამომდინარე, ძირითად განმასხვავებელ ნიშნად (პერიფრასტულ ფორმასა და პერიფრასტულ კონსტრუქციას შორის) უნდა ჩაითვალოს სახელური კომპონენტის ბრუნვის ფორმა (მაშასადამე, თუ რა ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი აღწერითი წარმოების სახელური წევრი). წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტის მქონე ანალიზური წარმოება აღწერით ფორმად მიგვაჩნია, რადგანაც ამ შემთხვევაში სახელური და ზმნური წევრები დამოკიდებულია ერთმანეთზე და მათი ურთიერთკავშირი ერთ მთლიან ანალიზურ ფორმას წარმოადგენს. აქვე აღვნიშნავთ, რომ აღწერით ფორმაში დამოუკიდებლობას მოკლებულია არა მხოლოდ ზმნური კომპონენტი, რომელიც მეშველი ზმნის ფუნქციას ასრულებს, არამედ სახელური წევრიც, რომელიც, მართალია, ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე ერთეულია, მაგრამ მაინც აკლია დამოუკიდებლობა, რაც, მაგალითად, დამახასიათებელია არაწრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტისათვის, შდრ.: მონასტერ-ყო, ქალაქ-ყო, უფალ-ყო, დადად-

ყო, ამო-ყო, იავარ-ყო, უმკვდრო-ყო, ბრალეულ-ყო, სასმენელ-ყო, აღურაცხელ-ყო, წარგზავნა ჰყო, დვენა-უყო, ჯელთ-კლებულ-ყო, კაც-იქმნა, ჭაბუკ-იქმნა, ყრმა-იქმნა, ამპარტავეან-იქმნა, მანკიერ-იქმნა, უმარჯუ-იქმნა, ჰასაკოვან-იქმნა, ზიარ არს, კოჰლ არს, მძიმე არს, ნეტარ არს, მიღრეკილ არს, შეერდომილ არს, მოწვეწვეულ არს, ხუედრებულ არს, ქადაგებულ არს, ძნელ-უნის, ფიცხელ-უნის, ბორც-უნის, უპატი-ოსნე-უნის, სირცხვლ-უნის, სახელ-სდებს, ძალ-უძს, პატივ-სცა და შენ-დობაჲ-ჰყო, ბრძოლაჲ-ყო, ამბორს-უყოფს, ცხოელს-ჰყოფს, სახედ-ყო, შეკრულად-ყო, აღმართებაჲ იქმნა, დაცემაჲ-იქმნა, ხედ-იქმნა, წმიდაჲ არს, ეშმაკეული იყო; ღიწებული არს, პირკეთილი არს, ერისკაცი არს, სიყუარული აქუს, ჯელმწიფებაჲ აქუს, სწრაფაჲ აქუს, მსახურებაჲ აქუს, ღმერთად-უნის, განსასუენებელი სცეს.

არაწრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი (სახელობითით, მიცემითით, ვითარებითით) სახელური კომპონენტის მქონე ანალიზური წარმოება აღწერითი კონსტრუქციას (ბრძოლაჲ-ყო, ცხოელს-ჰყოფს, შეკრულად-ყო, აღმართებაჲ-იქმნა, ხედ-იქმნა, ერისკაცი არს, ჯელმწიფებაჲ აქუს და სხვა მრავალი). როგორც საილუსტრაციო მასალიდან ჩანს, ამ შემთხვევაში სახელური წვერი გაცილებით უფრო დამოუკიდებელია მიზი ზმნური ნაწილისაგან, ვიდრე წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სახელური კომპონენტი (მიზი ზმნური წვერისაგან). ზემოაღნიშნულის გამო, მოცემულ პერიფრასტულ წარმოებას ანალიზურ კონსტრუქციას ეწოდებთ.

აქვე აღვნიშნავთ იმ გარემოებას, რომ ზოგჯერ შესაძლებელია აღწერითი წარმოების სახელური წვერი წარმოდგენილი იყოს არაწრფელობითი ბრუნვის ფორმით (მაგ., მიცემითი ბრუნვის ფორმით), მაგრამ პერიფრასტული წარმოება მაინც აღწერით ფორმას წარმოადგენდეს (და არა აღწერით კონსტრუქციას), რადგანაც ამ შემთხვევაში სახელური და ზმნური კომპონენტები ისე მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული სემანტიკურად (მიუხედავად იმისა, რომ მოცემულ აღწერით წარმოებას არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი), რომ ერთ მთლიან ოდენობად, აღწერით ფორმად, აღიქმება (მაგ., წამს-უყო). პერიფრასტულ ფორმებს წარმოადგენს აგრეთვე აღწერითი მყოფადი (წარსლვად არს) და აღწერითი კაუზატივი (მოღებად-სცა) ძველ ქართულში.

მორფოლოგიურად აღწერითი ფორმაც (ქალაქ-ყო, კაც-იქმნა, ტკბილ-არს და სხვა), აღწერითი კონსტრუქციაცა (ზრუნვაჲ-ყო, სიყუარული აქუს...) და ფრაზეოლოგიური გამოთქმაც (ყურად-იღო, მუც-

ლად-ილო) ზმნის აღწერით (ანალიზურ, პერიფრასტულ) წარმოებად მიგვაჩნია; სინტაქსურად აღწერითი ფორმა შედგენილი შემასმენელია (ქალაქ-ყო, კაც-იქმნა, ტყილ არს), აღწერითი კონსტრუქცია – პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის (ზრუნვა-ყო) ან უბრალო დამატებისა და შემასმენლის (სახელ-ყო) შეხამება, ფრაზეოლოგიზმი (მაგ., ყურად-ილო, მუცლად-ოო ტიპისა) – ასევე უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამება.

ყურადღებას გაეამახვილებთ კიდევ ერთ საკითხზე. ზოგჯერ ჭირს განსაზღვრა იმისა, თუ წინადადების რომელი წევრი წარმოგვიდგება აღწერითი წარმოების (სინტაქსური შეხამების) სახელურ კომპონენტად. „მიზეზად სიცილისა ჰყოფ გინებასა“ წინადადებაში „ჰყოფ“ ზმნურ კომპონენტს შესაძლებელია დაუკავშირდეს როგორც უბრალო დამატება (მიზეზად ჰყოფ), ისე პირდაპირი ობიექტი (ჰყოფ გინებასა). ამ შემთხვევაში, ეფიქრობთ, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სემანტიკას (ამ შემთხვევაში გარდაქცევის სემანტიკას), წინადადების რომელ წევრთან უფრო მჭიდროდაა დაკავშირებული ზმნური ნაწილი (აღწერით კონსტრუქციად მიგვაჩნია მიზეზად ჰყოფ შეხამება).

ბ/საკითხის ისტორიისათვის

ქართულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ზმნის აღწერით წარმოებას მრავალი საინტერესო ნაშრომი ეძღვნება. ძველი გრამატიკოსებიდან აღნიშნულ საკითხს სპეციალურად არაეინ შეჰხებია. ერთი კი აღსანიშნავია, რომ მათ დრო-კილოთა III სერიის ნაკვეთებში გამოყოფილი აქვთ აღწერითი წარმოების ზმნები, მაგალითად, ზ. შანშოვანი წარმოგვიდგენს შემდეგ პარადიგმებს:

მარადის სრული

1. ექნილვარ
2. ქნილზარ
3. ქნილა
1. ექნილვართ
2. ქნილზართ
3. ქნილან

ზუსრული

- ექნილიყავ
- ქნილიყავ
- ქნილიყო
- ექნილიყავით
- ქნილიყავით
- ქნილიყვენ [(1.23) გვ.25].

ენებითი გეარის ფორმებთან დაკავშირებით (რომელიც აღწერითი ენებითის ფორმებსაც მოიცავს) ანტონ პირველი აღნიშნავს: „ენებითთა ზმნათაგან მიღებულინი ბრუნვლნი ბუნებისაებრ ენებისა არიან ნიადაგ

დაწყებითნი, მით რომელ, რომელიცა სახელი ბრუნვლი მიღებულნი ზმნისაგან განსაცხადებელ-იქმნა რამესა მოქმედებისა ვითარებისა ქტმ-მდებარედ სახელისა, რომელ უფალი ზმნისა, იუნებს მოქმედებისა-გან და თვთ ქტმ-მდებარე იქმნების მისგან ენებისა, რომელიცა ბუნებისა მებრ თვისისა ენება ესე ითხოვს დაწყებითად ბრუნვლსა, მაგალითებრ: კლიტოს მოიკლა ალექსანდრესგან, საყდარი სამეფო დ-პყრობილ-იქმნა ქარნაეაზისაგან, იაკობი შეყჭარებულ-იქმნა უფლისაგან, ძე გამობრწყინებულ-არს მამისაგან, ლელვ გამქმარ-იქმნა უფლისაგან" [(I,1), გვ.231-232].

გ. რექტორს წარმოდგენილი აქეს შემდეგი პარადიგმები:

ნაფორმ უსრულანსი

1. შემთხტულ ვარ	შემთხტულ ვართ
2. შემთხტულ ხარ	შემთხტულ ხართ
3. შემთხტულ არს	შემთხტულ არიან

ნაფორმ უუსრულანსი

1. შემთხტულ ვიყავ	შემთხტულ ვიყავით
2. შემთხტულ იყავ	შემთხტულ იყავით
3. შემთხტულ იყო	შემთხტულ იყვნენ [(I,3), გვ.81]

ანალოგიური ვითარება გვაქეს კლ. იოსელიანის მიერ წარმოდგენილ პარადიგმებშიც:

მნ. უსრულანსი

1. დაწერილ ვარ	დაწერილ ვართ
2. დაწერილ ხარ	დაწერილ ხართ
3. დაწერილ არს	დაწერილ არიან [(I,10), გვ.51].

ნამყო სრულ და ნამყო უუსრულეს მწკრივებს გამოყოფს ს. ღოდამვილი:

ნაფორმ სრული და უსრულანსი

1. შეკრულვარ	შეკრულვართ
2. შეკრულხარ	შეკრულხართ
3. შეკრულარს	შეკრულარიან

ნაფორმ უუსრულანსი

1. შეკრულვიყავ	შეკრულვიყავით
2. შეკრულიყავ	შეკრულიყავით
3. შეკრულიყო	შეკრულიყვნენ [(I,5), გვ.35].

დ. ყიფიანს წარმოდგენილი აქეს შემდეგი მწკრივები: დრო გავილილი

უსრულესი, დრო გაეღილი უსრული.

დრო გაეღილი უსრული

1. ეყოფილვარ	ეყოფილვართ
2. ეყოფილხარ	ეყოფილხართ
3. ეყოფილა	ეყოფილან

რო გაეღილი უსრული

1. ეყოფილვიყავ	ეყოფილვიყავით
2. ეყოფილიყავ	ეყოფილიყავით
3. ეყოფილიყო	ეყოფილიყვენ [(I, 19), გვ.80].

თ. ჟორდანია წარმოგვიდგენს შემდეგ პარადიგმებს:

ნაფიცი იმპერია

1. ეყოფილ-ვარ	ეყოფილ-ვარ-თ
2. ეყოფილ-ხარ	ეყოფილ-ხარ-თ
3. ეყოფილ-ა(რს)	ეყოფილ-(არი)-ან

ფინარა ფარსული

1. ეყოფილ-ვიყავ(ი)	ეყოფილ-ვიყავი-თ
2. ეყოფილ-იყავ(ი)	ეყოფილ-იყავი-თ
3. ეყოფილ-იყო	ეყოფილ-იყვენ-ენ[(I, 16) გვ.58].

ანალოგიური ვითარება გვაქვს სხვა ნაშრომებშიც (ძველი გრამატიკოსებისა).

ბ. გ. რუდენკოს აღნიშნული აქვს, რომ ზოგი მდგომარეობის გამომხატველი ზმნა სხვა საშუალებების ფორმებისაგან განსხვავდება იმით, რომ აწმყოს მწკრივში ირთავს დამხმარე ზმნას: ე-ზი-ვარ, ე-სხედ-ვართ, ე-დგა-ვარ, ე-დევ-ვარ და სხვა [(I,38), გვ.194].

საკითხის მეცნიერული შესწავლა დაკავშირებულია აკ. შანიძის სახელთან. მკვლევარი აღნიშნავს, რომ „ძველ ქართულში მოიპოვება ზმნები, რომელთაც . . . თული ეწოდებათ მათი შედგენილობის გამო. ესენია ერიმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული სახელი და ზმნა, ან ზმნი-ზედა და ზმნა, რომელთაგანაც სახელი რომელიმე ბრუნვის ფორმით არის წარმოდგენილი, ხოლო ეუღლება ზმნა, რომელიც ყოველთვის უზმნისწინაა. სახელის ბრუნვათაგან შეიძლება იყოს წრფელობითი, მიცემითი, ნათესაობითი, მოქმედებითი და ვითარებითი“ [(I,22), გვ.125].

„რთული ზმნის საუღლებელ ნაწილად უმთავრესად შემდეგი ზმნები იხმარება: ყოფიდა, ცემდა, დებადა, გებადა, დგებადა, კლვება, წიფება, თქვამდა,

პერობა, ცუმა და სხე. ამათგან ყველაზე ხშირად რთული ზმნის საწარმოებლად იხმარება „ყოფა“ [(I,22), გვ.125].

„რთულ ზმნებში შემავალი სახელი წარმოშობით ხშირად პირდაპირი ობიექტია, მაგრამ იგი ზმნასთან შერწყმისას აღარ არის ობიექტი და ამის გამო რთული ზმნა ერთი პირით ნაკლებია, ვიდრე ცალკე აღებული მასში შემავალი ზმნა. მაგ., ყო ორ-პირიანია (ყო მან იგი), მაგრამ კმა-ყო ერთ-პირიანია (კმა-ყო მან)“ [(I,22), გვ.125].

„რადგანაც მრავალ შემთხვევაში რთული ზმნის პირველი ნაწილი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია, ხოლო პირდაპირი ობიექტი ბრუნვა-ცვალებადი სახელია, ამიტომ შეიძლება ამ სახელს I სერიის მწკრივის ფორმებთან მიცემითი ბრუნვის ნიშანი აღმოაჩნდეს, იგი მას შეეხორცოს და II სერიის მწკრივებშიც გადაჰყვეს. ამ მხრივ მეტად საყურადღებოა ამბორის-ყოფა, რომლის სახელს ბრუნვის ნიშანი ს პირველი სერიიდან მეორეშიც გადაჰყვება: ამბორს-უყოფს, ამბორს-უყო“ [(I,22), გვ.126].

„ძეს“ ფორმასთან დაკავშირებით აკ. შანიძე აღნიშნავს: „ეს ზმნა ცალკეც იხმარება, მაგრამ უფრო ხშირად იგი რთული ზმნის მეორე ნაწილად გვხვდება, ამ შემთხვევაში მას უძღვის ხმოვანი, რომელიც კუმშავს მას და რჩება ძს, რომელიც შერწყმის გზით ც-ს გვაძლევს. ამგვარად მიღებულია რთული ზმნა ზარ-შაც“ [(I,22), გვ.127]. რაც შეეხება „წიფება“ ფორმას, იგი „იხმარება როგორც აქტიურად, ისე პასიურად: აქტიურად სათავისო ქცევის ფორმით, პასიურად კი — ორ-პირიანი ენებითის ფორმით“ [(I,22), გვ.128].

„ზოგიერთი ზმნა I სერიის მწკრივებში მარტივ ფორმას გვაძლევს, II სერიაში კი — რთულს. ასეთებია: ღაღადებს — ღაღად-ყო“ [(I,22), გვ.128].

აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია იე. ქავთარაძის ნაშრომი — „ზმნის აღწერითი ფორმებს სორგანულით შეცვლის ისტორიიდან ქართულში“. მკვლევარი აღნიშნავს, რომ „გალობს, კმობს, ესავს, ღაღადებს, ესურის, სთნავს ტიპის ზმნებს საკუთარი ფუძე მოეპოვება მხოლოდ აწმყოს წყების (პირველი სერიის) ნაკეთების გამო-სახატავად, ხოლო მეორე სერიის (ნამყო ძირითადის) ნაკეთებისათვის საკუთარი ფუძე არა აქვს, რაც გამოწვეულია სათანადო (ნასახელარი) ზმნების სემანტიკით, მაგრამ ნამყო ძირითადის წყების ნაკეთების გამო-სახატვის საჭიროება ენაში იყო. ეს საჭიროება დაკმაყოფილებულ იქნა აღწერითი ფორმებით: სათანადო სახელის (resp. მამლეობის, სახელზმნის) ფუძისა და დამხმარე ზმნის შეერთებით გარკვეული ნაკეთისა და პირის

ფორმასთან: კმობს, კმობდა, კმობდეს, კმა-ყო“ [(I, 17), გვ. 163].

ძველ ქართულში დადასტურებული აღწერითი ფორმები ერთ სიბრტყეზევე მოთავსდება. „ნაწილი უფრო ძველია, ნაწილი ნეოლოგიზმი ან თაიისებური სტილის დამახასიათებელია. ცხადია, ექსორია-ყო („გადაახსნა“), საცნაურ-ყო („გამოაჩინა“), ღმერთ-ყო („გააღმერთა“) და სხვა ამგვარი გამოთქმები ძველია, უძველესი ქართულის კუთვნილებაა. რამდენადაც აქ სხვაგვარად ზმნური ფუძის გამოხატვა არ ხერხდებოდა. ხოლო ცალიერ-ყო, ძლეულ-ყო, უძლურ-ყო და მისთ. ძველი ქართულის დამახასიათებლად მაინცდამაინც აღარ ითვლება, რადგანაც აქ განვითარებული ჩანს ახალი წარმოების ორგანული ფორმები, რომლებიც სრულებით ბუნებრივი ერთეულებია და ეგუება ქართული ენის განვითარების პერსპექტივებს“ [(I, 17), გვ. 166].

„ერთი რიგის ფუძეები ძველი ქართულის წიაღშივე ჩაიხსნა და განვითარდა, ასე რომ ორგანულისა და აღწერითის პარალელურად ხმარების შემთხვევათა დადასტურებაც შესაძლებელი გახდა. მეორე რიგის ფუძეებში უფრო გვიან ჩამოყალიბდა და გამოქმუშავდა ორგანული წარმოება: ამბორს-უყოფს, თაყვანის-სცემს... შეიცვალა ეამბორა, ეთაყვანა ფორმებით, თუქვა ზოგი მათგანი არ დამკვიდრდა (იონო...) ანდა ახალი სემანტიკური შინაარსი განივითარა (ეთაყვანება...), ან კიდევ ახალი ხიტყვით შეიცვალა“ [(I, 17), გვ. 168].

„აღწერითი ფორმების ორგანულით შეცვლა ძირითადად ასეთი საერთო ტენდენციებით გამოიხატა. თითო-ოროლა შემთხვევაში შეინიშნება ახალი ლექსიკურ ი ერთეულების გამოყენებაც, დიალექტური წარმოშობის სიტყვათა ხმარება. საგულისხმოა ამ მხრივ ამბორს-უყოფს („კოცნის“) და მუქლნი-დაიდგნა („დაიჩოქა“), რომლებიც ორგანულადაც იხმარება, მაგრამ სხვა ფუძეები უფრო შეიგუა ენამ“ [(I, 17), გვ. 170].

„მტკიცდება, რომ ძველ ქართულშივე ისახება და ფართოდ ვითარდება ტენდენცია შეიცვალოს აღწერითი ფორმები ორგანულით. ეს ეგუება ქართული ენის ბუნებას, მის მიდრეკილებას ორგანული ფორმებისაკენ“ [(I, 17), გვ. 171].

„იმავე ხანებში (დაახლოებით XII საუკუნიდან) ჩნდება და განსაკუთრებით XVII-XVIII სს. ვრცელდება აწმყოს ზოგიერთ სტატიკურ ზმნასთან დამხმარე ზმნიანი აღწერითი ფორმები: ედგა-ვარ, ეზი-ვარ, დაერბი-ვარ ნაცვლად ძველი ქართულის ედგა, ეზი, ერბი და მისთ. ფორმებასა... ამას დააგრეთვე გარდაუვალ ზმნათა იმავე თურმეობითის ყოფილ ვარ წარმოებას არ შეიძლებოდა არ დაეჩქარებინა გგონივარ ტიპის ჩამოყალიბება აწმყომი“ [(I, 17), გვ. 172].

„ახალი ქართულის აღწერითი წარმოება – ედგეაქარ და გადატანილ იქნა ტიპის ზმნები – არაა ძველი ქართულის ზემოგანხილული მოდელის გამეორება. ეს ორი მოვლენა ენის განვითარების ორი პერიოდის გამომხატველი სხვადასხვა ფაქტია“ [(I, 17), გვ. 172].

საფუძვლიანადაა შესწავლილი ღაღად-ყო ტიპის ზმნები ეკ. ოსიძის მიერ. „ღაღად-ყო ტიპის ზმნათა სახელური ნაწილი სხვა არაფერია თუ არ პირდაპირი ობიექტი“, – აღნიშნავს მკვლევარი [(I, 15), გვ. 267].

„ღაღად-ყო ტიპის ზმნებში სახელური ნაწილი ან არსებითი სახელია: კმა-ყო, წამ-უყვნა, ამბორს-უყო... ან შედარებით იშვიათად მასდარი, ნაზმნარი არსებითი სახელი: სიტყუა-ყო, მოხედვა-ყო“ [(I, 15), გვ. 268].

„ცალკე უნდა გამოიყოს ისეთი რთული გარდამავალი ზმნები, რომელთა სახელური ნაწილი ზედსართავ სახელს ან მიმღებობას წარმოადგენს (უზრუნველ-ყო, ცხად-ყო, შეურაცხ-ყო, წრფელ-ყო, წმიდა-ყო...). სახელური ნაწილი ამ რთული ზმნებისა არ არის პირდაპირი ობიექტი... ამ ტიპის რთული ზმნების სახელურ ნაწილს ვითარების გარემოების ფუნქცია აქვს. მაინც აღსანიშნავია, რომ რიგ შემთხვევაში ეს სახელური ნაწილი იბრუნვის“ [(I, 15), გვ. 268].

„ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანი ღაღად-ყო ტიპის რთული ზმნებისა ის არის, რომ კომპოზიტში მონაწილე ზმნა ყოველთვის პრევერბის გარეშეა წარმოდგენილი“ [(I, 15), გვ. 270].

„მეორე მხრივ, კომპოზიტად ქცევის პირობა იყო სახელური ნაწილის ფუძის სახით წარმოდგენა“ [(I, 15), გვ. 270].

აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია ქ. თევზაძის ნაშრომი – „რთული ზმნები ძველ ქართულში“. მკვლევარი აღნიშნავს, რომ „შინაარსით რთული ზმნებისათვის ერთცნებიანობა არის დამახასიათებელი. ფორმის მიხედვით კი არსებობს რამდენიმე ნიშანი: ა/რთული ზმნის პირველი, ე.წ. სახელადი ნაწილი ზმნის უღლებისას უცვლელი რჩება (ღაღად-ჰყოფს და ღაღად-ყო, ღირს-ჰყოფს და ღირს-ყო); ბ/სახელადი ნაწილი პირველ ადვილზეა და უშუალოდ შეერწყმის მეშველ ზმნას (ნათელ-იღო, ზრახვა-ყო...); გ/ზმნური ნაწილი უზმნისწინოდ არის წარმოდგენილი (ნუგეშინის-სცა, კმა-ყო...)... ჩამოთვლილი ფორმალური ნიშნები დამახასიათებელია რთული ზმნებისათვის, მაგრამ არ არის აუცილებელი, რომ ყველა ეს ნიშანი ერთად ახასიათებდეს მას“ [(I, 7), გვ. 398].

„ზმირად რთული ზმნის სახელადი ნაწილი ყოფილი პირდაპირი დამატებაა, შესაძლოა აგრეთვე იგი უდრიდეს მოშლილ სუბიექტს (კელ-

ეწიფების) ირიბ ობიექტს (ჯუარს-აცუა), გარემოებას (მუცლად-ილო). არ არის გამორიცხული რთული ზმნის მიღება შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილისა და ქვეველი ზმნის შერწყმის შედეგად (ჯერ-არს). მამასადაძმე, რთული ზმნა მიღებულია სინტაქსური წყვილის შეერთების, შერწყმის შედეგად“ [(I,7), გვ.401].

„რთული ზმნის სახელად ნაწილად შეიძლება გამოყენებული იქნეს საწყისი, არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი, მიმღეობა, ზმნიზედა, იშვიათად რიცხვითი სახელი და პირიანი ზმნა“ [(I,7), გვ.406].

„რთული ზმნის მნიშვნელობისათვის, მ.ც.სი სემანტიკური მხარისათვის უფრო მნიშვნელოვანია სახელადი ნაწილი, ვიდრე მეშველი ზმნა“ [(I,7), გვ.406].

„ერთი ცნების მქონე რთული ზმნა ყოველთვის ვერ არის ორგანულად ისე შეკრული, რომ სახელადი ნაწილი არ ინარჩუნებდეს ზმნასთან წინათ არსებული სინტაქსური კავშირისათვის საჭირო ფორმას, ამ მხრივ შემდეგი სურათია: ა/სახელადი ნაწილი ჯერ კიდევ არ არის შერწყმული ზმნასთან და ამიტომ იგი, როგორც პირდაპირი ობიექტი, სერიების მიხედვით ზმნის ცვლასთან ერთად იცვლის ბრუნვას (წამს-უყოფდეს და წამ-უყენა); ბ/ზმნასა და სახელს შორის, შედარებით პირველი რიგის ზმნებთან, უფრო მჭიდრო კავშირია. სახელადი ნაწილის ბრუნვატყავებად... არ არის დამოკიდებული ზმნის სერიების მიხედვით ცვლასთან (აქმყო: ნათელს-გცემ//ნათელ-გცემ და წყვეტილშიც: ნათელს-გცეს, ნათელ-გცეს); გ/რთული ზმნის სახელადი ნაწილი ბრუნვა-უცვლელია ყველა სერიაში. იგი ან მხოლოდ ფუძის სახითაა წარმოდგენილი, ან მხოლოდ მიცემითის, ნათესაობითის, მოქმედებითის და ვითარებითის ფორმით“ [(I,7), გვ.406].

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ „ყველა ზმნური ნაწილი ერთნაირ როლს არ ასრულებს. ერთი მხრივ გვაქვს რთული ზმნა ნათელ-სცა, რომლის ზმნური ნაწილი, ანიჭებს რა სახელად ნაწილს ზმნისთვის დამახასიათებელ გრამატიკულ შინაარსს (პირი, რიცხვი, დრო, კილო...), აგრეთვე მიუთითებს კონკრეტული მოქმედების ჩაღენაზე“ [(I,7), გვ.406].

„მეორე მხრივ, არსებობს ზმნური ნაწილი „ყოფა“, რომელიც მხოლოდ ზოგადი მოქმედების გამომხატველ შინაარსს უმატებს სახელად ნაწილს. სხვანაირად რომ ეთქვათ, იგი მხოლოდ ზმნური ინვენტარია, რომელიც სახელად ნაწილს ზმნად აქცევს“ [(I,7), გვ.407].

იე. იმნაიშვილი შედგენილი შემასმენლის სახელურ კომპონენტს შემასმენლისს უწოდებს [(I,9), გვ.188]. მკვლევარი აღნიშნავს, რომ „შემასმენლისად შეიძლება გამოვიყენოთ ყოველნაირი სახელი (არსებითი,

ზედსართავი, რიცხვითი და ნაცეალსახელი), მაგრამ ყველაზე უფრო ხშირად ამ როლში ზედსართავი სახელი გვხვდება (ამათში უმეტესად — მიმღეობანი), შემდეგ არსებითი და ნაცეალსახელი (უმთავრესად კუთვნილებითი), ბოლოს რიცხვითი სახელებიც“ [(I,9), გვ.188].

„მეტად განსაზღვრულია იმ ზმნათა რიცხვი, რომელნიც შედგენილ შემასმენელში გვევლინებიან. ყველაზე ხშირად შედგენილ შემასმენელში გვხვდება „ყოფნა“ ზმნის სამი სახესხვაობა აბსოლუტური შინაარსით (არის, იყო, იქნება) და ორი — რელატიურით (აქვს, ჰყავს), თუმცა ესენი შინაარსით ერთი და იგივე ზმნებია, მაგრამ მათი ფორმების რადიკალური განსხვავება ერთმანეთისაგან გვაკლებს ცალ-ცალკე განვიხილოთ ისინი“ [(I,9), გვ.197-198].

სპეციალურ ლიტერატურაში მეშველზმნიან ფორმათა წარმოშობის („არს“ მეშველზმნიანი ფორმები გვაქვს მხედველობაში) შესახებ არის ვარაუდი, რომ ასეთი ფორმები თავდაპირველად საშუალო გეარის ზმნათა აწმყოში გაჩნდა (ქ.ლომთათიძე, ივ. ქავთარაძე, ნ. ნათაძე). ლ. ბარამიძე აღნიშნავს, რომ „მეშველი“ ამ ტიპის ზმნებს ყველაზე გვიან დაერთო. I თურმეობითში იე-ზე დაბოლოებულ ზმნებთან მეშველი ზმნის დართვის პროცესი დამთავრებულია უკვე „ვეუხისტყაოსანსა“ და „ეისრაშიანში“, მაშინ, როცა ამავე ძეგლებში საშუალო გეარის ზმნათა აწმყო ისევ ძველი ფორმითაა წარმოდგენილი, ე.ი. „უმეშველოდ“ [(I,2), გვ.123].

„მეშველ-ზმნიანი წარმოება პირველ რიგში ყველაზე მარტივ ზმნებთან გვხვდება. ესენია, ერთი მხრივ, ზი-ს, რბი-ს, ღუმ-ს, წუხ-ს, ყარ-ს, ს-ძულ-ს, ჰ-რწამ-ს, უ-ყუარ-ს, ს-ძაგ-ს და სხვ. მეორე მხრივ, ღგა-ს, ჩან-ს, ჰ-ყაე-ს, ჰ-გაგ-ს... სხვაგვარი სურათია დიალექტებში. დამხმარე ზმნა აქ დაერთვის თითქმის ყოველნაირ ფუძეს“ [(I,2), გვ.128].

„მეშველ-ზმნიანი ფორმები თავდაპირველად გარდამავალი ზმნის I თურმეობითში ჩნდება. მისი დანიშნულებაა დააზუსტოს რომლობა პირისა... მსგავსი მდგომარეობა უნდა გვექონოდა სხვა ქართველურ ენებშიც. ინეერსიული თურმეობითი გარდამავალი ზმნებისა ერთნაირად გავრცელებული იყო ყველა ქართველურ ენაში“ [(I,2), გვ.145].

„რატომ არა გვაქვს მეშველი ზმნა მესამე პირსა (ყველა ქართველურ ენაში) და მრალობით რიცხვში (მეგრულ-სეანურში)? — იმიტომ, რომ პირთა დაპირისპირება ისედაც ნათელი იყო, პირები გარჩეული იყო და ენამ აღარ მიმართა დამატებით საშუალებებს“ [(I,2), გვ.145].

აკ.შანიძე ერთპირიან ზმნათა I თურმეობითის ფორმათა ანალოგიით ხსნის საერთოდ მეშველზმნიანი ფორმების წარმოშობას ქართულში [(I,22), 181].

„ძველ ქართულში „იყო“ ორგვარი შინაარსისაა: სტატიკური და დინამიკური. ა/სტატიკური შინაარსისაა ის უმრავლეს შემთხვევაში. ის წარმოადგენს „არს“ ზმნის II სერიის ფორმას. ასეთ შემთხვევაში „იყო“ მხოლოდ ფორმითაა ნამყო სრული, შინაარსი კი ნამყო უსრულისა აქვს... ბ/„იყო“ რა დასკურდება დინამიკური შინაარსითაც. ის წარმოადგენს: 1. „იყო“ ზმნის სასუბიექტო ქცევის (იყოფს) II სერიის ფორმას, 2. ინიანი ვნებითის (იყოფის) II სერიის ფორმას“ [(I,24), გვ.238].

ძველ ქართულში მყოფადის გამოსახატავად ორგვარი ფორმა დასტურდება: ორგანული — მეორე კავშირებითით გადმოცემული, და აღწერითი, რომლისთვისაც ენა იყენებდა სახელზმნის ვითარებით ბრუნვას მეშველ (ვარ, ხარ, არს) ზმნებთან ერთად. აღნიშნული საკითხი საფუძვლიანადაა შესწავლილი იე. ქავთარაძის მიერ. მკვლევარი აღნიშნავს: „მიუხედავად იმისა, რომ ეს ორი ფორმა ერთმანეთის პარალელურად იხმარება და გადმოგვცემს სათანადო უცხოური დედნის შესატყვისს, მათ შორის არაა სრული შინაარსობრივი თანხედენილობა: აღწერილობითი ფორმები მეტი კატეგორიულობის, აუცილებლობის შინაარსს ატარებს, ვიდრე კავშირებითის ფორმები“ [(I,18), გვ.199].

ძველი ქართულის ინფინიტიური წარმონაქმნები (ნაზმნარ სახელებთან შეპირისპირების საფუძველზე) განხილული აქვს დ. ჩხუბიანი. შვილს ნაშრომში — „ინფინიტივის საკითხისათვის ძველ ქართულში“. მასში შესწავლილია ინფინიტიურ კონსტრუქციათა სახეები ენის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე, მოცემულია მათი ფუნქციური და სტრუქტურული ანალიზი [(I,26)].

გ/ ნაშრომის მიზანი — რა პრობლემა ისმის

ქართული ზმნებისათვის, ჩვეულებრივ, სინთეზური წარმოებაა დამახასიათებელი. მიუხედავად ამისა, ძველ ქართულში აღწერითი ფორმებიც გამოიყენება, რის გამოც ისმის პრობლემები: არის თუ არა ზმნის პერიფრასტული წარმოება ბუნებრივი ქართული ენისათვის; აღნიშნული მოვლენა უცხო ენათა გაელენის შედეგს ზომ არ წარმოადგენს; რატომ მიმართავენ ენა ანალიზურ წარმოებას, როდესაც პარალელურად არსებობს სინთეზური ფორმები; რა ურთიერთობაა ზმნის აღწერით და ორგანულ ვარიანტებს შორის; არსებობს თუ არა გარკვეული გრამატიკული ან სემანტიკური სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის; რა შემთხვევებში გვხვდება უპირატესად აღწერითი წარმოება (ძველ ქართულში); არსებობს თუ არა გარკვეული კანონზომიერება ორ-

განული ფორმებით აღწერითი წარმოების შენაცვლებიას; როგორი ტიპისაა პერიფრასტული ფორმები ძველ ქართულში; რა სახის აღწერითი ფორმები შეიძლება ჩაითვალოს ანალიზურ წარმოებად ძველ ქართულში.

ინაწილი

ზმნის აღწერითი წარმოება ძველ ქართულში

თავი I

„ყოფ-ს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში მრავლად დასტურდება „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები. „ყოფ-ს მეშველი ზმნაა, რომელიც აწარმოებს მოქმედებითი გეარის აღწერით ფორმებს: ნათელ-ყოფ-ს, ცხად-ყოფ-ს, სრულ-ყოფ-ს... მოეპოვება უღვლილების სრული პარადიგმა: ნათელყოფს, ნათელყო, ნათელყუყვია..., აწმყოსა და მყოფადს ფორმოზრეი არ განარჩევს (განირჩევა კონსტექსტით)“ [(I,31), გვ.423-424].

ღაღად-ყო ტიპის ზმნებისათვის ტერმინი „აღწერითი ზმნები“ პირველად გამოყენებული აქვს ნ. მარს. აღნიშნული ტიპის წარმოებას „აღწერით ფორმებს“ ან „აღწერით წარმოებას“ უწოდებს იე. ქავთარაძე. სანათმეცნიერო ლიტერატურაში დასახელებული წარმოების აღსან .შნაეადეხვდებით სხვა ტერმინებსაც: „რთული ზმნები“ (აე. შანიძე, ჭ. თევზაძე), „კომპოზიტი ზმნები“ (ეე. ოსიძე, ელ. ბაბუნაშვილი). აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია რ. ენუქაშვილის მოსაზრება. მკვლევარი აღნიშნავს, რომ „კომპოზიტი (ან რთული), აგრეთვე, ზმნები გაიარ-გამოიარა ტიპისა, რომელთაც არავითარი კავშირი ღაღად-ყო ტიპის ზმნებთან არა აქვთ“ [(I,6), გვ.37]. ეფიქრობთ, ღაღად-ყო ტიპის ფორმათა აღსანიშნავად ყველაზე უპრიანია იე. ქავთარაძის მიერ შემოთავაზებული ტერმინები („აღწერითი წარმოება“, „აღწერითი ფორმები“).

„ყოფს“ წარმოშობით დამოუკიდებელი ზმნაა. მეშველი ზმნის ფუნქციით ძველ ქართულ ტექსტებში იგი დასტურდება ნეიტრალური (ყო: ხოლო ამან ტრაბონ ანდერძ-ყო ხუასტაგი მრავალი), სასხვისო (უ-ყო: შვიჭურა საჭურეელითა მარტოდ და ამკედრდა ცხენსა და ღვენა-უყო) და სათავისო (ი-ყო: რომელთა არა კრწმენა ჭეშმარიტებაჲ მისი, არამედ სათნო-იყვეს სიცრუვე) ქცევის ფორმით, აგრეთვე — ენიანი ენებითგ ფორმით (ე-ყო: რამეთუ საფნო-ეყო ღმერთსა დიდად მშობელი შენი).

ნაირგვარია „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური

კომპონენტებიც. სახელურ წვერებად დასტურდება არსებითი ან გაარსებული რიგორც პირველადი, ისე ნაწარმოები სახელები, ზედსართავი სახელი, ნაცვალსახელი, მიმღეობა, მასლარი, ზმნისართი.

I. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია არსებითი სახელი

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი დიდი ნაწილი სახელურ კომპონენტად არსებით სახელს წარმოგვიდგენს. აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, მეორე ნაწილს კი შესაბამისი სინთეზური ფორმები არ უდასტურდება.

ა/ „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

„ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, ორი სახისაა. ერთ შემთხვევაში ზმნური ნაწილი მოსდევს სახელურ კომპონენტს, სხვა შემთხვევაში — წინ უსწრებს მას.

სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა უმრავლესობა პირდაპირი წყობისაა (მაშასადამე, ზმნური წვერი მოსდევს სახელურ კომპონენტს). სახელური ნაწილი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი, თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური კომპონენტი დადასტურებულია სახელობითი, მიცემითი ან ვითარებითი ბრუნვის ფორმით:

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

აღსანიშნავია, რომ ერთ შემთხვევაში „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს, სხვა შემთხვევაში აღნიშნული სემანტიკა დაჩრდილულია.

ცხოველ-ყვანა ფორმაცა და მისი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც (განაცხოველანა) გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს. სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის უმნიშვნელოა.

ცხოველ-ყენა* – განაცხოველნა (განცხოველება-გაცოცხლება, განკურნება, განმრთვლება): უფალო, სიტყუამან შენმან გუამნი უძღურთანი ცხოველ-ყენა [(II, 1), გვ.285]; შღრ.: განგუაცხოველნა ჩუენ [(II, 1), გვ.77]; რომელმან განაცხოველნის მკუდარნი [(II, 1), გვ.77]; სრულიად კაცი განკაცხოველე ძაფათსა შინა [(II, 1), გვ.77].

ზღუდე-ყო ფორმასა და მის შესაბამის ორგანული წარმოების ვარიანტში (შეზღუდა) გარდაქცევის სემანტიკა შედარებით დაჩრდილულია. სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმათა შორის ამ შემთხვევაშიც უმნიშვნელოა.

ზღუდე-ყო – შეზღუდა (ზღუდე – კედელი, ღობე, გარს შემოკლებული სიმაგრე; შეზღუდა – გარე მოღება ზღუდისა, ზღუდის შემოკლება, მოზღუდა): ღამე ილოცვიდა და ზღუდე-ყო ღმრთისა შეწყენაჲ [(II, 10), გვ. 99]; შღრ.: შეზღუდა იგი [(II, 1), გვ.4755]; შეზღუდე მტილი შენი ეკლითა [(II, 1), გვ.475].

ზემოთ წარმოდგენილ ორსავე მაგალითში (ცხოველ-ყენა, ზღუდე-ყო) წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმის, წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური კომპონენტი „ყოფს“ მეშველზმნიანი წარმოებისა სახელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. აღსანიშნავია, რომ სახელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სახელური წევრი უფრო დამოუკიდებელია მისი ზმნური ნაწილისაგან, ვიდრე წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი.

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქცია პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც ეძებნება.

* აღწერით ფორმათა კვერდით ზეგნ წარმოადგენთ მის შესაბამის (შესაძლო) ორგანულ ვარიანტს სინთეზურ ფორმებს ემიონებთ ი. აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონიდან“. საილუსტრაციო მახალში წარმოდგენილი ორგანული ზმნები სხვადასხვა მწკრივთა ფორმითაა დადასტურებული. აღსანიშნავია ისიც, რომ ორგანული წარმოების (საილუსტრაციო) ფორმები ზშირად არ შეესაბამება მოცემულ აღწერით წარმოებს. ორგანული ვარიანტები წარმოდგენილია სხვა პირის, გვარის ან ქცევის ზმნებით, მაგრამ მათ მაინც უდასტურებთ იმის წარმოსაჩვენად, რომ მოცემული პერიფრაზული ფორმის სახელური კომპონენტის გაზმნავეა დასაშვებია.

წვამა ყვის – აწვმის (წვმება – გამოწვმება): და ესე უწყით, რამეთუ თითუესა მათსა დასასრულსა წვამა არა ყვის [(II,4), გვ.197]; შდრ.: აწვამა ცეცხლი და წუნწები და წარწყმიდა ყოველნი [(II,1), გვ.553].

ახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის შეხამებასთან გვაქვს საქმე მაშინაც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიანი წარმოების სახელური კომპონენტი მიცემითი ბრუნვის ფორმითაა დადასტურებული. ამ შემთხვევაშიც აღწერით კონსტრუქციას ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი.

ცხოვლს ჰყოფს – აცხოველებს (ვანცხოველება – გაცოცხლება): და ცხოვლს ჰყოფს ღმერთი, რამეთუ იტყვს მოციქული, ვითარმედ: გამცნებ წინაშე ღმრთისა [(II,2), გვ.165]; შდრ.: სრულიად კაცი განვაცხოველე [(II,1), გვ.77].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქციის შემადგენელ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია განსაზღვრება.

მიზეზად სიცილისა ჰყოფ – იმიზეზებ (მიზეზ-ყოფა – მიზეზობა; მიზეზება – მომიზეზება): მიზეზად სიცილისა ჰყოფ გინებასა მას [(II,2), გვ.78]; შდრ.: ნუცა მიზეზობ სნეულებასა კორცთასა და უძლურებასა [(II,1), გვ.243].

ზემოთ წარმოდგენილი მიზეზად ჰყოფ აღწერითი კონსტრუქცია უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს, რომელსაც შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც მოუპოვება. ეს უკანასკნელი სათავისო ქცევის ფორმაა (პერიფრასტული წარმოების ზმნური კომპონენტისაგან განსხვავებით).

„ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ყოფს“ მეშველი ზმნა წინ უსწრებს სახელურ კომპონენტს.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი წარმოების სახელური წევრი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია. აღსანიშნავია, რომ პერიფრასტული ფორმის შემადგენელი კომპონენტები ერთმანეთისაგან გათიშულია წინადადების სხვა წევრებით.

გიყოფიეს თავი შენი ღმერთ — გაგიღმერთებიეს (ღმერთად-ყოფა — გაღმერთება; განღმერთობა — გაღმერთება, ღმერთად ქცევა); და გიყოფიეს თავი შენი ღმერთ [(II,7), გვ.147]; შდრ.: ერიმან ორთა ამათგანმან განღმერთო და მეორე იგი განიღმერთო [(II,1), გვ.73].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქცია (ჰყო ზავი) შემასმენლისა და პირდაპირი ობიექტის შეხამებას წარმოადგენს. მისი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებითის ფორმაა (დაეზავა).

ჰყო ზავი — დაეზავა (ზავება — შერიგება, პირობის დადება): თვთოეულისა სრულებით დაცვსათვს ამან მხოლომან თანამედროეთა თვსთა შორის ჰყო ზავი [(II,15), გვ.21]; შდრ.: დაეზავა მირიანს [(II,1), გვ.109].

შემასმენლისა და პირდაპირი ობიექტის შეხამებას წარმოადგენს ფო სერი კონსტრუქცი ე. მისი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი საშული გეარის ზმნაა (ისერა). ქვემოთ დადასტურებულ მაგალითში ფო სერი კონსტრუქცია გათიშულია სუბიექტით.

ყო მეფემან სერი — ისერა (სერი — პური, ეაზშამი; სერობა — ჭამა); ხოლო ღღესა ერთსა ყო მეფემან სერი დიდი [(II,13), გვ.241]; შდრ.: ვისერენით საზრდელითა [(II,1), გვ.387].

ბ/„ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები,

რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა სხვადასხვა მიზეზითაა გამოწვეული.

სახელური წერიი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

ამ შემთხვევაშიც სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება, თუმცა დასტურდება ისეთი მაგალითებიც, როდესაც სახელური წერიი დამოწმებულია მიცემითი ან ვითარებითი ბრუნვის ფორმით.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ორგანულ ფორმათა უქონლობისა და, მაშასადამე, აღწერითი წარმოების გამოყენების ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ძველ ქართულში ყველა სახელისაგან არ ხერხდება სინთეზურად ზმნის წარმოება (გასაზმნავებელი სახელის სემანტიკიდან გამომდინარე).

ქვემოთ წარმოდგენილი (ნეიტრალური ქცევის ფორმით დადასტურებული) „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

სპასალარ გყო (სპასალარი – სპასპეტი, მხედართ-მთავარი): იქმენ სარკინოზ და სპასალარ გყო შენ ქუეყანასა ზედა ქართლისასა [(II, 12), გვ. 211].

მონასტერ ყო (მონასტერი – სავანე): და განიზრახა, რამათაცა მონასტერ ყო ადგილი იგი [(II, 6), გვ. 72].

ქალაქ-ყო: ქართთა სულისა წმიდისამათა უდაბნომ ქალაქყო სიმრავლით მონაზონთამათა [(II, 4), გვ. 191].

უფალ ყო (უფალი – პატრონი): და მას ყოველსა ზედა უფალ ყო იგი [(II, 11), გვ. 42].

ეპისკოპოს ჰყოფენ: ხოლო წმიდამან, ვითარცა ცნა მიზეზი შეკრებისა, და რამეთუ ეპისკოპოს ჰყოფენ, შეუძნდა ფრიად [(II, 12), გვ. 239].

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი მოკლებულია გარდაქცევის სემანტიკას.

თუალ-ჰყოფდეს [თუალ(თ)-ყოფა – წამ-ყოფა, თვალით ნიშნება, თვალის კერა]: თუალ-ჰყოფდეს თვალითა მათითა [(II, 1), გვ. 183].

ქელ-ყეეს (ქელ-ყოფა – ხელის მოკიდება, შეხება, დაწყება): და ფრიადითა ღონისძიებითა ქელ-ყეეს აღმართებამ მისი [(II, 13), გვ. 71].

ქელ-ყოს: რამათა ყოველმან, რომელმან ქელ-ყოს საღმრთოსა მსახურებასა, ითხოვოს მისგან [(II, 11), გვ. 193].

თაე-ყო [თაე(ის)-ყოფა – პატივის-ცემა]: ხოლო ასე თაე-ყო და ითხოვა მისგან კურნება [(II, 14), გვ. 401].

ზემოთ წარმოდგენილ ყველა მაგალითში (სპასალარ-გყო, მონასტერ-ყო, ქალაქ-ყო, უფალ-ყო, ეპისკოპოს-ჰყოფენ, თუალ-ჰყოფდეს, კელ-ყვეს, თაე-ყო) სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ხშირად „ყ“ ს“ მეშუაელი ზმნა სასხვისო ქცევის ფორმით წარმოგვიდგება. მასთან დაკავშირებული სახელური წევრიც წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

თაე-ჰყოფს: და არა თაე-ჰყოფს მამასა თვისა [(II,17), 141].

თუალ-უყენა: თუალ-უყენა მისლვად მისა [(II,6), გვ.14].

წამ-უყევენ [წამ(ის)-ყოფა – წამება, თუალის-ყოფა, მოსწაეება]: და წამ-უყევენ შიმშილსა წარსლვად [(II,5), გვ.66].

ძველ ქართულში, დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ყოფს“ მეშველი ზმნა ენიან ვნებითის ფორმითაა წარმოდგენილი. მასთან დაკავშირებული (წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული) სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია.

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

მამულ-ეყო (მამული – სოფელი, სამშობლო, ტომი): და რამეთუ ჭეშმარიტად წმიდაა ესე ქალწული ნათესაისაგან დაეითისა იყო და ბეთლემი მამულ ეყო და იოსებს მსგაესად სჯულისა ნათესაობით სამართლად მითხოვილ იყო [(II,7), გვ.12].

ზოგჯერ სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის მსაზღვრელი სიტყვა დასტურდება.

წყარო ცხოვრების მეყაენ (წყარო – აღმომადინებელი თვალი, ადგილი წყლისა): წყარო ცხოვრების მეყაენ ჩუენ წმიდაა ქალწული [(II,7), გვ.21].

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა გამოყენების ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ხშირად პერიფრასტულ წარმოებას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ზემოთ წარმოდგენილია ივ. ქავთარაძის მოსაზრება).

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმებს არ დაეძებნა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (ჩუენი მასალის მიხედვით).

მიზეზ-ყო, შდრ. ახ.ქართ.: მოიმიზეზა (მიზეზ-ყოფა – მიზეზობა, მომიზეზება, მიზეზის მოტანა): ხოლო წმიდამან პეტრე მიზეზ-ყო მიზეზობაჲ [(II,12), გვ.246]; შდრ.: მიზეზობნ მცონარა და თქუჩ [(II,1),

გვ.243]; ნუცა ჰმიზეზობ სნეულეხასა კორცოასა და უძლურეხასა [(II, 1), გვ.243].

ღონე-ყო, შდრ. ახ. ქართ.: იღონა (ღონე – ხერხი, საცთური, ხრიკი, საშუალება): და რომელი-იგი ღონე-ყო კაცსა ზედა და თვისითა მით ბოროტითა სიბრძნითა აცთუნა იგი [(II, 2), გვ.199]; შდრ.: ეითარცა ვეღონებოდე მე ამას [(II, 1), გვ.463].

ტყუე-ყვეს, შდრ. ახ. ქართ.: დაატყუევეს (ტყუე – ტყევე, ნაძარცვი, ალაფი, იაყარი; ტყუენვა – იაყარყოფა, ძარცვა, ტყვედ წყაყანა, მოსრუვა): და ტყუე-ყვეს იგი და საკრეულთა მისცეს ფიცხელთა [(II, 13), გვ.236]. შდრ.: რომელ-იგი ტყუენვიდა იერუსალემს შინა [(II, 1), გვ.415]; ეტყუენევიდი მათ [(II, 1), გვ.415].

მიზეზ-ყო, ღონე-ყო და ტყუე-ყვეს აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ზოგჯერ ზმნური წვერი სათავისო ქცევის ფორმითაა წარმოდგენილი (ცოლ-იყოს მან). ორგანული წარმოების ვარიანტი არც ცოლ-იყოს ფორმას ეძებნება (ჩვენი მასალის მიხედვით). გვაქვს ენიანი ვნებითის ფორმით წარმოდგენილი სინთეზური წარმოება.

ცოლ-იყოს: რომელმან დაუტეოს ცოლი თვისი თვნიერად სიძვისა და ცოლ-იყოს სხუამ, მან იმრუშოს [(II, 1), გვ.519].

ძველ ქართულში ზოგჯერ აღწერითი ფორმის (მხედველობაში გვაქვს „ყოფს“ მეშველზმიანი ფორმები, რომელთა სახელური კომპონენტი არსებითი სახელია) შესაბამისი ორგანული ვარიანტის არსებობა (დრო – კილოთა II სერიის 'ნაკეთებში) დამოკიდებულია მოცემული ზმნის ქცევის ფორმაზე. მაგალითად, კმობს ზმნას წყვეტილში არ მოეპოვება სინთეზური წარმოება. გვაქვს კმობს, კმობდა, კმობდეს, მაგრამ – კმა-ყო. თუ ორგანული ზმნა სასხვისო ქცევის ფორმითაა წარმოდგენილი (უკმობს), მას წყვეტილშიც ეძებნება სინთეზური წარმოება (უკმომო), თუმცა პარალელურად დასტურდება კმა-უყო ვარიანტიც.

კმა-ყო (კმის-ყოფა – დაღადება, დაღად-ყოფა, აღტყეება, დაყვირება, ხმის ამოდება, კმობა – დაღადება, აღზახება, ყვირილი, ძახება, ყღერა, ყვირილი, მოწოდება): კმა-ყო და ჰრქუა ქალწულსა [(II, 7), გვ.29].

კმა-უყო – უკმო: კმა-უყო მას ღმერთმან მეტყუელმან [(II, 16), გვ.108]; შდრ.: უკმო ქმარსა თვისსა [(II, 1), გვ.570]. ჰყო რამე საკმელო და მე არა მიკმე [(II, 1), გვ.570].

ზოგჯერ აღწერითი ფორმას, იმის მიხედვით, თუ რა შინაარსითაა იგი გამოყენებული კონტექსტში, ერთ შემთხვევაში მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი, ხოლო სხვა შემთხვევაში – არა. მა-

გალითად, თუ უარის-ყოფა წარმოება დასტურდება „უარყოფის“ შინა-არსით, მას არ ეძებნება შესაბამისი სინთეზური ვარიანტი: ხოლო შენ ღმერთი ჭეშმარიტი უარ-ჰყავ [(II,11), გვ. 15]; სარწმუნოება უარ-ყოფიეს მას [(II,11), გვ. 166]; მამა შეილსა უარ-ჰყოფდა [(II,7), გვ. 222]. თუ უარის-ყოფა წარმოება გამოხატავს „უარობის“, „უარის თქმის“ შინაარსს, მას შეიძლება ეძებნოს ორგანული ვარიანტი: მის თანაშერთვისა ყოფი ღვე უე რ ეყოფთ [(II,4), გვ. 189]; შდრ.: ვითარცა ყო-ველნი უვარებდეს, ჰრქუა ჰეტრე [(II,1), გვ. 420].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (რაც დაკავშირებულია სახელური წვერის სემანტიკასთან). სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია (წამს-უყო, თუალთ-უყენეს).

წამს-უყო და თუალთ-უყენეს აღწერითი ფორმები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ზემოთ წარმოდგენილი ცხოვლს ჰყოფს (შდრ.: აცხოველებს) წარმოებისაგან არა მხოლოდ იმით, რომ ამ უკანასკნელს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი, არამედ იმითაც, რომ ცხოვლს ჰყოფს წარმოებაში „ყოფს“ მეშველ ზმნას (რომელიც დრო-კილოთა I სერიის ნაკეთის ფორმითაა წარმოდგენილი) უკავშირდება მიცემითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სახელური წვერი (რაც სრულიად ბუნებრივია). რაც შეეხება წამს-უყო და თუალთ-უყენეს აღწერით ფორმებს, აქ მიცემითი ბრუნვის ფორმიანი სახელური კომპონენტი დაკავშირებულია „ყოფს“ მეშველ ზმნასთან, რომელიც დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთის ფორმით დასტურდება (რაც მოულოდნელია). ამგვარ შემთხვევაში, ეფიქრობთ, მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (პირდაპირი ობიექტი) დრო-კილოთა I სერიის ნაკეთებიდან გაქვევებული სახით (მიცემითი ბრუნვის ფორმით) გადმოჰყვა ზმნურ წვერს დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებშიც (წამს-უყოფს, წამს-უყოფდა, წამს-უყოფდეს, წამს-უყო; თუალთ-უყოფს, თუალთ-უყოფდა, თუალთ-უყოფდეს, თუალთ-უყო). აღნიშნულ ფორმებში „ყოფს“ მეშველი ზმნა უპრეფიქსიანი სასხვისო ქცევის ფორმითაა დადასტურებული.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ცხოვლს ჰყოფს წარმოებას ჩვენ პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის შესამებას (აღწერით კონსტრუქციას) ეუწოდებთ, ხოლო წამს-უყო და თუალთ-უყენეს წარმოებას — აღწერით ფორმებს. ცხოვლს ჰყოფს კონსტრუქციის შემადგინელი კომპონენტე-

ბი უფრო დამოუკიდებელი ერთეულებია, ვიდრე წამს-უყო და თუალთ-უყენეს ფორმებისა. აღსანიშნავია ისიც, რომ წამს-უყო აღწერითი ფორმის მასდარია წამის-ყოფა. ანალოგიური ვითარება გვაქვს თუალთ-უყენეს ფორმაშიც (რომლის მასდარია თუალთ-ყოფა).

მაგალითები:

წამს-უყო [წამ(ის)-ყოფა – წამება, თუალის-ყოფა]: ხოლო მეფემან თანად ნიჭთა მიცემაჲ წამს-უყო მას [(II,3), გვ.149]. ვიდრე ამან დავიდის და შეილთა მისთა წამს-უყო ჟამსა, არცა თქუენ უმეტარ ხართ [(II,3), გვ.40].

თუალთ-უყენეს [თუალ(თ)-ყოფა – წამ-ყოფა]: თუალთ-უყენეს ნი-კოდიმოზს სიტყუად მისა [(II,1), გვ.183].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქციები უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს. მათ არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, მაგრამ სახელური და ზმნური კომპონენტები ერთმანეთთან ისე მჭიდროდაა დაკავშირებული სემანტიკურად (კერძოდ, გარდაქცევის სემანტიკით), რომ ერთ მთლიან ოდენობად აღიქმება. აღსანიშნავია, რომ ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით კონსტრუქციათა შემადგენელი კომპონენტები ერთმანეთისაგან გათიშულია მსაზღვრელი სიტყვებით.

სახედ მისა ყუნა (სახე – ხატი, პირისახე): და მონაზონნი სახედ მისა ყუნა [(II,6), გვ.132].

სახედ დაეთისა ყო: ესე სახედ დაეთისა ყო ნეტარმან ამან [(II,4), გვ.184].

„ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ინვერსიული („ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი) წყობის აღწერით ფორმებში კავშირი სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის შედარებით სუსტია. აღსანიშნავია, რომ სწორედ ამ (ინვერსიული წყობის) შემთხვევებში დასტურდება ყველაზე ხშირად წინადადების სხვა წევრები მეშველ ზმნასა და სახელურ კომპონენტს შორის.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (რაც დაკავშირებულია გასაზრმნავებელი სახელის სემანტიკასთან).

წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია. პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

ქვემოთ დამოწმებულ მაგალითში სახელურ და ზმნურ წევრებს შორის დადასტურებულია პირდაპირი ობიექტი.

ყენა ორნივე ეპისკოპოს: და წარიყვანნა კათალიკოზმან და ყენა ორნივე ეპისკოპოს [(II,13), გვ.124].

გუაქეს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია პირდაპირი ობიექტი მსაზღვრელი სიტყვებითურთ.

ყენა ძუალნი მათნი სახლ (სახლი – ეანი, ტაძარი, საეანე, სასახლე, ოთახი, სენაი, სახლეული): და ყენა ძუალნი მათნი სახლ შესაეედრებელ მრავალთა [(II,7), გვ.255].

ყეეს ტაძარი იგი ღმრთისაჲ ქუაბ (ქუაბი – გამოქვაბული, ბუნაგი): ვითარმედ ყეეს ტაძარი იგი ღმრთისაჲ ქუაბ ავაზაკთა [(II,6), გვ.130].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დამოწმებული აღწერითი წარმოება შემასმენლისა და პირდაპირი ობიექტის შეხამებას წარმოადგენს, რომელსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (I სერიის ნაკეთებისაგან განსხვავებით). შდრ.: ზატიკობს, ზატიკობდა, ზატიკობდეს, მაგრამ: ყო ზატიკი.

ყო ზატიკი (ზატიკი – ვნება, პასექი, დღესასწაული ჰურიათაჲ): სადა-იგი დასხნეს ათორმეტნი იგი ქვანი, სადაცა-იგი ყო ზატიკი იესუ [(II,10), გვ.174]; შდრ: ამიერითგან ვზატიკობდეთ ნუ ცომითა მით ძუელითა [(II,1), გვ.162].

**II. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად
გამოყენებულია მოქმედების გამომხატველი სახელი
(პირველადი მასდარი)**

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი მოქმედების გამომხატველი სახელია (პირველადი მასდარია).

**სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის
ფორმით წარმოდგენილი მოქმედების გამომხატველი სახელი**

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმას (ტრფიალ ყენა) არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი. პერიფრასტული ფორმით წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა (ტრფიალ ყენა — „ტრფიალად აქცია“). აღსანიშნავია, რომ ტრფიალ-ფუძის გაზმნაება შესაძლებელია (ეტრფიალ), მაგრამ იგი ვერ იქნება ტრფიალ-ყენა წარმოების შესაბამისი.

ტრფიალ ყენა (ტრფიალი — აშიყი, მოტრფიალუ, მოყვარული): რომელსა-იგი ტრფიალ-ყენა მოყვარეთა სათნოებისანი და მეძიებელნი სასუფეველისანი [(II, 12), გვ. 107].

ღაღად-ყო აღწერით ფორმას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში. შდრ.: ღაღადებს, ღაღადებდა, ღაღადებდეს, მაგრამ: ღაღად-ყო.

ღაღატ-ყო (ღაღად-ყოფა, ღაღატ-ყოფა — კმის-ყოფა, აღტეეება კმისა, ხადილა, აღყუელება, დაძახება): ღაღატ-ყო და თქუა [(II, 11), გვ. 40]; რომლისათვისცა ანგელოზმან მან პირველად ღაღატ-ყო მისა მიმართ და პრქუა [(II, 7), გვ. 29]; ღაღადყევს და თქუეს: ჩუენ ქრისტეანენი ვართ [(II, 4), გვ. 21]; შდრ.: ეღაღადებდ მე თქუენდა მიმართ [(II, 1), გვ. 460]; კეისარსა უღაღადებ [(II, 1), გვ. 460].

**სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი მოქმედების გამომხატველი სახელი**

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი წარმოების (ამბორს-ყო) სახელური კომპონენტი დაკავშირებულია სასხვებო ქცევის ფორმით დამოწმებულ მეშველ ზმნასთან, რომელიც დრო-კილოთა II სერიის (წყვეტილის) ნაკეთით წარმოგვიდგება (აღნიშნულ წარმოებასთან დაკავშირებით ზემოთ გეჟონდა მსჯელობა).

ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებითი ფორმაა.

ამბორს უყო — ეამბორა (ამბორის-ყოფა — მოკითხვა, კოცნა): ვითარ იხილა, ამბორს-უყო [(II,3), გვ.313]; და ამბორს-უყო პილატე პირსა სტეფანოსსა [(II,7), გვ.59]; მაშინ ამბორს-უყევს ურთიერთას [(II,11), გვ.256].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილ სახელურ წვერთან დაკავშირებულია I სერიის ნაკეთის ფორმით დადასტურებული მეშველი ზმნა (ზმნური კომპონენტი). შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებითის ფორმაა.

ამბორს უყოფდეს — ეამბორებოდეს: ამბორს-უყოფდეს და ესრეთლა შეიქცეს ობოლქმნულნი ტკბილისა მისგან მამისა [(II,12), გვ.19].

III. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი დიდი ნაწილი სახელურ კომპონენტად ზედსართავ სახელს წარმოგვიდგენს. აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტული ფორმები სამი სახისაა: ა/სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი (დიდ-ყო, ადვილ-ყო, ობოლ-ყო), ბ/სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია მეორადი (წარმოქმნილი) ზედსართავი სახელი (გვრგვინოსან-ყო, სურვიელ-ყო, უმკვდრო-ყო); გ/სახელურ ნაწილად წარმოდგენილია ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (შეწყნარებულ-ყო, ცთომილ-ყო, სასმენელ-ყო, უშიშ-ყო, მოდგამ-ყო, მფარველ-ყო, მოსწრაფე-ყო და სხვა).

ა/„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი

ერთ შემთხვევაში „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს (რომელთა სახელური კომპონენტი ზედსართავი სახელია) მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, სხვა შემთხვევაში — არა.

I. „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტული ფორმები ძირითადად პირდაპირი წყობისაა (ზმნური ნაწილი მოსდევს სახელურ კომპონენტს).

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს (რომლის სახელურა კომპონენტი ზედსართავი სახელია) ეძებნება შესაბამისი ორ-

განული წარმოების ვარიანტები. სინთეზური ფორმები ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნებია. აღწერითი ვარიანტებით გარდაქცევის სემანტიკა უფრო მკაფიოდაა წარმოქმნილი. აღნიშნული წარმოების მქონე ანალიზურ ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი

დიდ გყავ — განგადიდე (დიდი — დიდ-დიდი, ძლიერი, არამცირედი, მრავალი; გადიდება, განდიდება — დიდად ქცევა); ვინამთგან დიდ გყავ შენ სიმცირისაგან [(II,3), გვ.39]; შდრ.: განადიდა უფალმან წყალობაჲ თვისი [(II,1), გვ.54].

მზა ყავ — დაამზადე (მზა-ყოფა — დამზადება); და მზა-ყავ თავი შენი სლვად გზათა [(II,11), გვ.323]; შდრ.: ვიდრე იგი უმზადებდეს-ღა [(II,4), გვ.114]; აღიმზადა ყოველი მონაგები [(II,1), გვ.15].

მრთელ ყო — განამრთელა (მრთელი — ცოცხალი, ჯანსაღი, მრგუ-ალი; განმრთელება — განცოცხლება, განკურნება); და კაცი იგი მრთელ ყო [(II,14), გვ.223]; შდრ.: განმამრთელნეს ჩუენ შემდგომად ორისა დღისა [(II,1), გვ.63].

მხიარულ-ყო — განამხიარულა (მხიარული — მიმადლებული, გახარებული; განმხიარულება — განიშატიანება); განანათლა გონებაჲ მისი და მხიარულ ყო [(II,13), გვ.111]; ესრჳთ მხიარულ ყვის კაცი [(II,7), გვ.233]; შდრ.: განმამხიარულე მე ყოველთა დღეთა ცხოვრებისა ჩემისათა [(II,1), გვ.64].

უცხო ყო — განაუცხოვა (უცხო — სტუმარი, გარეული, გარეშე, სხვა, გაგდებული; განუცხოება — უცხოდ მიჩნევა, უცხო ქმნა, განდგომა); ამან უცხო ყო თავი თვისი მონაგებთაგან თვსთა [(II,5), გვ.87]; შდრ.: განეუცხოვნენ ძეთა თქუენთა ძენი ჩუენსი [(II,1), გვ.71].

წმიდა ჰყო — განწმიდა (წმიდა-ყოფა — გაწმენდა, განწმედა, განბიწება, უმწინკულობა, განკურნება); და ყოელისა ქუეყნიერისა ზრუნვისაგან წმიდა ჰყო სული თვისი [(II,13), გვ.217]; ხოლო წმიდაყო დმერთმან მთაჲ იგი ლოცვითა [(II,13), გვ.91]; შდრ.: განეწმიდე მე სახლისა ჩემისაგან ყოველნი მსხუერპლნი [(II,1), გვ.79].

ობოლ ყოს — დააობლოს (ობოლი — უღედმამო; დაობლება — ობლად დარჩენა); და არა ობოლ ყოს იგი მამულისაგან [(II,13), გვ.14]; შდრ.: დაობლდით მათგან და არა გუაქუს, თუ ვისა წარვიდეთ [(II,1), გვ.120].

ცხად ყოს — გამოაცხადოს (ცხად-ყოფა — განმარტება; გამოცხადება — განცხადება, ჩუენება, გამოჩინება, გრძნობა, განმარტება); რომლისა-

განცა არა ჯუბულ იქმნა, ვითარცა ქუემორე ცხად ყოს სიტყუამან [(II,13), გვ.114]; ხოლო ფრიადი იგა ტკივილი ცხად-ყოფდა ერთისა მისცა დაბრძობასა [(II,11), გვ.346]; შდრ.: განუცხადა იესუ თაჲ თვსი მოწაფეთა თვსთა [(II,1), გვ.77].

მცირე ყვენ — შეამცირენ (მცირე — მცირედი, ცოტა, პატარა): მცირე ყვენ მონაგებნი ანნი [(I,5), გვ.10]; შდრ.: შეამცირენ დღენი ჟამთა მის-
თანი [(II,1), გვ.2].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური კომპონენტი სასხვისო ქცევის (უ-პრეფიქსიანი) ფორმითა წარმოდგენილი. აღნიშნული წარ-
მოების მქონე პერიფრასტული ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიან-
ტიც სასხვისო ქცევის ზმნაა.

ფართო უყო — განუფართა (ფართო — ვრცელი, განფართება; გაფარ-
თება — განერცობა, გადიდება, გაფართოება): რომელმან ფართო-უყო
გაღს [(II,10), გვ.217]; შდრ.: უკუეთუ განგიფართენეს შენ უფალმან ღმერ-
თმან საზღვარნი შენნი [(II,1), გვ.71].

2. „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა (რომელთა სახელუ-
ნი კომპონენტი ზედსართაჲი სახელია) ერთ ნაწილს არ ეძებნება შესაბამი-
სი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა
დამოკიდებულია გასაზმნაეებელი სახელის სემანტიკაზე.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის
ფორმით წარმოდგენილი ზედსართაჲი სახელი

მრჩობლ ვყოთ (მრჩობლი — ორმაგი, ორკეცი): ამიერითგან
მრჩობლ ვყოთ თხოაჲ ჩუენი [(II,5), გვ.143].

წრფელ-ყავ (წრფილი — სწორი, მართალი; წრფელ-ყოფა — წარ-
მართვა, გასწორება): სუმაქოს თქუა: წრფელ-ყავ და წარმართე გუაჲ ჩე-
მი, უფალო [(II,10), გვ.381].

იავარ-ყო (იავარი — ნატყუენავი, ნატაცები; იავარ(ის)-ყოფა — მი-
მოდატაცება): მონები მათი იავარ-ყო და რომელიმე ლაშქართა განუყო
[(II,12), გვ.48]; და ვოველი ნყოფი მისი იავარ-ყევს [(II,7), გვ.65].

ამაო ყო (ამაო, ამავო — ცუდი, ფუჭი, უკმი, ტყუილი): არამედ გა-
ნაცრუეა ღმერთმან ზრახვაჲ მათი და ამაო ყო აღძრეაჲ მათი [(II,12),
გვ.97].

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებს მოეპოვება ორგანული

წარმოების ვარიანტები გარდამავალი პერიოდის ქართულში (აგრეთვე ახალ ქართულში). რაც შეეხება ძველ ქართულს, იქ (ჩვენი მასალის მიხედვით) დასახელებულ ანალიზურ ფორმებს არ ღაქებენა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

ცუღ-ყო, შდრ. ახ.ქართ.: გააცუდა (ცუდი — ცალიერი, ამაო, ფუჭი): არამედ ცუღ-ყო ღმერთმან განზრახეა მისი [(II, 14), გვ. 37].

ადვილ-ყენეს, შდრ. ახ. ქართ.: გაადვილეს (ადვილი — არაძნელი, იოლი, წრფელი): რომელმან ძნელოვანნი ადვილ ყენეს ჯერ-ჩინებითა შენითა [(II, 11), გვ. 327].

ზემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმები (მრჩობლ-ყეოთ, წრფელ-ყაე, იავარ-ყო, ამაო-ყო, ცუღ-ყო, ადვილ-ყენეს) გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

გვაქეს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური კომპონენტი ე-პრეფიქსიანი ფორმითაა წარმოდგენილი.

კმა-ყეო (კმა - საკმარისი): არა კმა-ყეო მას პირველი იგი დაჭირებეა [(II, 2), გვ. 196]; არა კმა-ყეო სამკვდრებელისა მათისა [(II, 11), გვ. 186].

ცალკე გამოეყოფთ ისეთ შემთხვევას, როდესაც აღწერით ფორმას (იმის მიხედვით, თუ რა შინაარსითაა იგი გამოყენებულ კონტექსტში) ერთ შემთხვევაში მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი, სხვა შემთხვევაში — არა. მაგალითად, სრულ-ყო ფორმას, თუ იგი გამოყენებულია „დასრულების“ ან „შესრულების“ შინაარსის გამოსახატეად, ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (სრულ-ყო — დაასრულა, შეასრულა), მაგრამ თუ სრულ-ყო ფორმით გამოხატულია „სრულყოფის“, „გამშეენიერების“ (შდრ.: სრულყოფილი) შინაარსი, მას ორგანული წარმოება არ მოეპოვება.

სრულ-ყო — დაასრულა: და სარბიელი ესე მოღუაწებისაა სრულ-ყო [(II, 13), გვ. 105]; ძმანი მრავალნი შეკრიბნა და თანადგომითა მამათა ჩუენთაათა სრულ-ყო ყოველივე საქმე შენებისა [(II, 12), გვ. 66].

სრულ-ყო — შეასრულა: უკუეთუ არა სრულ ჰყო სიტყუა ჩემი [(II, 13), გვ. 184].

სრულ-გყავნ („სრულყოფილად გადაქცევა“): და სრულ-გყავნ ყოელითა კურთხეითა [(II, 13), გვ. 137].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქციები პირდაპირი ობიექტისა (გასუბსტანტივებული ზედსართავი სახელისა) და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს (ბოროტი უყავ, ბოროტი გყვო, ბოროტი გიყო). მათ არ ჰოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, რადგანაც „ბოროე ჯე, განგეაბოროტა, განგაბოროტა ფორმებით გამოხატულია გარდაქვევის შინაარსი — პერიფრასტული კონსტრუქციებისაგან განსხვავებით (ბოროტი უყავ — „ბოროტება გაუკეთე“, ბოროტი გყვო — „ბოროტება გაგვიკეთა“ ბოროტი გიყო — „ბოროტება გაგიკეთა“).

ბოროტი უყავ (ბოროტ(ის)-ყოფა — ძვრისა-ყოფა): უფალო, რად ბოროტი უყავ ერსა მას [(II,8), გვ.75].

ბოროტი გყვო: ეპაკინ-მე არს, რომელმან ესე ყოველი ბოროტი გყვო ჩუენ [(II,2), გვ.186].

ბოროტი გიყო: ნუ ოდეს თავს-იდებ უბნობასა მისსა, რამეთუ ორი ბოროტი გიყო შენ [(II,2), გვ.196].

აღსანიშნავია, რომ ზემოთ დამოწმებულ სამსავე მაგალითში ზმნური კომპონენტი სასხვისო ქცევის ფორმითაა წარმოდგენილი.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი

ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით კონსტრუქციაშიც.

ბოროტს-უყოფდენ: ბოროტს-უყოფდენ ასურთა [(II,1), გვ.33].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილ სახელურ კომპონენტს ემფატიკური ა-ც თანახლავს.

ძვრსა უყოფდა (ძვრის-ყოფა — ბოროტის-ყოფა): და ძვრსა უყოფდა მას სარა [(II,16), გვ.106].

ბ/„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია მეორადი (წარმოქმნილი) ზედსართავი სახელი

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი სახელურ კომპონენტად მეორად (წარმოქმნილ) ზედსართავ სახელს წარმოგვიდგენს. აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმათა უმრავ-

ლესობას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები (რადგანაც წარმოქმნილი სახელისაგან ჰქირს სინთეზური ზმნის წარმოება). ანალიზური ფორმის სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება. იგი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია.

უმეტესობა აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმებისა პირდაპირი წყობისაა (სახელური კომპონენტი წინ უსწრებს ზმნურ წევრს).

ქვემოთ წარმოდგენილი პერიფრასტული ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავენ.

I. „ყოფს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

სახელური წევრი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უფროობითი ხარისხის ზედსართავი სახელი უმაღლეს ყავ (უმაღლესი — უფრო მაღალი, უდიდესი): უმაღლეს ყოვლისა დაბადებულისა ყავ გონებაა შენი [(II,2), გვ.153].

ზემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია შესაღარებელი სახელი მსაზღვრელითურთ.

უსაწადელეს ჰყოფს: რომელი-იგი უსაწადელეს ჰყოფს თქვენთა ჰამადთა მათ სიმამღრისაგან შეურაცხოფილთა [(II,2), გვ.17].

უბრწყინვალეს ყო (უბრწყინვალესი — უფრო ბრწყინვალე, უნათლესი): მისი იგი სათნობაა უბრწყინვალეს ყო [(II,2), გვ.81].

უბოროტეს ყო (უბოროტესი — უკეთური): მრავლად უბოროტეს ყო და სიმრავლეცა და ღმერთი გინებულ-იქმნა [(II,3), გვ.43].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მქონებლობის სახელი

-ოსან სუფიქსიანი:

პატიოსან ჰყოფნ (პატიოსანი, პატივოსანი — დიდებული, სარწმუნო, რჩეული, ძვირფასი; პატიოსან-ყოფა — პატივის-ცემა, განდობა): ბევრეულითა შესხმითა პატიოსან ჰყოფნ, თუ ვითარ-იგი შუენიერ იყო ხილვად [(II,2), გვ.80].

გვრგუნოსან-ჰყოფს (გვრგუნოსანი — გვირგვინის მატარებელი;

გვრგვოსან / ქმნა – ყოფა – გვირგვინით შემკობა): შეაერთებს თავსა კორცთა თანა და გვრგვოსან-ჰყოფს თავსა [(II,10), გვ. 367].

გვრგვოსან ყო: რომლითა გვრგვოსან ყო დედაძან მისმან [(II,7), გვ.44].

გვრგვოსან გყვნეს: წმიდათა მისთა თანა გვრგვოსან გყვნეს თქუენ [(II,5), გვ.91].

-იერ(>იელ) სუფიქსიანი:

სულიერ გუყვნა (სულიერი – ცოცხალი): ვითარმედ რომელმან – იგი დაგუბადნა ჩუენ და სულიერ გუყვნა ღმერთმან [(II,2), გვ.47].

გონიერ ჰყოფს (გონიერი – ბრძენი, გონებულის, ჰკუიანი, მცოდნე; გონიერ-ყოფა – განბრძნობა): განცხადებაჲ ღმრთისა სიტყუათაჲ განმანათლებელ არს და გონიერ ჰყოფს ჩჩვლთა [(II,11), გვ.271].

მეცნიერ ჰყოფს (მეცნიერი – გულისკმეირი, მიწუდომილი, მიწთომილი, ბრძენი, მცნობელი, მეცნაეი, მცოდნე, ნაცნობი): რამეთუ ასწაეებს კაცობრივსაცა და მეცნიერ ჰყოფს საქმეთა შინა [(II,2), გვ.135].

მეცნიერ ჰყოფდა: რამეთუ უფალი მეცნიერ-ჰყოფდა მას [(II,11), გვ.57].

ზოგჯერ -იერ (>იელ) სუფიქსი ერთვის ზმნას და „აწარმოებს სასუბიექტო მიმღეობებს: ღმობ-იერ-ი (ღმობა „სტკიეილი“), ცბ-იერ-ი (ძველი ქართული: ცბ-ი-ს, ახლა: ცბ-ებ-ა)... -იერ სუფიქსით ნაწარმოები მიმღეობები სხვა სასუბიექტო მიმღეობათაგან იმით განსხვავდებიან, რომ იმაედროულად გარკვეული თვისებების მქონებლობასაც გამოხატავენ“ [I,31), გვ.222].

ღმობიერ-ყო (ღმობიერი – ავადმყოფი, სატკიერიანი, საღმობიერი, გულმტკიენეული, მოწყალე): სახიერებითა თვისითა ღმობიერ ყო გული მიქაელ ქრისტეს – მოყუარისა მეფისაჲ [(II,12), გვ.97]; ამათ სიტყუათა მიერ ღმობიერ ყო გული მეფისაჲ [(II,12), გვ.176].

სურვილ გყვის (სურვიელი – მონატრული, მოწადინე): სურვიელ გყვის შენ ჭამისა მიმართ [(II,2), გვ.7].

-იან სუფიქსიანი:

აუგიან-ყო (აუგიანი, აუგეანი – ნაკლულეეანი, სასირცხო): არამედ მირეან, მამამან მღჳმან, აუგიან ყო უეამოდ შესწრაფებითა [(II,11), გვ.288].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უქონლობის სახელი

უ----ო აფიქსებიანი:

უშკვდრო ყო (უშკვდრო – უდაბნო, დაუსახლებელი ადგილი): რამ-თ: მცა მოაოკრა და ყოელითურთ უშკვდრო ყო [(II, 12), გვ. 208]; ოდეს დიდმან შაპაბაზ წარტყუნა კახეთი და სრულიად უშკვდრო ყო [(II, 14), გვ. 437].

უპატივო ყო (უპატიო, უპატივო – შეურაცხი, უღირსი, უპატიეცემ-ლო; უპატივო-ყოფა – შეურაცხყოფა, უპატიეცემლობა, გინება); და სუ-ლიერი განსასუენებელი უპატივო ყო [(II, 6), გვ. 58].

უჭირო ყო: რომელთა მიერ მოქმედებაა უჭირო-ყო, გონიერებით განმყოფელმან მისმან [(II, 3), გვ. 11].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი დანიშნულების სახელი

ხა----ო აფიქსებიანი:

ხაანჯმნო ყვნა (ხაანჯმნო – ცხადი, აშკარა): და ცხადად ხაანჯმნო ყვნა გუამნი წმიდათა მოწამეთანი [(II, 13), გვ. 263].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ეულ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობა

-ეულ სუფიქსი „ძველ ქართულში ზოგჯერ აწარმოებდა ნამყო დროის საობიექტო მიმღეობას: მარხე-ეულ-ი „მარხული“, პატიე-ეულ-ი „სასჯელ-დადებული“, „ტანჯული“, რისხე-ეულ-ი „შერისხული“... [(I, 3), გვ. 155].

პატიეულ გყოს (პატიეული – სასჯელდადებული): რომელმანცა პატიეულ გყოს შენ წარმდები ეგე [(II, 11), გვ. 289].

„ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წვერი

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უფროობითი ზარისხის ზედსართავი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმის შემადგენელ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია პირდაპირი ობიექტი მხაზღვრული სიტყვი-თურთ.

ყოს სული შენი უსუბუქეს (უსუბუქე, უსუბუქესი — უფრო მსუბუქი): განგაშოროს შენ ყოველნი უღებებაჲ, და ყოს სული შენი უსუბუქეს ფრთეთა [(II,5), გვ.132].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი დანიშნულების სახელი

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია პირდაპირი ობიექტი.

ყოს იგი სამკვდრებელ (სამკვდრებელი — დამკვდრება, მკვიდრობა, საყოფელი, დანაპყრობი, მემკვიდრეობა, საცხოვრებელი, მამული): რამთა განიწმიდოს გონებაჲ და ყოს იგი სამკვდრებელ ღმრთისა [(II,6), გვ.184].

2. „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმები ძირითადად პირდაპირი წყობისაა (სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა). ამ შემთხვევაშიც პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უფრობითი ხარისხის ზედსართავი სახელი

უმჯობეს ყო აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნა (გააუმჯობესა). ეს უკანასკნელიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს, თუმცა აღნიშნული შინაარსი პერიფრასტული ფორმით უფრო წარმოჩენილია.

უმჯობეს ყო — გააუმჯობესა (უმჯობესი — უმჯობე, კეთილი, უკეთესი, უფრო კარგი, რჩეული): პოვა მოგვ და უმჯობეს ყო იგი მოციქულთა [(II,7), გვ.217]; შღრ.: ანუ არა უმჯობესობს ნაფურცლის ზედაები მისი [(II,1), გვ.427].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მქონებლობის სახელი

-ოვან სუფიქსიანი: .

სახელოვან ყო აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა (ასახელა). აღსანიშნავია, რომ ანალიზური წარმოების სახელური კომპონენტი წარმოქმნილი სახელია (სახელ-ოვან-), ხოლო შესაბამისი სინთეზური ზმნის საწარმოებელი ფუძე — მარტივი (ა-სახელ-ა, შდრ.: სახელ-ი). გარდაქცევის სემანტიკა პერიფრასტული ფორმით უფრო წარმოჩენილია.

სახელოვან ყო —ასახელა (სახელოვანი — სახელგანთქმული): ესეცა ადიდა ღმერთმან და სახელოვან ყო ყოვლითა სათნოებითა [(II,12), გვ.41].

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ასახელა წარმოება ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება.

გემოვან ყო წარმოება სიტყვასიტყვით გამოხატავს „გააგემრიელა“ შინაარსს. აღსანიშნავია, რომ ორგანული წარმოების დროს დაჩნდება ი-პრეფიქსიანი ფორმა (იგემოვნებს). ეს უკანასკნელი ძველ ქართულში დრო-კილოთა II სერიის ნაკვთებით ნაკლებად დასტურდება.

გემოვან ყო (გემოვანი, გემოანი — გემრიელი): დაატკობნ გალობასა, რაჟთამცა გემოვან ყო გალობაჲ [(II,5), გვ.246]; შდრ.: იგემოვნებს გულის-სიტყუათა და მათ იწურთის [(II,1), გვ.92]; ნუ იხარებ და იგემოვნებ სიტყუათა, რომელთა ეშორო საქმით [(II,1), გვ.92].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უქონლობის სახელი

უ-...-ურ აფიქსებიანი:

უძღურ ჰყოფს აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა (აუძღურებს). გარდაქცევის შინაარსი ანალიზური ფორმით უფრო წარმოჩენილია.

უძღურ ჰყოფს — აუძღურებს (უძღური — დაუძღურებელი, უძალო, შეუძლო, შეუძლებელი, ვერშემძლებელი, სნეული, დარიბი): ხოლო გემოთა და შუებათა მიდევნებული უძღურ ჰყოფს სულსა [(II,13), გვ.91]; შდრ.: ნუკუე დაუძღურდე და გიკმდეს წარსაგებულად [(II,1), გვ.127].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ეულ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობა, რომელიც „ბრალ“-ის მქონებლობასაც გამოხატავს

ბრალეულ ყონ (შდრ.: ბრალეული) აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის სამპირიანი გარდამავალი ზმნაა (დააბრალონ). გარდაქცევის სემანტიკა უფრო მკაფიოაა წარმოჩენილი პერიფრასტული წარმოებით. ანალიზური ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოქმნილი სახელია (ბრალ-ეულ-) – სინთეზური ზმნის საწარმოებელი ფუძისაგან განსხვავებით (და-ა-ბრალ-ონ, შდრ: ბრალ-ი).

ბრალეულ ყონ – დააბრალონ (ბრალეული – გარდამავალი, დამნაშავე, დამზარალბელი, ბრალდებული, განსაკითხავი; ბრალეულ-ყოფა – დამნაშავედ მიჩნევა, დასჯა, ბრალდება, ბრალობა, ცთომა, შეცოდება, დადანაშაულება, ბრალდება, ლაღვა): მოძღუარი იგი სახიერი ბრალეულ ყონ [(II, 12), გვ. 172]; შდრ.: აბრალებს მათ და ეტყვს [(II, 1), გვ. 34]; განკითხვამდე ნუ აბრალებ [(II, 1), გვ. 34].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ეულ სუფიქსიანი განწყობის მქონებლობის სახელი

„რამდენიმე შემთხვევაში -ეულ სუფიქსიანმა სახელებმა შეიძლება გამოხატონ რაიმე განწყობის მქონებლობა: იმედ-ეულ-ი („იმედმიცემული“), იქენ-ეულ-ი („ეჭვიანი“), სირცხვილ-ეულ-ი („სირცხვილნაქამი“) [(I, 31), გვ. 155].

სირცხველეულ ყო აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა (არცხვნა). ამ უკანასკნელის საწარმოებელი ფუძე მარტივია. ანალიზური წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

სირცხველეულ ყო – არცხვნა (სირცხველელი – შერცხვენილი): რამეთუ მან სრულიად ხირცხველეულ ყო ეშმაკი [(II, 11), გვ. 298]; შდრ: არცხუნოს მას [(II, 1), გვ. 351].

ქ/„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია ნაზმნარი ზედხართავი ხაზელი.

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი დიდი ნაწილი სახელურ კომპონენტად ნაზმნარ ზედსართავ სახელს წარმოგვაგვიქმნს. აღ-

ნიშნული წარმოების პერიფრასტული ფორმები ორი სახისაა. ერთ შემთხვევაში სახელურ წევრად გამოყენებულია საობიექტო მიმღეობა, ხოლო სხვა შემთხვევაში – სასუბიექტო.

წარმოშობით სახელური კომპონენტი პირდაპირი ობიექტის (მოუძღვრებულ-ყო) ან სუბიექტის (მფარველ-ვეყო) მსაზღვრელია.

I. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია საობიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, ნაწილს კი – არა.

ა/„ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

-ულ სუფიქსიანი:

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნებია. სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის სემანტიკურია. პერიფრასტული წარმოებით უფრო მკაფიოდაა გამოხატული გარდაქცევის შინაარსი. ზოგჯერ კი სინთეზურ ფორმებში გარდაქცევის სემანტიკა სრულიად დაჩრდილულია.

სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია.

ქსენებულ გუყენით – გუაქსენეთ (კსენება – მოხსენება, მოგონება, ხსოვნა): არამედ წმიდათა შინა ლოცვათა თქუენთა ქსენებულ გუყენით უფალი ჩემი გაბრიელ და მე [(II, 1), გვ.259]; შდრ.: ნუცა იქსენებს სიყუარულითა ცოლისასა [(II, 1), გვ.571].

შეგინებულ ყო – შეაგინა (გინებული – შეურაცხყოფილი, უპატიო; გინება – ლანძღვა, განხასრება): რამეთუ მოუვლინა კეთროვნებაა და შეგინებულ ყო იგი ზოლო [(II, 5), გვ.40]; შეგინებულ ყენეს: ესე იგი ადგილნი წმიდანი შეგინებულ ყენეს [(II, 4)6 გვ.188]; შდრ.: ზოლო იგინი აგინებდეს მას [(II, 1), გვ.93]; იგინებოდა და არა აგინებდა [(II, 1), გვ.93].

შეჩუენებულ ყვეს — შეჩუენეს (შეჩუენება — წყვეა, დაწყვეა): შეჩუენებულ ყვეს იგი [(II,7), გვ.65]; და საძაგელი წყალებაა შეჩუენებულ ყვეს და დაწყვეეს ოთხთა მამამთაეართა [(II,4), გვ.218]; შდრ.: რაოდენი ძკრი შეჩუენა წმიდათა შენტა [(II,1), გვ.494].

მოუძღურებულ ყვნა — მოაუძღურა (მოუძღურებული — ძღუელი; მოუძღურება — დასუსტება, მოკლება, დაუძღურება, დასნეულება): რომლისა მიერ სრულიად განელინა ჳორცნი თვსნი და მოუძღურებულ ყვნა [(II,13), გვ.96]; შდრ.: მოაუძღურებს ძალსა ღვნისასა წყალი [(II,1), გვ. 280].

ზოგჯერ „ყოფს“ მეშეელზმნიანი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი სათაეისო ქცეეის ზმნაა.

შეწყნარებულ ჳყოფდა — შეიწყნარებდა (შეწყნარება — მიღება, შეწირეა, შეწყალება, დაცვა, წყალობა): არამედ უფროადა შეწყნარებულ ჳყოფდა [(II,7)6 გვ.194]; შდრ.: შევიწყნარო, რომელი-იგი შევიწყნარო [(II,1), გვ.498].

-ილ ხუფიქსიანი:

ქეემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცეეის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა. პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცეეის სემანტიკა.

ცთომილყო — აცთუნა (ცთომილება — მცდარობა, შეცოდება, ბრალი; ცთომა — ბრალება, შეცთომა, დაბრკოლება, მოტყუება, შეცდენა): რომელმან ცთომილყო ყოველი სარკინოზობაა მტყუართა მით სიტყუთა [(II,14), გვ.360]; შდრ.: მარადის სცთებთან იგინი გულითა მათითა [(II,1), გვ.516]; არა ესცთეთ [(II,1), გვ.516].

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

ქეემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებიც ნეიტრალური ქცეეის გარდამავალი ზმნებია. სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის სემანტიკურია. პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცეეის შინაარსი, აღსანიშნავია ისიც, რომ ორგანულ ფორმათა საწარმოებელი ფუძე მარტივია (ვასმინოთ, განკიცხის) — აღწერითი წარმოების სახელური კომპონენტებისაგან განსხვავებით (სასმენელ ვჳყოთ, საკიცხელ ყეის).

სასმენელ ვჳყოთ — გასმინოთ, შევასმინოთ (სასმენელი — ყური, შოსასმენი, გასაგონი ამბავი; სასმენელ-ქმნა — რესმენა): რათა აღვლ ზაზ-

შენელ ვჰყოთ სიტყუა ჩუენი [(II,15), გვ.41]; შდრ.: შეესმნეს ეედრებანი [(II,1), გვ.488].

სასმენელ ყენა — ასმინა, შეასმინა: რამეთუ სასმენელ ყენა ღმერთ-მან ლოცვანი მათნი [(II,11), გვ.186].

საკიცხელ ყვის — განკიცხის (საკიცხელი, საკიცხელი — საძაგელი, საცინელი, სასაცილო, დასაცინელი; კიცხევა — კიცხვა, მღერა, ბასრობა, მოძაგება, შეურაცხ-ყოფა, გმობა, დაცინვა, საცინელად აგდება): რომელმან საკიცხელ ყვის და განაქიქის კაცი [(II,10), გვ.319]; შდრ.: განკიცხეს იგი [(II,1), გვ.199]; ეკიცხევდეს მას [(II,1), გვ.199].

სა-...-არ აფიქსებიანი

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი წარმოების ზმნური კომპონენტი სათავისო ქცევის ფორმაა. შესაბამისი ორგანული ვარიანტიც სათავისო ქცევის ზმნაა. ანალიზური ფორმით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა. სხვაობა შეინიშნება პერიფრასტული წარმოების სახელურ კომპონენტსა და ორგანული ზმნის საწარმოებელ ფუძეს შორის (შდრ.: საკუთარ-იყენა — განიკუთნა). ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება დაისაკუთრა წარმოება (ახალი ქართულისაგან განსხვავებით). მაშასადამე, ანალიზური ფორმის სახელური წევრი წარმოქმნილია (საკუთარ), ხოლო სინთეზური ზმნის საწარმოებელი ფუძე — მარტივი (განი-იკუთ-ნ-ა).

საკუთარ იყენა — განიკუთნა (საკუთარი — კერძო, თავისი, დაახლოებული; საკუთარ-ყოფა — დასაკუთრება, თავისად გახდომა): რომლითა სიტყვთა საკუთარ-იყენა ორნი იგი ძენი იოსებისნი [(II,10), გვ.230]; შდრ.: ქალაქები, რომელ განიკუთნეს ძეთა ეფრემისთა [(II,1), გვ.59].

სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

საშჯელი ვჿო კონსტრუქცია პირდაპირი ობიექტისა (გასუბსტანტივებული მყოფადი დროის მიმღეობისა) და შემასმენლის შეხამებას წარმოდგენს, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც ეძებნება (დავსაჯო). ამ უკანასკნელის საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

საშჯელი ვჿო — დაუხაჯო (საშჯელი, სასჯელი, სარჯელი, სარჩელი — შჯა, ტანჯვა, სატანჯველი, სამართალი, სამსჯავრო, განაჩენი, მსჯავრი; დასჯა — სჯა, განკითხვა): საშჯელი ვჿო მის თანა [(II,4), გვ.193];

შდრ.: დასაჯენ იგინი [(II,1), გვ.125]; არცა დასაჯოს იგი [(II,1), გვ.125].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

-ულ სუფიქსიანი:

შერეუებულს ჰყოფს აღწერითი კონსტრუქციის (რომელიც პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს) შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდაბევალი ზმნა (შეაჩუენებს); პერიფრასტული წარმოებით გარდაქცევის სემანტიკა მკაფიოდაა წარმოჩენილი.

შერეუებულს-ჰყოფს — შეაჩუენებს (შერეუება — წყვეა, ჭაწყვეა): ეგვივითართა მათ შერეუებულს-ჰყოფს ეკლესიაჲ კათოლიკე [(II,10), გვ.299]; შდრ.: რაოდენი ძვრი შეაჩუენა წმიდათა შენთა [(II,1), გვ.494].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

-ულ სუფიქსიანი:

შეკრულად გყვეს აღწერითი კონსტრუქცია ვითარების გარემოებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც ეძებნება. ანალიზური კონსტრუქციით გარდაქცევის სემანტიკა უფრო წარმოჩენილია.

შეკრულად გყვეს — შეკარეს (შეკრვა — დაკრვა, დაყენება, შეკერა, შესკენა): რაჟამს შეკრულად გყვეს, არამედ რაჟამს იხილო, ვითარმედ ნეფსით იქმნ ნებასა შენსა [(II,2), გვ.63]; შდრ.: შეკარეს იესუ და წარიყვანეს [(II,1), გვ.476].

„ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

-ილ სუფიქსიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დასტურდება პირდაპირი ობიექტი.

ყო იგი შემკობილ — შეამკო (შემკობა — განშუენება): და ყო იგი შემკობილ ყოვლითაჲე სამკაულითა [(II,2), გვ.195]; შდრ.: შეამკობთ მოსაკუნებელსა [(II,1), გვ.479].

ბ/ „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

სახელურ წვერად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

ორგანული ვარიანტების უქონლობა სხვადასხვა მიზეზითაა გამოწვეული.

1. ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი სინთეზური წარმოების უქონლობისა იმაში მდგომარეობს, რომ გასაზმნავებელი სახელი უკვე წარმოქმნილია. ამ უკანასკნელისაგან ჭირს ზმნის ორგანული ფორმით წარმოება (თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც წარმოქმნილი სახელისგანაც იწარმოება სინთეზური ზმნა).

უ- პრეფიქსიანი:

შეურაცხვეყოფთ (შეურაცხა-უპატიო, არად მისაჩრევნი, უბრალო, არარა, უკანასკნელი, მღაბიო): აწ უფრომს პირველისა შეურაცხვეყოფთ ღმერთთა შენთა [(II,4), გვ.36].

შეურაცხ-გყავ: გვრეცა მე შენ შეურაცხ-გყავ [(II,11), გვ.15].

უკმარ ჰყოფ (უკმარი — გამოუსაღებარი, უვარგისი, უსარგებლო): უკმარ ჰყოფ ყოველსა მას პირველსა შრომასა შენსა [(II,2), გვ.96].

უკუდაეყოს (უკუდაეი — უკუდაეი): მოკუდაესა გუამსა დაიტი დაუტყერელი იგი, რამთა იგიცა უკუდაე ყოს [(II,7), გვ.22].

უშიშ ყენა (უშიში — უშიშარი, კრძალული): და განაძლიერა გუნდი ოვსი და უშიშ ყენა ივინი [(II,13), გვ.251].

უშიშ ყონ რამთა უშიშ-ყონ იგი ბოროტისაგან [(II,11), გვ.61].

უ- — აფიქსიანი:

უსარგებლოჲყოფს უსარგებლო ჰყოფთაეისა შენისათუხ ამას ყოველსა ზედა მოსწრაფებასა [(II,2), გვ.96].

უცალო ჰყოფდეს (უცალო — მოუცლელი, დაკავებული, გართული): გარნა სიწრაველე იგი მისსა წყესსა მას დაყუდებისასა უცალო-ჰყოფდეს [(II,13), გვ.224].

უცალო ნონ: არამედ უცალო-ყონ გონებად მათი [(II,10), გვ.92].

უცალო ყო: წრაფაშან მონაგებათამან უცალო-ყო და წარწყმიდა [(II,5), გვ.223].

უცალო ყენეს: ფილაფოზიობამან მრავალნი უცალო-ყენეს [(II,2), გვ.127].

ურწმუნო ყო (ურწმუნო – არამორწმუნე): უღმერთომან შაკაბაზ მისტაცა ერთა უმრწემესი ასული და ურწმუნო ყო [(II,14), გვ.433].

უცნობო ყენა (უცნობო – უგუნური, უმეტეარი): რომელთა სიტყუაჲცა ვერ თქუეს? რადენნი თაეკედმან უცნობო ყენა [(II,2), გვ.108].

უ-...-ელ აფიქსებიანი:

უცთომელ ყავ (ცთომა – ბრალება, შეცორომა): ჭაბუკ ხარ-ა უცთომელ ყავ სიჭაბუკე ეგე აღვრითა მით ნათლისღებისაჲთა [(II,2), გვ.145].

შეუძლებელ ჰყო (შეუძლებელი – ვერ-შესაძლებელი): მტერიცა იგი შენი შეუძლებელ ჰყო ბოროტისყოფად შენდა [(II,2), გვ.71].

განუქარებელ ჰყოფს (შდრ. განქარებულ ჰყოფს, რომელსაც ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი – განუქარებებს; განქარება – დაშლა, მოშლა, დარღვევა): რომელ-იგი სიხარულსა განუქარებელ ჰყოფს სულისა მისგან მოსწრაფეთაჲსა [(II,2), გვ.33].

უქსენებელ ყონ (უქსენებელი – ძვრუქსენებელი, ბოროტის არ მომხსენე, არაგულდრძო): გინა თუ შურიცა ვიეთთამე უქსენებელ ყონ [(II,12), გვ.105].

უენებელ ყო (უენებელი – დაუზიანებელი): და ენებული იგი ბუნებაჲ კაცთაჲ უენებელ ყო [(II,13), გვ.8].

უქცეველ ყო (უქცეველად – ურყეველად): და გულისაჲცა განსაკითხავი უქცეველ ყო [(II,7), გვ.22].

გვაქეს ისეთი შემთხვევაჲც, როდესაც ზმნური კომპონენტი ე-პრეფიქსიანი ფორმაჲ.

უზრუნველ ეყენეს (უზრუნველი – მინდობილი, უჭუეარი, უნადვლელი, უშფოთველი): და ყოელისაჲვე კორციელისა საკმრისაგან უზრუნველ ეყენეს ძმანი [(II,12), გვ.77].

სა- პრეფიქსიანი:

საველ ყოს (საველი – გზა): რაჲთა ქვითა აღმოავსოს ზღუაჲ და საველ ყოს [(II,13), გვ.2599].

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

საყუედრელ ვყო (საყუედრელი – სამხილებელი, სასაყუედურო): ხოლო მე საყუედრელ ვყო განზრახვაჲ იგი მისი [(II,11), გვ.68].

საწუნებელ ყო (საწუნებელი – სიზმარი, ხილება, სახილველი, და-

სანახაი): და თითისა საჩუქებელ ყო ყოველთა კიდეთა ქუეყანისათა მტერი იგი [II, 11), გვ. 68].

საკრველ-ყო (საკრველი — განკრება, საშიელი): რაჟეთუ საკრველ-ყო უფალმან წმიდამ თვისი [II, 10), გვ. 378].

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დასტურდება მსახლერელი სიტყვა.

საჭმელ თვისა ყო იგი [(II, 13), გვ. 183].

სა-...-ურ აფიქსებიანი:

საცნაურ-ჰყოფლა (საცნაურ-ყოფა — გამოჩინება): და ესეცა სანატრელი ნაყოფთა თვისთაგან საცნაურ ჰყოფდა რომლობასა ძირთასა [(II, 13), გვ. 173].

სა-...-ო აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის ზმნური კომპონენტი სათავისო ქცევის ფორმითაა დადასტურებული.

სათნო-იყევს (სათნო — მითუალული, მოსაწონი, მისაღები, შესაწყნარებელი, კარგი; სათნო-ყოფა — ნება, მოწონება, თვალში მოსვლა, აღერსი, მოფერება): რომელთა არა პრწმენა ჭეშმარიტებაა მისი, არამედ სათნო-იყევს სიცრუე [(II, 10), გვ. 290].

2. ზოგჯერ „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმას არ ეძებნება ორგანული წარმოების ვარიანტი იმის გამო, რომ მოცემული ფორმისაგან (მაგ., ქუება) ჰირს ობიექტური წყობით ორგანული ზმნის წარმოება, რაც ადვილი შესაძლებელია აღწერითი ვარიანტით (ქუებულ მყო). მაშასადამე, ქუება ფორმისაგან თავისუფლად იწარმოება ორგანული ზმნები როგორც დრო-კილოთა I სერიის ნაკვეთებში (აკუებს), ისე II სერიის ნაკვეთთა ფორმებში (ეკუა).

ქუებულ მყო (ქუება — მოკლება, მოსპობა, ქუებულ-ყოფა, გლახაკება): არა ქუებულ მყო ღმერთმან მისგან [(II, 6), გვ. 167]; და ამისთვის უმეტესად ეკმაძღობ ღმერთსა, რომელმან არა ქუებულ მყო სულიერისაგან სიყუარულისა შენისა [II, 12), გვ. 11]; შდრ.: ნუ აკუებმას თავისუფლებასა [(II, 6) გვ. 571]; ეკუა სულსა ჩემსა მაცხოვარებისაგან შენისა [(II, 1), გვ. 571].

3/ გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმას არ ეძებნება ორგანული ვარიანტი იმის გამო, რომ მოცემული ფორმისაგან (მაგ., აღმატება) ჰირს გარდამავალი ზმნის ორგანულად წარმოება. დასტურდება აღემატება, აღემატა, აღემატოს ფორ-

მები, მაგრამ არა გვაქვს *აღჰმატამან იგი, რაც აღმატებულ ყენა წარმოების შესაბამისი სინთეზური ვარიანტი იქნებოდა.

აღმატებულ ყენა (აღმატებული — ამაღლებული; აღმატება — ამეტება): გოდოლთა მიერ დიდთა აღმატებულ ყენა ესენი [(II,3), გვ.24]; შდრ.: უკუეთუ არა აღმატოს სიმართლჳ თქუენი უფროჲს მწიგნობართა და ფარისეველთა [(II,1), გვ.15].

4/ დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმას არ მოეპოება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი იმის გამო, რომ მოცემული გასაზმნაეებელი სახელის (საობიექტო მიმღობის) ე-კეფიქსიანსი ფორმით (ორგანული ვარიანტით) წარმოება ჭირს. გვაქვს ვსარგებლობ, ვისარგებლებ, ვისარგებლო ფორმები, მაგრამ არ დასტურდება *ვესარგებლო წარმოება. ამ უკანასკნელის შინაარსი გამოხატულია ჰერიფრასტული ფორმით (სარგებელ ვეყო).

სარგებელ ვეყო (სარგებელი — სასარგებლო, მარგებელი, მოსაგები): არამედ რათა მსმენელთა მათ სარგებელ ვეყო [(II,6), გვ.126]; სარგებელ გეყო: რამეთუ არა სარგებელ გეყოს [(II,6), გვ.157]; სარგებელ ვყო: ფრიად ხარგებელ ვყო მას [(II,13), გვ.67].

5/ დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, მაგრამ, საერთო ფუძის მიუხედავად, ანალიზური და სინთეზური წარმოება ლექსიკურ სხვაობას იძლევა, რის გამოც მათი ურთიერთშესაბამის ფორმებად მიიჩნევა ჭირს. ჰერიფრასტული წარმოება გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (ორგანული წარმოებისაგან განსხვავებით). აღსანიშნავია ისიც, რომ აღწერითი წარმოების სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია, ხოლო ორგანული ფორმის საწარმოებელი ფუძე — მარტივი.

სა----ო აფიქსებიანი:

სარწმუნო ვყენეთ („სარწმუნოდ ვაქციოთ“) — დაგუარწმუნოთ (სარწმუნო — სანდო, ღირსეული, პატიოხანი): და წამებანი იგი სარწმუნო ვყენეთ [(II,7), გვ.155].

სარწმუნო-გუყვენეს („სარწმუნოდ გვაქციეს“) — დაგუარწმუნეს: მარხვაჲ და ლოცვაჲ, რომელ არს წინდი მისი, რათა სარწმუნო-გუყვენეს ყოველსა ზედა ხაფასესა მისსა [(II,10), გვ.305].

სარწმუნო ყო („სარწმუნოდ აქცია“) — დაარწმუნა: მიიღო საზრდელი, რათამცა სარწმუნო ყო ბუნებაჲ გუამისა მის აღდგომილისაჲ [(II,2), გვ.9]; შდრ.: დამარწმუნო მე ქრისტიანე [(II,1), გვ.121]; ფიცით დაგუარწმუნეს [(II,1), გვ.121].

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

შესავედრებელ შეყაე („შესავედრებლად მექეც“; სიტყვასიტყვით: „შენ მე გამიხდი, გადამექეცი შესავედრებლად“; შესავედრებელი – მისალტოლაეი, შემწყნარებელი, შესაფარი; ვედრება – ლოცვა, თხოვა, ხეყვნა): უფალო, შესავედრებელ შეყაე ჩუენ [(II, 10), გვ. 195]; შდრ.: ევედრებოდა მას [(II, 1), გვ. 155]; მე მათოვს გევედრები [(II, 1), გვ. 155].

შესაწუხებელ ჰყოფს („შესაწუხებლად აქეევს“) – შეაწუხებს: რომელი შესაწუხებელ ჰყოფს ამას სიწმიდესა [(II, 2), გვ. 110]; შდრ.: უკუეთო მე შეგაწუხნე თქუენ [(II, 1), გვ. 497].

შესაწყნარებელ ჰყოფს („შესაწყნარებლად აქეევს“) – შეიწყნარებს (შეწყნარება – მიღება, შეწირვა, შეწყალება, დაცვა, წყალობა): რამეთუ სარწმუნოება იგი მასწაელელისა უფროჲს შესაწყნარებელ ჰყოფს სიტყუასა [(II, 2), გვ. 22]; შდრ.: შევიწყნარო, რომელი იგი შევიწყნარო [(II, 1), გვ. 498].

შესაძლებელ ყოს („შესაძლებლად აქციოს“) – შეიძლოს, შეაძლებინოს (შესაძლებელი – მარჯუე, ჯერი, გება, ძალა; შეძლება – ძლება, ძლიერ ქმნა): რაათა შესაძლებელცა ყოს რჩეული იგი თვისი [(II, 2), გვ. 100]; შდრ.: ვერ შეუძლეთ მათ განძებად [(II, 1), გვ. 496].

შესახებელ ყენა („შესახებლად აქცია“) – შეახო (შეხება – ლახება, მიახლოება, ხელის მიყოფა, მიკარება): შესახებელ ყენა მადლნი თვისნი [(II, 7), გვ. 182]; შდრ.: შეახო ფესუსა სამოსლისა მისისასა [(II, 1), გვ. 499].

უ-...ო აფიქსებიანი:

ურცხვო ჰყოფს („ურცხვინოდ აქეევს“) – არცხვენს (ურცხვო – უძღები, ურცხვი, უსირცხვილო, უნამუსო; შერცხვენა – შერცხვნება): პატიოსანსა ურცხვო ჰყოფს [(II, 2), გვ. 181]; შდრ.: კაცისა არა შევირცხვო [(II, 10), გვ. 485].

სახელურ წვერად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

ზოგჯერ სახელური წვერი (საობიექტო მიმღეობა) მიცემითი ბრუნვის ფორმითაც წარმოგვიდგება. ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით წარმოებას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი.

უგულეებელს-ყო (უგულეებელს-ყოფა – მორიდება, არად ჩაგდება, თვალის მორიდება, გვერდის აელა, გაცლა): რამეთუ უგულეებელს-ყო თაეისა თვისისა ზრუნეა [(II, 13), გვ. 127]; ნუ უგულეებელს-ყოფი, ვითარცა მდიდარი იგი უწყალოა [(II, 5), გვ. 174]; უგულეებელსყო მე ქრისტემან [(II, 10), გვ. 255].

სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

გვაქვს ისეთი შემთხვევა, როდესაც ზმნური კომპონენტი წინ უსწრებს სახელურს (ამ შემთხვევაში უ-...-ელ აფიქსებიან საობიექტო მიმდევობას).

ყო აღურაცხელ (აღურაცხელი, აურაცხელი – ურიცხვი): ერთსა შინა ჟამსა განამრავლა პური იგი და ყო აღურაცხელ [(II,5), გვ.137].

ორგანული ვარიანტი არც ზემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმას (ყო აღურაცხელ) ეძებნება – სახელური კომპონენტის წარმოქმნილობის გამო (რომლის ორგანული წარმოებით გაზმნავენება ჭირს).

2. „ყოფს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმდევობა

აღნიშნული წარმოების მქონე „ყოფს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმებიც ორ ძირითად ტიპს წარმოგვიდგენს. ერთ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, ხოლო მეორეს – არა.

ა/ „ყოფს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმდევობა

მე- პრეფიქსიანი:

მეოტ ყენეს აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა (განაოტეს). პერიფრასტული ფორმით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

მეოტ ყენეს – განაოტეს (მეოტი – განლტოლეილი, გაქცეული; მეოტება – გაქცევა): და ხაზარნი მეოტ ყენეს [(II,11), გვ.95]; შდრ.: განაოტოს პირისა შენისაგან მტერი [(II,1), გვ.65].

აღსანიშნავია ისიც, რომ ზემოთ დაღასტურებული ანალიზური წარმოების სახელურა წვერი წარმოქმნილია (მეოტ ყენეს) – სინთეზური ვარიანტის საწარმოებელი ფუძისაგან განსხვავებით (განაოტეს).

მ-...-ე აფიქსებიანი:

მწე მეყო პერიფრასტული წარმოების ზმნური კომპონენტი ენიანი ვნებითის ფორმაა. შესაბამისი ორგანული ვარიანტიც ენიანი ვნებითის ზმნაა (შემეწია). აღწერითი ფორმით წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა.

მწე მეყო — შემეწია (მწე — შემწე, დამხმარე, მშველელი; შეწვენა, შეწვეა — წვენა, კელის-ჰყრობა, დახმარება, დაცვა, ხელის შეწყობა): მე ჯავწევ, დაეიძინე, განვიღვძე, რამეთუ უფალი მწე მეყო მე [(II, 10), გვ. 375]; შდრ.: შემეწიე ურწმუნობასა ჩემსა [(II, 11), გვ. 497].

ზემოთ წარმოდგენილ მაგალითშიც აღწერილი ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია (მწე მეყო), ხოლო ორგანული ვარიანტის საწარმოებელი ფუძე — მარტივი (შემეწია).

მო-...-ე აფიქსებიანი:

მოყუარე ჰყვენ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი სათავეისო ქცევის ორპირიანი ზმნაა (დაიმოყურენ). პერიფრასტული ფორმით გარდაქცევის შინაარსი უფრო წარმოჩენილია.

მოყუარე შენდა ჰყვენ — დაიმოყურენ (მოყუარე — მოყუახი, საყუარელი, მეგობარი; მოყურობა — მეგობარ-ქმნა): რაათამცა ყოველნი მოყუარე შენდა ჰყვენ [(II, 2), გვ. 194]; შდრ.: ემოყურების და შეუდგს მას [(II, 1), გვ. 283].

მ-...-ელ აფიქსებიანი:

შემძლებელ ყო პერიფრასტული ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტია შეიძლო. ანალიზური ფორმით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი. აღსანიშნავია, რომ სახელური კომპონენტი (შემძლებელ-) წარმოქმნილი ფორმაა — ორგანული ვარიანტის საწარმოებელი ფუძისაგან განსხვავებით (შეიძლო).

შემძლებელ ყო — შეიძლო (შემძლებელი — ვისაც შეუძლია, შემძლე, ძლიერი; შეძლება — ძლება, ძლიერ-ქმნა): ესე ხაქმს ეშმაკისაგან არს და მან შემძლებელ ყო იგი [(II, 5), გვ. 47]; შდრ.: კერ უძლეთ მას განჯდად [(II, 1), გვ. 496].

მ-...-არე აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილი მწუსარე ჰყოფხ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეისტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა (ამწუსარებს). პერიფრასტული ფორმით წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა.

მწუხარე ჰყოფს — ამწუხრებს (მწუხარე — შეჭუენებული, არამხი-
არელი, დანადგელებული, მოწყენილი; დამწუხრება-შემწუხრება); დაამ-
დაბლებს სისხლსა და მწუხარე-ჰყოფს მათ ამით სახიოთა [(II,2), გვ.182];
მღრ.: დამწუხრდა დღე მას შინა [II,1), გვ.118].

„ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის
ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა

მ-...-ალ აფიქსებიანი:

მკურნალ ყვენ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების
ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორიპირიანი გარდამავალი ზმნაა (განკურ-
ნენ). ანალიზური წარმოებაცა და სინთეზურიც გარდაქცევის სემანტიკას გა-
მოხატავს (თუცა აღნიშნული შინაარსი აღწერითი ვარიანტით უფრო წარ-
მოჩენილია). პერიფრასტული ფორმის სახელური კომპონენტი (მკურნალ-)
წარმოქმნილია — ორგანული ვარიანტის საწარმოებელი ფუძისაგან განს-
ხვებით (განკურნენ).

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპო-
ნენტებს შორის წარმოდგენილია პირდაპირი ობიექტი მსაზღვრელი სიტყვი-
თურთ.

ყვენ ასონი ჩუენნი მკურნალ — განკურნენ (მკურნალი — ექიმი; გან-
კურნება — ლხინება, განცოცხლება): მსწრაფლ ეწიენ წყალობანი და მიეც
შენდობა და ყვენასონი ჩუენნი მკურნალყოველთა სენთა და უძღურებათა
[(II,14), გვ.364]; მღრ.: გვედრები შენ, განკურნე ესე [(II,1), გვ.60].

ბ/ „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ
მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით
ფორმათა ერთ ნაწილს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმო-
ების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა სხვადასხვა მიზეზი-
თაა გამოწვეული. ?

ა/ ერთ შემთხვევაში „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს არ
მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები იმის გამო,
რომ მოცემული მიმღეობის ფორმისაგან (მისი სემანტიკიდან გამომდინ-

ნარე) არ ხერხდება ორგანულად ზმნის წარმოება. აღსანიშნავია ისიც, რომ სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია.

მეოხ ეყავ აღწერითი წარმოების ზმნური წვერი ენიანი ენებითის ფორმაა.

მეოხ ეყავ (მეოხი — შუამდგომელი, შემწე): წმიდაო მამაო იპოლიტე, მეოხ-ეყავ მამასა იოვანეს წინაშე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა [(II, 10), გვ. 319].

მოდგამ ყო (მოდგამი — ამხანაგი, მოზიარე, გვერდში მდგომი): დღეს კვრიაკესა აღიყვანა ღმერთმან კაცი მეუფე და საყდრის მოდგამ ყო იგი მის თანა [(II, 5), გვ. 218].

ბ/სხვა შემთხვევაში „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით წარმოებას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი იმის გამო, რომ მოცემული მიმღებობის ფორმის (მაგ., მონაწილე) გაზმნავება ორპირიანი გარდამავალი ზმნის სახით არ ხერხდება (მონაწილეობს, მაგრამ არა გვაქვს *ამონაწილებს). აღსანიშნავია ისიც, რომ მონაწილე ფორმის (სახელური წვერის) გაზმნავება დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებით ასევე გაძნელებულია (მონაწილეობს, მაგრამ არა გვაქვს *იმონაწილა). აღწერითი ფორმით (მონაწილე ყო) ზემოთ წარმოდგენილი დაბრკოლებები დაძლეულია.

მონაწილე ყო: ეკლესიისა ეელოგიასა მონაწილე-ყო და სულისა თვისისა შვილად უწოდა [(II, 12), გვ. 115].

გ/ გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სინთეზური ვარიანტით ეპრეფიქსიანი წარმოება არ ხერხდება (მდრ.: მფარველობს, *ემფარველობს).

მფარველ-ეყოს (მფარველი — დამცველი, მისანდობელი, ზედამდგომელი, მხსნელი): და ღმერთი მფარველ-ეყოს მას ყოველთა დღეთა და საშუკალ ბეჭთა მისთა განისუენა [(II, 10), გვ. 213].

დ/ზოგჯერ სინთეზურ და ანალიზურ ფორმებს შორის სემანტიკური სხვაობა იმდენად თვალშისაცემია, რომ მათი მიჩნევა შესაბამის ვარიანტებად ჭირს. აღნიშნავთ იმ გარემოებასაც, რომ ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტები წარმოქმნილია (მომნადირებელ ყო, მოშიშ კყოფს), ხოლო ორგანული ვარიანტების საწარმოებელი ფუძე-მარტივი (მოინადირა, აშინებს).

მომნადირებელ ყო („მომნადირებლად აქცია“) — მოინადირა (მონადირება — დაჭერა, შეპყრობა): რამეთუ ბარბაროზი ეინმე აღმოსრულ იყო ნადირობად ნადირთა მათ შინა, და მახლობლად წმიდისა მოწყე-

ნულსა განეტევა ქორი კაკაბისა მსმართ, რომელიც წყალობისმოყუარემან ღმერთმან შეძიებელი პირუტყუთა ცხოველთაჲ თვთ სიტყვერებითა პატივეტეული ცხოველი რომნადირებელ ყო ამის კეთილისა სულთა მონადირისა მიერ [(II, 13), გვ. 191], შდრ.: მონადირებს ეშმაკი ძეთა ადამისთა [(II, 1), გვ. 241].

მოშიშ ჰყოფს („მოშიშად აქცევს“) — აშინებს (მოშიში — მშიშარა, მხლალი: შეშინება — შინება, შეპრწყუნება): ახოვანსა მოშიშ ჰყოფს [(II, 2), გვ. 181]; შდრ.: გეშინოდეს თქუენ უფლისაგან [(II, 1), გვ. 505].

„ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის (მეყო მე იგი მაცხოვარ) ზმნურ და სახელურ წევრებს შორის დადასტურებულია სუბიექტიცა და ობიექტაც. მეყო მაცხოვარ პერიფრასტულ ფორმას ორგანული წარმოების ვარიანტი არ მოეპოვება.

მეყო მე იგი მაცხოვარ (მაცხოვარი — მკსნელი, მაცოცხლებელი): და მეყო მე იგი მაცხოვარ [(II, 13), გვ. 96].

IV. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მასდარი

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი დიდი ნაწილი სახელურ კომპონენტად აასდარს წარმოგვიდგენს. აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმებს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები.

დასახელებული წარმოების მქონე ანალიზური ფორმები მოკლებულია გარდაქცევის სემანტიკას (აღნიშნული შინაარსი განსაკუთრებით დამახასიათებელია იმ ტიპის აღწერითი წარმოებისათვის, რომლის სახელური კომპონენტი არსებითი ან ზედსართავი სახელია).

წარმოშობით სახელური წევრი პირდაპირი ობიექტი (ძიება-ყო) ან სუბიექტია (შებმა-ყო).

სახელური წევრი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრეელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ნეიტრალური ან სათავისო ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნებია. სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის, ჩვეულებრივ, არა გვაქვს (ან ფრიად უმნიშვნელოა).

ძიება ჰყავ — მოიძიე (ძიება-თხოვა, გულება, მოიძიება, გამოკულევა, ცდილობა, გამოკითხვა, ძებნა): რომლისათვისცა სიძაბლითა მით ღმერთმყოფელითა ეგვეითარი მაღალი და დიდი საქმე ძიება-ჰყავ ჩუენ-გან [(II, 12), გვ. 102]; შდრ.: ეძიებდეს სწავლულსა ზეცით [(II, 1), გვ. 525].

ძიება-ყო — მოიძია: ხოლო ნეტარმან მამამან გრიგოლ ძიება ყო გულ-მოდგინედ [(II, 11), გვ. 260].

ძიება-ყვეს — მოიძიეს: და ძიება-ყვეს ხუროთა და ჰოვეს ხე ერთი [(II, 10), გვ. 322].

ზრახვა-ყო — განიზრახა (ზრახვა, ძრახვა — ფიქრი, ბჭობა, მოთათბირება, მოსაზრება, განზრახვა, უბნობა, ლაპარაკი, წარმოთქმა, შეთხზვა, მოგონება): და ვითარცა მოიწია იგი საზღვართა ქართლისათა, ქუეყანასა მას ჰერეთისასა, ზრახვა-ყო [(II, 11), გვ. 12]; შდრ.: განიზრახვიდეს ურთიერთას [(II, 1), გვ. 168]; იზრახეს ზრახვაჲ ბოროტი შენთვის [(II, 1), გვ. 168].

ზრახვა-ყვეს: და ზრახვა-ყვეს წინაშე უსტამისსა [(II, 11), გვ. 31].

კრება-ყო — შეკრიბა (კრება — შეკრება, რჩევა, შეგროვება): და კრება-ყო და ბრძანა [(II, 7), გვ. 238]; შდრ.: ჰოვა ვენაკი ... კრიბა მას შინა ნოქი, საესც წინამოთა [(II, 1), გვ. 202].

წარგზავნა ჰყო — წარგზავნა (წარგზავნა — წარმოგზავნა, მიგზავნა): წარგზავნა ჰყო ამისათვის თეიმურაზისა კახეთად [(II, 15), გვ. 23]; შდრ.: წარგზავნა ივინი [(II, 1), გვ. 532].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი საშუალო გვარის (შედიოაქტივის) ფორმაა.

ბრძოლა ყვეს — იბრძოლეს (ბრძოლა — წყობის -ყოფა, ბრძოლის -ყოფა, განწყობაჲ, ლაღვა, თანაბრძოლა, შეჭიდება, შერკინება): ვიდრემდის თვთ მეფისა მიმართ ბრძოლა-ყვეს [(II, 13), გვ. 53]; შდრ.: რამთამცა ჰბრძოლეს მათ [(II, 1), გვ. 36].

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ზმნური კომპონენტი

სახსეისო ქცევის (უ-პრეფიქსიანი) ფორმითაა წარმოდგენილი, შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი კი ენიანი ვნებითის ზმნაა.

ბრძოლა-უყო — შეებრძოლა: და მივიდა და ბრძოლა-უყო სხუასათესაესა მისსა [(II, 1), გვ.36]; შდრ.: ნუ მბრძოლი ებრძოდა [(II, 1), გვ.36].

დეენა-უყო — დადეენა (დეენა — დეენულება; დეენის-ყოფა — დეენა): შეიჭურა საჭურველითა მარტოდ და ამკედრდა ცხენსა და დეენა-უყო [(II, 11), გვ.263]; და დეენა-უყო კუალსა მათ მეფეთასა სამას ათურამეტითა ნიჭუგითა [(II, 8), გვ.24]; აღრიცხუნა თვსნი სახლისწულნი სამას ათურამეტნი და დეენა-უყო უკანა მათსა ვიდრე დაანადმდე [(II, 16), გვ.100]; შდრ.: იდეენე შენ და ნუ სდეენი სხუათა [(II, 1), გვ.140].

ზოგჯერ აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის გარდამავალი ზმნაა.

შებმა-უყო — შეაბა (შებმის-ყოფა — გარე-მოხუევა, ჰერობა): და შებმა-უყო სამოსელსა მისსა და ეტყოდა [(II, 8), გვ.55]; შდრ.: შეიბა იგი ბარკალთა ქუეშე ბარკლისა მარჯუენისა მისისასა [(II, 1), გვ.471].

შებმა-უყევს — შეაბეს: და ვითარცა შებმა-უყევს, შიშით მისცნეს თაენი მათნი ნათლის-ღებასა [(II, 11), გვ.89].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური კომპონენტი ენიანი ვნებითის ფორმაა. შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც ენიანი ვნებითის ზმნაა (ამ შემთხვევაში სახელური წევრი წარმოშობით სუბიექტია).

შებმა-უყო — შეება: ამისთვის განკრძალულ ნეტარი იგი იაკობ ბრჭყალსა შებმა-უყო გრაუისსა [(II, 10), გვ.253]; და მას შებმა-უყო და იტყოდა [(II, 10), გვ.264]; შდრ.: ააურთა მისთა არა შეება [(II, 1), გვ.471].

ზოგჯერ ზმნური კომპონენტი დრო-კილოთა III სერიის ნაკეთის ფორმით წარმოგვიდგება.

შებმა-შიყოფთა: აა, შებმა-შიყოფთა მუქლთა არა ვითარცა ბადისპირი ვითარცა განწყდა [(II, 10), გვ.264].

სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი მაგალითებიც, როდესაც სახელური კომპონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის შესამებახთან, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც მოეპოვება.

შეზრახვამ ყო — შეიზრახა (შეზრახება — ბჭობა, შეთქმა, მოათბობრება): და შეზრახვამ ყო, რაათამცა დააქციეს ღიღი ესე ლაერამ [(II,6), გვ.119]; შღრ.: იგინი შეიზრახნეს ურთიერთას და იტყოდეს [(II,1), გვ.475]; რაასათვს შეეზრახე შენ ძესა მას იესუსსა ჩემთვის [(II,1), გვ.475].

შენდობამ ჰყო — შეინდო (შენდობა — მიტყეება, პატიება, მონიკება): და გვეედრები, რაათა შენდობამ ჰყო და არღარა მიბრპანო კულადცა [(II,1), გვ.342]; შღრ.: შეუნდვიან ღმერთსა ბოროტნი ჩემნი [(II,1), გვ.483].

ზრუნვამ-ყო — იზრუნა (ზრუნვა — ჰირეება, ურეა, წუხილი): რამეთუ ფიცთა ღმრთისათამ არცა ზრუნვამ-ყო [(II,3), გვ.7]; შღრ.: არას ზრუნავ ამისათვს [(II,1), გვ.169].

ბრძოლამ ყვეს — იბრძოდეს (ბრძოლა — ბრძოლის — ყოფა): განცხადებული ბრძოლამ ყვეს ბერთა მათ ზედა [(II,4), გვ.215]; შღრ.: რაათამცა პბრძოდეს მათ [(II,1), გვ.36].

გვაქეს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური კომპონენტი სასხვისო ქცევის (უ-პრეფიქსიანი) ფორმითა წარმოდგენილი. შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც სასხვისო ქცევის ზმნაა.

შენდობამ უყვეს — შეუნდვეს: ხოლო კენტენარი შენდობამ უყვეს ეპისკოპოსთა მათ [(II,4), გვ.206]; შღრ.: შეუნდვიან ღმერთსა ბოროტნი ჩემნი [(II,1), გვ.483].

ზოგჯერ სახელური წვერი — მცა ნაწილაკითა დადასტურებულნი.

შენდობამცა ყო — შეინდომცა, შეუნდომცა: ევედრა მეფესა და შენდობამცა ყო ხარკისამ პირეელისა და მეორისა პალესტინისამ [(II,4), გვ.200].

სახელურ წვერად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის მრავლობითი რიცხვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სახელური კომპონენტი მრავლობითი რიცხვის ფორმითა წარმოდგენილი. აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი კონსტრუქციის ზმნური წვერი ენიანი ვნებითის ფორმამა. კურნებანი ეყვენეს წარმოება სუბიექტისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს, რომელსაც ორგანული ვარიანტიც მოუპოვება (ეს უკანასკნელიც ენიანი ვნებითის ფორმამა: განეკურნეს).

კურნებანი ეყვენეს — განეკურნეს (კურნება — ექიმობა, განმრ-

თელება): და მრავალნი კურნებანი ეყენეს ღმერთსა კელითა მისითა [(II,7), გვ.269]; შდრ: ნაკრტენი მუცლისა მისისაჲ ჰკურნებს თუ-
ალთა დადგომილთა [(II,1), გვ.206].

სახელურ წვერად გამოყენებულთა ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

ზოგჯერ სახელური კომპონენტი ვითარებითი ბრუნვის ფორ-
მით წარმოგვიდგება. ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონს-
ტრუქცია უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შესამებას წარმო-
ადგენს, რომელსაც ორგანული ვარიანტიც მოეპოვება. ეს უკანას-
კნელი ნეიტრალური ქცევის გარდამავალი ზმნაა.

მიმთხუეჲად ჰყოფს — შიამთხუევს (მიმთხუეჲა — დამთხუეჲა,
შეხუედრა, შეყრა, შეხება, მიწვენა, ცემა, შეხედომა): რამეთუ ხა-
სოებისა თანა აწვე მტკიცისა მიმთხუეჲად ჰყოფს სიტყუათა, რო-
მელთათჳს ევედრების [(II,3), გვ.5]; შდრ.: მიემთხუა და იხილა იგი
[(II,1), გვ.245].

„ყოფს“ მეშეელი ზმნა + სახელური წვერი

სახელურ წვერად გამოყენებულთა სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

აღსანიშნავია, რომ ინვერსიული წყობის (მეშეელი ზმნა + სახელურ-
ი წვერი) შემთხვევებში სახელური კომპონენტი ძირითადად სახელო-
ბითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება.

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქციები შემასმენლისა
და პირდაპირი ობიექტის შესამებას წარმოადგენს, რომელსაც ორგანუ-
ლი წარმოების ვარიანტებიც მოეპოვება.

ერთ შემთხვევაში პერიფრასტულ ფორმათა შესაბამისი ორგანული
წარმოების ვარიანტები ხათავეისო ქცევის ორპირიანი გარდამავალი
ზმნებია.

ყვაჲ განკითხუაჲ აღწერითი კონსტრუქციის შემადგენელ კომპონენ-
ტებს შორის დადასტურებულთა ვითარების გარემოება.

ყვაჲ სიმართლით განკითხუაჲ — განვიკითხუ (განკითხუა — დასჯა,
განსჯა, განცდა, კითხუა, ძიება, გამოკითხუა): და ამისთჳს ყვაჲ ხიმართ-
ლით განკითხუაჲ [(II,6), გვ.56]; შდრ.: შჯულისაებრ თქუენისა განიკით-
ხეთ [(II,1), გვ.58].

გაჲ წყალობაჲ — შვიწყაღუ (წყალობა — ხიბრაღული, შებრაღუბა):
წარმიმართე მე წინაშე ჩემსა ღღეს და გაჲ წყალობაჲ უუღღსა ჩემსა

თანა აბრაჰამისა [(II, 16), გვ. 191]; შდრ.: რომელი სწვალობდეს გლახაკ-სა, იგიცა გამო-ვე-იზარდოს [(II, 1), გვ. 553].

სხვა შემთხვევაში აღწერითი კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა.

ყო აღწერამ — აღწერა (აღწერა — მოწერა, განწესება, წერა, დაწერა): ვითარმედ არაჲინ ყო აღწერამ იგი წიგნთაჲ [(II, 1), გვ. 164]; შდრ.: რომელმანცა აღწერა ისე [(II, 1), გვ. 25].

ყო განწმედაჲ — განწმიდნა (განწმედა — განბიწება, უმწინკულოება, განკურნება): ყო განწმედაჲ ცოდეთა ჩუენთაჲ [(II, 7), გვ. 169]; შდრ.: განწმიდნა იგი კეთროვანებისა მისგან [(II, 1), გვ. 79].

ზოგჯერ ანალიზური კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ხაშუალი გეარის (მედოიაქტივის) ფორმაა.

ყვეს ბრძოლაჲ — იბრძოლეს: და ყვეს ბრძოლაჲ ბლაკის თანა, მეფისა სოდომელთაჲსა, და ბახაჲს თანა [(II, 16), გვ. 98].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი.

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქციები შემას-მენლისა და პირდაპირი ობიექტის შესამებას წარმოადგენს, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტებიც მოეპოვება.

ჰყოფ განშჯასა კონსტრუქციის შესაბამის ორგანული ფორმაა ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნა (განსჯი).

ჰყოფ განშჯასა — განსჯი (განშჯა, განსჯა, გასჯა — განკითხვა, გასამართლება): ნუცა თუალთხუმით თავისა შენისა ჰყოფ განშჯასა [(II, 2), გვ. 203]; შდრ.: განსჯიდეთ ათორმეტთა ნაოესაეთა იხრაძლესათა [(II, 1), გვ. 70].

ჰყოფ აღთქუმახა კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი სახსვისო ქცევის (უ-პრეფიქსიანი) ფორმაა (აღუთქუამ).

ჰყოფ აღთქუმახა — აღუთქუამ (აღთქუმის-ყოფა — აღთქუმა, შეპირება, პირობის დადება): რამეთუ არა ამისთჳს ჰყოფ აღთქუმახა, თუმცა მაშინ მიეც, არამედ რადთამცა აწ თანა-წარჰქედ [(II, 2), გვ. 93]; შდრ.: მე აღუთქუამ თქუენ, ვითარცა მე აღმითქუა წამამან ჩემმან სახუფეველი [(II, 1), გვ. 14].

V. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია მესამე პირის ფორმა, რომელიც მიმღეობის ბადალია აკ. შანიძე აღნიშნავს, რომ „ორიოდე შემთხვევაში შემონახულია უხსოვარი დროიდან მე-3 პირის ფორმა მიმღეობის ბადალად: ასეთია: ღირს-ი, არს-ი, იქცევის-ი, იძრვის-ი, ხერთვის-ი, ხამს-ი“ [(II,22), გვ.582].

ღირს-მყო წარმოებას ძველ ქართულში არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი (მაღირსა ფორმა სხვა სემანტიკის გამომხატველია. ეს უკანასკნელი ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება). აღწერითი ფორმით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

ღირს-მყო (ღირს-ყოფა – ღირსება, ღირსად გახდომა): წმიდაო მეუფეო, კურთხეულ არს ღმერთი, რომელმან ღირს მყო თაყუანისცემად ხიწმიდისა შენისა [(II,13), გვ.118]; ღირს-მყენა: რამეთუ ღირს-მყენა ჩუენ ღმერთმან ესევისთარსა დიდებასა [(II,11), გვ.108].

იქცევისადყო აღწერითი კონსტრუქცია ვითარების გარემოებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს. ორგანული ვარიანტი არც იქცევისადყო წარმოებას მოეპოვება. პერიფრასტული კონსტრუქციით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

იქცევისადყო (იქცევისი – მბრუნავი, მოტრიალე): და იქცევისადყო იგი მეუფემან [(II,2), გვ.143].

V. „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის სახელურ წევრად გამომყენებულია ნაცვალსახელი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის სახელურ წევრად გამოყენებულია კუთვნილებითი ნაცვალსახელი (თჳსი).

თჳს-ეყვოდეს (თჳს-ყოფა – სახუმელება, შეილება): და თჳს-ეყვოდეს ურთიერთას [(II,14), გვ.362].

VII. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია ზმნისართი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების სახელური კომპონენტი ადგილის ზმნისართია (შედგენილი შემასმენლის სახელური წევრი წარმოშობით ადგილის გარემოებაა). ერთ შემთხვევაში აღნიშნულ წარმოებას მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი.

შორს ყავთ — განაშორეთ (შორს, შოერს — შორით; განშორება — ვლტოლა, განეთომა, განდრეკა, განწვალება, განდგომა, განყენება, გამოშორება); ღალადებაა შორს ყავთ თქუენგან [(II,2), გვ.68].

შორს ჰყოფენ — აშორებენ; და კუალად გულის-თქუემისა მას მიმართი სიბორგილჴ ყოველსავე განსუენებასა შორს ჰყოფენ მისგან [(II,2), გვ.149].

შორს-ყოს — განაშოროს; რაათა შორს-ყოს და განდვენოს მძლავრი ზოილოს და ქუეყანაა იუდელთა მიანიჭოს [(II,3), გვ.251]; შდრ.: განეაშორნეთ ქალაქსა [(II,1), გვ.74]; განეშორა მისგან ქალი მისი [(II,1), გვ.74].

ქუემო ყავ და ქუეშე ყვნა აღწერით ფორმებს არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

ქუემო ყავ (ქუემო — ქევეით, ქეემით); და მოიგე სიწრფოება და სათნოება და ქუემო ყავ გონება შენი [(II,5), გვ.9].

ქუეშე ყვნა (ქუეშე — ქეეშე); რამეთუ არა დასცხრა პირველად, მტერთა დამამკობელი, უწინარეს ვიდრე არა ყოველნი ხარკისა ქუეშე ყვნა იგინი [(II,3), გვ.10].

VIII. „ყოფს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია კომპოზიტი

„ყოფს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი სახელურ წევრად კომპოზიტს წარმოგედგენს. აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტ კლ ფორმათა უმრავლესობას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები. კომპოზიტი სახელის ორგანული წარმოებით გაზმნაეება ქირს.

ა/ „ყოფს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი კომპოზიტი

წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დამოწმებული სახელური წევრი სხვადასხვაგვარია. ერთ შემთხვევაში კომპოზიტის პირველი კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელია.

ბელსაეხე-ჰყოფდა წარმოების სახელური წევრი კომპოზიტი. მისი პირველი კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელია, ხოლო მეორე — წრფელობითი ბრუნვის ფორმით

დადასტურებული ზედსართავი სახელი. გულსაესე ჰყოფდა წარმოებით გამოზატულია გარდაქცევის შინაარსი. სახელური წვერი (გულსაესე) წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია.

გულსაესე-ჰყოფდა (გულსაესე-ყოფა — დაჯერება; გულსაესე — დამედებული, მოიმედე): რომელი-იგი გულსაესე-ჰყოფდა წადილსა მახ მგზავრობისასა [(II, 11), გვ. 324].

გულსაესე ჰყოფთ: ხოლო გულთა თქუენთა ვერ გულსაესე ჰყოფთ [(II, 2), გვ. 106].

გულსაესე მყო: უკუეთუ არა გულსაესე მყო მე [(II, 13), გვ. 240].

ძვრხილულ ჰყოფენ აღწერითი წარმოების სახელური წვერიც კომპოზიტია. მისი პირველი კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელია (ძვრ-), ხოლო მეორე წვერი — წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული საობიექტო მიმღეობა (ხილულ-).

ძვრხილულ ჰყოფენ წარმოება გარდაქცევის სემანტიკას გამოსატავს (სახელური წვერი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია).

ძვრხილულ ჰყოფენ (ძვრხილული — ავის მსახველი): რამათა მიერ მიმართებულნი ძვრხილულ ჰყოფენ მეფობასა ასანოფსა [(II, 3), გვ. 43].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც კომპოზიტის პირველი წვერი ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელია, ხოლო მეორე — წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული საობიექტო მიმღეობა. აღნიშნული წარმოების პერიფრასტული ფორმა გარდაქცევის სემანტიკას გამოსატავს (სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია).

თაყუანის-საცემელ ყო (თაყუანის-ცემა — თაყვანის-ცემა, ლოცვა, მსახურება): ყოელისა სოფლისა სახილველ და თაყუანის-საცემელ ყო [(II, 12), გვ. 132].

სახელური წვერის (კომპოზიტის) მეორე კომპონენტად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობაც დასტურდება. აღწერითი ფორმით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი (სახელური ნაწილი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია).

ღმრთის-მშობელ მყო: რამეთუ ღმრთის-მშობელ რამ მყო, კუალად ქალ-წულადვე დამარხა [(II, 7), გვ. 14].

რჩულისმდებელ ყო (რჩულის-მდებელი — კანონმდებელი, სარწმუნოების წიგნთა კომენტატორი): ამან რჩულისმდებელ ყო მოსე, მარხვისა ნაყოფი არს სამოელ, მარხვით ილოცა ღმრთისა მიმართ [(II, 2), გვ. 16].

ზოგჯერ სახელური წვერის (კომპოზიტის) მეორე კომპონენტად გა-

მოყენებულია არსებითი სახელი.

გულისკმა-ყო (გულისხმის-ყოფა – ცნობა, მოგონება, შეტყობა, უწყება, შეგნება, ცოდნა): და კეთილად გულისკმა-ყო [(II, 13), გვ.24].

სახელური წევრის (კომპოზიტის) მეორე კომპონენტი შეიძლება იყოს მასდარიც.

შურის-გება ყო (შურის-გება – შურის-ძიება): რამეთუ შურისგება ყო ჩემთვის მათ ზედა და არა მოესრენ ძენი ისრაჲლისანი [(II, 8), გვ.99].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სახელური წევრის (კომპოზიტის) პირველი კომპონენტი ვითარების ზმნისართია, ხოლო მეორე – წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა. აღწერითი ფორმა ამ შემთხვევაშიც გარდაქცევის შინაარსს გამოხატავს (სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია).

ყოვლადდასაწუველ ყენა (ყოვლად-დასაწუველი – მრგულიად დასაწუველი, მრგულიად-მწუარი): და ათასნი რიცხვთ ყოვლადდასაწუველ ყენა სამსხუერპლონი [(II, 3), გვ.7].

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური წევრის (კომპოზიტის) პირველი კომპონენტი თანა – წინდებულია, ხოლო მეორე – სასუბიექტო ან საობიექტო მიმღეობა (წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი). ანალიზური ფორმებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

თანამოგზაურ ყავ და თანამოქალაქე გყოს აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

თანამოგზაურ შენდა ყავ (თანა-მოგზაური – მოგზაური, მგზავრი): და თანამოგზაურ შენდა ყავ ძმაჲ შენი [(II, 11), გვ.323].

თანამოქალაქე გყოს (თანა-მოქალაქე – ერთი ქალაქისა): თანა-მოქალაქე გყოს ანგელოზთა და გამოგაჩინოს მედ ღმრთისა [(II, 2), გვ.143].

თანამორბედ ყო და თანაადრაცხილ ყენა პერიფრასტულ ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია.

თანა-მორბედ ყო (მორბედი – მორბენალი, მსრბოლი): და თანამორბედ ყო ყოველივე ღმრთისა [(II, 7), გვ.31].

თანაადრაცხილ ყენა (თანაადრაცხა – თანა-აღზილვა): და მათ თანა შეივედრა ნეტარი სერაპიონ თანა-ძმითურთ და თანაადრაცხილ ყენა დასსა მოწაფეთასა [(II, 11), გვ.322].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი კომპოზიტი

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქცია უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს. სახელური წევრის (კომპოზიტის) პირველი კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი რიცხვითი სახელია, ხოლო მეორე — ვითარებითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული აბსტრაქტული სახელი, რომლის ფუძე საობიექტო მიმღებობაა. აღწერითი კონსტრუქციით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

ერთსარწმუნოებად ჰყოფდა: ერთსარწმუნოებად ჰყოფდა მათ [(II, 4), გვ. 185].

ერთი ნაწილი აღწერითი წარმოებისა (რომლის სახელური წევრი კომპოზიტია) ზმნურ კომპონენტად წარმოგვიდგენს ენიანი ენებითის ფორმას. აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმებიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტის მსახვერელია).

თანამოლუაწე მეყავი (თანამოლუაწე — თანამემომარი, თანამებრძოლი): გლოცავ შენ, თანამოლუაწე მეყავ მე ლოცვისყოფით ღმრთისა მიმართ [(II, 10), გვ. 270].

თანამზრახვალ ეყო (თანამზრახვალი — მძრახველი, მრჩეველი): ანუ ვინ თანამზრახვალ ეყო მას [(II, 11), გვ. 178].

თანამეყოფილ ეყო (თანამეყოფა — ერთად ცხოვრება, ერთად ყოფნა): რომელი გამოემო მამათა საკურთხეველით წაალებისათვის და მას თანამეყოფილ ეყო იოჰანე [(II, 4), გვ. 212].

გულისქმა-ეყო აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია.

გულიქმა-ეყო (გულისხმის-ყოფა — ცნობა, მოგონება, შეტყობა, უწყება): გულისქმა-ეყო მიუცალებელი იგი სუფევამ [(II, 11), გვ. 252].

„ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი კომპოზიტი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი წარმოების სახელურ ჯა ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია პირდაპირი ობიექტი. ანალიზური წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

ჰყენე იგინი პურისმტე (პურის-მტე — მეოხნე, მწყობრი, თანამესუფრე, ერთად პურის მჭამელი, წვეული): და ჰყენე იგინი პურისმტე ტაბ-

ლასა შენსა [(II,8), გვ.171].

ბ/ „ყოფს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ყორმა, რომელსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი კომპოზიტი

სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

თავისუფალ-ყოფ — გამათავისუფლა (თავისუფალ ქმნა/ყოფა — განთავისუფლება): აწ თავისუფალ ყოფ მე თქუენსა მას დრკუობასა [(II,7), გვ.76]; შდრ.: გამოიყვანნა საპყრობილით კაცნი იგი ... ათავისუფლნა [(II,1), გვ.173].

ზემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმაცა და მისი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (თუმცა აღნიშნული შინაარსი ანალიზური წარმოებით უფრო წარმოჩენილია). პერიფრასტული ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია.

IX. რამდენიმე სახელური წვერი ერთ მეშველ ზმნასთან

ძველ ქართულ ტექსტებში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ერთ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებულია რამდენიმე სახელური წვერი. აქ გამოიყოფა სამი ტიპი: ა/ სახელური კომპონენტები წინ უსწრებს ზმნურ ნაწილს; ბ/ სახელური წვერები მოსდევს ზმნურ კომპონენტს და გ/ ზმნური ნაწილი სახელურ წვერებს შორისაა მოქცეული.

ა/ სახელური წვერები + „ყოფს“ მეშველი ზმნა

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმები (რომლებიც რამდენიმე სახელური წვერისა და ერთი ზმნური ნაწილისაგან შედგება) გამოხატავს გარდაქცევის სემანტიკას. სახელური კომპონენტები წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება.

საციინელ და საკიცხელ ვყო (საციინელი — სასაცილო, დასაციინაეი; საკიცხელი — საძაგელი, საციინელი): დათხევეითა სისხლთა ჩემთაჲთა საციინელ და საკიცხელ ვყო იგი ყოველთა ქრისტეანეთა [(II,11), გვ.68].

ბრძენ და მძიმე გიყოფიან (ბრძენი — გონიერი, მეცნიერი, ჭკვიანი, მცოდნე; მძიმე — ძნელი, დიდი, არამსუბუქი): სუბუქად გუხედაეთ და თაენი თქუენნი ბრძენ და მძიმე გიყოფიან [(II,12), გვ.154].

შემწე და მკსნელ და მფარულ მეყაენ [შემწე — დამხმარე, მეშველი; მკსნელი — მაცხოვარი, განმათავისუფლებელი; მფარული — დამცვე-

ლი, მისანდობელი, ზედამდგომელი, მხსნელი): შემწე და მკსნელ და მფარულ შეყაენ ჩუენ [(II, 15), გვ.20].

უცხო და განგდებულ გყვეს (უცხო – სტუმარი, გარეული, გარეშე, სხვა, გაგდებული; განგდებული – განძებული, გაძევებული, მიგდებული): შენ ნათესაეთა შენთა უცხო და განგდებულ გყვეს [(II, 11), გვ. 80].

უცნობელ და ცოფ ჰყოფს (უცნობელი – უგუნური, უგრძნობელი; ცოფი – გიჟი, სულელი, უგონო): რამეთუ უცნობელ და ცოფ ჰყოფს მას ვითარცა ღვინოვე [(II, 2), გვ. 10].

უვალ და უკაცურ ყო (უვალი – ფეხდაუდგამი; უკაცური – უკაცრიელი, დაუსახლებელი): და გამოიხუნა ციხენი და ქალაქნი და აღაოჯრნა და უვალ და უკაცურ ყო ქუეყანაჲ მეგრელთა და აფხაზთაჲ [(II, 13), გვ. 258].

უბან და შეგინებულ ყვენეს (უბანი, უბანელი – შეგინებული, დაუბანელი; შეგინებული – მწიკულულევანი): რომელთა უნებნ ღზინებაჲ ესე, იგი ადგილნი წმიდანი უბან და შეგინებულ ყვენეს [(II, 6), გვ. 98].

განცხადებულ და განთქმულ ყვნის (განცხადებული – ცხადი, აშკარა, გამოჩინებული; განთქმული – სახელგანთქმული, სახელოვანი, ქებული): განცხადებულ და განთქმულ ყვნის მათითა სათნოებითა [(II, 6), გვ. 53].

სარგებელ და აღმაშენებელ ეყოს (სარგებელი – სასარგებლო, მარგებელი, მოსაგები; აღმაშენებელი – მაშენებელი): რამეთუ ესე არს საზღვარი წინამძღურობისაჲ, რაჲთა სარგებელ და აღმაშენებელ ეყოს მათ [(II, 5), გვ. 82].

ბ/ „ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წვერები

აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტული ფორმებიც გარდაქცევის შინაარსს გამოხატავს.

ქვემოთ დადასტურებული ანალიზური წარმოების სახელურ და ზმნურ წვერებს შორის წარმოდგენილია პირდაპირი ობიექტი.

გყო შენ სპასალარ და წინამძღუარ (წინამძღუარი – წინამძღუარს, წარმძღომი, ერისთავი, მთავარი): რამეთუ გყო შენ სპასალარ და წინამძღუარ ყოველსავე [(II, 13), გვ. 254].

ზოგჯერ სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია პირდაპირი ობიექტი მსაზღვრელი სიტყვითურთ.

ყავ სასწაული ესე დიდებულ და შუენიერ (დიდებული – პატიოსანი, პატივცემული; შუენიერი – კეთილი, პატიოსანი, ღამაზი, მშვენიერი): აწ ყავ სასწაული ესე დიდებულ და შუენიერ [(II,7), გვ.241].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ყოფს“ მეშველ ზმნას უკავშირდება ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტები. გარდაქცევის სემანტიკა ამ შემთხვევაში (მაშასადამე, როდესაც სახელური წვერი ვითარებითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება) უფრო მკაფიოდ წარმოჩნდება.

ჰყვიან მსახურად და მსუეტლად აღწერითი კონსტრუქცია შემასმენლისა და უბრალო დამატებების შეხამებას წარმოადგენს.

ჰყვიან მსახურად და მსუეტლად (მსახური – მონა, მტარვალი, მოსამსახურე): და ორნი ერისაგანნი ჰყვიან მსახურად და მსუეტლად [(II,12), გვ.82].

სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წვერი როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ზმნური კომპონენტი სახელურ წვერებს შორისაა მოქცეული. სახელური კომპონენტები წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოვეიდგება. აღწერითი წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

მტკიცეყო და შურყეველ (მტკიცე – მძლავრი, მყარი, მაგარი, ძლიერი, გულპყრობილი; შურყეველი – ურყევი, უძრავი, მტკიცე): რომელმან ლოცეთა შენითა მტკიცეყო და შურყეველ აწ გული ჩემი [(II,13), გვ.182].

ცუდმცაყვეს და ამაო (ცუდი – ცალიერი, ამაო, ამაოება, ფუჭი, ცრუ, უქმი, უსამართლო; ამაო – ცუდი, ფუჭი, უქმი, ტყუილი): ღმერთისამიერ ჩვენ ზედა წყალობად ცუდმცაყვეს და ამაო [(II,12), გვ.97].

„ყოფს“ მეშველი ამნა + „ვითარცა“ კავშირი + სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერითი კონსტრუქცია მიმსგავსების სემანტიკას გამოხატავს. ეს მაშინ ხდება, როდესაც „ყოფს“ მეშველ ზმნას მოსდევს „ვითარცა“ კავშირი და სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ვითარების გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებასთან).

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითში „ყოფს“ მეშველ ზმნასა და „ვითარცა“ კავშირს შორის ჯადასტურებულია აპირდაპირი ობიექტი მსაზღვრელი

სიტყვითურთ.

ყავ სული შენი ვითარცა ვენაქი კეთილი [(II,5), გვ.13].

X. „ყოფს“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული სახელური წვერის ბრუნვის საკითხისათვის

განალიზებული მასალიდან ჩანს, რომ „ყოფს“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება, თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური წვერი დადასტურებულია სახელობითი, მიცემითი ან ვითარებითი ბრუნვის ფორმით.

ბუნებრივია, დაისმის კითხვები: რა განსხვავებაა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილ და სხვა ბრუნვის ფორმით (სახელობითით, მიცემითით, ვითარებითით) დადასტურებულ სახელურ კომპონენტებს შორის? რა შემთხვევაში გვევლინება სახელური წვერი შედგენილი შემასმენლის ნაწილად და რა შემთხვევაში წარმოგვიდგება იგი აღწერითი კონსტრუქციის სახელურ წვერად, მაშასადამე, რა განსხვავებაა აღწერით ფორმასა (პერიფრასტულ ფორმასა, ანალიზურ ფორმასა) და აღწერით კონსტრუქციას (პერიფრასტულ კონსტრუქციას, ანალიზურ კონსტრუქციას) შორის?

წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი უფრო დამოკიდებულია მეშველ ზმნაზე, ვიდრე სხვა ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სახელური წვერები, მაშასადამე, წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი სახელური კომპონენტი შედგენილი შემასმენლის სახელური ნაწილია, რომელიც წარმოშობით შეიძლება იყოს როგორც პირდაპირი ობიექტი (სპასალარ-ყო, მონასტერ-ყო, ქალაქ-ყო, ზრუნვა-ყო), ისე – სუბიექტი (მამულ-ეყო, წყარო-მეყენ) ან მსაზღვრელი (დიდ-ყო, გვრგუნოსან-ყო). დასახელებულ შემთხვევებში საკმე გვაქვს შედგენილ შემასმენელთან, რომლის სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი ოდენობაა.

სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ) გაცილებით დამოუკიდებელია ზმნური წვერისაგან, ვიდრე წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი სახელური ნაწილი. ამიტომ, აღნიშნულ წარმოებას ჩვენ აღწერით კონსტრუქციას (პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის შეხამებას) ვუწოდებთ, რომელსაც ხშირად ორგანული წარმოების ვარიანტიც მოეპოვება (პყო ზაეი – დაეზაეა, ყო სერი – ისერა, ყო წყალობაჲ – შეიწყალა, ზრახეაჲ-ყო – განიზრახა და სხვა).

აღწერით კონსტრუქციასთან გვაქვს საქმე მაშინაც, როდესაც სახელური კომპონენტი მიცემითი ან ვითარებითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. მიცემითი ბრუნვისფორმიანი სახელური წვერი და მეშველი ზმნა (მაგ., ცხოველს ჰყოფს — აცხოველებს) პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს, ხოლო ვითარებითი ბრუნვისფორმიანი სახელური კომპონენტი და მეშველი ზმნა (მაგ., იქცევისად ყო) — ვითარების გარემოებისა და შემასმენლის შეხამებას (ან უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამებას: სახედ-ყო).

XI. „ყოფს“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული სახელური წვერის რაობის საკითხისათვის

„ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (არსებითი სახელი ან მასდარი) წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია, თუ მასთან შეწყობილი ზმნური წვერი მოქმედებითი გვარის ფორმაა (ღაღად-ყო, ტყუე-ყო, ბრძოლა-ყო). სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია, თუ აღწერითი ფორმის სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი (პირველადი ან წარმოქმნილი: ცუდ-ყო, ამაო-ყო, ღმობიერ-ყო...).

თუ „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების ზმნური კომპონენტი ენიანი ენებითის ფორმაა, მასთან შეწყობილი, წრფელობითი ბრუნვის კორმით წარმოდგენილი, სახელური ნაწილი (არსებითი სახელი) წარმოშობით სუბიექტი (მამულ-ეყო, წყარო-მეყავენ) ან სუბიექტის მსაზღვრელია (უზრუნველ-ეყო).

სახელობითი ან მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი აღწერითი კონსტრუქციის (სინტაქსური შეხამების) სახელური წვერია, პირდაპირი ობიექტია (ზრუნვაჲ-ყო — იზრუნა, ცხოველს-ჰყოფს — აცხოველებს).

აღწერითი კონსტრუქციის შემადგენელი კომპონენტია (უბრალო დამატება) ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წვერიც (სახედ-ყო, ცოლად ჰყუა, ერთსარწმუნოებად-ყო).

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღწერითი წარმოების სახელური კომპონენტი წარმოშობით ადგილის გარემოებაა (შორს-ყო — ჯანაშორა).

XII. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სემანტიკისათვის

როგორც ზემოთ გეკონდა აღნიშნული, „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა დიდი უმრავლესობა გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (სპასალარ-ყო, ქალაქ-ყო, დიდ-ყო, მრთელ-ყო, გვრგუნოსან-ყო, ღმობიერ-ყო, უჭირო-ყო, სახელოვან-ყო, სასმენელ-ყო, უშიშ-ყო, მოყუარე-ყო, შემძლებელ-ყო, მწუნარე-ყო და სხვა). ამ შემთხვევაში სახელურ კომპონენტად წარმოდგენილია არსებითი ან ზედსართაეი (პირველადი ან მეორადი) სახელი. სხვა შემთხვევაში „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოება მოკლებულია გარდაქცევის სემანტიკას (ღაღად-ყო, ამბორს-უყო, ძიება-ყო, ზრუნვა-ყო, ბრძოლა-ყო, დენა-უყო, შებმა-უყო, შენდობა-ყო). ეს ძირითადად ჭაშინ ხდება, როდესაც სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მასდარი.

* * *

განალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს დაეასკვნათ:

1. „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები (შედგენილი შემასმენლები) უხვად და ნაირგვარადაა დადასტურებული ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში.

2. „ყოფს“ მეშველი ზმნა წარმოდგენილია ნეიტრალური (სპასალარ-ყო, მიზეზ-ყოფდა), სასხვისო (დენა-უყო, ფართო-უყო, ამბორს-უყო) ან სათაეისო (სათნო-იყო, საკუთარ-იყენა) ქცევის ფორმით, აგრეთვე — ენიანი ენებითის ფორმით (წყარო-მეყავ, მამულ-ეყო, ცოლ-ეყო).

3. „ყოფს“ მეშველ ზმნას მოუკოვება უღვლილების სრული პარადიგმა (ღაღად-ყოფს, ღაღად-ყოფდა, ღაღად-ყოფდეს, ღაღად-ყოფ...).

4. წარმოშობით „ყოფს“ დამოუკიდებელი ზმნაა.

5. ნაირგვარია „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტები. ეს უკანასკნელი შეიძლება იყოს: ა/ არსებითი სახელი (ტყუე-ყო, მიზეზ-ყო, ღონე-ყო); ბ/ პირველადი მასდარი (ღაღად-ყო, ამბორს-უყო, ტრფილ-ეყო); გ/ ზედსართაეი სახელი (დიდ-ყო, მრთელ-ყო, წმიდა-ყო); დ/ მეორადი (წარმოქმნილი) ზედსართაეი სახელი (გვრგუნოსან ყო, აუგან-ყო, უმკვდრო-ყო); ე/ ნაზმნარი ზედსართაეი სახელი (სასუბიექტო მიმღეობა: მოდგამ-ყო, მფარველ-ეყო; საობიექტო მიმღეობა: შესაძლებელ-ყო, აღმატებულ-ყენა); ე/ მასდარი (ძიება-ყო, ზრუნვა-ყო, დენა-უყო); ზ/ ნაცვალსახელი (თუს-ეყოფდეს), თ/ ზმნისართი (შორს-ყავ, ქუემო-ყავ); ი/ კომპოზიტი (გულისკმა-ყო, რჩულისმდებელ-ყო, თანამზრახველ-ყო).

6. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება (სპა-

საღარ-ყო, უჭირო-ყო, ქელთ-გდებულ-ყო, ბრძოლა-ყო), თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური წვერი სახელობითი (ბრძოლა-ყო, შენდობაჲ ჰყო), მიცემითი (ამბორს-უყო, წამს-უყო) ან ვითარებითი (შეკრულად გყვეს, იქცევისად ყო) ბრუნვის ფორმითა დადასტურებული.

7. მოქმედებითი გეარის ფორმით წარმოდგენილ ზმნურ კომპონენტთან დაკავშირებული წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი სახელური წვერი (არსებითი სახელი ან მასდარი) წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია (ტყუე-ყო, დევნა-უყო...). თუ სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი, იგი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია (დიდ-ყო, გვრგუნოსან-ყო...).

ენიანი ვნებითის ფორმით წარმოდგენილ ზმნურ კომპონენტთან დაკავშირებული წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი სახელური წვერი წარმოშობით სუბიექტია (მამულ-ეყო, ცოლ-ეყო). რაც შეეხება სახელობითი ან მიცემითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებულ სახელურ კომპონენტს, იგი აღწერითი კონსტრუქციის (სინტაქსური შეხამების) სახელური წვერია; ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი ასევე აღწერითი კონსტრუქციის სახელური წვერია, მხოლოდ — უბრალო დამატება ან ვითარების გარემოება (სახედ-ყო, შეკრულად-ყო). ზოგჯერ სახელური ნაწილი წარმოშობით ადგილის გარემოებაა (შორს-ყო).

8. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა დიდი ნაწილი გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (სასაღარ-ყო, ქალაქ-ყო, დიდ-ყო, გვრგუნოსან-ყო, შემძლებელ-ყო და სხვა მრავალი). ამ შემთხვევაში სახელურ კომპონენტად ძირითადად არსებითი ან ზედსართავი (პირველად ან წარმოქმნილი) სახელია წარმოდგენილი. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული ფორმები მოკლებულია გარდაქცევის სემანტიკას (ღაღად-ყო, ძიება-ყო, დევნა-უყო და სხვა). ამ შემთხვევაში სახელურ წვერად ძირითადად მასდარი ბეველინება.

9. „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმების შემადგენელ კომპონენტთა რიგი ძირითადად პირდაპირია (სახელური წვერი + „ყოფს“ მეშველი ზმნა: ტყუე-ყო, პატიჟეულ-ყო, შესახებელ-ყო, ურწმუნო-ყო, კრება-ყო, თანამოქალაქე-ყო და სხვა), თუმცა დასტურდება ინვერსიული წყობის შემთხვევებიც („ყოფს“ მეშველი ზმნა + სახელური წვერი: ჰყავ ქალაქ, ყენა ეპისკოპოს, მეყო მაცხოვარ...). აღსანიშნავია, რომ სწორედ ამ შემთხვევებში (ინვერსიული წყობის) წარმოგვიდგება ყველაზე ხში-

რად სახელური წვერი სახელობითი, მიცემითი ან ვითარებითი ბრუნვის ფორმით (ყო აღწერაა, ყვეს მკედრობაა, ჰყოფ აღთქუმასა, გყო ნათესადად...). საგულისხმოა ისიც, რომ ინვერსიული წყობის შემთხვევებში უფრო ხშირად დასტურდება სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წინადადების სხვა წვერები (და ყენა ორნივე ეპისკოპოს; და ყენა ძუალნი მათნი სახლ შესავედრებელ; ყვენ ასონი ჩუენნი მკურნალ).

10. ხშირად ერთ ზმნურ კომპონენტს („ყოფს“ მეშველ ზმნას) რამდენიმე სახელური წვერი უკავშირდება. ზმნური ნაწილი ხან მოსდევს სახელურ კომპონენტებს (უეალ და უკაცურ ყო), ხან უსწრებს მათ (გყო შენ სპასალარ და წინამძღუარ), ხან კი სახელურ წვერებს შორისაა მოქცეული (მტკიცე ყო და შუურყეველ).

11. ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები ძირითადად მაშინ გამოიყენება, როდესაც ორგანული წარმოება ჭირს. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა სხვადასხვა მიზეზითაა გამოწვეული:

ა/ ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი ორგანული წარმოების უქონლობისა და, მაშასადამე, აღწერითი ფორმების გამოყენებისა იმაში მდგომარეობს, რომ არის ერთი წყება სახელებისა, რომელთა ორგანული წარმოებით გაზმნაება არ ხერხდება (რაც დაკავშირებულია თავად სახელის სემანტიკასთან: სპასალარ-გყო, მონასტერ-ყო, მამულ-ეყო, ყენა სახლ, ყენა ეპისკოპოს და სხვა მრავალი).

ბ/ აღწერითი წარმოების გამოყენების ძირითადი მიზეზია აგრეთვე ის გარემოება, რომ ხშირად გასაზმნაებელი სახელი (სახელური კომპონენტი) ან წარმოქმნილი ზედსართავი სახელია (გვრგვონოსან-ყო, სურვიელ-ყო, უპატიეო-ყო, სირცხვილეულ-ყო...), ან ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (მოსწრაფე ჰყო, ურწმუნო-ყო...), ან კიდევ — კომპოზიტი (რნულისმდებელ ყო, თანამზრახველ-ყო, გულსავესე-ჰყო...), რომელთაგანაც ჭირს ორგანულად ზმნის წარმოება.

გ/ აღწერით ფორმათა გამოყენების ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ხშირად ჭირს ნასახელარი ზმნის ორგანულად წარმოება დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (რაც კელავ სახელის სემანტიკას უკავშირდება. შდრ.: კმობს, კმობდა, კმობდეს, მაგრამ — კმაყო; ზატიკობს, ზატიკობდა, ზატიკობდეს, მაგრამ — ზატიკი ყო; ღაღადებს, ღაღადებდა, ღაღადებდეს, მაგრამ — ღაღად-ყო...).

დ/ აღწერითი წარმოების გამოყენებას ხელს უწყობს ის გარემოებაც, რომ ზოგჯერ არ ხერხდება ორგანული ფორმის ე-პრეფიქსით წარმოება (რაც ადვილი შესაძლებელია ანალიზური ვარიანტით). გვაქვს

ვისარგებლობ, ვისარგებლებ, ვისარგებლო, მაგრამ არ დასტურდება * კე-
სარგებლო წარმოება. ამ უკანასკნელის შინაარსი გამოხატულია პე-
რიფრასტული ფორმით (სარგებელ ვეყო). ანალოგიური ვითარება გვაქვს
მფარველ-ვეოს წარმოებაშიც (მდრ.: მფარველობს).

12. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპო-
ვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სხვაობა ანალიზურ
და სინთეზურ ფორმებს შორის სხვადასხვაგვარია:

ა/ ერთ შემთხვევაში განსხვავება აღწერით და ორგანულ ვარიანტებს
შორის თითქმის უმნიშვნელოა (ღაღად-ყოფს — ღაღადებს, მხიარულ-
ყო — განამხიარულა, მრთელ-ყო — განამრთელა და სხვა).

ბ/ სხვა შემთხვევაში სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შო-
რის გრამატიკულია (მდრ.: ბრძოლა-ყო — იბრძოლა. ორგანული ვარი-
ანტი მედიოაქტივის ფორმაა, ხოლო აღწერითი წარმოების ზმნური
კომპონენტი — ორპირიანი გარდამავალი ზმნა. განსაკუთრებით თვალ-
შისაცემია სხვაობა მაშინ, როდესაც პერიფრასტული წარმოების ზმნუ-
რი ნაწილი მოქმედებითი გვარის ფორმაა, ხოლო ორგანული ვარიანტი
— ენიანი ვნებითის ზმნა: ბრძოლა-ყოფ — შეებრძოლა, დევნა-ყოფ — და-
ედევნა).

გ/ ხშირად პერიფრასტული წარმოების ფორმები სემანტიკურად
განსხვავდება მისი შესაბამისი ორგანული ვარიანტებისაგან. კერძოდ,
ანალიზური წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა. აღნიშ-
ნული შინაარსი დაჩრდილულია სინთეზურ ფორმებში (მდრ.: შემძლე-
ბელ-ყო „შემძლელად აქცია“ — შეიძლო; მოშიშყოფს „მოშიშად აქ-
ცევს“ — შეაშინებს; მწე მეყო „მწედ გამიხდა, გადამექცა“ — შემეწია და
სხვა მრავალი).

13. „ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანუ-
ლი წარმოების ვარიანტები ძირითადად მოქმედებითი გვარის ზმნებია
(მხიარულ-ყო — გაამხიარულა, წმიდა-ყო — განწმიდა და სხვა მრავა-
ლი). ენიანი ვნებითის ფორმითაა წარმოდგენილი სინთეზური ვარიან-
ტები მაშინ, როდესაც ანალიზური წარმოების ზმნური კომპონენტი ენი-
ანი ვნებითია (მწე-მეყო — შემეწია, შებმა-ყოფ — შეება...). აღსანიშნავია,
რომ ბრძოლა-ყოფ ტიპის (მაშასადამე, როდესაც სახელური კომპონენ-
ტი წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი მასდარია და უკავშირდება სასხ-
ვისო ქცევის ფორმით წარმოდგენილ ზმნურ წევრს) აღწერით ფორმათა
შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებიც ენიანი ვნებითის ზმნე-
ბია (ბრძოლა-ყოფ — შეებრძოლა, დევნა-ყოფ — დაედევნა), თუმცა გა-
მონაკლისები აქაც შეინიშნება (შებმა-ყოფ — შეება).

14. „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები თანაბრად დასტურდება ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში; აღნიშნული მოვლენა სრულიად ბუნებრივია ქართული ენისათვის; იგი არ წარმოადგენს უცხო ენათა გაკულების შედეგს.

თ ა ვ ი II

„ქმნ-ა“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში ასევე უხეად დასტურდება „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები. „იქნება მეშველი ზმნაა, რომელიც აწარმოებს:

1. შედგენილ შემასმენელს (შინაარსობრივად დაკავშირებულია ყოფნასთან, არსებობასთან მყოფად დროში): „ცუდა, უსაქმური კაცი სულ მშიერი იქნებაო“; „ცხრა საათი იქნებოდა, როდესაც დიდიუანი შევიდა ეზოში“ (ეკ. გაბაშვილი). ხშირად გამოიყენება „რა“//„რალა“ ნაცვალსახელთან: „თუ მაწონი ძაღლმა შეჭამა, ქოთანნი რალა იქნაო“ (ანდაზა); „ლეკანი რა იქნაო“ (რ. ერისთავი)...

2. აღწერითი ვნებითის ფორმებს: გაღებულ იქნება, გაღებულ იქნა. „იქნება“ მეშველზმნიანი აღწერითი ვნებითები ძირითადად იწარმოება შესატყვისად მოქმედებითი გეარის იმ ი-პრეფიქსიანი ფორმებისა, რომელთაც ნეიტრალური (საარეისო) ქცევის ფუნქცია აქვთ: ი-ღებს, ი-ყვანს, ა-იტანს... – აღებულ, აყვანილ, ატანილ იქნება (იქნა, იქნას...).

შენიშვნა 1: აწმყოსა და მყოფადის წრეში შესაძლოა გამოყენებულ იქნას ორგანული წარმოებაც: აიღება, აიყვანება, აიტანება, რომელიც უპირატესად პოტენციადლისის გაგება აქვთ. II სერიაში წარმოება აუცილებლად აღწერითი იქნება: აღებულ იქნა, აყვანილ იქნა, ატანილ იქნა... III სერიაში მიჰყვება ერთვალენტისიანი ზმნის წარმოებას: აღებულა, აღებულიყო, აღებულყოფს...

შენიშვნა 2: „იქნება“ მეშველი ზმნა იცვლება პირის, რიცხვისა და დრო-კილოთა მიხედვით: აყვანილ ვიქნები//ვიქნებით, აყვანილ იქნები//იქნებით, აყვანილ იქნება//იქნებიან... აყვანილ იქნა, აყვანილ იქნას...

შედგენილი შემასმენლის ზმნურ ნაწილად „იქნება“ მეშველი ზმნის გამოყენებისას დასახელებული ზმნური კატეგორიების წარმოება ერთობ შეზღუდულია – გამოიყენება ძირითადად მყოფადის წრეში; აწმყოს წრეში ენაცვლება „არის“ (> -ა), II სერიაში – „იყო“...

შენიშვნა 3: ძველ ქართულში „აყვანილ იქნა“, „აღებულ იქნა“ ტი-

პის აღწერითი წარმოების ნაცვლად გამოიყენებოდა ორგანული წარმოება: „აიყვანა“ კონტექსტის მიხედვით შეიძლება ყოფილიყო მოქმედებითიც და ვნებითიც.

შენიშვნა 4: ზოგჯერ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოება მოეპოვებათ ვნებითი გვარის ისეთ ზმნებსაც, რომლებიც, ჩვეულებრივ, ორგანული წარმოებისაა: გაუქმდა//გაუქმებულ იქნა, გაირიცხა//გარიცხულ აქნა... მეშველზმნიანი წარმოება უპირატესად კანცელარიული სტილისთვისაა დამახასიათებელი.

შენიშვნა 5: „იქნება“ წარმოშობით დამოუკიდებელი ზმნაა, რომელიც შედის ყოფნის მნიშვნელობის გამომხატველი ზმნის უღელილების სისტემაში: არის, იქნება, იყო“... [(I,31), გვ.249–250].

ძველ ქართულში „ქმნა“ მეშველი ზმნა დასტურდება ინიანი (იქმნა: და სიტყუა იგი ჯორციელ იქმნა; იგი დაჯერებულ იქმნა ენებად შენთვს) და ენიანი ვნებითის (ექმნა: და უკუეთუ არა ისმინო ჩუენი, – ეტყოდე, – წარწყმედისა მომატყუებულ ექმნე თავსა შენსა; რად მაენებულ ექმენ ირემთა ჩუენთა); აგრეთვე გარდამავალი ზმნის ნეიტრალური (ქმნა: ქრისტესმიერმან სასწაულმან უტყუ ქმნა ენა ჩუენი; რამეთუ ქრისტე უფალი მოვიდა და უძღურ გქმნა შენ) და სასხვისო (უქმნა: უქმნეს შშნება და თაყუანის-სცემენ მთასა მას გარიზინსა) ქცევის ფორმით.

„ქმნა“ მეშველი ზმნა დასტურდება შე-პრევერბიანი ფორმითაც (ველი შეექმნეს მიუდრეკელად; და შეიქმნა ზაჭოლ).

ძველ ქართულში „ქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომონენტებად დასტურდება არსებითი და ზედსართავი (წარმოქმნილი და ნაზმნარი) სახელები, მასდარი, ნაცვალსახელი, რიცხვითი სახელი, ზმნისართი.

I. „იქმნა“ (ინიანი ვნებითის ფორმით დადასტურებული) მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

ა „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოიყენებულა არსებითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, მეორე ნაწილს სინთეზური ფორმები არ ეძებნება.

1. „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წერი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გაოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სასული

წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი („იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა) სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია.

ერთ შემთხვევაში „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ინიანი ვნებითის ზმნებია, მაშასადამე, გრამატიკული სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის არ შეიმჩნევა. რაც შეეხება სემანტიკას, აღსანიშნავია, რომ პერიფრასტული ვარიანტებით გარდაქცევის შინაარსი უფრო წარმოჩენილია (შდრ.: ღმერთ იქმნა — განიღმრთო, ტყუე-იქმნა — წარიტყუენა).

ღმერთ იქმნა — განიღმრთო (განიღმრთობა — გაღმერთება, ღმერთად ქცევა): ღღესა კვრიაკესა კაცი ღმერთ იქმნა [(II,5), გვ.218]; შდრ.: ერთმან ორთა ამათგანმან განაღმრთო და მეორე იგი განიღმრთო [(II,1), გვ.73].

ტყუე იქმნა — წარიტყუენა (ტყუე — ტყვე, ნაძარცი, ალაფი, იავარი; წარიტყუენა — წარმოტყუენა, დატაცება, ტყუედ წაყვანა, გაძარცვა): მიერთგან ტყუე იქმნა მტერთა [(II,2), გვ.16]; შდრ.: წარიტყუენა იგინი ასურასტანად [(II,1), გვ.538].

სხვა შემთხვევაში „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ზმნებია. ანალიზური წარმოებაცა და სინთეზურიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

კაც იქმნა — განკაცნა (კაცი — ქმარი, მამაკაცი, სული, კაცად-კაცადი; განკაცება — კაცად გახდომა): ... რამეთუ ღმერთი იყო და კაცთ-მოყუარებისთჳს კაც იქმნა [(II,7), გვ.11]; მოაუღინა ქუეყანად და კაც იქმნა ჩუენთჳს [(II,13), გვ.259]; არამედ ღმერთი კაც-იქმნა ქალწულისაგან [(II,7), გვ.34]; შდრ.: განკაცნა რაჲ სიტყუაჲ [(II,1), გვ. 58].

მეფე იქმნა — განმეფნა (მეფობა, მეფება — მეფე ყოფა, გამეფება): რომელნი — იგი ერთი მეფე იქმნა, ხოლო მეორე წინაწარმეტყუელ და რამათა არა თჳთოეულსა ვიტყოდი [(II,12), გვ.170]; შდრ.: ავიგალოს რაჲ აღსრულდა, ძე მისი ირომოს განმეფნა [(II,3), გვ.23].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

კაც იქმნა წარმოება, რომელიც ზემოთ გექონდა წარმოდგენილი, ინვერსიული წყობითაც დასტურდება (იქმნა კაც).

იქმნა კაც — განკაცნა: დღეს ძლიერი იგი არსი იშვების და დამზალებული დაებადების, რამეთუ რომელ-იგი არს იყო, იქმნა კაც [(II,7), გვ.31].

—ენ სუფიქსიანი ვნებითის ფორმით წარმოგვიდგება იქმნა ჭაბუკ აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტიც (განჭაბუკნა). ამ შემთხვევაშიც ანალიზური და სინთეზური ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

იქმნა ჭაბუკ — განჭაბუკნა (ჭაბუკი, ჭაპუკი — ყრმა, ახალგაზრდა, ყმაწვილი, მონა, ჭაბუკა; განჭაპუკება — გაახალგაზრდაება): და აღორძინდა და იქმნა ჭაბუკ [(II,6) გვ.10]; შდრ.: აღეზუნიათ თუაღნი მისნი და განჭაპუკნის [(II,1), გვ.80].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ვნებითის ზმნაა. გარდაქცევის სემანტიკა ანალიზური ფორმით უფრო წარმოჩენილია (შდრ.: იქმნენით მტერ — გადაემტერენით).

იქმნენით მტერ — გადაემტერენით (მტერი — წინა-აღმდგომი, მოცილე; მტერება, მტერობა, მტერვა — გულის-დგმა, მტრობა): და იქმნენით ამიერითგან მტერ შემოქმედისა [(II,11), გვ.129]; შდრ.: ჰეროდე ჰემტერა მას [(II,1), გვ.299].

2. „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოუპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

„იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს არ მოუპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები იმის გამო, რომ მოცემული სახელის სინთეზური ფორმით გაზმანება არ ხერხდება (სახელის, სახელური წევრის სემანტიკიდან გამომდინარე).

ქვემოთ წარმოდგენილი პერიფრასტული ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (სახელური კომპონენტი წარმოსმობით სუბოქტია).

გზავიქმენ (გზა—სავალი): რამეთუ გზავიქმენ ყოველისა ცოდვისა და მტერისა მიერ შეიკრნეს ყოველნი ასონი ჩემნი საბლითა ცოდვისა და თა [(II,5), გვ.263].

მამა იქმენ (მამა — მამაკაცი, მამრი, მამასახლისი მონასტრისა): ვითარმედ შენცა მამა იქმენ ობოლთა [(II,2), გვ.194].

ქალაქ იქმნა: რამეთუ ქალაქ იქმნა მოღვაწეთა მიერ [(II,15), გვ.299].

დედა იქმნა (დედა — მშობელი, დედაკაცი, მდებარი): ვინამ მოწაფისა მის ურწმუნოებად ჩუენისა სარწმუნოებისა დედა იქმნა [(II,7), გვ.171].

ზღუა იქმნა (ზღუა — ზღვა): და აღმოაცენნა სიმრავლენი წყალთან და ზღუა იქმნა ქუეყანად კმელი [(II,13), გვ.258].

ყრმა იქმნა (ყრმა, ყმა — წული, ჭაბუკი, მონა): და ძუელი იგი ღმრთეებად ჩუენთს ყრმა-იქმნა [(II,10), გვ.296].

წულ-იქმნა (წული — ყრმა, ყმა): და ყრმად წულ-იქმნა ამისგან მისდა, რომელსა აეიად სახელ-სდვა [(II,3), გვ.37].

ანგელოზ იქმნის (ანგელოზი — მოციქული, ღვთის მცნებათა მიმტანი): ხოლო შრომითა მით ანგელოზ იქმნის [(II,7), გვ.113].

მეძავე იქმნა (მეძავე — როსკიპი): ვითარ მეძავე იქმნა ქალაქი იგი სარწმუნო [(II,10), გვ.272].

მონაზონ იქმნა (მონაზონი — ბერი, მარტოღმყოფი, მოწესე, ღაყუღებული): და მუნ მონაზონ იქმნა და ათანასი დიდსა პატივსა უყოფდა ორთავე [(II,14), გვ.341]; და მიძნაძოროს მონაზონ იქმნა [(II,11), გვ.281]; არამედ მეყსეულად მონაზონ იქმნა [(II,13), გვ.223].

ქადაგ იქმნა (ქადაგი — მქადაგებელი, მომხმობელი, მღალაღებელი; ქადაგება — მიმოდადება, მოხმობა, უწყება, ღალადება, განქადაგნა ფორმა, ჩეენი მასალის მიხედვით, არ დადასტურდა): მიმსგავსებულ იქმნა პავლესა, რომელ-იგი გუშინ მდევარი იყო, დღეს ქადაგ იქმნა [(II,2), გვ.177].

საყდარ იქმნების (საყდარი — ხკამი, დასაჯლომი, ტახტი): დღეს საყდარი ქუეყანისა ზეცისა საყდარ იქმნების [(II,7), გვ.201].

კარაე იქმნების (კარაეი — ტალაყარი): დღეს კარაეი ქუეყანისა ზეცისა კარაე-იქმნების [(II,7), გვ.201].

სძალ იქმნების (სძალი — რძალი, ძის ცოლი): დღეს მაყუალი იგი შეუწუველი ზეცისა სძალ იქმნების [(II,2), გვ.201].

წიგნ იქმნეს (წიგნი — ჰელთ-წერილი, პროარტაკი, ნაწერი): აწ ხაზნი ესე ერთობის წიგნ იქმნეს, ხოლო მესამე იგი იყო აღბეჭდვითა სულისა წმიდისაათა [(II,10), გვ.250].

ძაღლ იქმნეს (ძაღლი — CANIS); ძე იქმნეს (ძე — შვილი, ვაჟი): ძენი ძაღლ იქმნეს და ძაღლნი ძე იქმნეს [(II,10), გვ.388].

სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

მამამ იქმნა (მამა — მამაკაცი, მამრი, მამასახლისი მონასტრისა): ვითარებელ დაყუდებითაც ცხოვრება წარვლო და მამამ იქმნა დიდისა ლაქრისა [(II, 13), გვ. 126].

ზემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქციითაც (მამამ იქმნა) გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული ხედ იქმნა აღწერითი კონსტრუქცია (მდრ. ახალ ქართულში: გახედა. ძველ ქართულში ორგანული ვარიანტი, ჩვენი მასალის მიხედვით, ვერ დაედასტურეთ) უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შესამებას წარმოადგენს, რომლითაც გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

ხედ დიდ იქმნა (ხე — ძელი): დაეარდა მიწასა ზედა, ხედ დიდ იქმნა მთასა მას ზედა [(II, 13), გვ. 188].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია. ორგანულ ფორმათა უკონლობა კვლავ სახელის (გასაზმნავებელი კომპონენტის) სემანტიკას უკავშირდება.

ქვემოთ დადასტურებული პერიფრასტული ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავენ.

ვიქმნე მტურ (მტურეი — მტყერეი): რამთა ვიქმნე მტურ... საფლავსა შინა [(II, 5), გვ. 227].

ვიქმნეთ ტაძარ (ტაძარი — სამღდელო, სახლი): და ვიქმნით ტაძარ სულისა წმიდისა [(II, 7), გვ. 140].

იქმნა ქალაქ: და უდაბნომ იქმნა ქალაქ მონაზონთაგან [(II, 6), გვ. 18].

იქმნა ხუცეს (ხუცესი — მოხუცებული, მღდელი, უხუცესი): რამეთუ არა უნდა მას, რამთამცა იქმნა იგი ხუცეს და არცაღა ინება [(II, 4), გვ. 152].

იქმნა ყუავილ: რომელი სულნელებასა ფშოდა ღმრთის — მსახურებისასა და იქმნა ყოელითურთ ყუავილ [(II, 13), გვ. 210].

იქმნა ძეგლ (ძეგლი — გამოსახულება, ქანდაკება, კერპი): მუნთქუ-

ესე იქმნა იგი ძეგლ მარილის [(II,5), გვ.196].

იქმნა ეშმაკი (ეშმაკი – სატანა, მაცთური, ბოროტი, ავსული. ძველ ქართულში, ჩვენი მასალის მიხედვით, „გაეშმაკდა“ წარმოება არ დადასტურდა): და მოიქცა ბუნებისა მისგან და იქმნა ეშმაკი [(II,2), გვ.194].

იქმნა ეპისკოპოსი: რომელი წინააღ იქმნა ეპისკოპოსი და დაჯდა საყდარსა წმიდასა ქალაქსა იერუსალმს [(II,4), გვ.100].

იქმნეს ვარდ (ვარდი – ROSA): ყოველივე იქმნეს ვარდ მეწამულ [(II,11), გვ.115].

იქმნეს მონაზონი: კელითა მისითა იქმნეს მონაზონი და წარემატნეს ანგელოზებრსა ქცევასა და მოლუაწებასა შინა [(II,12), გვ.26].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

იქმნეს ხატად კონსტრუქცია შემასმენლისა და უბრალო დამატების შეხამებას წარმოადგენს, რომელიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

იქმნეს ხატად: აწ ვინ-მე იქმნეს ხატად ქრისტესა [(II,7), გვ.256].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ნანათესაობითარი ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული კონსტრუქციებიც შემასმენლისა და უბრალო დამატების შეხამებას წარმოადგენს, მხოლოდ ამ შემთხვევაში გარდაქცევის სემანტიკასთან ერთად წარმოჩენილია კუთვნილების შინაარსიც.

იქმნა ეშმაკისად: იუდა პირველად ღმრთისად იყო და უკანაასკნელ იქმნა იგი ეშმაკისად [(II,5), გვ.46].

იქმნა ღმრთისად: რამეთუ მეძავე იგი პირველად იყო ეშმაკისა და უკანაასკნელ იქმნა იგი ღმრთისად [(II,5), გვ.46].

ზემოთ წარმოდგენილ მაგალითებში „იქმნა“ მეშველი ზმნის სახელური კომპონენტები რომ ნამდვილად „ეშმაკისად“ და „ღმრთისად“ ფორმებია, ამას შინაარსიც (კონტექსტი) ადასტურებს: იუდა პირველად „ღმრთისა იყო“, ხოლო შემდეგ „იქმნა ეშმაკისად“; მეძავე პირველად „იყო ეშმაკისა“, შემდეგ – „იქმნა ღმრთისად“.

ბ „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი

„იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი სახელურ წევრად ზედსართავ სახელს წარმოგვიდგენს. აღნიშნული წარმოების მქონე ანალიზური ფორმები სამი ტიპისაა. ერთ შემთხვევაში სახელურ

კომპონენტად წარმოდგენილია ზედსართავი სახელი (ცოცხალ იქმნა, ბრძენ იქმნა, ბოროტ იქმნა, წმიდა იქმნა და სხვა); სხვა შემთხვევაში სახელურ წვერად წარმოქმნილი ზედსართავი სახელი დასტურდება (უპატიოსნეს იქმნა, კადნიერ იქმნა, ნაყოფიერ იქმნა და სხვა); სახელურ კომპონენტად წარმოგვიდგება აგრეთვე ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (სასუბიექტო მიმღეობა: მპარავ იქმნა, მობაძავ იქმნა, მწუხარე იქმნა; საობიექტო მიმღეობა: განძლიერებულ იქმნა, განრიხებულ იქმნა, ნაშობ იქმნა, საქულელ იქმნა და სხვა).

I. სახელურ წვერად გამოყენებულია (პირველადი) ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები, ნაწილს კი სინთეზური წარმოების ფორმები არ ეძებნება.

ა/„იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წვერი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები დონიანი ვნებიითის ზმნებია. ანალიზური წარმოებაცა და სინთეზურიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (პერიფრასტულ ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია).

ობოლ ვიქმნებით — დავობლდებით (ობოლი — უღვდამამო; დაობლება — ობლად დარჩენა): ჩუენ, მამაო, ვინაიფგან ობოლ ვიქმნებით ტკბილისა და ყოლად მოწყალისა მამისაგან [(II, 11), გვ.341]; შდრ.: დაობლდით მათგან და არა გუაქუს, თუ ვისა წარვიდეთ [(II, 1), გვ.120].

ცოცხალ იქმენ — განცოცხლდი (ცოცხალი — სრული, მრთელი, სულიერი, ჯანმრთელი; განცოცხლება — კულად მოგება, განკურნება, განმრთელება, მრთელ-ყოფა): აჰა ესერა ცოცხალ იქმენ და ნულარა სცოდაე [(II, 13), გვ.240]; სახელითა იესუ ქრისტესითა ცოცხალ იქმენ [(II, 12),

გვ.29]; შდრ.: განცოცხლდა ჯელი იგი მისი [(II,1), გვ.76]; დაიდევ წყლულსა შენსა და განცოცხლდე [(II,1), გვ.76].

ბრძენ იქმნე — განბრძნდე (ბრძენი — გონიერი, მეცნიერი, ჭკვიანი, მცოდნე; განბრძნობა — გონიერ-ყოფა, განსწავლა): რომელთა მიერ ბრძენ იქმნე არღარა წინააღმდეგომად ჯელმწიფეთა [II,4), გვ.10]; შდრ.: რომელმან დაიმარხოს მხილება იგი, განბრძნდეს [II,1), გვ.52].

მხიარულ იქმნა — განმხიარულდა (მხიარული — მიმადლებული, გახარებული; განმხიარულება — განიშატიანება, გამხიარულება): შევიდა მას შინა და მხიარულ იქმნა სულითა [(II,13), გვ.219]; შდრ.: იყო რაჟამს განმხიარულდა გული მათი [(II,1), გვ.64].

სრულ იქმნა — განსრულდა (სრული — ხაესე, მრთელი, ცოცხალი, მთლიანი; განსრულება — აღსრულება, შესრულება, დამთავრება): ესრეთ სრულ იქმნა დადებამ მისი ლარნაკსა შინა [(II,12), გვ.202]; შდრ.: ვიდრე არა განსრულდეს წელიწადი სრული [(II,1), გვ.69].

ყუთელ-იქმნის — განყუთლდის: და ამისთვის ყუთელ-იქმნის პირი მწუხარეთა [(II,10), გვ.85].

ბოროტ იქმნის — განბოროტდის (ბოროტი — ძკრი, უკეთური, ცუდი, ხაძაგელი; ბოროტება — ბოროტის-ყოფა, ტანჯვა, შეწუხება): რამეთუ ბოროტ იქმნის თუალი და ვერ უძლის ხილვად შუენიერებასა ტკივილისა მისთვის [II,5), გვ.193]; შდრ.: ძლიერმან განმბოროტა მე [(II,1), გვ.51].

შიშუელ იქმნის — განშიშულდის (შიშუელი, შიშუველი — შიშველი, ტიტველი; განშიშულება — გატიტვლება, გათხელება): თუ ოცდაათისა წლისა უღებებისათვის სულისა მეყსა შინა შიშუელ იქმნის ამის ყოველისაგან [II,2), გვ.139]; შდრ.: განიძარცუეთ და განშიშულდით [(II,1), გვ.74].

დასტურდება ისეთი შემთხვევა, როდესაც „იქმნა“ მეშუელზმნიანი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების გარიანტი — ენ ხუ-ფიქსიანი ენებითის ზმნა. ამ შემთხვევაშიც ანალიზური წარმოებაცა და სინთეზურიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

დიდ იქმნე — განდიდნე (დიდი — დიდ-დიდი, ძლიერი, არამცირედი, მრავალი; განდიდება — გადიდება, დიდად ქცევა, აღმატება): შვილო, ნეტარ ხარ შენ, რამეთუ დიდ იქმნე წინაშე ღმრთისა [II,13), გვ.111]; შდრ.: განდიდნა სოლომონ უფრომს ყოველთა მეფეთა ქუეყანისათა ხიმდიდრითა [II,1), გვ.54].

ზოგჯერ „იქმნა“ მეშუელზმნიანი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების გარიანტი ენიანი ენებითის ზმნა. ანალიზური წარმოებით გარდაქცევის სემანტიკა უფრო მკაფიოდაა წარმოჩენილი.

მსგაეს იქმნა — ემსგაესა (მსგაესი — იგივე, სწორი, თანაბარი; მსგაესება — მსგაეს-ყოფა, მიბაძვა, შეთანაბრება): რამეთუ მსგაეს მონათა იქმნა [(II,5), გვ.311]; შდრ.: ემსგაესოს იგი კაცსა ბრძენსა [(II,1), გვ.296]; ემსგაესა მათ [(II,1), გვ.296].

გაქქეს ისეთი შემთხვევატ, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტი („იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმისა) ი- პრეფიქსიანი ზმნაა, რომელიც, კონტექსტის მიხედვით, შეიძლება იყოს როგორც ინიანი ვნებითის, ისე სათავისო ქცევის ფორმა (ბუნებრივია, „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის შესაბამისი სინთეზური ვარიანტი ინიანი ვნებითი იქნება).

ანალიზური წარმოება გარდაქცევის სემანტიკას უფრო მკაფიოდ წარმოგვიჩენს.

ჩხულ იქმნა — აღინჩუა იგი, შდრ.: აღინჩუა მან იგი (ჩჩული, ჩული — თოთო, ლბილი, ჩვილი, ბავშვი; ჩჩულება — ჩუყება, აღჩჩულება): რამეთუ ჩჩულ იქმნა [(II,7), გვ.32]; შდრ.: ვითარცა იხილა იგი იოდასაჟ, აღინჩუა მას ზედა ფრიად [(II,1), გვ.24]; აღინჩუა გული და იწყო ტირილად [(II,1), გვ.24].

ზოგჯერ ორგანული ვარიანტი („იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმისა) უ- პრეფიქსიანი გარდაუვალი ზმნაა.

სწორ იქმნა — გაუსწორდა (სწორი — თანასწორი, ტოლი, წყვილი, ორი; სწორება — შესწორება, ტოლობა): აწ რამეთუ ცათა სწორ იქმნა [(II,7), გვ.222]; შდრ.: ახალი იგი არა ესწოროს მას [II,1), გვ.408].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები დონიანი ვნებითის ზმნებია. ანალიზური წარმოებაცა და ორგანულიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

იქმნა ბოროტ — განსოროტდა: არამედ ნუფხით იქმნა ბოროტ [(II,2), გვ.63]; შდრ.: ძლიერმან განმბოროტა მე [(II,1), გვ.51].

ზოგჯერ შედგენილი შემასმენლის ზმნურ და სახელურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი.

იქმნა იგი ბოროტ: ამპარტაენებითა თვისითა იქმნა იგი ბოროტ [II,5), გვ.46].

ვიქმნე მე მკუდრ — დამკუდრდე (მკუდრი — დამკუდრებული; მკუდრობა — დასახლება): რამთა ვიდუაწო ვნებითა გუამისა ჩემისათა და ვიჭმნე მე მკუდრ სასუფეველსა ცათასა [(II,4), გვ.10]; შდრ.: მკუდრობდე იგი გაბაას [(II,1), გვ.257].

გვაქვს ისეთი შემთხვევა, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია სუბიექტი ნაწევრითურთ და ვითარების გარემოება.

და იქმნა კაცი იგი ყოლად მრთელ [(II, 11), გვ.343]; შდრ.: უკუეთო იქმნეს კორცსა ტყაისა მისისასა წუთხი და განმრთელდეს [(II, 1), გვ.63].

შესაძლებელია „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული გარიანტი იყოს როგორც დონიანი, ისე ენიანი ვნებიითის ფორმა.

იქმენ მორჩილ — დამორჩილდი, დაემორჩილე (მორჩილი — დამორჩილებული, გამგონი, მსმენელი; მორჩილება — დამორჩილება); და შენცა იქმენ მორჩილ სიტყუათა ჩემთა [(II, 11), გვ.283]; შდრ.: ჩუენ არა ვკმორჩილობთ მას [(II, 1), გვ.274].

ქვემოთ წარმოდგენილი „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების გარიანტი -ენ სუფიქსიანი ვნებიითის ზმნაა (სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი).

იქმნა მთა დიდ — განდიდნა: იქმნა მთა დიდ და განაესნა ცის კიდენი [(II, 10), გვ.275]; შდრ.: განდიდნა სოლომონ უფროჲს ყოველთა მეფეთა ქუეყანისათა სიმდიდრითა [(II, 1), გვ.54].

ბ/„იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოუპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების გარიანტები

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი

ორგანულ ფორმათა უქონლობა (როგორც არაერთგზის აღენიშნეთ) ხშირად დამოკიდებულია სახელის (გასაზმნავებელი კომპონენტის) სემანტიკაზე.

იავარ-იქმნა (იავარი — ნატყუნავეი, ნატაცები): ყოველი იავარ-იქმნა, და ეგრეთვე განძი და კუმაში [(II, 12), გვ.93].

ამაო იქმნების (ამაო — ცუდი, ფუჭი...): ნუცა საკუმეველი შენი ამაო იქმნების [(II, 5), გვ.10].

წრფელ იქმნეს (წრფელი — სწორი, მართალი, გულწრფელი, გამართული, უმანკო, ადვილი): იხილეს იგი ღირღუართა და წრფელ იქმნეს, რამეთუ იგი წრფელ იყო და მძუდ გულითა [(II, 5), გვ.69].

მრჩობლ იქმნა (მრჩობლი — ორმაგი, ორკეცი, მარჩბივი): რამეთუ

მრჩობლ იქმნა დღესასწაული ესე [(II, 11), გვ.50].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმას არ უდასტურდება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (ჩვენი მასალის მიხედვით) ძველ ქართულში (ახალი ქართული-საგან განსხვავებით).

სულელ იქმნებიან (მდრ. ახალ ქართულში: გასულელდებიან. სულელი – უგუნური): ბრძენ ეგონნენ თავნი მათნი, სულელ იქმნებიან [(II,2), გვ.199].

ცუდ იქმნეს (მდრ. ახალ ქართულში: გაცუდდეს. ცუდი – ცალიერი, ამაო, ფუჭი): განსრულდეს ნათობა მთიებისა და ცუდ იქმნეს რიცხვ ვარსკვლავთა [(II,5), გვ.123].

ზოგჯერ ორგანული ფორმის უქონლობა გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ მოცემული ფუძისაგან (მაგ., ამპარტაენ) არ ხერხდება ვნებითი გეარის სინთეზური ფორმით წარმოება. „ამპარტაენად იქცა“ შინაარსი ორგანული ვარიანტით ვერ გამოიხატება, რის გამოც ენა აღწერით წარმოებას მიმართავს (ამპარტაენ-იქმნა). აღსანიშნავია ისიც, რომ ამპარტაენ – ფუძისაგან მეორე სერიის ნაკეთთა წარმოება ჰირს (რაც კვლავ ამ ფუძის სემანტიკას უკავშირდება. მდრ.: ამპარტაენობხ, მაგრამ არა გვაქვს *ამპარტაენა მან).

ამპარტაენ იქმნა (არა გვაქვს *გაამპარტაენდა. ამპარტაენი – ამაყი, ზეიადი, ამპარტაენება, ამპარტაენობა – ამაყობა, ლაღად ქცევა): რამეთუ უკუეთუ ქმნეს კაცმან კეთილი და მას ზედა აღზუენა და ამპარტაენ იქმნა [(II,5), გვ.45]; მდრ.: რასა-მე ანპარტაენობნ მიწა იგი და ნაცარი [(II,1), გვ.5].

2. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სასელურ კომპონენტად გამოყენებულია წარმოქმნილი [მეორადი] ზედსართავი სახელი

ა/ „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

აღნიშნული წარმოების მქონე „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა უმეტესობას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები, რადგანაც წარმოქმნილი სახელისაგან სინთეზურად ზმნის მიღება ჰირს (ანალიზურ ფორმათა სახელური წევრი წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია).

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მეორადი (წარმოქმნილი) ზედსართავი სახელი სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია მქონებლობის სახელი:

-ოვან სუფიქსიანი:

ფრთოვან ვიქმნებოდით (ფრთოვანი, ფრთოვანი – ფრთიანი, მფრინველი): არამედ რაათა ჩუენ მოკსენებითა შრომათა და ღუაწლთა მათთაათა დღითი-ღღუ ფრთოვან ვიქმნებოდით და ბაძეად სათნოებათა მათთა წარვემატებოდით [II, 12], გვ. 104].

ჰასაკოვან იქმნა (ჰასაკი, ასაკი – ტანი, ასაკი, ხანი): ვინაათგან ჰასაკოვან იქმნა [(II, 13), გვ. 268].

სახელოვან იქმნა (სახელოვანი – სახელგანთქმული): ხოლო უფრომსად სახელოვან იქმნა წყობასა შინა სულთა უკეთურთასა [(II, 14), გვ. 331].

აეროვან იქმნა (აეროვანი – უსართულო): აეროვან იქმნა პირი მისი [(II, 7), გვ. 114].

ველოვან (< ველოვან) იქმნა (ველოვანი, ველოვანი – ბარი): და ბრძანებითა მთავრისაათა მოიქმნა ადგილი იგი და ველოვან იქმნა [II, 11], გვ. 333].

-ევან სუფიქსიანი:

ნაკლულევან იქმნეს (ნაკლულევანი – მონატრული, რომელსაც აკლავ, მოკლებული, ღარიბი, მცირე): რომლისათვის ნაკლულევან იქმნეს ამის უნდომსაგანცა [(II, 13), გვ. 180].

-ოსან სუფიქსიანი:

გვრგვნოსან იქმნების (გვრგვნოსან იქმნა / ყოფა – გვირგვინით შემკობა): დღეს გვრგვნოსან იქმნების წმიდაა და დიდებული ღმრთისმშობელი მარიამ [(II, 7), გვ. 74]. და ჭირთა თავ-ღებისა გვრგვნოსან იქმნების [(II, 13), გვ. 179].

პატიოსან იქმნა (გაპატიოსნდა ფორმა, ჩუენი მასალის მიხედვით, ძველ ქართულში არ დადასტურდა. პატიოსანი, პატივოსანი – დიდებული, დიდებისა, სარწმუნო, პატივი): ამას დღესა იორდანჱ პატიოსან იქმნა [(II, 7), გვ. 75]; გვრეთვე პატიოსან იქმნეთ [(II, 6), გვ. 138].

-იერ სუფიქსიანი:

მანკიერ იქმნა (მანკიერი – ცუდი, ნაკლის მქონე, ავი, ავის მოხსენე): წყლით მანკიერ იქმნა და ბოროტად საღმობიერ [(II, 13), გვ. 240].

სულიერ იქმნა (სულიერი – სულისა, ცოცხალი): რაჟამს იგი სულიერ იქმნა და აღიზილნა ზეცად [(II, 2), გვ. 63].

ღმობიერ იქმნნეს (ღმობიერი – აუადმყოფი, სატკივრიანი): ხოლო იგინი ღმობიერ იქმნნეს და ნათელ-იღეს და დაღეწნეს საკერპონი [(II, 13), გვ. 76]; და ესოდენ ღმობიერ იქმნიან ყოველნი, ვიდრე-და მრავალი ცრემლი დასთხიიან და ჰმადლობიან ღმერთსა [(II, 12), გვ. 76].

სახელურ წევრად გამოყენებულია უქონლობის სახელი

უ- პრეფიქსიანი:

უმარჯუ იქმნა (უმარჯუ – შეუფერებელი, მოუხერხებელი): და ვითარ ვერ შეუძლეს აღმართებად და უმარჯუ იქმნა საქმც იგი, წარვიდა მეფც [(II, 11), გვ. 138].

უ-... ურ აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმას ორგანული ვარიანტი არ ეძებნება დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (უგუნურ ვიქმენ – *გაუგუნურდი). აღნიშნულს ერთვის ის გარემოებაც, რომ ვნებითი გვარის ფორმით უგუნურ – ფუძის გაზმნაეება არ ხერხდება (თავად სახელის სემანტიკიდან გამომდინარე), რაც ადვილი შესაძლებელია საშუალო გვარის ფორმით (უგუნურებს). ეს უკანასკნელიც მხოლოდ დრო-კილოთა I სერიის ნაკეთებით დასტურდება.

უგუნურ ვიქმენ (უგუნური – უგონო, სულელი, უეცო, უგუნურება – უგონოდ გახდომა): ამისათვის დაღაცათუ უგუნურ ვიქმენ [(II, 6), გვ. 29]; შდრ.: მწყემსნი უგუნურებდეს [(II, 1), გვ. 418].

უ-...-ო აფიქსებიანი:

უპატიო ვიქმენ (უპატიო, უპატივო – შეურაცხი, უღირსი): ხოლო მან იხილა რაჟ, ვითარმედ მუცელ ქმნულ არს, უპატიო ვიქმენ წინაშე მისა [(II, 16), გვ. 106].

ქვემოთ დადასტურებულ პერიფრასტულ წარმოებას (ურჩულო ვიქმნენით) არ ეძებნება ორგანული ვარიანტი დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ურჩულო – ფუძე (მისივე სემანტიკიდან გამომდინარე) ვნებითი გვარის ფორმით ვერ ზმნაეება. გვაქვს საშუალო გვარის (I სერიის ნაკეთთა) სინთეზური ფორმები: უშ-

ჯულოებს, უშჯულოებდა, უშჯულოებდეს.

ურჩულო ვიქმნენით (ურჩულო, უშჯულო – უღეთო, ურწმუნო, უწესო, ამპარტაენი, ურჩი; უშჯულობა – უკანონობა, უმართლობა, უშჯულო ქმნა): რამეთუ შეგცოდეთ ჩუენ ყოველთაეე, ურჩულო ვიქმნენით და განგიღვეით ჩუენ შენგან [(II,5), გვ.170]; შდრ.: რომელი უშჯულოებს, უშჯულოებდინ [(II,1), გვ.437].

სხეა ვითარება გვაქეს ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებში. ამ შემთხვევაში ანალიზურ ფორმათა სახელური წევრის გაზმნაეება საერთოდ არ ხერხდება (მისიეე სემანტიკიდან გამომდინარე).

უშამო იქმნა (უშამო – ვისაც შამა არა ჰყავს): აქა უშამო იქმნა და მუნ უღედო იყო [(II,2), გვ.154].

უნაწილო იქმნეს: რამათა არა უნაწილო იქმნეს წმიდისაგან ლოცვისა და კურთხევისა შენისა [(II,13), გვ.234].

უღონო იქმნეს (უღონო – არას მქონე, შეუძლო, უძლური): ფრიად უღონო იქმნეს [(II,14), გვ.341].

უნაყოფო იქმნის (უნაყოფო – არა ნაყოფიერი): ვითარცა მტილი მზუარისაჲ ურწყაეი განკეების და უნაყოფო იქმნის [(II,11), გვ.254].

უჩინო იქმნის (უჩინო – გამოუჩინებელი, უცნობი, შეუმჩნეველი, დაკარგული, უჩინარი. შდრ. ახალ ქართულში: გაუჩინარდა): და უჩინო იქმნის ცეცხლი იგი [(II,11), გვ.43].

უცალო იქმნების (უცალო – მოუცლელი, დაკავებული, გართული): ნუმცა უცალო იქმნების გონებაჲ მისი ზუაობითა [(II,5), გვ.72].

უგულისხმო იქმნეს (უგულისხმო, უგულისკმო – უგულო, უჯერო, უგნური): მღღელთ-მოძღუარნი იგი უგულისხმო იქმნეს [(II,7), გვ.161].

სახელურ წევრად გამოყენებულა წინაუითარების სახელბ

ნა-...-ეე აფიქსებიანი:

ნამგლეე იქმნა (ნამგლეეი – მგლისგან კბილგაკრული): მტერმან ბოროტმან აღიტაცა და ცხოვარი იგი ქრისტჳსი ნამგლეე იქმნა [(II,11), გვ.78].

სახელურ წევრად გამოყენებულა წარმოშობის სახელი

-ეულ სუფიქსიანი:

ემშაკეულ იქმნა (ემშაკეული – ეშმაკისაგან გვეშული, მთეარეული, ეშმაკისეული): ბახდიად ეშმაკეულ იქმნა და ძნელად მოკედა [(II,11), გვ.34].

სახელურ წევრად გამოყენებულია უფროობითი ხარისხის
ზედსართავი სახელი

უმოლხინეს იქმნა (უმოლხინე ქმნა – მოქარეა, შეების მინიჭება):
რომელსა ჟამსა უმოლხინეს იქმნა ესრეთ [(II, 13), გვ. 303].

უმაღლეს იქმნა (უმაღლესი – უფრო მაღალი, უდიდესი): რომელ მა-
ღალთა უმწუერვალესთა მათა უმაღლეს იქმნა [(II, 11), გვ. 193].

უმწარეს იქმნების (უმწარესი, უმწარესი – უფრო მწარე): ხოლო
უკუანაბსკნელ ნაედლისა უმწარეს იქმნების მოსადნობელად [(II, 2),
გვ. 146].

ზშირად შედგენილი შემასმენლის (აღწერითი წარმოების) სახე-
ლურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია წინადადების
სხვა წევრი (კერძოდ, შესადარებელი სახელი).

უძრიელჴს ჩემისა იქმენ (უძრიელჴსი – უფრო ძლიერი): და ქრქუა
აბიმელიქ ისაკს: განვედ ჩემგან, რამეთუ უძრიელჴს ჩემისა იქმენ ფრიად
[(II, 8), გვ. 40].

უპატიოსნეს სხუათასა იქმენ (უპატიოსნესი – უფრო პატიოსანი,
პატიეცემული): მოიჯსენე თავი შენი, თუ ვინ ხარ, ანუ რამსა განმგებელ,
ანუ ვის მიერ მოგიღებიეს, რამსათჴს უპატიოსნეს სხუათასა იქმენ
[(II, 2), გვ. 88].

უყვთლეს ოქრომსა იქმნენ (უყვთლესი – უფრო ყვითელი): უყვთ-
ლეს ოქრომსა იქმნენ შემკრებელნი მისნი [(II, 2), გვ. 114].

ზოგჯერ უფროობითი ხარისხის ზედსართავ სახელს (შედგენილი
შემასმენლის სახელურ წევრს) ჩამოკვეცილი აქვს ბოლოკიდური თან-
ხმოვნითი ელემენტი (მაგალითად, უმტკიცე იქმნა < უმტკიცეს იქმნა).

უმტკიცე იქმნებოდა: რამეთუ უმტკიცე იქმნებოდა იგი საყრობილე-
სა მას შინა [(II, 7), გვ. 208].

უმახლობელე იქმნენ (უმახლობელესი – უახლოესი, უფრო ახლო-
ბელი): რაედენნი ანგელოზთასა მას წესსა უმახლობელე იქმნენ [(II, 7),
გვ. 10].

უგულსმოდგინე იქმნა (უგულსმოდგინე – სასურველი): და უგულს-
მოდგინე იქმნა შცნებასა მონასტრისასა ნეტარი საბა [(II, 6), გვ. 72].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

შედარებით იშვიათად დასტურდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც
ზმნური წევრი წინ უსწრებს სახელურს.

სასელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მეორადი (წარმოქმნილი) ზედსართავი სახელი

სახელურ წევრად დადასტურებულია მქონებლობის სახელი

-იერ სუფიქსიანი:

იქმნენ სულიერ (სულიერი – ცოცხალი): მათ შთაიცუან ხატი ადამის სულიერისაჲ და იქმნენ სულიერ [(II,10), გვ.319].

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი.

იქმნამცა იგი ცოლიერ (ცოლიერი – ცოლიანი): რამთამცა ღუწოდა სოფლებსა მას მამულ-დედულსა მისსა და იქმნამცა იგი ცოლიერ [(II,4), გვ.142].

ბ/ „იქმნა“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

„იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს (რომლის სახელურ წევრად წარმოქმნილი ზედსართავი სახელი დასტურდება) ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის ნაირგვარია.

აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტული ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს.

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია მქონებლობის სახელი

-იან სუფიქსიანი:

ქრისტიან – ფორმაში გამოიყოფა -იან სუფიქსი, რომელიც გამოხატავს რაიმე მოძღვრების (ამ შემთხვევაში ქრისტეს მოძღვრების) მიმდევრობას. ფუძისეული -ე, რეგრესული დისიმილაციის საფუძველზე, გადაეიდა -ი- ხმოვანში, რის გამოც მოგვიანო ქრისტიანი ფორმა გაუტოლდა -იან სუფიქსით ნაწარმოებ სახელებს.

ქრისტიანე იქმნეს – გაქრისტიანდეს (ქრისტიანე, ქრისტეანე – ქრისტეს მიმდევარი; ქრისტეანობა – ქრისტეს მიმდევრობა / მოძღვრება): ქრისტიანე იქმნეს მრავალნი ფარანელნი [(II,7), გვ.270]; და მეყსეულად შეუერდა ფერკთა მისთა და ქრისტეანე იქმნა და დიდად მორწ-

მუნედ კაცად გამოჩნდა [(II, 12), გვ.67].

სინთეზური ვარიანტი დონიანი ვნებითის ფორმაა.

-იერ (< -იელ) სუფიქსიანი:

კადნიერ იქმნა წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი დონიანი ვნებითის ფორმაა (გაკადნიერდა).

კადნიერ იქმნა — გაკადნიერდა (კადნიერი — გაბედული, თამამი, მოწრაფე; კადნიერება, კადნიერობა — ბედვა, გაბედვა): და კადნიერ იქმნა მის ზედა [(II, 11), გვ.281]; და კადნიერ იქმნა და აღდვა [(II, 13), გვ.242]; შდრ.: ნუ კადნიერობნ მიახლებად საუფლოსა ტაბლასა [(II, 1), გვ.190].

დონიანი ვნებითის ფორმაა ჯორციელ-იქმნა წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტიც (განჯორციელდა).

ჯორციელ იქმნა — განჯორციელდა (ჯორციელი — ცხოველი, სხეულეუანი; განჯორციელება — ხორცის შესხმა, განკაცება): სიტყუა იგი ჯორციელ იქმნა [(II, 7), გვ.22]; იშუა და ჯორციელ იქმნა წმიდისაგან ქალწულისა მარიამისა [(II, 10), გვ.200]; შდრ.: რომელი მოვიდა და განჯორციელდა [(II, 1), გვ.82].

შუენიერ-იქმნების აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტიც დონიანი ვნებითის ზმნაა (განშუენდების). აღსანიშნავია, რომ ძველ ქართულში განშუენიერდა წარმოება ნაკლებად დასტურდება, მაშასადამე, სინთეზური ზმნის საწარმოებლად გამოყენებულია არა წარმოქმნილი ფუძე (შუენიერ-), არამედ — მარტივი (განშუენდა).

შუენიერ-იქმნების — განშუენდების (შუენიერი — კეთილი, პატიოსანი, ლამაზი, მშვენიერი; შუენიერ-ყოფა — განშუენება): ბრძმედისა მიერ გამოცდილი და განწმედილი, კეთილად შუენიერ იქმნების [(II, 12), გვ.207]; შდრ.: რაბამ განშუენდი [(II, 1), გვ.508].

განსაკუთრებით თვალშისაცემია სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის მაშინ, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი საშუალო გვარის ზმნაა. სხვაობა შეინიშნება სემანტიკური თვალსაზრისითაც. პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი. ორგანული ვარიანტები აღნიშნულ სემანტიკას მოკლებულია.

აღნიშნავთ იმ გარემოებასაც, რომ სინთეზურ ფორმათა საწარმოებელი ფუძე მარტივია, ხოლო ანალიზური წარმოების სახელური კომპონენტი — წარმოქმნილი.

სვენ ზემოთაც გექონდა აღნიშნული, რომ ზოგჯერ -იერ (> -იელ) სუფიქსი ზმნას ერთეის და სასუბიექტო მიმღეობას აწარმოებს. ეს უკა-

ნახენელი იმაედროულად გარკვეული თვისების მქონებლობასაც გამოხატავს [(I,31), გვ.222].

სურვიელ იქმნეს — ღოისურვეს (სურვიელი — მონატრული, მოწალინე; სურება — ნატრა); და სურვიელ იქმნეს უდაბნოსა მას, და გამოარჩიეს ადგილი იგი და აღაშენეს ეკლესიაჲ [DII, 12), გვ.235]; შდრ.: გუა-სურვე ჩუენ [(II,1), გვ.406]; სურის სულსა [(II,1), გვ.406].

წადიერ იქმნა — მონიწადინა (წადიერი, წადნიერი — მოსურნე; წადიერება — სურვილი; წადილი — სურვილი): რომლისათვის იოსებცა წადიერ იქმნა და დაწერა ესრეთ [(II,4), გვ.100]; ესეცა წადიერ იქმნა უფრომს-ღა გულ-მოღვინედ [(II,11), გვ.61]; შდრ.: სწადოდა მრავლით ჟამითგან ხილჳა მისი [(II,1), გვ.531].

სახელურ წევრად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უქონლობის სახელი

უ-...-ურ აფიქსებიანი:

უძლურ იქმნა წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი დონიანი ვნებითის ზმნაა. ორსავე შემთხვევაში გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

უძლურ იქმნა — დაუძლურდა (უძლური — დაუძლურებული, უძალი, შეუძლო, შეუძლებელი; უძლურება, უძრულება — ძლებულება, სნეულება; დაუძლურება — დასუსტება): ხოლო ერთი ვინმე რიცხუთა მათგანი აღბეჭდულთა უძლურ იქმნა ტანჯვისა დათმენად [(II,7), გვ.120]; რომელთა მოკლებითა უძლურ იქმნების და მოაკლდების სხეული [(II,13), გვ.178]; შდრ.: შეიკრიბე თავისა შენისა მცირედ კერმამ, ნუ-უკუე... დაუძლურდე და გიკმდეს წარსაგებელად [(II,1), გვ.127].

სახელურ წევრად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი წარმოშობის სახელი

-ურ სუფიქსიანი:

შინაურ იქმნებიან აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი დონიანი ვნებითის ფორმა (მოშინაურდებიან). აღენიშნავთ იმ გარემოებასაც, რომ ძველ ქართულში მოშინაურდებიან წარმოება ნაკლებად დასტურდება.

შინაურ იქმნებიან — მოშინაურდებიან: ლომნი შინაურ იქმნებიან ჩუეულებითა [(II,2), გვ.81].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი განწყობის მქონებლობის გამოხატაქელი -ეულ სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

სირცხლეულ იქმნა წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტია სერცხუა. აღსანიშნავია, რომ სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია, ანალიზური წარმოების სახელური კომპონენტი - წარმოქმნილი. სხვაობა შეინიშნება სემანტიკური თვალსაზრისითაც. პერიფრასტული ფორმა გარდაქცევის შინაარსს წარმოაჩენს.

სირცხლეულ იქმნა - შერცხუა (სირცხლეული - სირცხვილით აღსაქსე, შერცხეენილი, შეურაცხი): ვინ უკუე მიენდო ღმერთსა და სირცხლეულ იქმნა, ანუ ვინ დაადგრა შიშსა მისსა და მან უგულებელს-ყო [(II,5), გვ.5]; ესე რაჲ ესმა კურაქალატსა, სირცხლეულ იქმნა მართლმხოლებისა მისგან კდემული [(II,1), გვ. 297]; შდრ.: ღმრთისა არა ეში-ნოლა კაცთაგან არა პრცხუენოლა [(II,1), გვ.351].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ეულ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობა (ნამყო დროის)

ჩვენ ზემოთაც აღვნიშნეთ, რომ ზოგჯერ -ეულ სუფიქსი (ძველ ქართულში) აწარმოებს ნამყო დროის საობიექტო მიმღეობას.

პატიეულ იქმნენ წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტიც ინიანი ენებითის ზმნაა (განიპატიენენ). სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის სემანტიკურია. პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი (ამ უკანასკნელს მოკლებულია ორგანული ვარიანტი). სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

პატიეულ იქმნენ - განიპატიენენ (პატიეული - სასჯელდადებუ-ლი; განიპატიეება - დასჯა): რამეთუ ეშინოლა, ნუკუე წარეიდეს და პატიეულ იქმნენ მეფისაგან [(II,12), გვ.223]; შდრ.: რომელმან განბძაროს პორფირი სამეუფოჲ... ერთითა პატიეითა განიპატიენენ ორნივე იგი [(II,1), გვ.65].

„ბრალ“-ის მქონებლობას გამოხატავს საობიექტო მიმღეობა ბრალეული. ბრალეულ ვიქმნე აღწერთი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტია ვიბრალეულო (საშუალი გვარის ფორმა). პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

ბრალეულ ვიქმნე - ვიბრალეულო (ბრალეული - გარდამავალი,

დამნაშავე; ბრალეულება — ცოდვა, დანაშაულის ჩადენა): აწ ვინ არს მო-
წამც, რამთა არა ბრალეულ ვიქმნნეთ [(II,7), გვ.124]; შდრ.: რამ არს
ბრალი ეგე, რომელ იბრალეულეთ წინაშე ღმრთის. [(II,1), გვ.34].

3. „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად
გამოყენებულია ნაზმნარი ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმები ორი სახისაა.
ერთ შემთხვევაში სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმ-
ღეობა, სხვა შემთხვევაში სახელურ კომპონენტად საობიექტო მიმღეობა
წარმოგვიდგება (სახელური ნაწილი წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვ-
რელია).

ა/ „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად
გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა

1. „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერითი ფორმები, რომლებსაც
მოეპოვება შესაბამისი ორგანული
წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელური წევრი მ- პრეფიქსიანი ფორმაა:

დამდგომ იქმნნეს აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმო-
ების ვარიანტი უნიშნო ენებითის ზმნაა (დადგეს). ანალიზური ფორმით
წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა.

დამდგომ იქმნნეს — დადგეს (დადგომა — დგომა, დამტკიცება, ფერკის
დაყრობა...): ვიდრემდის კერ დამდგომ იქმნნეს იგინი წინაშე ბზიკისა და
ზილისა [(II,10), გვ.107]. შდრ.: დადგეს ლიახუსა ზედა [(II,1), გვ.107].

მე- პრეფიქსიანი:

მეოტ იქმნა წარმოების შესაბამისი ორგანული ფორმაა იოტა. აღ-
წერითი ვარიანტით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

მეოტ იქმნა — იოტა იგი (მეოტი — განლტოლვილი, გაქცეული; ოტე-
ბა — გაქცევა, დევნა): მეოტ იქმნა რისხვისაგან მეფისა [(II,11), გვ.193];
შდრ.: იოტნა იგინი [(II,1), გვ.334].

მო- პრეფიქსიანი:

მობაძაე იქმნა აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტი
საშუალი გეარის ზმნაა (ჰბაძა). პერიფრასტული წარმოებით გამოხატუ-
ლია გარდაქცევის სემანტიკა.

მობაძაე იქმნა — ჰბაძა (მოზაძეა-ი — მზაძეელი, მსგავსი, მიმსგავსებული, მოშურნე; ბაძეა-შურეება, მიმსგავსება): მობაძაე იქმნა ჰაველსა [(II,7), გვ.121]; შდრ.: ნუცა ჰბაძაე ცოდვილთა [(II,1), გვ.30].

მ-...-არე აფიქსებიანი:

მწუხარე იქმნა წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი -ენ სუფიქსიანი ენებითის ზმნაა (შეწუხნა).

მწუხარე იქმნა — შეწუხნა (მწუხარე — შეჭურეებული, არამხიარული; წუხილი — დაღონება): მწუხარე იქმნა ფრიად და იტყოდა [(II,13), გვ.185]; მწუხარე იქმნა ამას ზედა და მოეკენა სიტყუა იგი წმიდისა სახარებისა [(II,12), გვ.11]; შდრ.: მხიარულ-არნ ტაბლისა დაღმასა და წუხნ მარხვისათვს [(II,1), გვ.552].

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები დონიანი ენებითის ზმნებია. გარდაქცევის სემანტიკა ორსავე შემთხვევაში წარმოჩენილია.

მჭმუნეარე ვიქმნებით — დაჭმუნდებით (მჭმუნეარე, მჭუნეარე — მწუხარე, დადარდიანებული; ჭმუნეა — წუხილი): ნუმცამჭმუნეარე ვიქმნებით მომაველთა მათ დღეთათვს [(II,2), გვ.1]; შდრ.: ჭმუნვენ შენთვს [(II,1), გვ.558]; დაჭმუნდა ვახტანგ [(II,1), გვ.136].

ბრწყინეალე (< მბრწყინეალე) იქმნებიან — განბრწყინდებიან (ბრწყინეალე, მბრწყინეალე — ელვარე, ნათელი; ბრწყინვა — ელვარება, ნათება); დღეს ანგელოზთა განწყობილებითა გალობანი ბრწყინეალე იქმნებიან [(II,7), გვ.3]; შდრ.: ბრწყინვენ სოფელს შინა ვითარცა მთიებნი [(II,1), გვ.37].

აღენიშნავთ იმ გარემოებასაც, რომ ზემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტები წარმოქმნილია (ორგანული ზმნების საწარმოებელი ფუძისაგან განსხვავებით: მწუხარე იქმნა — შეწუხნა, მჭმუნეარე იქმნა — დაჭმუნდა, ბრწყინეალე იქმნა — განბრწყინდა).

მ-...-ე აფიქსებიანი:

შემწე იქმნა და შეეწია ვარიანტებს შორის მნიშვნელოვანი სხვაობაა: ორგანული ფორმა ენიანი ენებითის ზმნაა. თვალშისაცემია სემანტიკური სხვაობაც. აღწერითი წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი. სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

შემწე იქმნა — შეეწია (შემწე — დამხმარე, მეშველი; შეწევნა, შეწევა-წევნა, დახმარება); უკანააქველ მოსწყვდნა იგინი, რომელნი შემწე იქმნეს ბოროტისა მის მისისა [(II,2), გვ.199]; შდრ.: შეეწიე ურწმუ-

ნობისა ჩემსა [(II,1), გვ.497].

მო-...-ე აფიქსებიანი:

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები სათავისო ქცევის ი-პრეფიქსიანი ზმნებია. სინთეზურ ფორმათა საწარმოებელი ფუძე მარტივია. პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

მოთმინე იქმნეს — მოითმინეს (მოთმინე — მომთმინე, მიმლოდინე, თმენა — ლოდინი, მოცდა): ხოლო წმიდათა მათ მადლობით შეიწყნარეს და სულგრძელობით მოითმინე იქმნეს მოწვევულსა მას [(II,4), გვ.56]. გარნა თუ დაუტეოს ნებაჲ თვისი და მოთმინე იქმნას ღმრთისა სიყუარულისათვის [(II,5), გვ.11]; შდრ.: ვითმენდით მშუდობად [(II,1), გვ.182].

მოწყალე იქმნეს — შეიწყალეს (მოწყალე — მწყალობელი; წყალობა — სიბრალული): მომხუეჴელნი და მტაცებელნი მოწყალე იქმნეს [(II,5), გვ.42]; შდრ.: მიწყალენ ჩუენ [(II,1), გვ.553].

მოშურნე იქმნა აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ღონიანი ენებითის ფორმაჲ (ამ უკანასკნელის საწარმოებელი ფუძე მარტივია). ანალიზური წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

მოშურნე იქმნა — შეშურდა (მოშურნე — შურიანი, ძკრი, ავთვალი; შური — შურობა, ბაძვა): ამისთვის მოშურნე იქმნა ნეტარი იგი მოსე [(II,10), გვ.253]; შდრ.: შურდა შენთვის გვრგვნი იგი მოლუაწეთაჲ შემოსად [(II,1), გვ.508].

მ-...-ელ აფიქსებიანი:

ზოგჯერ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტი მოქმედებითი გვარის სათავისო ქცევის ფორმაჲ (მომგებელ იქმნნეს — მოიგეს). პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი. სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

მომგებელ იქმნნეს — მოიგეს (მომგებელი — შემძენი, პატრონი; გება — მოცემა, დაბრუნება): რამეთუ ამათგანნი რომელნიმე სისხლითა თვისითა მომგებელ იქმნნეს გვრგვნთა ზეციერთა [(II,13), გვ.84].

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერითი ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებიც მოქმედებითი გვარის ზმნებია (მხოლოდ — სარკისო ქცევისა). ამ შემთხვევაშიც ანალიზური წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი (სინთეზურ ფორმათა საწარმოებელი ფუძე მარტივია).

შემკრებელ იქმნა — შეკრიბა (შემკრებელი — რომელი შეკრებს; კრება — შეკრება, შეგროვება): მძნუარედ მბორგალი შემკრებელ საათა

იქმნა [(II, 15), გვ.24]; შდრ.: შეკვრიბნე კუევილნი [(II, 1), გვ.202].

მკლველ იქმნეს — მოკლეს (მკლველი — მომკლველი; კლვა — მოკლვა): რომელნი-იგი იუდაჲს მსგავსად მენ უფლისა თვისისა მკლველ იქმნეს მოსაკუდინებულად ჩუენ [(II, 11), გვ.265]; შდრ.: ბორცუთა ზედა უკლვიდეს [(II, 1), გვ.200].

მა-...-ელ აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებითის ზმნაა (ამ უკანასკნელის საწარმოებელი ფუძე მარტივია). ანალიზური წარმოება გარდაქცევის შინაარსს გამოხატავს (რასაც მოკლებულია სინთეზური ვარიანტი).

მაცილობელ იქმნა — შეეცილა (მაცილობელი — მოცილვე, მოწინააღმდეგე; ცალობა — ურჩება, წინააღმდეგობა): რამეთუ უკუეთუ მაცილობელ იქმნა ხედვითა გონებისაჲთა თანა-წარსკვად პირველისა მის [(II, 2), გვ.159]; შდრ.: ეცილნეს ძენი იოსებისნი [(II, 1), გვ.517].

განსაკუთრებით თვალშისაცემია სხვაობა „იქმნა“ მეშველზმნიან ანალიზურ და შესაბამის სინთეზურ ფორმებს შორის მაშინ, როდესაც ორგანული ვარიანტები მოქმედებითი გვარის (ორპირიანი გარდამავალი) ზმნებია. გარდაქცევის სემანტიკა სინთეზურ ფორმებში ამ შემთხვევაშიც დაჩრდილულია (ორგანული ვარიანტების საწარმოებელი ფუძე მარტივია).

აღმომაცენებელ იქმნების — აღმოაცენებს (აღმოცენება — აღმოკდომა, ამოსვლა, მოყვანა): ვითარცა წყაროჲ, აღმომაცენებელ იქმნების მთრეალობაჲ და სიძვისა [(II, 2), გვ.182]; შდრ.: აღმოსცენდა თჲჲ [(II, 1), გვ.17].

მაგინებულცა იქმნას — აგინოს (მაგინებელი — შეურაცხმყოფელი; გინება — შეურაცხ-ყოფა): იგი უმაღლობასა თანა მაგინებულცა შენდა იქმნას [(II, 2), გვ.74]; შდრ.: ხოლო იგინი აგინებდეს [(II, 1), გვ.93].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმებიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (შესაბამისი ორგანული ვარიანტებისაგან განსხვავებით). სინთეზურ ფორმათა საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

სახელურ წევრად გამოყენებულია მ- პრეფიქსიანი სასუბიექტო მიმღეობა

იქმნა მნათობ ალწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნაა (გაანათა).

იქმნა მნათობ — გაანათა (მნათობი — მნათობელი; ნათება — ნათობა): რომელი-იგი იქმნა მნათობ პალესტინისა და უფრომად ყოვლისა სოფლისა [(II, 12), გვ. 213]; შდრ.: ვგრე ნათობდინ ნათელი თქუენი კაცთა [(II, 1), გვ. 318].

მ-...-არ აფიქსებიანი:

იქმნა მკუდარ პერიფრასტული წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი უნიშნო ნებიოის ზმნაა (მოკუდა).

იქმნა მკუდარ — მოკუდა (მკუდარი — მომკუდარი; მოკუდომა — აღსრულება, სიკვდილი): რომელ-იგი ცხოველ არს და იქმნა მკუდარ [(II, 15), გვ. 39]; შდრ.: წელსა მას, რომელსა მოკუდა ოზია მეფე [(II, 1), გვ. 266].

მ-...-ელ აფიქსებიანი:

მოქმედებითი გვარის ფორმაა იქმნა მხედველ ალწერითი წარმოების ორგანული ვარიანტი (დაინახა).

იქმნა მხედველ — დაინახა (მხედვარი — ვინც ხედავს; ხედვა — ხილვა, მზერა შენიშვნა); და მუნქუესვე იქმნა იგი მხედველ [(II, 11), გვ. 142]; და შეეზორაჲ, მყის იქმნა მხედველ [(II, 13), გვ. 34]; შდრ.: იხედვიდეს ურთიერთას მოწაფენი [(II, 1), გვ. 561]; ხედვედით და იღუძებდით [(II, 1), გვ. 561].

მ-...-ალე აფიქსებიანი:

ქვემოთ დადასტურებული ალწერითი ფორმების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები დონიანი ენებითის ზმნებია.

იქმნის მბრწყინვალე — გაბრწყინდის (მბრწყინვალე — ელვარე; ბრწყინვა — ელვარება; ბრწყინვალება — ბზინვა); და შავი იგი იქმნის მბრწყინვალე [(II, 7), გვ. 186]; შდრ. ბრწყინვენ სოფელს შინა ვითარცა მთიებნი [(II, 1), გვ. 37].

იქმნის მკურვალე — გაკურდის (მკურვალე — ცხელი; კურვა — გახურება); და ცეცხლი იგი იქმნის მკურვალე [(II, 7), გვ. 186]; შდრ.: და მე არა ვკურვიდი [(II, 1), გვ. 572].

მო----ე აფიქსებიანი:

ვიქმნეთ მოწყალე (შდრ.: შევიწყალოთ) აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი. სათავისო ქცევის ორიპირიანი გარდამავალი ზმნაა.

ვიქმნეთ მოწყალე — შევიწყალოთ: ვიქმნეთ მოწყალე, ვითარცა წერილ არს [(II, 10), გვ. 304]; შდრ.: არა შევიწყალნა ნაშობნი მუცლისა თვისისანი [(II, 1), გვ. 497].

2. „იქმნა“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც (გაცილებით ნაკლებად), როდესაც „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმებს (რომელთა სახელური კომპონენტი სასუბიექტო მიმღეობაა) არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. პერიფრასტული ფორმებით ამ შემთხვევაშიც გარდაქცევის სემანტიკაა გამოხატული.

სახელურ წევრად გამოყენებულია შესამე პირის ფორმა, რომელიც მიმღეობის ბადალია

ღირს იქმნა (ღირსი — კმა, საკმაო, საჭირო, შესაფერისი): ღიღებისა მის ვერ ღირს იქმნა ზეცისასა მას პატევისა [(II, 7), გვ. 121].

სახელურ წევრად გამოყენებულია მ----ულ აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობა

მსაჯულ იქმნა აღწერით ფორმას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი. მსაჯულ იქმნა სიტყვასიტყვით ნიშნავს: „მსაჯულად იქცა“. *განმსაჯულნა წარმოება (ჩვენი მასალის მიხედვით) ძველ ქართულში არ დადასტურდა.

მსაჯულ იქმნა (მსაჯული — მთავარი, განმსჯელი, განმკითხავი, მოსამართლე): და მსაჯულ იქმნა შორის სულისა და ჳორცთა [(II, 12), გვ. 12].

ბ, „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია საობიექტო მიმღეობა

ვეელაზე ღიღი ნაწილი „იქმნა“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმებისა სახელურ წევრად საობიექტო მიმღეობას წარმოგვიდგენს. ეს უკანასკნელი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება (წარმოშობით სახელური კომპონენტი სუბიექტის მსაზღვრელია).

1. „იქმნა“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

ულ სუფიქსიანი:

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს შეესატყვისება იმ ტიპის ი-პრეფიქსიანი ორგანულ ფორმები, რომლებიც მხოლოდ კონტექსტის მიხედვით განირჩევა — ინიანი ენებითისაა თუ სათაეისო ქცევის („იქმნა“ მეშველ ზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა შესაბამისი სინთეზური ვარიანტები ინიანი ენებითის ზმნებია).

დაფარულ იქმნა — დაიფარა იგი (შდრ.: დაიფარა მან იგი) (დაფარული — საიდუმლო, სარცხუენელი, საფარველი, დამალული, უჩინარი; დაფარვა — დაბურვა, დარწყმა, შევედრება, დამალვა): რამეთუ დაფარულ იქმნა იგი ქუაბსა მას შინა [(II, 13), გვ. 219]; საქმე ისე დაფარულ იქმნა [(II, 11, 13), გვ. 255]; შდრ.: დამიფარა მე დაფარულსა კარვისა მისისასა [(II, 1), გვ. 127].

ტვრთულ იქმნა — დაიტვრთა იგი (შდრ.: დაიტვრთა მან იგი) (ტვრთული — აკიდებული; ტვრთვა — აღება, თავს-ღება, დატყვა, ზიღვა): ტვრთულ იქმნა წიადსა დედისათა მტვრთველი იგი ყოველთა არსთა [(II, 13), გვ. 7]; შდრ.: სნეულებანი ჩუენნი იტვრთნა [(II, 1), გვ. 414].

განრინებულ იქმნა — განირინა იგი (შდრ.: განირინა მან იგი) (განრინებული — ცხოვნებული, განრომილი, გადარჩენილი: განრინება — ცხორება, კსნა, ცხოვნება, გადარჩენა): განრინებულ იქმნა მოღუაწებით ღმერთთაათა [(II, 11), გვ. 193]; შდრ.: განირინე თავი შენი [(II, 1), გვ. 66].

დავსებულ იქმნა — დაივსო იგი (შდრ.: დაივსო მან იგი) (დავსება — ჩაქრობა); და აღი მისი დავსებულ იქმნეს [(II, 13), გვ. 246]; შდრ.: საქუმილი იგი ენებათაა ხიწმიდითა დავავსოთ [(II, 1), გვ. 109].

დათქმულ იქმნეს — დაითქნეს იგინი (შდრ.: დაითქეს მათ იგი) (დათქმა — შთანთქმა, ჩაყლაკვა, დამსობა, დახრჩობა): რაა-იგი შეემთხვა კაცთამათ, რომელნი დათქმულ იქმნეს ზღუასა შინა [(II, 5), გვ. 59]; შდრ.: დაითქნეს ქუესკნელად ბჭენი მისნი [(II, 1), გვ. 100].

გვაქეს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღნიშნული წარმოების მქო-

ნე აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული ვარიანტები ი- პრეფიქსიანი ზმნებია (მაგრამ ამ შემთხვევაში სინთეზური ფორმები ვერანაირ კონტექსტში ვერ ჩაითვლება ინიან ენებითებად. მაგ., შეწყნარებულ იქმნა იგი — შეიწყნარეს მათ იგი).

შეწყნარებულ იქმნა — შეიწყნარეს (შეწყნარება — მიღება, შეწირვა, შეწყალება, დაცვა): შეწყნარებულ იქმნა გლახაკისა ვისმე მიერ [(II, 13), გვ.232]; შდრ.: შეეიწყნარო, რომელი იგი შეეიწყნარო [(II, 1), გვ.498].

მონადირებულ იქმნა — მონადირეს (მონადირება — დაჭერა, შეპყრობა): და განგებითა საღრმთოათა მონადირებულ იქმნა ამის წმიდისა მიერ ესრეთ სახედ [(II, 14), გვ.405]; შდრ.: მონადირებს ეშმაკი ძეთა ადამისთა [(II, 1), გვ.271].

გამოყვანებულ იქმნა — გამოიყვანეს (გამოყვანება — განყვანება, გამოგურა, გამოყვანა, გამოსხნა): ქრისტეანეთა მიერ საპყრობილით გამოყვანებულ იქმნა [(II, 14), გვ.349]; შდრ.: გამოიყვანე ივინი [(II, 1), გვ.46].

აღმოყვანებულ იქმნეს — აღმოიყვანეს (აღმოყვანება — აღყვანება, აყვანა, წაყვანა): ხოლო შემდგომად ნაწილნი მისნი აღმოყვანებულ იქმნეს კონსტანტინეპოლედ ბასილის მიერ მეფისა [(II, 14), გვ.412]; შდრ.: აღმოიყვანეს ყრმა იგი იერუსალჰმდ [(II, 1), გვ.17].

წარტაცებულ იქმნეს — წარიტაცეს (წარტაცება — მიტაცება, აღჭერა): რადენნი ძნელოვანთა საქმეთა მიერ მეყსა შინა წარტაცებულ იქმნეს [(II, 2), გვ.108]; შდრ.: ანგელოზმან უფლისამან წარიტაცა ფილიპე [(II, 1), გვ.538].

დაცეულ იქმნა — დაიცევს (დაცვა — დამარხვა, კრძალვა, შენახვა): დაცეულ იქმნა იგი ძალითა ქრისტესითა, რომელმან წინამხწარეე ყოველივე უთხრა მას [(II, 2), გვ.201]; შდრ.: დაიცენე დასაცეულნი მისნი [(შშ, 1), კმ.133].

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ნე-იტრალური ქცევის გარდამავალი ზმნებია.

დაწესებულ იქმნა — დააწესეს (დაწესდა ფორმა, ჩვენი მასალის მიხედვით, ძველ ქართულში არ დადასტურდა. დაწესებულე — განწესებულე, მბრძანებულე, დადგინებულე; დაწესება — განწესება): ესეითარისა რა მწყემსისა თუალთამსა ქუეშე დაწესებულ იქმნა ღირსი შიო [(II, 13), გვ.268]; შდრ.: დღესასწაული საქსენებლისა მისისა დააწესეს [(II, 1), გვ.134].

დადგინებულ იქმნა — დაადგინეს (არც დადგინდა ფორმა დასტურ-

ღება, ჩენი მასალის მიხედვით, ძველ ქართულში. დადგინებული — ზედამდგომელი; დადგინება — წარმოდგინება, დაეანება): ხოლო ვითარცა დადგინებულ იქმნა წმიდაჲ ესე ეპისკოპოსად [(II, 13), გვ. 124]; შდრ.: დაადგინა იგი გოდოლსა ზედა მის ტაძრისასა [(II, 1), გვ. 107].

„იქმნა“ მეშველქმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს (რომლის სახელური კომპონენტი -ულ სუფიქსიანა საობიექტო მიმღეობაა) შეესატყვისება დონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ზმნები.

განკეთებულ იქმნა — განკეთროვნდა (განკეთრებული — განბოკლებული; განკეთროვნება — კეთრის შეყრა): ვითარ-იგი ერთისა სიტყვისათვის, რომელი-იგი თქუა შურითა მოსესათვის, მყის განკეთრებულ იქმნა [(II, 5), გვ. 269]; შდრ.: მარიამ განკეთროვნდა, ვითარცა თოვლი [(II, 1), გვ. 58].

დაჯერებულ იქმნა — დასჯერდა (შდრ.: დაიჯერა მან იგი) (დაჯერებული — დამტკიცებული: დაჯერება — სათნო-ჩინება, თნევა, დარწმუნება): იგი დაჯერებულ იქმნა ვნებად შენთვის და რომლისა შენ თანა-მდებ იყაე [(II, 5), გვ. 134]; არაეე დაჯერებულ იქმნა წმიდაჲ ხარიტონ [(II, 6), გვ. 129]; შდრ.: დასჯერდა მეფე გულითა სიტყუასა ამას [(II, 1), გვ. 138].

განკვრებულ იქმნეს — განკვრდეს (განკვრეებული — გაოცებული; განკვრება — დაკვრება, განცვფრება): და ამას ზედა ყოველნიეე მხედველნი მისნი განკვრებულ იქმნეს [(II, 14), გვ. 348]; შდრ.: განკვრდენ დიდებულსა მას ცხოვრებასა მისსა [(II, 1), გვ. 60].

დაცვიენულ იქმნეს — დაცვენეს (დაცვენებული — დაგდებული; დაცვენა — შეცვენა, დაცენა): ხენი ტყეთა შინა ფურცელ დაცვიენულ იქმნეს [(II, 15), გვ. 55]; შდრ.: ნუუკუე დაცვენე გზასა ზედა [(II, 1), გვ. 133].

დავიწყებულ იქმნას — დავიწყდეს (დავიწყება — მივიწყება, დაფარვა): რომელი მოაწიეს ჩენ ზედა ბერძენთა, არა დავიწყებულ იქმნას [(II, 12), გვ. 94]; შდრ.: რომელი ეტყოდის ცრუსა, არაეინ დავიწყდეს [(II, 1), გვ. 109].

განძლიერებულ იქმნა — განძლიერდა (განძლიერებული — ძალა მოცემული, მომაგრებული; განძლიერება — განმტკიცება, განკრძალულ ყოფა): ვინაეცა განძლიერებულ იქმნა საღმრთოჲსა ძალისა მიერ [(II, 13), გვ. 131]; შდრ.: განძლიერდა სიყმილი ქუეყანასა ზედა [(II, 1), გვ. 78].

განათლებულ იქმნა — განათლდა (განათლებული — ნათელი; განათლება, განნათლება — სინათლის მიცემა): ნეტარ არს, რომელი განათლებულ იქმნა აქა კეთილითა საქმითა ღმრთისათვის [(II, 5), გვ. 252]; და განათლებულ იქმნა ნათლის-ღებითა წმიდისა ემბაზისათა [(II, 14), გვ. 426]; შდრ.: ვითარცა — იგი სანთელი ეღვითა განგანათლოს შენ [(II, 1), გვ. 50].

აღშენებულ იქმნა — აღშენდა (აღმშენება — აგება): აღშენებულ იქმნა სულითა ღირსი იგი თქმულთა ზედა [(II, 13), გვ. 221]; შდრ.: რომელმან აღაშენა სახლი თვისი [(II, 1), გვ. 24].

„იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს შეესატყვისება ენიანი ენებითის ორგანული ზმნები.

მომსგავსებულ იქმნა — მიემსგავსა (მსგავსი — იგივე; მსგავსება — მსგავს-ყოფა, მიბაძვა): რომელსა იგი მიმსგავსებულ იქმნა ბუნებაჲ ჩუენი [(II, 10), გვ. 83]; შდრ.: ემსგავსა მათ [(II, 1), გვ. 296].

შეყენებულ იქმნის — შეეყენის (შეყენება — შეგდება, შეჩერება, მოცვა, ჩაგდება): უკუეთუ სამშჯაეროდ მოვიდის, შეყენებულ იქმნის საყრობილესა [(II, 2), გვ. 104]; კაცის-მოძული მკეცი, რაჟამს შეეყენის მახესა [(II, 1), გვ. 493].

უწყებულ იქმნა — ეუწყა (უწყებულო — შეტყობინებულო; უწყება — თხრობა, შეტყობინება): ამის ზრახვისა მიერ მიმოქადაგებისა მის ზრახვაჲ უწყებულ იქმნა [(I, 10), გვ. 258]; შდრ.: აუწყეს მაყულოვანსა მას ზედა [(II, 1), გვ. 441].

კუებულ იქმნა — ეკუა (კუება — მოკლება, მოსაბო, კუებულ ყოფა): რომლისაგანცა არა კუებულ-იქმნა, ვითარცა კუემორე ცხად იყოს სიტყუამან [(II, 13), გვ. 114]; ნუცაღა კუებულ იქმნები მეფობისაგან შენისა მით [(II, 15), გვ. 58]; შდრ.: ეკუა სულსა ჩემსა მაცხოვრებისაგან შენისა [(II, 1), გვ. 571].

-ილ სუფიქსიანი:

„იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს (რომლის სახელური კომპონენტი -ილ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობაჲ) შეესაბამება ი-პრეფიქსიანი ორგანული ზმნები. ეს უკანასკნელი შეიძლება იყოს როგორც სათავისო ქცევის, ისე ენიანი ენებითის ფორმა (გარჩევა შესაძლებელია კონტექსტის მიხედვით). „იქმნა“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა შესაბამისი სინთეზური ვარიანტები ენიანი ენებითეობია.

განდევნილ იქმნა — განიდევნა იგი (შდრ.: განიდევნა მან იგი) (განდევნილი — განძებულო; განდევნა — დევნა, გაძევება, განგდება); მის მიერ სრულიად განდევნილ იქმნა მეფობისაგან [(II, 2), გვ. 198]; შდრ.: განდევნა იგი ბერმან [(II, 1), გვ. 54].

დათესილ იქმნა — დაითესა იგი (შდრ.: დაითესა მან იგი) (დათესვა-თესვა): რომელი ამავე ბერისა მიერ დათესილ იქმნა [(II, 13), გვ. 205]; შდრ.: რომელი მოიღო კაცმან და დასთესა მტილსა თვისსა [(II, 1), გვ. 109].

შემოსილ იქმნა — შეიმოსა იგი (შდრ.: შეიმოსა მან იგი) (შემოსა — გარე-შერტყმა, მიღება, ჩაცმა, შემკობა): სულითა წმიდითა შემოსილ იქმნა [(II,7), გვ.29]; შდრ.: ჰეროდე შეიმოსა სამოსელი სამეფოა [(II,1), გვ.480].

განწონილ იქმნა — განიწონა იგი (შდრ.: განიწონა მან იგი) (განწონილი — ისარ-განწონილი; განწონა — გარტობა, გამსჭვალვა): და ტკბილითა მით ისრითა განწონილ იქმნა სული მისი [(II,13), გვ.213]; შდრ.: ისარნი შენნი განმეწონნეს მე [(II,1), გვ.79].

დათრგუნვილ იქმნა — დაითრგუნა იგი (შდრ.: დაითრგუნა მან იგი) (დათრგუნვა — დატკეპნა, ბოროტის-დადება): რამეთუ აცილობდა წინა-წარმეტყუელსა და მუნქუესეუ დათრგუნვილ იქმნა იგი ფერკითა ერისაჲთა [(II,5), გვ.278]; შდრ.: ვითარცა მეკეცც, რომელი დასთრგუნან თიქასა [(II,1), გვ.110].

წურთილ იქმნა — განიწურთა იგი (შდრ.: განიწურთა მან იგი) (წურთილება — წურთნა, ვარჯიში; წურთა-გუემა, სიტყუა, ფიქრი): წურთილ იქმნა გონებითა [(II,7), გვ.238]; შდრ.: არა წინამსწარ იწურთიდეთ, რამ სიტყუაჲ მიუგოთ [(II,1), გვ.552].

აღკუეცილ იქმნა — აღიკუეცა იგი (შდრ.: აღიკუეცა მან იგი): წარვიდა იერუსალიმად საფლავსა უფლისასა და მუნ აღკუეცილ იქმნა მონაზონებად [(II,14), გვ.384].

ზოგჯერ ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებითის ფორმაჲ. ანალიზური წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

მინდობილ ვიქმნე — მიენდო (მინდობილი — უზრუნველი: მინდობა — დანდობა, დაკისრება): ვერ სადმე მინდობილ ვიქმნე მისდა [(II,15), გვ.57]; შდრ.: ნუ მიენდებები თავს-მღებსა მისსა, რამეთუ მიენდვის დაუტყუის [(II,1), გვ.248].

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

„იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს (რომლის სახელური კომპონენტი სა-...-ელ აფიქსებიანი საობიექტო მიმღეობაჲ) შეესატყვისება ი-პრეფიქსიანი ზმნები (ეს უკანასკნელი შეიძლება იყოს როგორც ინიანი ენებითის, ისე სათავესო ქცევის ფორმა).

აქვე აღვნიშნავთ იმ გარემოებას, რომ ქვემოთ წარმოდგენილ ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის სემანტიკური სხვაობა განსაკუთრებით თვალშისაცემია. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პერიფრაზტული წარმოების სახელური კომპონენტი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობაჲ, რის გამოც ორგანული ფორმით (რომელიც საწარმოებლად

იყენებს მარტივ ფუძეს) არ ხერხდება ზუსტად წარმოჩენა იმ შინაარსისა, რაც გამოხატულია აღწერითი ვარიანტით.

დასაწუველ ვიქმნე — დავიწუა მე (შდრ.: დავიწუა მე იგი) (დასაწუველი — დამწუველი; დაწუა — ცეცხლის წაკილება): ნუსადა დასაწუველ ვიქმნე განმწარებისა შენისათვის [(II, 13), გვ. 184]; შდრ.: მაყუალი არა დაიწუების [(II, 1), გვ. 135].

განსარყუნელ იქმნა — განირყუნა იგი (შდრ.: განირყუნა მან იგი) (განსარყუნელი — წასახდენი, განხრწნადი; განრყუნა — განხრწნა, დაკუნა): რამეთუ არა ჟამთა რიცხუსა ქუეშე იყო, რამთამცა განსარყუნელ იქმნა [(II, 10), გვ. 220]; შდრ.: განირყუნა პირნი მათნი [(II, 1), გვ. 66].

შესაჰმელ იქმნა — შეიჰამა იგი (შდრ.: შეიჰამა მან იგი) (შესაჰმელა — საჰმელი): ნეტარი დედოფალი მრთელითა სატანჯველითა და ცეცხლსა მიცემითა აღასრულა და თვთ მატლთა მიერ შესაჰმელ იქმნა [(II, 14), გვ. 431]. შდრ.: შჰამეთ და არა მამღრიე [(II, 1), გვ. 556].

საკიცხელ იქმნეს — განიკიცხოს იგი (შდრ.: განიკიცხოს მან იგი) (საკიცხელი, საკიცხელი — საძაგელი, საცინელი, კიცხვა, კიცხვა — მღერა, ბასრობა, მოძაგება, შეურაცხ-ყოფა): რამთა არა საკიცხელ იქმნეს თანაწარმავალთაგან [(II, 10), გვ. 306]; შდრ.: განიკიცხეს იგი [(II, 1), გვ. 199].

გვაქეს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტები მხოლოდ სათაეისო ქცევის ფორმებია.

საცნაურ იქმნა — შეიცნეს (საცნაური — ცხადი, ცნობილი, შესაცნობი; საცნაურ-ყოფა — გამოჩინება): მაშინ საცნაურ იქმნა ყოველთა მიერ მკვდრთა ჰრომისათა საღრმთოა [(II, 12), გვ. 24].

საძაგელ იქმნეს — მოიძაგეს (საძაგელი — ბილწი, საძაგელება; საძაგლება — ბილწება, ბილწი, სისაძაგლე; ძაგება — ძულება, სიძულელი): საძაგელ იქმნეს საკურთხეველნი ჩემნი [(II, 6), გვ. 48]; შდრ.: ყოველთა, რომელთა მიხილეს მე, მომიძაგეს მე [(II, 1), გვ. 285].

ზოგჯერ სინთეზური წარმოების ფორმა ენაიანი ენებითის ზმნაა. ანალიზური ვარიანტით წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა.

საენებელ იქმნების — ეენების (საენო — მაცნებელი, საზიანო; ენება — ტანჯვა, დასჯა, ზიანი): განდგების ერი ქართველთა და მიერთვის თვთმპყრობელობასა კეისრისასა და საენებელ იქმნების [(II, 14), გვ. 431]; შდრ.: მრავალი შევნო მე ჩუენებით დღეს მაგისტუს [(II, გვ. 160)].

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტები დონაიანი ენებითის ზმნებია. ამ შემთხვევაში გარდაქ-

ცევის სემანტიკაა წარმოჩენილი როგორც აღწერითი, ისე სინთეზური წარმოებით.

სარწმუნო იქმნა — დარწმუნდა (სარწმუნო — სანდო, ღირსეული, პატიოსანი; რწმენა — დაჯერება; რწმუნება — უწყება, რწმენა, დაჯერება): სარწმუნო იქმნა სოფლისა და აღმაღლდა დიდებითა [(II, 10), გვ. 301]; შდრ.: არწმუნოს მათ, რათა არა მოვიდენ იგინიცა [(II, 1), გვ. 351].

საეჭუელ იქმნა — დაეჭუდა (საეჭუელი — არასარწმუნო, საგონებელი; ეჭუ, ეჭუა — ეჭვიანობა, ფიქრი): საეჭუელ იქმნა ვიდრემე მეყსეულად არა მაშინვე წამისყოფელი მათდა სახარულევანთა [(II, 3), გვ. 32]; შდრ. რომელსაცა ვეჭუ მე [(II, 1), გვ. 152].

ნა- პრეფიქსიანი: ¹

ქვემოტ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის (რომლის სახელური კომპონენტი ნა- პრეფიქსიანი საობიექტო მიმღეობაა) შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ინიანი ვნებითის ზმნაა. ანალიზური ფორმით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

ნაშობ იქმნა — იშუა (ნაშობი — შობილი, შვილი, ნაშობთაგანი): ვითარ ნათლისა იგი ბრწყინვალეობა დედაკაცისა ნაშობ იქმნა [(II, 7), გვ. 23]; შდრ.: აბრაჰამ შუა ისაკი [(II, 1), გვ. 506].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი ინვერსიულია.

სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ილ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობა [?]

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქცია შემასმენლისა და სუბიექტის მსაზღვრელის შეხამებას წარმოადგენს. ანალიზური ვარიანტით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

იქმნა პოენილი — იპოენეს (პოენა, პოენება — აღმოჩენა, ნახვა): და ვითარ იქმნა პოენილი განმრავლებულსა შინა [(II, 10), გვ. 83]; შდრ.: კარნი არა იპოენეს ბაგასა [(II, 1), გვ. 392].

-ულ სუფიქსიანი:

იქმნენით განკურნებულ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ი- პრეფიქსიანი ზმნა (განიკურნენით). კონტექ-

სტის მიხედვით, იგი შეიძლება იყოს როგორც სათავეისო ქცევის, ისე ინი-
ანი ვნებიითის ფორმა („იქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული წარმო-
ების შესაბამისი სინთეზური ვარიანტი ინიანი ვნებითი იქნება).

იქმნენით განკურნებულ — განიკურნენით (განკურნება — განცოცხლება):
იქმნენით განკურნებულ კელნი შენნი [(II, 11), გვ.295]; შდრ.: განიკურნა
კაცი იგი [(I, 1), გვ.60].

2. „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმებს არ ეძებნება შე-
საბამისი ორგანული ვარიანტები, რაც დაკავშირებულია სახელური
კომპონენტის სემანტიკასა თუ წარმოქმნილობასთან (სახელური წევრი
წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია).

სახელურ წევრად გამოყენებულია უ-პრეფიქსიანი მიმღეობა

უღებ ვიქმნეთ (უღები — ზარმაცი, არაგულმოდგინე, დაუღეკარი):
უკუეთუ დღე ერთცა უღებ ვიქმნეთ [(II, 6), გვ.19]; ნუცა ჩუენ უღებ ვიქ-
მნებით უზრუნეელობასა მაჩუენებელნი ხარგებლისათუს მათისა [(II, 13),
გვ.190].

უტყუ იქმნა (უტყუ — დაღუმებული, არამეტყველი, მუნჯი): და მეფ-
სეულად უტყუ იქმნა [(II, 14), გვ.343].

უშიმ იქმნა (უშიმი — უშიშარი, კრძალული): ესე ახალი მოციქული
სარწმუნოებითა გაძლიერდა და უშიმ იქმნა [(II, 6), გვ.58].

უქმ იქმნა (უქმი — უსაქმო, ცარიელი, ცუდი): უქმ იქმნა ბუნება
[(II, 7), გვ.33]; და ვითარცა, მეყსეულად უქმ იქმნა კელი მისი და დაშთა
ვითარცა შეშაჲ განკმელი [(II, 13), გვ.88]; და უქმ აქმნა ყოველი ხიბრძმს
[(II, 11), გვ.138].

ურგებ იქმნა (ურგები — გამოუსადეგარი, უსარგებლო, უნაყოფო):
გარნა ესრეთცა ურგებ იქმნა კელ-ყოფაჲ მათი [(II, 12), გვ.98].

შეურაცხ-იქმნა (შეურაცხი — უპატიო, არად მისაჩნევი): რომელი-
იგი მათ მიერ შეურაცხ-იქმნა [(II, 10), გვ.240]. რამეთუ წარმართთა რო-
მელთა ავინნეს ივინი, შეურაცხ-იქმნნეს [(II, 7), გვ.259].

უხილაჲ იქმნების (უხილაჲი — დაუნახავი, უჩინარი): დღეს ხილული

იგი უხილავ იქმნების კაცთაგან [(II,7), გვ.202].

უქმარ იქმნეს (უქმარი — გამოუსადეგარი, უვარგისი, უსარგებლო): არცა ვისნი კელნი უქმარ-იქმნეს [(II,2), გვ.8].

უ-...-არ აფიქსებიანი:

უმეცარ იქმნა (უმეცარი — გამოუცდელი, უცოდინარი): არცაღა ამას უმეცარ იქმნა ღმერთ-შემოსილი ესე [(II,13), გვ.205].

უ-...-ელ აფიქსებიანი:

უზრუნველ იქმენ (უზრუნველი — მინდობილი, უქუეარი, უნადგელელი, უშფოთველი): სულო ჩემო, ვითარ უზრუნველ იქმენ შენ საშჯელთა მათთვს ჯოჯოხეთისათა [(II,5), გვ.183].

უსუალებელ იქმნების (უსუალებელი — შეუცვლელი): ვითარმედ უსუალებელ იქმნების მოძრავობა ესე და არა სხუა [(II,13), გვ.40].

უ-...-ო აფიქსებიანი:

ურწმუნო იქმნებით (ურწმუნო — არამორწმუნე): ნუ ურწმუნო იქმნებით [(II,6), გვ.9].

ურცხუნო იქმნა (ურცხუნო — უძღები, ურცხვი, უსირცხვილო): ვინამთგან ურცხუნო იქმნა ღმრთისა მიმართ [(II,2), გვ.196]; უგულუბელს-ყერეს ანგელოზნი მისნი და ურცხუნო იქმნეს წინაშე პირსა მამათასა [(II,2), გვ.180].

უსარგებლო იქმნენ: შენნი განზრახვანი უსარგებლო იქმნენ [(II,2), გვ.108].

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

სანატრელ იქმნა (სანატრელი — ბედნიერი; ნატრა, ნატერა — სურვილი): და ესევე ქუეყანაჲ ჩუენი წმიდათა მათთა დაუნჯებითა სანატრელ იქმნა [(II,11), გვ.247].

საწყალობელ იქმნა (საწყალობელი — შესაბრაღისი, შესაცოდებელი): საწყალობელ იქმნა უბადრუკი ვარსქენ [(II,11), გვ.12].

სახილველ იქმნეს (სახილველი — დასანახავი, გამოჩენილი, თითის საჩუენებელი): სახილველ იქმნეს სოფელსა ანგელოზთა და კაცთა [(II,7), გვ.122].

-ულ სუფიქსიანი:

წარჩინებულ იქმნა (წარჩინებული — შესწავებული, გამოჩენილი, მწიშენელოვანი, დიდებული, მთავარი): დიდად წარჩინებულ იქმნა გიორგი წინაშე რომანოზ მეფისა [(II,12), გვ.93].

ბ/ „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციების სახელურ წევრად გამოყენებულია მასდარი

„იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოება სახელურ კომპონენტად მასდარსაც წარმოგვიდგენს (რომელიც სახელობითი ბრუნვის ფორმითაა დადასტურებული). ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სუბიექტისა და შემასმენლის შეხამებასთან, რომელსაც თითქმის ყოველთვის მოუპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი.

1. „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციები, რომლებსაც მოუპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზნაა

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქციის (აღმართება იქმნა) შესაბამისი ორგანული ვარიანტი ინიანი ენებითის ზმნაა (აღმართა იგი), თუმცა ეს უკანასკნელი (გარკვეულ კონტექსტში) შესაძლებელია სათაეისო ქცევის ფორმაც იყოს (აღმართა მან იგი). ანალიზური წარმოებით გამოხატულია „აღმართება მოხდა“ შინაარსი, ხოლო ორგანულით — „აღდგა“, „აღმართა“. პერიფრასტულ წარმოების სახელურ და ზმნურ წევრებს შორის დადასტურებულია ნაწევარი.

აღმართება იგი იქმნა — აღმართა (აღმართება, აშართება — აღდგინება, აღდგმა, აშართვა, აღხდომა, აშაღლება): მასვე უამსა აღმართება იგი იქმნა [(II,7), გვ.159]; შდრ.: მესამე დღესა აღვქმართო ეგე [(II,1), გვ.15].

დაცემა იქმნა კონსტრუქციის შესაბამისი სინთეზური ფორმა ენიანი ენებითის ზმნა (დაეცა). ანალიზური წარმოებით გამოხატულია „დაცემა მოხდა“ შინაარსი, ხოლო ორგანულით — „დაეცა“, „მოიხსრა“. პერიფრასტული კონსტრუქციის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია დროის გარემოება მსაზღვრელითურთ.

დაცემა დღესა პარასკევსა იქმნა — დაეცა (დაცემა — ცემა, მოსრვა, ძლევა, მოკლევა): რამეთუ ადამისი დაცემა დღესა პარასკევსა იქმნა [(II,5), გვ.217]; შდრ.: დაეცა მას ზედა არმური და ბნელი [(II,1), გვ.132]; დღესა, რომელსა დავეც (მოვსარ) ყოველი პირმშობი [(II,1), გვ.132].

მოსლვა იქმნა პერიფრასტულ კონსტრუქციას შეესაბამება საშუალო გვარის ფორმა (მოვიდა). აღწერითი წარმოებით გამოხატულია „მოსლვა მოხდა“, „მოსლვა შედგა“ შინაარსი, ხოლო ორგანულით — „მოვიდა“.

მოსლვა იქმნა — მოვიდა (მოსლვა — მოსელა, მოკდომა, მოწენა):

რამეთუ სულისა წმიდისა მოსლვამ იქმნა [(II,7), გვ.3]; შდრ.: მოვიდა, რომელსა ხუთი ქანქარი მიეღო [(II,1), გვ.177].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წვერი

მოსლვამ იქმნა კონსტრუქცია ინვერსიური წყობითაც დასტურდება (იქმნა მოსლვამ).

იქმნა მოსლვამ — მოვიდა: მოიყვანებდა გზასა მას ჭეშმარიტებისასა, რომლისათვისცა იქმნა მოსლვამ იგი მისი კორციელად [(II,1), გვ.127].

ანალოგიური ვითარება გვაქვს იქმნა წარსლვამ კონსტრუქციაშიც. ქვემოთ დადასტურებულ მაგალითში სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია განსაზღვრება ნაწევრითურთ.

იქმნა მეორე იგი წარსლვამ — წარვიდა (წარსლვა — წასვლა, მისლვა): იქმნა მეორე იგი წარსლვამ მისი თარგმანებისათვის წმიდათა წიგნთაისა [(II,12), გვ.143]; შდრ.: წარვიდა იგი უამი [(II,1), გვ.538].

ზოგჯერ ორგანული წარმოების ვარიანტი -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ზმნაა. იქმნა შეერთებამ გამოხატავს „მოხდა შეერთება“ შინაარსს, ხოლო შეერთნეს — „გაერთიანდნენ“, მაშასადამე, სემანტიკური სხვაობა ამ შემთხვევაშიც თვალშისაცემია.

იქმნა შეერთებამ — შეერთნეს (შეერთება — შერევა, შერთვა, თანა-ქცევა): და იქმნა შეერთებამ მათი [(II,2), გვ.48]; შეერთნენ ივინი მტერთა ჩუენთა [(II,1), გვ.474] /.

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ორგანული წარმოების ფორმა ღონიანი ვნებითის ზმნაა (ამ შემთხვევაშიც და ქვემოთ წარმოდგენილ სხვა მაგალითებშიც შეიმჩნევა ისეთივე სემანტიკური სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის, როგორიც ზემოთ გვექონდა აღნიშნული).

იქმნა შენებამ — აშენდა (შენება, შწნება — კეთება, აშენება, აგება, ქმნა): თუ ვინამ იქმნა შენებამ მათი [(II,1), გვ.321]; შდრ.: ნერგსა ასხმიდეს და აშენებდეს [(II,1), გვ.483].

ორგანული წარმოების ვარიანტი ინიანი ვნებითის ფორმითაც წარმოგვიდგება.

იქმნა შეკრებამ — შეიკრიბნეს (შეკრება — ეკლესიის-ყოფა, კრება, განკრება, დაკრება, შეყრა, შეგროვება): და ვითარ იქმნა შეკრებამ ობოლთამ ამათ [(II,12), გვ.166]; შდრ.: შეკრიბა დავით ყოველი ისრაელისი [(II,1), გვ.476].

ზოგჯერ სინთეზური ფორმა უნიშნო ვნებითის ზმნაა.

იქმნა განძლომა — განქლეს (განძლომა, გაძლომა — განძლიერება, აღესება): მარტვლთა ჳსენებითა ოდესმცა იქმნა განძლომა მოყუასისა მათისაჲ [(II,2), გვ.170]; შდრ.: განძლენ ბოროტითა [(II,1), გვ.78].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტი ი- პრეფიქსიანი ფორმაა, რომელიც (კონტექსტის მიხედვით) შეიძლება იყოს როგორც ინიანი ენებითის, ისე სათავისო ქცევის ჳმნა.

იქმნა განყოფამ — განიყო იგი (შდრ.: განიყო მან იგი) (განყოფამ-განვლომა, განთვსულ ყოფამ, განთვსება): მაშინღა იქმნა განყოფამ ორთავე მონასტერთამ [(II,6), გვ.246]; შდრ.: თუ მეუფებამ თავსა თვსსა ჳეღა განიყოს [(II,1), გვ.74].

იქმნა ძლევეამ აღწერთ კონსტრუქციას (კონტექსტის მიძღვეით) შეესაბამება გუძლეს ფორმამ.

იქმნა ძლევეამ (ჩუენ ჳეღა) — გუძლეს (ძლევეა — დაცემა, მორეენა, ჯობნა, გამარჯვება): რამეთუ არა ღირსებისა შენისათვს იქმნა ძლევეამ შენი ჩუენ ჳეღა [(II,14), გვ.362]; შდრ.: ნუ იძლევი ბოროტისაგან, არამედ სძლე კეთილითა მით ბოროტსა მას [(II,1), გვ.525].

2. „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერთი ფორმა, რომელსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი

ექსორია-იქმნა (ექსორია, ექსორია — განდევნა, გაძევება, გადასახლება): ღა ამის მიზეზისათვს ექსორია-იქმნა [(II,12), გვ.93].

ღ/ „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერთ ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია რიცხვითი სახელი

ძველ ქართულში იშვიათად დასტურდება იმ ტიპის აღწერთი ფორმები, რომელთა სახელური კომპონენტი რიცხვითი სახელია (ეს უკანახკნელი წარმოშობით სუბიექტის მსახურგროლია).

ქვემოთ წარმოდგენილ პერძფრასტულ ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. გარდაქცევის შინაარსი ამ შემთხვევაშიც წარმოჩენილია.

ოც იქმნენ: რაჲამს ოც იქმნენ, სხუასა ეგეზომსა ეძიებ [(II,2), გვ.102].

ქვემოთ დადასტურებული აღწერთი ფორმის სახელურ და ჳმნურ წევრებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი.

იქმნა ორივეერთ: იგი აღამაღლა და იქმნა ორივეერთ [(II,2), გვ.154].

ვ/ იქმნა“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციის სახელურ წევრად გამოყენებულა ნაცვალსახელი

იქმნას ჩუენდად აღწერითი კონსტრუქცია. შემასმენლისა და უბრალო დამატების შეხამებას წარმოადგენს, რომელსაც არ ეძებნება ორგანული წარმოების ვარიანტი. ანალიზური კონსტრუქციით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

იქმნას ჩუენდად: არა რაჲ არს სოფლისა ამის კეთილთაგან, რომელთა ზედა მრავალნი მოსწრაფე არიან, კვშმარიტად ჩუენი, არცა ოდეს იქმნას ჩუენდად [(II,2), გვ.209].

ვ/ იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულა კომპოზიტი

იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი სახელურ წევრად კომპოზიტს წარმოკვიდგენს, რომელიც წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება. ზმნური ნაწილი ხან უსწრებს სახელურ კომპონენტს, ხან – მოსდევს მას.

აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმათა უმეტესობას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები (კომპოზიტისაგან ჭირს ორგანულად ზმნის წარმოება).

1. იქმნა“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + იქმნა“ მეშველი ზმნა

ა/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულა საობიექტო მიმღეობა:

თავ-დაკიდებულ ვიქმნნეთ: რაჲთა არა თავ-დაკიდებულ ვიქმნნეთ შემთხვევასა მისსა დალიჰსა მას საშუჯლისასა [(II,10), გვ.305].

სასოწარკუეთილ იქმნები (სასოწარკუეთილი – უიმედო): უკუეთუ გლახაკ ხარ, ნუ მწუხარე და სასოწარკუეთილ იქმნები [(II,2), გვ.116].

გულკლებულ იქმნა (გულკლებული – გულნაწყენი): და გულკლებულ იქმნა დედოფალი [(II,6), გვ.110].

გულპყრობილ იქმნა (გულპყრობილი – მტკიცე, მხნე; გულპყრობილ ქმნა /ყოფა – გაკადნიერება, გამხნეება): გულპყრობილ იქმნა და იწყო ჭამად [(II,6), გვ.248].

ზარტეხილ იქმნა (ზარტეხილი – შემკრთალი): და ზარტეხილ იქმნა და წარიწირა სასოება ცხორებისა [(II,13), გვ.28].

ზარგანკდილ იქმნა (ზარგანკდილი – შეშინებული, შეპრწუნებული): და ზედვიდეს სასწაულთა მათ და საკვრეელებათა, ხილვითა ზარგანკდილ იქმნა დედოფალი [(II,11), გვ.100].

გულდებულ იქმნეს (გულდებული – გულდანდობილი): მაშინდა გულდებულ იქმნეს მწყემსნი იგი [(II,6), გვ.147].

პატივემულ იქმნეს (პატივემული – დიდებული): და იგიცა დიდთა მათ ღუაწლთა მიერ მოთმინებისათა პატივემულ იქმნეს [(II,2), გვ.94].

მეორე წევრად დადასტურებულია ზედსართავე სახელი:

სულგრძელ ვიქმნეთ (სულგრძელი – მომთმენი): მცირედსა სულგრძელ ვიქმნეთ და წიადთა მამამთავრისა აბრამამისთა განგვსუენოს რუენ [(II,2), გვ.175].

გულსავე იქმნა: და გულსავე იქმნა ღმრთისა მიერ [(II,13), გვ.216].

სულმოკლე იქმნა (სულმოკლე – ჭკუნაკლული, მოუძღვრებული, მოუთმენელი, დაღონებული, გულგატეხილი; სულმოკლე-ქმნა – მოკლება): და ვითარ სულმოკლე იქმნა, გამოვიდა მონასტრისა მისგან [(II,6), გვ.156].

სულმცირე იქმნა (სულმცირე – მსუბუქი, მჩატე); მაშინ სულმცირე იქმნა წმიდა იგი და უკმოდ დაადგრა მრავალ ეამ [(II,6), გვ.129].

ბ/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი რიცხვითი სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია არსებითი სახელი:

ერთგონება იქმნეს: დასხდეს და ზრახვა-ყვეს ურთიერთას და ერთგონება იქმნეს [(II,6), გვ.97].

ერთსარწმუნოება იქმნა: რომლისა ძალითა აღვსებულთა წმიდათა მათ მოციქულთა მიერ ერთსარწმუნოება იქმნა სოფელი [(II,13), გვ.9].

გ/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავე სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია სასუბიექტო შიშლეობა:

მართლმსაჯულ იქმნა (მართლმსაჯული – მართალი): რომლისათვისცა მართლმსაჯულ იქმნა იაკობა [(II,10), გვ.160].

დ/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

მეორე წევრადაც არსებითი სახელია დადასტურებული:

მღღელთ-მოძღუარ იქმნა (მღღელთ-მოძღუარი — მღღელთ-მთავარი, მამათ-მთავარი): რომელი-იგი წესსა მას ზედა მელქიზე-დეკისსა მღღელთ-მოძღუარ იქმნა [(II,7), გვ.32].

მეორე წევრად დადასტურებულია საობიექტო მიმღეობა: თითის-საჩუენებელ იქმნა (თითის საჩუენებელი — სახილვე-ლი): ყოველთა მიერ ვითარცა საკვრელი რამე მისათხრობელ და თითის საჩუენებელ იქმნა [(II,2), გვ.14].

ღონისძიებულ იქმნა (ღონის-ძიება — მოხერხებულობა, საშუ-ალება): და ესე ძრვითა და წყნარებითა ღონისძიებულ იქმნა არსად მოყვანებულ დაუბადებელთა დასაშთომელად [(II,10), გვ.70].

მეორე წევრად დადასტურებულია სასუბიექტო მიმღეობა: ნავთშემაყენებელ იქმნა: ხოლო მეფე ნავთშემაყენებელ იქმნა ეგვპტისა უბესა შინა [(II,3), გვ.25].

ე/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

მეორე წევრად დადასტურებულია სასუბიექტო მიმღეობა:

შეურაცხის-მყოფელ იქმნეს (შეურაცხის-მყოფელი — არად ჩამგდები, მაგინებელი, მწუნობარი): თუ ვითარ ყოველთა ძვრთა და ტანჯვათა და სიკუდილსა შეურაცხის-მყოფელ იქმნეს და ერე-ოღეს მთავარსა მას ბნელისასა [(II,13), გვ.10].

შეურაცხისმქმნელ იქმნა: ხოლო ვინამთგან უკუ-მოიქცა მათ თანა, მცნობელი მეფე, ვითარმედ და მცნებათაცა მისთა შეურაცხისმქმნელ იქმნა და უზეშთაესი [(II,3), გვ. 1].

ე/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია მოქმედებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია ზედსართავი სახელი წყლით-მაკე იქმნა (წყლით-მაკე — წყლით გასიეებულს): და წყლით-მაკე იქმნა [(II,6), გვ.120].

ზ/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად
გამოყენებულია ადგილის ზმნისართი

მეორე წევრად დადასტურებულია სასუბიექტო მიმღეობა:
ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელურ და
ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია მსაზღვრელი
სიტყვები.

შუამდგომელ ღმრთისა და კაცთა იქმნა (შუამდგომელი, შუამ-
დგომელი — მეოხი, თემდები): რომელი შუამდგომელ ღმრთისა და
კაცთა იქმნა და აცხოვნა ყოველი ნათესაჲი კაცთაჲ [(II, 11),
გვ. 222].

თ/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად
გამოყენებულია ნაცვალსახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია სასუბიექტო მიმღეობა:
თვთმხილველ იქმნეს (თვთმხილველი — თუალით-მხილვე-
ლი): ღედანი თვთმხილველ იქმნეს [(II, 7), გვ. 161].

ი/ ორკომპონენტიანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად
გამოყენებულია წინდებული (თანა).

მეორე წევრად დადასტურებულია სასუბიექტო მიმღეობა:
თანამდებ ვიქმნეთ (თანამდები — მზღველი, მოვალე): ღავიტან-
ჯნეთ თაენი ჩუენნი ამას სოფელსა და თანამდებ ვიქმნეთ ვნებათა
მათ უფლისათა [(II, 10), გვ. 305].

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმის შემადგენელ
კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია მსაზღვრელი სიტყვა.

თანამზრახვალ ღმრთისა იქმნებოდა (თანამზრახვალი, თანამ-
ზრახველი, თანა-მპრახვალი — მზრახვალი, მრჩეველი): ამისაცხებლისა
წადიერ ნეტარი იგი იოსებ თანამზრახვალ ღმრთისა იქმნებოდა
[(II, 10), გვ. 254].

მეორე წევრად დადასტურებულია საობიექტო მიმღეობა:

თანა-ღმობილ იქმნეთ (თანა-ღმობა — ტკივილი): რაჲთა თა-
ნა-ღმობილ იქმნეთ უძღურებისა ჩემისა მიცემად სიტყუაჲ ღირსი
აღებასა [(II, 11), გვ. 321].

კ/ სამკომპონენტაანი სახელური ნაწილის (კომპოზიტის) პირველ ორ წევრად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, ხოლო მესამე წევრად — სათბიექტო მიმღეობა.

გულისხმის-საყოფელ იქმნა (გულისხმის-საყოფელი — საგრძნობელი): და რომელნი ერთეუ მოხარკე არიან ეკლესიაჲსა სტუანეთა, ესე მერმე გულისხმის-საყოფელ იქმნა [(II, 10), გვ. 251].

„იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ა/ ორკომპონენტაანი სახელური ნაწილის (კომპოზიტის) პირველ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია რიცხვითი სახელი:

იქმნეს ერმრავალ (ერმრავლობა — დიდი ლხინი, მხიარულება): და ვითარ განმრავლდეს ფრიად და იქმნეს ერმრავალ [(II, 6), გვ. 152].

ბ/ ორკომპონენტაანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია სასუბიექტო მიმღეობა:

იქმნა თავს-მღებ (თავს-მღებ ქმნა — თავს(-)ღება): იქმნა თავს-მღებ სოფლისა სასწაულებითა მით [(II, 7), გვ. 182].

გ/ ორკომპონენტაანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია არსებითი სახელი:

იქმნის სისხლისფერ: რამეთუ სისხლი იგი მღუღარე გულსა ზედა ღუღნ და იქმნის სისხლისფერ პირი მისი [(II, 2), გვ. 192].

დ/ ორკომპონენტაანი სახელური ნაწილის პირველ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი რიცხვითი სახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია არსებითი სახელი:

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია სუბიექტი.

იქმნებით ორნაწევრთა: რამეთუ ეინაათგან იქმნებით ორნაწევრთა [(II, 2), გვ. 47].

ე/ სამკომპონენტო ხანგრძლივი ნაწილის (კომპონენტის) პირველ ორ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმის წარმოდგენილი არსებითი სახელი, შესაძლოა წევრად — ნათესაობითი ბრუნვის ფორმის დადასტურებული სახელი

იქმნეს მთავარმამასახლის (სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტები): ვინამთგან იქმნეს ლაზარე და ანასტასი მთავარმამასახლის (II,4), გვ.161].

2. იქმნა მეშველზმნაანი აღწერითი ფორმა, რომელსაც მოუპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ორკომპონენტო ხანგრძლივი ნაწილის (კომპონენტის) პირველ წევრად გამოყენებული ნაცვალსახელი

მეორე წევრად დადასტურებულია არსებითი სახელი: თავისუფალ იქმნა აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი დონიანი ენებითი ზმნა. ორსავე შემთხვევაში წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა.

თავისუფალ იქმნა — განთავისუფლდა (თავისუფალ ქმნა/ყოფა-განთავისუფლება): მიერთგან თავისუფალ იქმნა და დაუბრკოლებელ გზად თვისი [(II,6), გვ.173].

მიმსგავსების სემანტიკის გამოხატულებილი იქმნა მეშველზმნაანი აღწერითი ფორმები

„იქმნა“ მეშველზმნაანი აღწერითი ფორმათა ერთი ნაწილი მიმსგავსების სემანტიკას გამოხატავს. ანალიზური წარმოების შემადგენელ კომპონენტთა რიგი ასეთია: ზმნური ნაწილი + „ვითარცა“ კავშირი + სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი.

ქვემოთ დამოწმებული მაგალითები დამოკიდებული წინადადებებია (ვითარების გარემოებით).

იქმნა ვითარცა მკუდარი: და აჰა ესერა კაცი იგი იქმნა ვითარცა მკუდარი [(II,11), გვ.343].

იქმნა ვითარცა პირი: და იხილა, რამეთუ პირი მისი იქმნა ვითარცა პირი ანგელოზისა [(II,13), გვ.114].

იქმნა ვითარცა შეშა: შეყვალად შეკვამა იგი და იქმნა ვითარცა შეშა [(II,11), გვ.235].

იქმნა ვითარცა არარაი: დაეცა და განიჭრწნა და იქმნა ვითარცა არა-

რამა [(II,7), გვ.265] .

იქმნა იგი ვითარცა მტუერი: და ლოცვამ იგი თქუენი, რომელ ჰქმე-
ნით, კბოა იგი მივიღე და დაეწუ იგი ცეცხლითა, შეეშუსრე და მოეგალე
ურიად, ვიდრემდის იქმნა იგი ვითარცა მტუერი [(II,8), გვ.105].

იქმენ შენ ვითარცა მქუმილნი [(II,5), გვ.13].

რაჟამს განაკმიან თეეზი იგი, იქმნის ფერი მისი, ვითარცა სისხლი
[(II,10), გვ.129].

აჰა აღამ იქმნა ვითარცა ერთი ჩუენგანი [(II,16), გვ.70].

**წლოვანების გამომხატველი „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი
ფორმები**

ძველ ქართულში „იქმნა“ მეშველი ზმნა გამოყენებულია წლოვანე-
ბის (ასაკის) გამოსახატავად. აღნიშნულ შემთხვევებში სახელური
წვერი ორკომპონენტანია. ეს უკანასკნელი შედგება ნათესაობითი
ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მსაზღვრელისა (რომელიც ყოველ-
თვის რიცხვითი სახელია) და ასევე ნათესაობითი ბრუნვისფორმიანი
არსებითი სახელისაგან (იქმნა ექუსის წლის). მთლიანად აღწერითი
კონსტრუქცია გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს („გახდა ექუსის
წლის“).

ხშირად ანალიზური წარმოების შემადგენელ კომპონენტებს შორის
წარმოდგენილია წინადადების სხვა წევრები.

ხოლო იქმნა რამა აგი ექუსის წლის, მიეცა სწავლად საღმრთოთა წე-
რილთა [(II,13), გვ.210].

იქმნა ნეტარი იგი ოთხმოც და ხუთისა წლისა [(II,11), გვ.167].

იქმნა რამა წლისა ათექუსმეტის, იწყო გამოძიებად სიტყუათა წმი-
დათა წიგნისა [(II,13), გვ.109].

რამდენიმე სახელური წვერი ერთ მეშველ ზმნასთან

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „იქ-
მნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებულია რამდენიმე სახელური წვერი.
აქ გამოიყოფა სამი ტიპი: ა/ სახელური კომპონენტები წინ უსწრებს
ზმნურ ნაწილს: ბ/ სახელური წევრები მოხდევს ზმნურ კომპონენტს და
გ/ ზმნური ნაწილი სახელურ წევრებს შორისაა მოქცეული.

ა/ სახელური წევრები + „იქმნა“ მეშველი ზმნა

აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტული ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავენ (სახელური კომპონენტი წარმოდგენილია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით).

ნუკუე საჩიქელ და საძულელ ვიქმნე თქვენ წინაშე [(II,5), გვ.260].
არამედ მაშინღა საცინელ და საციცხელ იქმნე ყოველთაგან [(II,5), გვ.31].

ეკრძალე რაათა არა ნარჩევ და შეურაცხ იქმნე. რამეთუ ნარჩევი წინაშე მისსა არიან მოქმედნი ბოროტისანი [(II,5), გვ.130].

ყოველნიევე ერთბაშად ძაძა-შთაცმულ და ნაცარ-თავსაგარდასხმულ იქმნებოდეს [(II,7), გვ.107].

ლოცვით მოთხოვილნი ღმრთისაგან საწყინო და საძულელ მშობელთა იქმნებოდეს [(II,12), გვ.168].

რამეთუ ყოველიევე მატლ და წუთხ და წალა იქმნას [(II,5), გვ.225].
და სიბერიითა კეთილითა განაპოხნეს და ფუფუნებულ და ჩჩულ იქმნეს საღმრთოთა ცნობითა [(II,11), გვ.340].

ბ/ „იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ამ შემთხვევაშიც ანალიზური ფორმებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი (სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება).

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც პერიფრასტული წარმოების შემადგენელ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია წინადადების სხვა წევრები.

ვიქმნეთ მდაბალ და მშუდ, რაათა დაეიმკვდროთ ქუეყანაჲ იგი კურთხევისაჲ [(II,10), გვ.304].

და მრავალნი ჰირველად იყენეს ძკრისმოქმედ დღეთა მათთა და უკანასკნელი მათი იქმნა კეთილ და წმიდა [(II,5), გვ.46].

დაეცა ბაბილონი დიდი და იქმნა საყოფელ ეშმაკთა და შესავედრებელ მდაბურთა ბილწთა [(II,10), გვ.280].

რამეთუ იქმნა იგი მტერ და შინაგანმკემელ ნეტარისა ელიაჲსა [(II,6), გვ.96].

და ესრჳთ სიხარულით და მხიარულებით იქმნა იგი საკუერთხ ღმრთისა და მსხუერპლშეწირულ [(II,4), გვ.58].

რამეთუ იქმნის ღომ და ვეფხ და დათუ და გუელ რქოსან [(II,13), გვ.127].
მაშინ გონებაჲ იქმნის დაღონებულ და მკელობელ [(II,10), გვ.92].
მყის იქმნის ცოცხალ და უენებელ [(II,11), გვ.102].

რომელმან პოის საფასე ღიღძალი და იქმნის იგი მდიდარ და ღონიერ [(II,5), გვ.58].

და იქმნას იგი მწყემს და მღვდელთმოძღუარ მათდა [(II,13), გვ.224].

სახელურ კომპონენტებად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავე სახელები

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქცია (იქმნეს მყვრტენი და ზრქელნი) შემასმენლისა და სუბიექტის მსაზღვრელების შეხამებას წარმოადგენს.

და იქმნეს გუამნი იგი მყვრტენი და ზრქელნი [(II,10), გვ.70].

გ/ სახელური წევრი + „იქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტული ფორმებიც გარდაქვეცეის სემანტიკას გამოსატავს.

ღღეს მოსაწყინებულ იქმენ და მოძულებულ ... [(II,5), გვ.223].

რამეთუ სამარესა შინა მღებარც და მიწად გარდაქცეული ესრეთ უხუ იქმენ და სახიერ მიცემად მონაგებთა [(II,2), გვ.107].

ემშაკისაგან განცდილ იქმნა და ძლეულ [(II,5), გვ.224].

ესე ვითარ ესჰა ზაქარიას, მხიარულცა იქმნა და გამოშეძიებულცა [(II,7), გვ.27].

რამათა სამკაულ იქმნას და გვრგუნ ჩუენისა ამის ქალაქისა იგი [(II,11), გვ.261].

ხოლო ქრისტეს მიერ ნათლის-ცემითა უშუერ იგი სული შუენიერ იქმნებოდა და გვრგუნოსან [(II,7), გვ.78].

არამედ რამათა უმანკონი იგი სასოწარკუუთიდ იქმნენ და ურგებ [(II,6), გვ.23].

II. „იქმნა“ (ენიანი ვნებითი ფორმით დადასტურებული) მეშველ ზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

ზშირად „იქმნა“ მეშველი ზმნა ენიანი ვნებითი ფორმით („იქმნა“) დასტურდება. მასთან დაკავშირებული (წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი) სახელური კომპონენტი წარმოშობით შეიძლება იყოს როგორც სუბიექტი, ისე – სუბიექტის მსაზღვრელი (იმის მიხედვით, თუ მეტყველების რა ნაწილია გამოყენებული სახელურ წევრად).

1. „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია არსებითი სახელი

ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია.

ა. „ექმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „ექმნა“ მეშველი ზმნა

მსახურ ექმნეს აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც ენიანი ენებითის ზმნაა (ემსახურნეს).

მსახურ ექმნეს — ემსახურნეს (მსახური — მონა; მსახურება — მონება): ხოლო ჯუარი და სხუანი, რაოდენნი — რაა ნებისთ ენებასა მას მაცხოვრისასა მსახურ ექმნეს კორცთა მათ საუფლოთა [(II,13), გვ.14]; შდრ.: არა მოვიდა, ვითარცა იმსახურა ვისგანმე [(II,1), გვ.296].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ექმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი საშუალი გვარის (მედიოაქტივის) ფორმაა.

მასპინძელ ექმნენით — უმასპინძლეთ (მასპინძელი — სტუმრის მიძღები: მასპინძლობა — გამასპინძლება): და მასპინძელ ექმნენით სიტყუათა ამათ ჩემთა [(II,11), გვ.49]; შდრ.: რაოდენგზისა მოვიდის და უმასპინძლის სახლსა შინა თვისსა [(II,1), გვ.220].

„ექმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ექმნის მათ მსახურ — ემსახურის: და ოდესმე შეუდგის გონებაჲ ძრვათა ბუნებისათა და ექმნის მათ მსახურ [(II,10), გვ.91].

ბ. „ექმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + „ექმნა“ მეშველი ზმნა

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებს არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, რადგანაც მოცემული სახელისაგან (სახელური წევრისაგან) არ ხერხდება ხინთეზურად ზმნის წარმოება, რაც დაკავშირებულა თაჲდ სახელის ხემანტიკასთან.

აღურ-ექმნა (აღური — აღვირი, ლაგამი): და მცნებაჲ იგი აღურ-ექმნა მათ პოლოტიჲ [(II,11), გვ.215].

იგაჲ-ექმნა (იგაჲი — მაგალითი, წინა-ყოფა): და იგაჲ-ექმნა იგი მონაზონთა განშორებულთა, შვილთა სასუფეველისათა [(II,5), გვ.196].

გზა ექმნის (გზა-საჲალი): ვითარცა ბჰმ იგი ქალაქისაჲ გზა ექმნის შემავალთა მისთა [(II,7), გვ.223].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღწერითი ფორმის სახელურ

და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია წინადადების სხვა წევრები.

თუალ ჩუენ გუექმნეს: რამეთუ ნეტარნი იგი წინაჲსწარმეტყუელნი თუალ ჩუენ გუექმნეს [(II, 10), გვ. 269].

სუეტ სიმტკიცისა ექმნებოდა (სუეტი – სვეტი): და სუეტ სიმტკიცისა ექმნებოდა მათ ყოველსავე ლოდსა [(II, 13), გვ. 279].

„ექმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წვერი

გუექმნა გზა: ჩუენ ყოველთა გუექმნა გზა ცხოვრების არა თუ ჩუენისა გონიერებისათჳს [(II, 7), გვ. 11].

გუექმნეს იგი შოლტ: რაჲთა გუექმნეს იგი შოლტ და განასხას გონებათაგან ჩუენთა ყოველი უკეთურებაჲ [(II, 7), გვ. 140].

2/ „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართაჲი სახელი

„ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი სახელურ კომპონენტად ზედსართაჲ სახელს წარმოგვიდგენს. აქ გამოიყოფა სამი შემთხვევა: ა/ სახელური წვერი ზედსართაჲი სახელია (მორჩილ ექმნა); ბ/ სახელური კომპონენტი წარმოქმნილი ზედსართაჲი სახელია (სულიერ ექმნა); გ/ სახელური ნაწილი ნაზმნარი ზედსართაჲი სახელია (მძლკ ექმენ, მოშურნე ექმნა, საგმობელ ექმნა).

აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმათა სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება. იგი წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია. ანალიზური წარმოებით, გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

ა/ სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართაჲი სახელი

სახელური წვერი + „ექმნა“ მეშველი ზმნა

მორჩილ ექმნა აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც ენიანი ენებითის ზმნაა (დაემორჩილა).

მორჩილ ექმნა – დაემორჩილა (მორჩილი – დამორჩილებული, გამგონი, მსმენელი; მორჩილება – დამორჩილება): ხოლო ვითარცა ესე ჰრქუა ბერმან დათუსა მას, მორჩილ ექმნა ვითარცა მონაჲ [(II, 11), გვ. 214]; შდრ.: ჩუენ არა ვჰმორჩილობთ [(II, 1), გვ. 274].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია წარმოქმნილი ზედსართავი სახელი

სახელური წევრი + „ექმნა“ მეშველი ზმნა

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმას (სულიერ ექმნა), რომლის სახელური კომპონენტი-იერ სუფიქსიანია მქონებლობის სახელია, არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოებცის ვარიანტი. აღსანიშნავია, რომ სულიერ – სახელისაგან შესაძლებელია ორგანულად ზმნის წარმოება (ასულიერებს, მოასულიერა...), მაგრამ სულიერ ექმნა პერიფრასტული წარმოების შესაბამისი სინთეზური ვარიანტი არ დასტურდება (*ესულიერა), რადგანაც ენიანი ენებიითის ფორმით აღნიშნული სახელის გაზმნავენა ჭირს.

სულიერ ექმნა (სულიერი – ცოცხალი): და მამა და მოძღუარ სულიერ ექმნა დედასა მას თვისსა კორციელსა [(II, 12), გვ. 16].

გ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია ნაზმნარი ზედსართავი სახელი

ყველაზე დიდი ნაწილი „ექმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებისა სახელურ კომპონენტად ნაზმნარ ზედსართავ სახელს წარმოგვიდგენს. ერთ შემთხვევაში სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა, ხოლო სხვა შემთხვევაში – საობიექტო.

I. სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა

მე- პრეფიქსიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილ მეოტ ექმნეს აღწერითი ფორმას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი, რადგანაც ე-პრეფიქსიანი ფორმით მეოტ- ფუძის გაზმნავენა არ ხერხდება. სხვა შემთხვევაში მეოტ- მიმღეობის ფორმისაგან შესაძლებელია ნასახელარი ზმნის წარმოება.

მეოტ ექმნეს (მეოტი – განლტოლვილი, გაქცეული, მეოტება – გაქცევა; ოტება – გაქცევა, ღვენა): და უკუეთუ იგი მეოტ ექმნეს სოფლისა სიყუარულსა [(II, 5), გვ. 194]; შდრ.: რომელნიმე ეაოტენიი [(II, 1), გვ. 334]; იოტებზ გლოვასა [(II, 1), გვ. 334]; აოტა სკლიაროსი [(II, 1), გვ. 334].

მ-...-ე აფიქსებიანი:

შემწე ექმენ პერიფრასტული ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ქ-პრეფიქსიანს ზმნა. ანალიზური წარმოებით წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა (რასაც მოკლებულია სინთეზური ფორმა: შეეწე). სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

შემწე ექმენ – შეეწე (შემწე – დამხმარე, მეშველი; შეეწენა – წევ-

ნა; დახმარება): და მერე იტყვს: შემწე მტერთა მისთა ექმენ [(II,10), გვ.208]; შდრ.: შემწეოე ურწმუნობასა ჩემსა [(II,1), გვ.497].

მძლე ექმენ აღწერთ ფორმას შინაარსობრივად შეესატყვისება სძლე წარმოება.

მძლე ექმენ — სძლე (მძლე — მომრევი; ძლევა — დაცემა, მორენა, ჯობნა, გამარჯვება): შეურაცხ-ყვენ გემონი და მძლე-ექმენ ნებასა მუცლისასა [(II,5), გვ.3; შდრ.: სიბრძნესა ვერა სძლევს ბოროტი [(II,1), გვ.525].

მ-...-ელ აფიქსებიანი:

დამპყრობელ ექმნა აღწერთი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი სათავისო ქცევის ზმნაა (დაიპყრო). ანალიზური წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა. სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

დამპყრობელ ექმნა — დაიპყრო (მპყრობელი — მკერელი; პყრობა — მკვდრობა, ქონება, მამული): ხოლო უხუცესი იგი ძმაა წესითა მსოფლიოთა დამპყრობელ ექმნა მამულსა სამკვდრებელსა [(II,11), გვ.322]; შდრ.: ყოველსავე ქუეყანასა, რომელი გაძყრიეს თქუნ [(II,1), გვ.343].

მფარველ-ფუძის ენიანი ენებითი ფორმით გაზმნაეება არ ხერხდება (საერთოდ მფარველ ექმნა შინაარსის სინთეზურად წარმოჩენა ძნელდება. არ დასტურდება არც *უმფარველა, არც *უმფარველა ფორმები). მფარველ-მიმღობის ფორმისაგან სხვა შემთხვევაში იწარმოება ნასახელარი ზმნა (მფარველობს), მაშასადამე, აღნიშნული ფუძისაგან (მფარველ-) შესაძლებელია ორგანულად ზმნის წარმოება მხოლოდ აწმყოს წრის მწკრივებში (მფარველობს, მფარველობდა, მფარველობდეს, მაგრამ არა გვაქვს *უმფარველა, არც *უმფარველებს ფორმები).

მფარველ ექმნა (შდრ. ახ. ქართ.: მფარველობს. მფარველი — დამცველი, მისანდობელი, ზედამდგომელი, მხსნელი): გამოჩნდა და მფარველ ექმნა მას უფალი [(II,10), გვ.214].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ექმნა შემწყნარებელ აღწერთი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი სათავისო ქცევის გარდამავალი ზმნაა (შეიწყნარა). ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის (გარდა გრამატიკული სხვაობისა) შესამჩნევია სემანტიკური სხვაობა. პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი. ორგანული ვარიანტის საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

ექმნა მათ შემწყნარებელ — შეიწყნარა (შემწყნარებელი — შესაკედრებელი, მწყალობელი; შეწყნარება — მიღება, შეწირვა): და აღუშენოს მცირე ტალაუარი, რომელი ექმნა მათ შემწყნარებელ უცხოებისა მათისა [(II, 1), გვ. 314]; შდრ.: რომელი-იგი შევიწყნარო [(II, 1), გვ. 498].

მო-...-ე აფიქსებიანი:

ანალოგიური ვითარება გვაქვს მოწყალე ექმნა და შეიწყალა ფორმებშიც.

მოწყალე ექმნა — შეიწყალა (მოწყალე — მწყალობელი; წყალობა — სიბრალული; შებრალება, შეწყალება): ამისთვისე მოწყალე ექმნა და მოვიდა [(II, 7), გვ. 25]; შდრ.: რომელი სწყალობდეს გლახაკსა, იგიცა გამო-ეე-იზარდოს [(II, 1), გვ. 553].

მონაცვლე ექმნა აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებითის ზმნაა (შეენაცვლა). ამ უკანასკნელში დაჩრდილულია გარდაქცევის სემანტიკა. აღსანიშნავია ისიც, რომ სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია (ანალიზური წარმოების სახელური კომპონენტისაგან განსხვავებით).

მონაცვლე ექმნა — შეენაცვლა (ნაცვალი — მაგიერი, სამაგიერი): აღსრულდა უკუე ესეცა სამარიას შინა, ხოლო მონაცვლე ექმნა მას ყრმაჲ ასაეოს [(II, 3), გვ. 45].

მოლუაწე ექმნა პერიფრასტულ ფორმას არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი. ძველ ქართულში დასტურდება ილუნა წარმოება, აგრამ ეს უკანასკნელი არ გამოხატავს ზემოთ აღნიშნული აღწერითი ფორმის შინაარსს.

მოლუაწე ექმნა (მოლუაწე — ზედამსტუარი, ზედამხედველი, მზრუნველი, მძლე; მოლუაწება — ბრძოლა; ღუნა — ზედა-ხედვა, მოკლა, ზრუნვა): და მოლუაწე ექმნა მათ, რამეთუ ეხილვნეს იგინი კონსტანტინეპოლს [(II, 12), გვ. 228]; შდრ.: ილუაწე სახელისათჳს [(II, 1), გვ. 464].

მა-...-ელ აფიქსებიანი:

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

ერთ შემთხვევაში აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტი გარდამავალი ზმნაა (შდრ.: შემაშფოთებელ ექმნებიან — შეაშფოთებენ). სხვა შემთხვევაში — ენიანი ენებითი. ანალიზური ფორმებით წარმოიჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა. სინთეზური ვარიანტების საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

შემაშფოთებელ ექმნებიან — შეაშფოთებენ (შეშფოთება — აღშფო-

თება, შეძრწუნება): რამეთუ მიწიერნი ესე და ნიეთიერნი ზრუნვანი შე-
მაშფოთებელ ექმნებიან მიდევნებულთა მათთა და არა უტყეებენ სიწმი-
დისა კუალთა მიმართ: სღეად [(II, 13), გვ. 170]; შდრ.: შეაშფოთებდა გო-
ნებაჲ მისი [(II, 1), გვ. 494].

დამაზრწვეელ ექმნა აღწერით წარმოებას შეესატყვისებაენიანი ენე-
ბითის ზმნა [იუძცა შინაარსოზრიჲად დააზრწა ფორმა ესამება].

დამაზრწვეელ ექმნა — დაეზრწა (დამაზრწვეელი — დამაბრკოლე-
ბელი, ხელის შემშლელი; დაზრწევა — ხელის შეშლა, დაბრკოლება):
ნუკუე დამაზრწვეელ ექმნენ მას [(II, 13), გვ. 211]; შდრ.: მიზეზითა
ძრავალფერთა ზრუნეათა დაეზრწოდა თარგმანებისაგან წმიდათა
წერილთამსა [(II, 1), გვ. 136].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

გუექმნა მახარებელ და გაგუახარა ვარიანტებს შორის შეიმჩნევა
როგორც გრამატიკული, ისე სემანტიკური სხვაობა. ორგანული წარმო-
ების ფორმა მოქმედებითი გვარის ზმნაა. იგი მოკლებულია გარდაქცევის
სემანტიკას. აღსანიშნავია ისიც, რომ სინთეზური ფორმის საწარმო-
ებელი ფუძე მარტივია.

გუექმნა მახარებელ — გაგუახარა (მახარებელი — ვინც ახარებს; ხა-
რება — შუება, მხიარულება, განშუება): რომელი გუექმნა მახარებელ
გულთა ჩუენთა [(II, 10), გვ. 327]; შდრ.: ახარე სულთაჲცა ამათ ჩუენთა [(II,
გვ. 560)].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია საობიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით
ფორმათა სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოგვიდგება. პერიფრასტული წარმოებით წარმოჩენილია გარდაქ-
ცივის სემანტიკა.

სახელურ წევრად გამოყენებულია უ — პრეფიქსიანი მიმღეობა:

ურჩ ექმნა აღწერით ფორმას ძველ ქართულში არ მოეპოვება შესაბა-
მისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (ახალ ქართულში ურჩ — ფორმის
გაზმნავება შესაძლებელია: ურჩობს, უერჩება... ძველ ქართულში, ჩუენი მა-
სალის მიხედვით, აღნიშნულა ორგანული წარმოება არ დაიძებნა).

ურჩ ექმნა (ურჩი — არამორჩილი, გაუგონარი): ხოლო ნეტარი მამაჲ
ჩუენი საბა, ვითარ არა ურჩ ექმნა ბრძანებასა მას [(II, 6), გვ. 78]; ყოვლად
არა ურჩ ექმნა ღირსსა იოანეს [(II, 13), გვ. 282].

ორგანული წარმოების ვარიანტი არც უკუდავ მექმნე ფორმას მოეპო-

ეება. სინთეზური წარმოების უქონლობა, ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაში უკავშირდება სახელური კომპონენტის სემანტიკას (აგრეთვე წარმოქმნილობას).

უკუდავ მექმნე (უკუდავი — უკვდავი): უკუდავ მექმნე მე მაგით სიტყვთა [(II,11), გვ.26].

უ-...-არ აფიქსებიანი:

ანალოგიური ვითარება გვაქვს უმეცარ ექმნებიან წარმოებაშიც (ორგანული ფორმის უქონლობა განპირობებულია სახელური კომპონენტის სემანტიკითა თუ წარმოქმნილობით).

უმეცარ ექმნებიან (უმეცარი — გამოუცდელი, უცოდინარი, უვიცი, უცნობი): ამისთვის ნათესავნი უმეცარ ექმნებიან ბუნებას თვისსა [(II,2), გვ.106].

უ-...-ელ აფიქსებიანი:

სახელური კომპონენტის წარმოქმნილობა განპირობებს ორგანულ ფორმათა უქონლობას ქვემოთ დამოწმებულ მაგალითებშიც.

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

დაუსრულებელ ექმნა (დაუსრულებელი -- დაუბოლოვებელი, უზომო): დაუსრულებელ ექმნა აღსლვაჲ იგი კეთილისაჲ [(II,13), გვ.212].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ექმნეს დაუმორჩილებელ (დაუმორჩილებელი — ურჩი): და მეუფესა ყოველთასა ექმნეს დაუმორჩილებელ [(II,7), გვ.135].

სა-...-ურ აფიქსებიანი:

საცთურ ექმნებიან წარმოება ორგანულად შეიძლება გამოიხატოს მოქმედებით გვარის ფორმით (შდრ. საცთურ ექმნებიან ისინი მას, აცთუნებენ ისინი მას). ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის (გარდა აღნიშნული გრამატიკული სხვაობისა) შეინიშნება სემანტიკური სხვაობა. პერიფრასტული ვარიანტით წარმოჩენილია გარდაქცევის შინაარსი, რასაც მოკლებულია ორგანული ფორმა. აღსანიშნავია ისიც, რომ სინთეზური ზმნის საწარმოებელი ფუძე მარტივია (ანალაზური ფორმის სახელური კომპონენტისაგან განსხვავებით).

საცთურ ექმნებიან — აცთუნებენ (საცთური — საფრკვე, საცთომელი, მომატყუებელი, ფანდი; ცთუნება-შეცდენა, მოტყუება, შეცოდება): და უცნაურად საცთურ ექმნებიან განუკრძალველთა [(II,2), გვ.86]; შდრ.: აცთუნებს ერსა ამას [(II,1), გვ.516].

სა-...-ელ აფიქსებიანი:

ანალოგიური ვითარება გვაქვს საგმობელ ექმნა და დაგმო ფორმებშიც. საგმობელ ექმნა — დაგმო (საგმობელი — დასაძრახაეი, საყვედური, საგინებელი; გმობა — ბასრობა, შეურაცხ-ყოფა, ლანძღვა): რომელსა ჯუარი თუსი საგმობელ ექმნა გოლგოთას ზედა [(II,7), გვ.258]; შდრ.: ჰგმობდეს მას [(II,1), გვ.94].

3. „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია მასდარი

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმის (რომელიც სახელურ კომპონენტად წრფელობით ბრუნვის ფორმიან პირველად მასდარს წარმოგიდგენს) შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც ენიანი ენებითი ზმნაა (შდრ.: ტრფიალ ექმენ — ეტრფიალე). პერიფრასტული ფორმით წარმოჩენილია გარდაქცევის შინაარსი.

ტრფიალ ექმენ — ეტრფიალე (ტრფიალი — აშიყი; ტრფიალეა — ყვარება...): ტრფიალ ექმენ მას და დაგიცავს შენ [(II,2), გვ.124]; შდრ.: ეტრფიალე მას და დაგიცევეს შენ [(II,1), გვ.414].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ექმნა გამოცხადება აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ფორმაც ენიანი ენებითი ზმნაა (გამოცხადა).

აღსანიშნავია, რომ პერიფრასტული კონსტრუქციის სახელური კომპონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი.

ექმნა გამოცხადება — გამოცხადა (გამოცხადება — განცხადება, ჩუენება, გამოჩინება, გრძნობა, განმარტება): არამცა ექმნა გამოცხადება იგი ხიზმრითაა, ვინაჲც მიიღო მთავრობაა ევკპტისაჲ [(II,2), გვ.81] შდრ.: გამოცხადნეს მრავალთა [(II,1), გვ.47].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ანალიზური კონსტრუქციის სახელური კომპონენტი წარმოდგენილია მრავლობითი რიცხვის (სახელობითი ბრუნვის) ფორმით (ექმნნეს კურნებანი). აღნიშნული წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტიც ენიანი ენებითი ზმნაა (განეკურნნეს).

ექმნნეს კურნებანი — განეკურნნეს (კურნება — ექიმობა, განმრთელება): და თვთ მოევლო გზაა თუსი და ექმნნეს კურნებანი [(II,10), გვ.322]; შდრ.: მკურნალი, რომელი უსასყიდლოდ ჰკურნებ [(II,1), გვ.206].

**4. „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად
გამოყენებულია კომპოზიტი**

ერთი ნაწილი „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერილი ფორმებისა სახელურ წევრად კომპოზიტს წარმოგვიდგენს. აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმებს არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები, რადგანაც სახელური წევრის (კომპოზიტის) გაზმნავება ჭირს.

სახელური კომპონენტი წარმოდგენილია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით.

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

ა/ კომპოზიტის პირველ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, ხოლო მეორე წევრად – ზედსართავი სახელი (ასევე წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული)

ხულ-გრძელ მექმენ (სულგრძელი – მომთმენი): არამედ სახიერებით ხულ-გრძელ მექმენ და წყალობით შემიწყალე მე [(II,5), გვ.202].

ხულგრძელ გექმენ: და რამეთუ მე ხულგრძელ გექმენ და თავს ეიდეე შენგან ესე ყოველი [(II,4), გვ.10].

ბ/ კომპოზიტის პირველ წევრად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, ხოლო მეორე წევრად – სასუბიექტო მიმღობა (წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული)

თავს-მდებ მექმენ (თავს-მდები – თავდები): წმიდაო ღმრთისაო, თავს-მდებ მექმენ მე და მომხედვედი [(II,13), გვ.295]; აღმომ-ყვე თავადმდე ამის მთისა და თავს-მდებ მექმენ [(II,11), გვ.232].

გ/ კომპოზიციის პირველ წევრად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, ხოლო მეორე წევრად — წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სასუბიექტო მიმღეობა

კელის-ამპყრობელ მექმენ (კელის-ამპყრობელი — ხელის დამკერი, მხსნელი, მშველელი, შემწე): და შემწე და კელის-ამპყრობელ მექმენ საცთურთა ზედა მტერისათა [(II, 13), გვ.59].

კაცთმოყვარე ექმნის (კაცთმოყვარე — კაცთმოყვარე): რამეთუ არა იგი ჰყოფნ, არამედ უფალი, რომელი ანტონისგან კაცთმოყვარე ექმნის [(II, 6), გვ.48].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ექმნეს კელის-ამპყრობელ: და უფროაღა იგი ექმნეს კელის-ამპყრობელ უღონოთა და ჭირვეულთა [(II, 13), გვ.231].

დ/ კომპოზიციის პირველ წევრად გამოყენებულია ზმნისართი, ხოლო მეორე წევრად — წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სასუბიექტო მიმღეობა

შუამდგომელ ექმნა (შუამდგომელი — მეოხი, თავმდები): რომელი შუამდგომელ ექმნა ღმერთსა და კაცთა [(II, 14), გვ.400].

წინამძღუარ-ექმენ (წინამძღუარი — წინამძღვარი, წინამძღოლი, ერისთავი, მთავარი): წინამძღუარ ექმენ სასოვებისა და აუწყებ მშველობა და სასოვება აღდგომისა [(II, 10), გვ.379]; რამათუ წინამძღუარ ექმენ კაცთა ამათ ბოროტის ყოფად ჩემდა [(II, 11), გვ.284].

წინააღმდგომ-ექმენით (წინა-აღმდგომი — მტერი, მოცილე, მოწინააღმდეგე): რად წინააღმდგომ-ექმენით თქვენ [(II, 10), გვ.419].

ე/ კომპოზიციის პირველ წევრად გამოყენებულია თანა-წინდებული, ხოლო მეორე წევრად — წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა

თანამსრბოლ ექმნა: ვინ ესრეთ შეუდგა კუალსა წმიდათა მამათა ცხოვრებისასა და თანამსრბოლ ექმნა მათ განუძლომელად [(II, 12), გვ.205].

თანა-განმზრახ ექმნა: ესე თანა-განმზრახ ექმნა ძესა მეფისასა მურვანოს [(II, 14), გვ.379].

თანა-მზრუნველ ექმნას (თანა-მზრუნველი — ჭირისუფალი): შენებასა მისსა მოსწრაფედ თანა-მზრუნველ ექმნას კაცთა მათ [(II, 11), გვ.337].

თანა-მდგომ ექმნეს (თანა-მდგომი — ახლოს მდგომი): არამედ თანამდგომ ექმნეს კეთილსა მას საქმესა [(II, 11), გვ.279].

თანა-პორბედ ექმნეს: და თანა-პორბედ ექმნეს მადლსა მას [(II, 7), გვ.84].

თანაშემწე ექმნნეს: და თანაშემწე ექმნნეს ყოვლითა საქმრითა [(II, 11), გვ.257].

თანამოლუაწე ექმნნეს (თანა-მოლუაწე — თანამეომარი, თანამებრძოლი): ესენი დიდად თანამოლუაწე ექმნნეს წმიდასა მამასა ჩუენსა ეფთჳმეს [(II, 12), გვ.133].

მეორე კომპონენტად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი (წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული):

თანაზიარ ექმნას (თანა-ზიარი — მონაწილე): სხუათა ვნებათასა თანაზიარ ექმნას იგიცა [(II, 2), გვ.51].

მიმსგავსების სემანტიკის გამომხატველი „ექმნა“ მეშველზმნაანი აღწერითი ფორმები

მიმსგავსების სემანტიკას გამოხატავს „ექმნა“ მეშველზმნაანი აღწერითი კონსტრუქციები მაშინ, როდესაც ზმნურ კომპონენტს მოსდევს (უშუალოდ ან წინადადების სხვა წევრების შემდეგ) „ეითარცა“ კავშირი და სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წევრი (ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ვითარების გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებთან).

რამეთუ ვექმნა შენ, ვითარცა საკურთხეველი იგი აბელისი [(II, 11), გვ.80].

ექმენ მას ვითარცა ნაუთ საყუდელი მყუდროა [(II, 5), გვ.71].

რამდენიმე სახელური წევრი „ექმნა“ მეშველ ზმნასთან

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმებითაც გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

ა/ სახელური წევრები + ზმნური კომპონენტი

ნუსადა წინააღმდგომთა ბოროტთა გუნდი ქაერისმცველთაჲ მათ მწარ და დამაყენებელ მექმნეს მე სიღრმეჲჲ [(II, 13), გვ.103].

მოურნე და თანა-მდგომელ ექმენ ძმათა ამათ [(II, 13), გვ.304].

შემწე და კელის-ამაყრობელ ექმენ უძღურებასა ჩემსა [(II, 13), გვ.20].

მონა და თანა-მოყუას ექმნა კორციითა მით [(II, 10), გვ.298].

ბ/ სახელური წვერი + ზმნური კომპონენტი + სახელური წვერი
არამედ მრავალთა ხალხინებელ ექმნის და სარგებელ მისღება
იგი მისი [(II,6), გვ.49].

III. „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოება ძველ ქართულში
„ქმნა“ მეშველი ზმნა სემანტიკურად „ყოფა“-ს უტოლდება. „ქმნა“
მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წრფელო-
ბითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება.

1. „ქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად
გამოყენებულია არსებითი სახელი

ქვემოთ წარმოღგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენ-
ტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ტყუე-ქმნიდა აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმო-
ების გარიანტი მოქმედებითი გვიარის ორპირიანი ზმნაა.

ტყუე-ქმნიდა – ტყუენიდა (ტყუე – ტყეე; ტყუენვა – ტყეედ წახ-
ხმა); და მსწრაფლ ტყუე-ქმნიდა ტყუე იგი ყოველსა მას ძალსა მეფი-
სასა [(II,11), გვ.200]; შდრ.: ვტყუენევიდი მათ [(II,1), გვ.415].

ქვემოთ დამოწმებულ ქალაქ ჰქმენ წარმოებას არ მოეპოვება შე-
საბამისი ორგანული ვარიანტი. სინთეზური ფორმის უქონლობა გან-
პირობებულია სახელის (სახელური კომპონენტის) სემანტიკით (ამ
უკანასკნელის გაზმნაეება არ ხერხდება).

ქალაქ ჰქმენ: ეამ რუენდა შენ მიერ, რაბა, ვერ გეყოფისა კვეი, რო-
მელი ქალაქ ჰქმენ [(II,6), გვ.71].

2. „ქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად
გამოყენებულია ზედსართაეი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი
ფორმები ხამი სახასაა: ა/სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართაეი
სახელი; ბ/ სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წარმოქმნილი
ზედსართაეი სახელი და გ/ სახელურ ნაწილად წარმოდგენილია ნაზმნა-
რს ზედსართაეი სახელი.

ქვემოთ დადასტურებულ პერიფრასტულ ფორმათა სახელური კომ-
პონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია

ა/ სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართაეი სახელი

ქვემოთ წარმოღგენილ „ქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა

შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები მოქმედებითი გეარის ორპირიანი ზმნებია. ანალიზური წარმოებით გარდაქცევის შინაარსი უფრო წარმოჩენილია.

უცხო-ქმნე — განმაუცხოვე (უცხო — სტუმარი. გარეული; განუცხოება — უცხოდ მიჩნევა, უცხო-ქმნა): არამედ მეუფისაგან ქეშმარიტისა უცხო ქმნე [(II,7), გვ.118]; შდრ.: განუცხოვნენ ძეთა თქვენთა ძენი ჩუენი [(II,1), გვ.71].

ფართო ქმნეს — განაფართნეს (განფართება — განვრცობა, გადიდება; ფართო — ვრცელი): დღეს წინაწარმეტყუელთა კმათა ფართო ქმნეს სოფელი და ეკლესიანი განაშენნეს [(II,7), გვ.191]; შდრ.: განაფართნა სულთა ზედა უდაბნოჲსათა [(II,1), გვ.71].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია წარმოქმნილი (გეორადი) ზედსართავი სახელი

-ოვან სუფიქსიანი (მქონებლობის სახელები):

სახელური კომპონენტის წარმოქმნილობის გამო (აგრეთვე თავისებური სემანტიკის გამო), ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

გესლოვან ქმნის (გესლოვანი — შხამიანი): ამან უმეტეს გესლოვან ქმნის ქონებაჲ [(II,7), გვ.112].

ფეროვან ქმნის: და ღვინომან ფეროვან ქმნის ფერი პირისაჲ [(II,7), გვ.112].

გ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია ნაზმნარი ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები ორი სახისაა. ერთ შემთხვევაში სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმდევობა, ხოლო სხვა შემთხვევაში — საობიექტო.

სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმდევობა

მოყუარე ვქმნეთ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი მოქმედებითი გეარის ორპირიანი ზმნაა.

მოყუარე ჩუენდა ვქმნეთ — დაეიმოყუროთ (მოყუარე — მოყუარე, საყუარელი): უკუეთუ მტერნი ჩუენნი მოყუარე ჩუენდა ვქმნეთ, მოწყალე მქმნეს ჩუენ უფალი [(II,5), გვ.36].

ზემოთ წარმოდგენილი პერიფრასტული ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია უბრალო დამატება.

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

-ულ სუფიქსიანი:

შებლალულ ჰქმენ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც მოქმედებითი გვარის ორპირიანი ზმნაა (შებლალე). ანალიზური წარმოებით წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა.

შებლალულ ჰქმენ — შებლალე (შებლალეა — შესუარეა, დასერა): რომელი-იგი შენ დააძუელე და განხრწნილ და შებლალულ ჰქმენ [(II,2), გვ.145]; შდრ.: შებლალეს სამოსელი იგი სისხლითა [(II,1), გვ.472].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

განკურნებულად ქმნა აღწერითი კონსტრუქცია ვითარების გარემოებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც მოეპოვება (ეს უკანასკნელი მოქმედებითი გვარის ზმნაა).

განკურნებულად ქმნა — განკურნა (განკურნება — ლხინება, განცოცხლება): და მრავალ-ჟამსა იგი მღებარე წამსა შინა განკურნებულად ქმნა [(II,13), გვ.232]; შდრ.: გვედრები შენ, განკურნე ესე [(II,1), გვ.60].

გარდაქცევის სემანტიკა პერიფრასტული კონსტრუქციით უფრო წარმოჩენილია.

სახელურ წევრად გამოყენებულია საძველ აფიქსებიანი საობიექტო მიმღეობა

საძველ ჰქმნენით აღწერითი ფორმას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (ახალ ქართულში დასტურდება საძაგლობს, ისაძაგლა ნასახელარი ზმნები. მაშახაღამე, საძაგელ- ფუძის გაზმნავება შესაძლებელია, მაგრამ — არა მოქმედებითი გვარის ფორმით: *ასაძაგლეთ).

საძაგელ ჰქმნენით (საძაგელი — ბილწი, საზიზლარი): რამეთუ საძაგელ ჰქმნენით სულნელუკანი ჩუენი წინაშე უარაომას [(II,8), გვ.75].

სა-...-ო აფიქსებიანი:

სარწმუნო ჰქმნეთ წარმოებას, რომელიც „სარწმუნო გასაღოთ“ შინაარსს გამოხატავს, არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი (*გაასარწმუნოთ). „დაარწმუნოთ“ ფორმა ვერ წარმოაჩენს ზემოთ აღნიშნულ სემანტიკას.

სარწმუნო ჰქმნეთ (სარწმუნო — ხანდო, ღირსეული, პატიოსანი; რწმუნება — უწყება, რწმენა, დაჯერება): რამათა თქუენი იგი ხიტყუაჲ სარწმუნო ჰქმნეთ [(II,7), გვ.36]; შდრ.: არწმუნოს მათ, რამათა არა მოვიდენ იგინიცა

[(II,1), გვ.351].

უ- პრეფიქსიანი:

სახელური კომპონენტის წარმოქმნილობის გამო უტყუ ფორმის გაზმ-
ნაება არ ხერხდება.

უტყუ ქმნა (უტყუ — დადუმებული, არამეტყველი): ქრისტესსმეიერმან სას-
წაულმან უტყუ ქმნა ენა ჩუენი [(II,1), გვ.289].

3. „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციების სახელურ წევრად
გამოყენებულია მასდარი

აღნიშნული წარმოების მქონე „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონს-
ტრუქციების სახელური კომპონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარ-
მოგვიდგება, მაშასადამე, ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს პირდაპირი ობიექტისა
და შემასმენლის შესამებასთან, რომელსაც ორგანული წარმოების კარიან-
ტიც მოეპოვება.

სახელური წევრი + „ქმნა“ მეშველი ზმნა

თმენაჲ ქმნა კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების კარიან-
ტი სათაეისო ქცევის გარდამავალი ზმნაა (შოთმინა).

თმენაჲ ჰქმნა — მოითმინა (თმენა — ლოდინი, მოცდა, ატანა): ხოლო
საჭირუელთა თმენაჲ ჰქმნა სასოებითა უფლისა მამართ [(II,15), გვ.73];
შდრ.: ვითმენდეთ მძუღობად [(II,1), გვ.182].

„ქმნა“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ქმნა ცოდვაჲ კონსტრუქციას შეესატყვისება ცოდა ფორმა.

ქმნა ცოდვაჲ — ცოდა (ცოდვა — ბრალეულება, ბრალის-ქმნა,
ბრალი, დანაშაული): რამეთუ ვითარცა ადამ ჰჳამა ბოროტად და
ქმნა ცოდვაჲ [(II,2), გვ.119]; შდრ.: რომელმან ცოდა და აცოდვა ის-
რაჲლი [(II,1), გვ.518].

ქმნას კურნებაჲ წარმოების შესაბამისი ორგანული კარიანტი
საარვისო ქცევის გარდამავალი ზმნაა (განკურნოს). ამ შემთხვე-
ვაში სინთეზური ფორმა გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს
(აღწერითი კონსტრუქციისაგან განსხვავებით).

ქმნას კურნებაჲ — განკურნოს (კურნება — ექიმობა/ განმრთე-
ლება): ნეფსით არა ქმნას კურნებაჲ მისი ანგაჰრქბითჳ, ხაშართ-
ლად დაისაჯოს იგი [(II,2), გვ.118]; შდრ.: მკურნალი, რომელი
უსასყიდლოდ ჰკურნებ [(II,1), გვ.206].

ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ დადასტურებულ მაგა-
ლითშიც, მხოლოდ ამ შემთხვევაში სახელურ და ზმნურ კომპონენ-

ტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი.

ქმნა ღმერთმან მოსრეაჲ — მოსრნა (მოსრეა — უჩინო ყოფა, მოსრულება, მოსპობა, დაცემა, განკუეფა); და ამისთვის ურთიერთარსთაგან ქმნა ღმერთმან მოსრეაჲ მათი და არცა ერთისაგან ნათესისა დაშთობაჲ [(II,3), გვ.45]; შდრ.: მოვსრნე ყოველნი მოქანდაკებულნი [(II,1), გვ.277]. მოსრნა კაცის-მკლველნი [(II,1), გვ.277].

4. „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციის სახელურ წევრად გამოყენებულია კომპოზიტი

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ქვემოთ დამოწმებული აღწერითი კონსტრუქცია შემასმენლისა და ვითარების გარემოების შეხამებას წარმოადგენს (ქმნა შეუვალყოფად). სახელური წევრის (კომპოზიტის) პირველი კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმდებარებაა, ხოლო მეორე — ვითარებითი ბრუნვისფორმიანი მასდარი. პერიფრასტული კონსტრუქციით წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა.

ქმნა შეუვალ-ყოფად: და განმყოფელმან სახლისამან ორად, შინაგანი ვიდრემდე სახლი ქმნა შეუვალ-ყოფად [(II,3), გვ.13].

IV. „უქმნა“ (სასხეისო ქცევის ფორმით წარმოდგენილი)

მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქცია

ბეელ ქართულში

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ბეელ ქართულში დადასტურდა ისეთი შემთხვევა, როდესაც „ქმნა“ მეშველი ზმნა წარმოდგენილია სასხეისო ქცევის ფორმით (უქმნა).

უქმნეს შშნებაჲ აღწერითი კონსტრუქცია შემასმენლისა და პირდაპირი ობიექტის შეხამებას წარსოადგენს ორგანული წარმოების გარდასახვის სასხეისო ქცევის გარდამავალი ზმნა (აუშენეს).

უქმნეს შშნებაჲ — აუშენეს (შენება, შშნება — კეთება, აშენება); და ზედათაჲს მას მთისასა, უქმნეს შშნებაჲ და თაყუანის-სცემენ მთასა მას გარბინასა [(II,10), გვ.174]; შდრ.: უკუეთუ ვიშენეთ თაეთათვსთა ბომონი [(II,1), გვ.483].

V. მეშველ ზმნად გამოყენებულია შე-პრევერბიანი ფორმა

შე-პრევერბიანი „ქმნა“ მეშველი ზმნა დასტურდება ინიანი (შეიქმნა) და ენიანი (შეექმნა) ენებითის ფორმით, აგრეთვე — გარდამავალი

ზმნის (ნეიტრალური ქცევის) ფორმით (შექნა). ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი ვითარებათი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება.

ა/ სახელურ წევრად გამოყენებულია არსებითი სახელი

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

მონასტრად შეიქმნა კონსტრუქციას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (რაც დაკავშირებულია სახელური წევრის სემანტიკასთან. მონასტერ – ფორმის გაზმნაება არ ხერხდება).

მონასტრად შეიქმნა წარმოება უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს. პერიფრასტული კონსტრუქცია გარდაქცევის შინაარსს გამოხატავს.

მონასტრად შეიქმნა (მონასტერი – საეანე): ხოლო მაშინ ლაურად მონასტრად შეიქმნა [(II,6), გვ.246].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებშიც (შეიქმნა საჭოდ, შეიქმნა სატად).

ხოლო მან დასწერა ჯუარი და შეიქმნა საჭოდ [(II,17), გვ.231].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი.

შეიქმნა ადამი სატად: ესე წიგნი არს შესაქმნისა კაცთამისა, რომელსა დღესა შეიქმნა ადამი სატად ღმრთისა [(II,8), გვ.8].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია საობიექტო მიმღეობა

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქცია უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს. ამ შემთხვევაშიც გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი.

საჭმლად შეიქმნნეს(საჭმელი – ჭამადი, საჭამადი, საჭამი): და არა თუ საჭმლად შეიქმნნეს ცხოვარნი იგი მგელთა მათ [(II,7), გვ.220].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქციებით (რომლებიც შემასმენლისა და ვითარების გარემოების შეხამებას წარმოადგენს) გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა.

შექმნა უძლებად (უძლები – ურცხვი, უწესო, ხარბი, გაუმაძღარი):

კეთილისათვის კაცთაისა შექმნა უძლება და მბადადებელმან ყოველთამან [(II,2), გვ.103].

შექმნეს მიუდრეკელად (მიუდრეკელი — გადაუნრელი, მიუქცეველი): კელი შექმნეს მიუდრეკელად [(II,13), გვ.302].

• • •

VI. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული სახელური კომპონენტის რაობისათვის

როგორც ზემოთ გვეჩინდა აღნიშნული, ძველ ქართულში „იქმნა“ მეშველი ზმნა დასტურდება ინიანი (ქორციელ იქმნა) და ენიანი (მომატყუებულ ექმნა) ენებითის ფორმით; აგრეთვე გარდამავალი ზმნის ნეიტრალური (უძღურ ქმნა) და სასხვისო (უქმნეს შშნება) ქცევის ფორმით.

1. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (არსებითი სახელი) წარმოშობით სუბიექტია (ტყუე-იქმნა, ღმერთ იქმნა).

2. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (ზედსართავი სახელი) წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია (დიდ იქმნა, ამპარტავან-იქმნა, უმარჯუ იქმნა, მოშურნე იქმნა, განრინებულ იქმნა).

3. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (მასდარი) სუბიექტია; იგი აღწერითი კონსტრუქციის ერთ-ერთი წევრია (დაცემა იქმნა, მოსლვა იქმნა).

4. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (რიცხვითი სახელი) წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია (ოც-იქმნა).

5. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (ნაცვალსახელი) უბრალო დამატება (იქმნა უაღურო); იგი აღწერითი კონსტრუქციის წევრია.

6. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (არსებითი ან წარმოქმნილი ზედსართავი სახელი) უბრალო დამატება (სედი იქმნა) ან ვითარების გარემოება (იქმნა უაღურო). იგი პერიფრაზული კონსტრუქციის ერთ-ერთი წევრია.

7. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, ნაათვისაობითი ვა-

თარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (არსებითი სახელი) უბრალო დამატებაა. იგი აღწერითი კონსტრუქციის სახელური წევრია (იქმნა ღმრთისად, იქმნა ვშმაკისად).

8. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული სახელური კომპონენტი (კომპოზიტი, რომელიც წრფელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი) წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია (ზარგანკდილ იქმნა, იქმნა სისხლისფერ, იქმნა მთავარმამასახლის და სხვა).

9. „ექმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (არსებითი სახელი) წარმოშობით სუბიექტია (ზუეტ ექმნა, იგავ ექმნა).

10. „ექმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (ზედსართავი სახელი) წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია (მორხილ ექმნა, შემწვე ექმნა, დამაფრობელ ექმნა, დაუბრულებელ ექმნა).

11. „ექმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (მასდარი) სუბიექტია, აღწერითი კონსტრუქციის სახელური ნაწილია (ექმნა გამოცხადება).

12. „ექმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (კომპოზიტი) წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია (ქელისამყრობელ მექმენ, თანამხრობლ ექმნა, შუამდგომელ ექმნა).

13. „ქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (არსებითი სახელი) წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია (ტყუე-ქმნიდა, ქადაქ-ქმენ).

14. „ქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (ზედსართავი სახელი) წარმოშობით პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია (ყარათა-ქმნეს, გვლლოვან-ქმნა, შუბლუდულ-ქმენ, უტვლ ქმნა).

15. „ქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (მასდარი) პირდაპირი ობიექტია, აღწერითი კონსტრუქციის სახელური წევრია (მშენაა ქმნა, ქმნა ცოდედა).

16. „ქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (საობიექტო მიმდევობა ან კომპოზიტი) ვითარების გარემოებაა, პერიფრასტიკული კონსტრუქციის სახელური წევრია (ვანკურნებულად ქმნა, ქმნა შუგულუოცად).

17. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (მასდარი) აღწერითი კონსტრუქციის ს. ხელური წევრია, პირდაპირი ობიექტია (უქმნეს შცნებაჲ).

18. „უქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი (საობიექტო მიმდღობა) პერიფრასტული კონსტრუქციის სახელური წევრია, უბრალო დამატებაა (უქმნენე საჭმლად).

19. მიმსგავსების სემანტიკის გამომხატველი „იქმნა“, „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციები ვითარების გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებებია (და აჰა ესერა კაცი იგი იქმნა ვითარცა მკუდარი; ექმენ მას ვითარცა ნათ საყუდელი).

* * *

VII. „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებისა და შესაბამისი ორგანული ვარიანტების ურთიერთობისათვის

ზემოთ („ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებთან დაკავშირებით) ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ „ყოფს“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად მოქმედებითი გვარის გარდამავალი ზმნებია (მხიარულ-ყო — გაამხიარულა, წმიდა-ჰყო — განწმიდა და სხვა მრავალი). ენიანი ვნებითის ფორმითა წარმოდგენილი სინთეზური ვარიანტები მაშინ, როდესაც ანალიზური წარმოების ზმნური კომპონენტი ენიანი ვნებითია (მწე-შეყო — შემეწია, შებმა-ეყო — შეება) და მაშინაც, როდესაც პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი მასდარია, რომელიც უკავშირდება სასხვისო ქცევის ფორმით დადასტურებულ ზმნურ წევრს (ბრძოლა-ეყო — შეებრძოლა, დევნა-ეყო — დაედევნა). ამ შემთხვევაში ენიანი ვნებითის ფორმებია გამოყენებული ორგანულ ვარიანტებად, რადგანაც ბრძოლა, დევნა- ფუძეებისაგან სასხვისო ქცევისფორმიანი ორგანული ზმნები არ იწარმოება სახელური წევრის (ამ შემთხვევაში მასდარის) სემანტიკიდან გამომდინარე. რაც შეეხება „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამის ორგანული წარმოების ვარიანტებს, ისინი უფრო ნაირგვარადაა წარმოდგენილი.

1. „იქმნა“ (ინიანი ვნებითის ფორმით წარმოდგენილ) მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ინიანი ვნებითის ზმნები უნდა იყოს. აღსანიშნავია, რომ ამგვარი შემ-

თხევეები იშვიათია (ღმერთ იქმნა — განიღმერთო, ტყუე იქმნა — წარიტყუნა, ნაშობ იქმნა — იშვა). ვფიქრობთ, აღნიშნულის მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ „იქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის სემანტიკა, ინიანი ვნებითის ორგანულ ზმნებში კი გარდაქცევის შინაარსი დაჩრდილულია, თუმცა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ინიანი ვნებითის ფორმით წარმოდგენილი სინთეზური ვარიანტები მაინც დასტურდება (ღმერთ-იქმნა — განიღმერთო, ნაშობ იქმნა — იშვა).

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ, ორგანული ფორმების წარმოებისას, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება თავად გასაზმნავებელი სახელის სემანტიკას. გვაქვს ისეთი შემთხვევები, როდესაც სახელი (რომლისგანაც ორგანული ზმნა უნდა ვაწარმოოთ) ქასიურობის (ენებითობის) წარმოჩენით მხოლოდ ინიანი ვნებითის ფორმით ზმნავდება, თუმცა სემანტიკურად მოცემულ აღწერით წარმოებას დონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ვნებითები უფრო შეესაბამება, რადგანაც ამ უკანასკნელ შემთხვევაში (ისევე როგორც პერიფრასტულ ფორმებში) გამოხატული იქნებოდა გარდაქცევის შინაარსი (ღმერთ იქმნა — *ვანიღმერთდა ან *განიღმერთნა, ტყუე-იქმნა — *დატყუეუდა).

2. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამის ორგანული წარმოების ვარიანტებად ი- პრეფიქსიანი ზმნები დასტურდება ძირითადად მაშინ, როდესაც პერიფრასტულ ფორმათა სახელური კომპონენტი საობიექტო მიმღეობაა (დაესებულ იქმნა — დაივსო იგი, შდრ.: დაივსო მან იგი, დათესილ იქმნა — დაითესა იგი, შდრ.: დაითესა მან იგი, განდევნილ იქმნა — განიღვენა იგი, შდრ.: განიღვენა მან იგი, შემოსილ იქმნა — შეიმოსა იგი, შდრ.: შეიმოსა მან იგი, დათრგუნვილ იქმნა — დათრგუნა იგი, შდრ.: დაითრგუნა მან იგი, აღკუევილ იქმნა — აღიკუეცა იგი, შდრ.: აღიკუეცა მან იგი, განკურნებულ იქმნა — განიკურნა იგი, შდრ.: განიკურნა მან იგი და ხხვა). აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში სინთეზური ვარიანტები შესაძლებელია იყოს როგორც ინიანი ვნებითის, ისე სათავისო ქცევის ზმნები (მათი გარჩევა მხოლოდ კონტექსტის მიხედვითაა შესაძლებელი). თვალშისაცემია ის გარემოებაც, რომ ზემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმების სახელური კომპონენტი, რომელიც საობიექტო მიმღეობაა, ძირითადად ზმნური ფუძეებისგანაა ნაწარმოები (დათესილ იქმნა, განდევნილ იქმნა და ხხვა მრავალი). სწორედ ამ ტაპის ანალიზური წარმოების შესაბამისი სინთეზური ვარიანტები წარმოგვიდგება ი- პრეფიქსიანი ფორმებით (დაითესა, განიღვენა, შეიმოსა და ხხვა მრავალი). რაც შეეხება სახელურ ფუძეზე დამყარებულ

საობიექტო მიმღეობის მქონე აღწერით წარმოებას, მისი შესაბამისი ორგანული ვარიანტები ღონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ვნებითებია. ამ შემთხვევაში როგორც ანაღ იზური, ისე სინთეზური ფორმები გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (განკეთრებულ იქმნა — განკეთროვნდა, განძლიერებულ იქმნა — განძლიერდა, განათლებულ იქმნა — განათლდა, განყთლებულ იქმნა — განყთლდა, განმშუენიერებულ იქმნა — განშუენდა, განდიდებულ იქმნა — განდიდნა და სხვა), თუმცა დასტურდება ისეთი შემთხვევაც (გაცილებით ნაკლებად), როდესაც ზმნურ ფუძეზე დამყარებული საობიექტო მიმღეობის მქონე პერიფრასტული ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ღონიანი ვნებითის ზმნაა (აღშენებულ იქმნა — აღშენდა).

3. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს, რომელთა სახელური კომპონენტი არსებითი სახელია, ძირითადად შეესაბამება -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ზმნები. ანალიზური წარმოებაცა და სინთეზურიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (კაც იქმნა — განკაცნა, ჭაბუკ იქმნა — განჭაბუნა).

4. თუ „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმების სახელური კომპონენტი ზედსართავი სახელია, მათი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად ღონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ზმნები იქნება. პერიფრასტული წარმოებაცა და ორგანულიც გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (ობოლ იქმნა — დაობლდა, ცოცხალ იქმნა — განცოცხლდა, ყუთელ იქმნა — განყუთლდა, ბოროტ იქმნა — განბოროტდა, შიშუელ იქმნა — განშიშულდა, სწორ იქმნა — გასწორდა, დიდ იქმნა — განდიდნა და სხვა).

5. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს, რომელთა სახელური კომპონენტი წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელია, ძირითადად შეესაბამება კვლავ ღონიანი ან -ენ სუფიქსიან ვნებითის ზმნები. ამ შემთხვევაშიც ანალიზური წარმოებაცა და სინთეზურიც გარდაქცევის შინაარსს გამოხატავს (ქრისტთან იქმნა — გაქრისტთანდა, კადნიერ იქმნა — გაკადნიერდა, ჯორციელ იქმნა — განჯორციელდა, შუენიერ იქმნა — განშუენდა, უძლურ იქმნა — დაუძლურდა).

6. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილს (შედარებით მცირეს) შეესაბამება ენიანი ვნებების ორგანული ზმნები. ამ შემთხვევაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სახელურ კომპონენტის სემანტიკას, რომლის გაზმნავებაც პასიურობის (ცნობითობის) წარმოჩენით შესაძლებელია მხოლოდ ენიანი ვნებითის ფორმით. სინთეზურ ვარიანტებში გარდაქცევის სემანტიკა დაჩრდილულია (მტერ იქმნა — შემ-

ტერა, მსგავს იქმნა — ემსგავსა, შემწე იქმნა — შეეწია, მაცილობელ იქმნა — შეეცილა, მიმსგავსებულ იქმნა — მიემსგავსა, უწყებულ იქმნა — ეუწყა, ქუებულ იქმნა — ექუა, მინდობილ იქმნა — მიენდო).

7. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტის სემანტიკას უკავშირდება ის გარემოებაც, რომ ზოგჯერ ორგანული წარმოების ვარიანტი საშუალო გეარის ზმნაა (მოსლუაჲ იქმნა — მოვიდა).

8. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს შეესაბამება მოქმედებითი გეარის ორგანული ზმნები. აქ უნდა გავარჩიოთ ორი გარემოება: ერთ შემთხვევაში სინთეზური წარმოების მოქმედებითი გეარის ფორმები შეესატყვისება იმ ტიპის ანალიზურ წარმოებას, რომლის სახელური კომპონენტი სასუბიექტო მიმღეობაა (შემკრებულ იქმნა — შეკრბა, შემასმენელ იქმნა — შეისმინა, მკლველ იქმნა -- მოკლა, აღმოაყენებულ იქმნა — აღმოაყენა, მაგინებულ იქმნა — აგინა, იქმნა მნათობ — გაანათა). სხვა შემთხვევაში ორგანული წარმოების მოქმედებითი გეარის ზმნები შეესაბამება იმ ტიპის აღწერით ფორმებს, რომელთა სახელური წევრი საობიექტო მიმღეობაა. ეს უკანასკნელი (თავისი სემანტიკიდან გამომდინარე) ვნებითი გეარის ფორმით ვერ ზმნავდება (შეწყნარებულ იქმნა, მონადირებულ იქმნა...). შინაარსობრივად შეწყნარებულ იქმნა წარმოებას შეესატყვისება მხოლოდ მოქმედებითი გეარის ფორმა (შეწყნარებულ იქმნა — შეიწყნარეს მათ იგი). ანალოგიური ვითარება გვაქვს შემდეგ მაგალითებშიც: მონადირებულ იქმნა — მოინადირეს მათ იგი, დაწესებულ იქმნა — დააწესეს მათ იგი, დაღვრიებულ იქმნა — დაადგინეს მათ იგი, წარტაცებულ იქმნა — წარიტაცეს მათ იგი. შეწყნარებულ იქმნა ტიპის წარმოება მნიშვნელოვნად განსხვავდება ზემოთ წარმოდგენილი დაფარულ იქმნა ტიპის აღწერითი ფორმებისაგან. ამ უკანასკნელს (დაფარულ იქმნა) შეესაბამება იმ ტიპის ი-პრეფიქსიანი ორგანული ვარიანტები, რომლებიც (კონტექსტის მიხედვით) შეიძლება იყოს როგორც ნინიანი ვნებითის (დაიფარა იგი), ისე სათავისო ქცევის (დაიფარა მან იგი) ზმნები. ორგანული წარმოებით შეწყნარებულ იქმნა შინაარსის გამოხატვა კი მხოლოდ მოქმედებითი გეარის ფორმებით ხერხდება (მდრ.: შეწყნარებულ იქმნა იგი მათ მიერ — შეიწყნარეს მათ იგი; მონადირებულ იქმნა იგი მათ მიერ — მოინადირეს მათ იგი; დადგინებულ იქმნა იგი მათ მიერ — დაადგინეს მათ იგი; წარტაცებულ იქმნა იგი მათ მიერ — წარიტაცეს მათ იგი).

9. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ხშირად ენიანი ვნებითის ზმნებია (და

ეს ბუნებრივია). ამ შემთხვევაში სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის მხოლოდ სემანტიკურია. პერიფრასტული ვარიანტებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი (მსახურ-ექმნა — ემსახურა, მორჩილ-ექმნა — დაემორჩილა, შემწე-ექმნა — შეეწია, მონაცვლე-ექმნა — შეენაცვლა). სხვაგვარი ვითარება გვაქვს მაშინ, როდესაც „ექმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტი მასდარია. აღსანიშნავია, რომ ორგანული წარმოების ვარიანტი ამ შემთხვევაშიც ვინიანი ვნებითის ზმნაა, მაგრამ გარდაქცევის შინაარსი სინთეზური ფორმით უფრო მკაფიოდ გამოიხატება (მღრ.: კურნება ექმნა — განეკურნა).

10. „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამის ორგანული წარმოების ვარიანტებად მოქმედებითი გვარის ზმნებიც დასტურდება. საგულისხმოა, რომ ამ შემთხვევებში „ექმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი თითქმის ყოველთვის სასუბიექტო მიმღეობაა (მკურნალ ექმნენ შენ მას — განკურნე შენ იგი, მახარებელ გუექმნა იგი ჩუენ — გაგუახარა მან ჩუენ, დამპყრობელ ექმნა იგი მას — დაიპყრო მან იგი, შემწყნარებელ ექმნა იგი მას — შეიწყნარა მან იგი, მოწყალე ექმნა იგი მას — შეიწყალა მან იგი, შემაშფოთებელ ექმნა იგი მას — შეაშფოთა მან იგი).

11. „ქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა (რომელიც სემანტიკურად „ყოფა“ მეშველ ზმნას უტოლდება) შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები მოქმედებითი გვარის ზმნებია (მოყუარე ვქმნენ — დავიმოყურე, უცხო მქმნე — გამაუცხოვე, ტყუე-ქმნიდა — ტყუენვიდა, ფართო ქმნეს — განფართუნეს).

12. „უქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც სასხვისო ქცევის ზმნაა (უქმნა მცნებად — აუშენა)

გაანალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ:

1. ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში მრავლად დასტურდება „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები.

2. „ქმნა“ მეშველი ზმნა წარმოგვიდგება როგორც ვნებითი (კაც იქმნა, მორჩილ ექმნა), ისე მოქმედებითი (ფართო ქმნეს) გვარის ფორმით.

3. „იქმნა“ (ინიანი ვნებითის ფორმით წარმოდგენილ) მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა დიდი ნაწილი გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს. ამ შემთხვევაში სახელურ კომპონენტად წარმოდგენილია არსე-

ბითი ან ზედსართავი (პირველადი ან წარმოქმნილი) სახელი (კაც-იქმნა, ჭაბუკ-იქმნა, ყრმა-იქმნა, ამპარტავეან იქმნა, მანკიერ იქმნა, უმარჯუ იქმნა, იქმნა მხედველ, იქმნა ერმარაუდ და სხვა მრავალი). დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული ფორმები მოკლებულია გარდაქცევის სემანტიკას. აღნიშნული ტიპის ანალიზური წარმოების სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მასდარი (მოსლვამ იქმნა, დაცემამ იქმნა, იქმნა შენებამ და სხვა). გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქცია წარმოაჩენს მიმსგავსების სემანტიკას. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ვითარების გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებთან (დაეცა და განიკრწნა და იქმნა ვითარცა არარამ). „იქმნა“ მეშველზმნიანი წარმოებით გამოიხატება ძველ ქართულში წლოვანებაც. ამ შემთხვევაშიც წარმოჩენილია გარდაქცევის სემანტიკა (იქმნა ათორბეტის წლის).

4. „იქმნა“ მეშველი ზმნა ხან მოსდევს (ქალაქ იქმნა, წულ იქმნა, ხირცხულელ იქმნა, ნამგლევი იქმნა...), ხან კი უსწრებს (იქმნა ჭაბუკ, იქმნა მნათობ, იქმნა მორწმუნე, იქმნა წინამძღუარ) სახელურ კომპონენტს.

5. ხშირად „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებულია რამდენიმე სახელური წევრი. ამ შემთხვევაში გამოიყოფა სამი ტიპი: ა/ სახელური წევრები წინ უსწრებს „იქმნა“ მეშველ ზმნას (რამეთუ ყოველივე მატლ და წუთხ და წალა იქმნას); ბ/ „იქმნა“ მეშველი ზმნა უსწრებს სახელურ კომპონენტებს (რამეთუ იქმნის ლომ და ვეფხ და დათუ და გუელ რქოსან); გ/ „იქმნა“ მეშველი ზმნა სახელურ წევრებს შორისაა მოქცეული (რამთა სამკაულ იქმნას და გვრგვზ ჩუენსა ამის ქალაქისა იგი).

6. დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა (შედგენილ შემასმენელთა) სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია წინადადების სხვა წევრები (იქმნა ყოვლითურთ ყუაეილ; იქმნა იგი ძეგლ მარილის; მოძღუარ ჩუენდა იქმენ...).

7. ნაირგვარია „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტები. ეს უკანასკნელი შეიძლება იყოს: ა/ არსებათი სახელი (მეფე იქმნა, კაც-იქმნა, ჭაბუკ-იქმნა); ბ/ ზედსართავი სახელი (ბოროტ-იქმნა, დიდ-იქმნა, ყუთელ-იქმნა); გ/ წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (გვრგვზოსან იქმნა, პასაკოვან იქმნა, ურჩულო იქმნა, ეშმაკეულ იქმნა, წადიერ იქმნა, უმაღლეს იქმნა...); დ/ ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (სასუბიექტო მიმღეობა: მპარავ იქმნა, მობაძავ იქმნა, მწუხარე იქმნა, მოთმინე იქმნა, მოშურნე იქმნა; საობიექტო მიმღეობა: განრინებულ იქმნა, შერაცხილ იქმნა, საკიცხულ იქმნა, ნაშობ იქმნა, იქმნა

შეურეებულ, უღებ იქმნა, საწყალობელ იქმნა...); ე/ მასდარი (მოსლვამ იქმნა, დაცემა იქმნა, იქმნა ძლევა); ე/ რიცხვითი სახელი (ოც იქმნენ); ზ/ ნაცეალსახელი (იქმნა ჩუენდად); თ/ ვითარების ზმნისართი (მარტო იქმნა); ი/კომპოზიტი (გულკლებულ იქმნა, ზარგანქილ იქმნა, ერთსარ-წმუნობა იქმნა, სისხლისფერ იქმნა).

8. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება (კაც იქმნა, იქმნა მტერ, ქალაქ იქმნა, დედა იქმნა, ზღუა იქმნა, იქმნა ეშმაკ, მსგავს იქმნა, ფეროვან იქმნა, ლობიერ იქმნა, უგუნურ იქმნა, უჭწარეს იქმნა, უნაყოფო იქმნა და სხვა მრავალი), თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური წევრი წარმოდგენილია სახელობითი (მამა იქმნა, აღმართება იქმნა, დაცემა იქმნა), ვითარებითი (ხედ იქმნა, იქმნა ხატად, იქმნა უაღვროდ) ან ნანათესაობითარი ვითარებითი (იქმნა ეშმაკისად, იქმნა ღმრთისად) ბრუნვის ფორმით. არაწრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი ძირითადად მაშინ დაჩნდება, როდესაც ზმნური წევრი წინ უსწრებს სახელურს (მამასადა-მე, ინვერსიული წყობის შემთხვევებში).

9. „იქმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული, წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი, სახელური კომპონენტი წარმოშობით შეიძლება იყოს სუბიექტი (კაც-იქმნა, ჭაბუკ-იქმნა) ან სუბიექტის მსაზღვრელი (დიდ იქმნა, გურგუნოსან იქმნა) იმის მიხედვით, თუ მეტყველების რა ნაწილია გამოყენებული სახელურ წევრად.

10. არაწრფელობითი ბრუნვის ფორმით (სახელობითით, ვითარებითით, ნანათესაობითარი ვითარებითით) დადასტურებული სახელური კომპონენტი აღწერითი კონსტრუქციის (სინტაქსური შეხამების) სახელური წევრია. თუ ეს უკანასკნელი სახელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი, საქმე გვაქვს სუბიექტისა და შემასმენლის შეხამებასთან (დაცემა იქმნა, მო' ლეა იქმნა), ხოლო თუ სახელური კომპონენტი ვითარებითი ან ნანათესაობითარი ვითარებითი ბრუნვის ფორმითაა დადასტურებული, მაშინ აღწერითი კონსტრუქცია უბრალო დამატებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს (ხედ-იქმნა, იქმნა ეშმაკისად).

11. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს არ მოეკოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. ხინთოზურ ფორმათა უქონლობა ხვედასხვა მიზეზითაა გამოწვეული: აერთ შემთხვევაში „იქმნა“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ წარმოებას არ ემებნება ორგანული ვარიანტი იმის გამო, რომ მოცემული სახელის (სახელური კომპონენტის) ხინთოზური ფორმით გაზმნაეება არ სერხდება (რაც და-

კავშირებულია სახელის სემანტიკასთან: დედა-იქმნა, ზღუა-იქმნა, წულ-იქმნა, იქმნა ხუცეს, იქმნა მტურ, ამაო-იქმნა, მრჩობლ-იქმნა და სხვა); ბ/ სხვა შემთხვევაში ორგანულ ფორმათა უქონლობა განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ მოცემული სახელი (სახელური წევრი) უკვე წარმოქმნილია. ამ უკანასკნელისაგან ჭირს ნასახელარი ზმნის წარმოება (ჰასაკოვან იქმნა, ნაკლულევან იქმნა, გვრგვოსან იქმნა, ღმობიერ იქმნა, უყვთლეს იქმნა და სხვა მრავალი); გ/ზოგჯერ სინთეზური ფორმის უქონლობა გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ მოცემული ფუძისაგან (მაგ.: ამპარტაევან-), მისივე სემანტიკიდან გამომდინარე, არ ხერხდება ვნებითი გეარის ორგანული ვარიანტით წარმოება. „ამპარტაევანდ იქცა“ შინაარსი სინთეზური ფორმით ვერ გამოხატება, რის გამოც ენა აღწერით წარმოებას მიმართავს (ამპარტაევან იქმნა). ზემოთ აღნიშნულს ის გარემოებაც ემატება, რომ ამპარტაევან- ფუძისაგან დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთთა წარმოება ჭირს (რაც კვლავ ამ ფუძის სემანტიკას უკავშირდება. შდრ.: ამპარტაევანობს — *ამპარტაევანა); დ/ ხშირად ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის სემანტიკური სხვაობა იმდენად დიდია, რომ (მიუხედავად საერთო ფუძისა) მათი მიჩნევა შესაბამის ვარიანტებად ჭირს (შდრ.: აღმომაცენებელ იქმნა იგი, რაც სიტყვასიტყვით ნიშნავს „აღმომაცენებელი გახდა, აღმომაცენებლად იქცა“ და აღმოაცენა მან იგი; მაცილობელ იქმნა — „მაცილობლად იქცა“ და შეეცილა იგი მას...).

12. „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა დიდ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. ბუნებრივია, დაისმის კითხვა. რატომ მიმართავს ენა პერიფრასტულ ფორმებს, როდესაც შესაძლებელია ორგანული წარმოება? აღსანიშნავია, რომ ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის ყოველთვის შეინიშნება მეტ-ნაკლები სხვაობა. „იქმნა“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ყოველთვის ინიანი ვნებითის ზმნები ვერ იქნება, რაც ძირითადად გამოწვეულია სახელის (სახელური კომპონენტის) სემანტიკით. ეს უკანასკნელი ინიანი ვნებითის ფორმით ვერ ზნავედება (კაც იქმნა, მაგრამ განკაცნა; ჭაბუკ იქმნა, მაგრამ განჭაბუკანა...), თუმცა ნაკლებად, მაგრამ მაინც დასტურდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც ორგანული ვარიანტები ინიანი ვნებითობა (ღმერთ იქმნა — განიღმერთო, ტყუე იქმნა — წარიტყუნა). სინთეზურ ფორმებში გარდაქცევის სემანტიკა დაირღილულია. რაც შეეხება დონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ვარიანტებს (რომლებიც „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერითი ფორმების შესაბამისი ორგანული ზმნებია), ამ შემთხვევაში გარ-

დაქცევის სემანტიკა სინთეზური წარმოებითაც გამოიხატება, მაგრამ დაჩნდება გრამატიკული სხვაობა პერიფრასტულ და ორგანულ ფორმებს შორის (კაც იქმნა — განკაცნა, ობოლ იქმნა — დაობლდა, ბოროტ იქმნა — განბოროტდა და სხვა).

13. თუ „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების სახელური კომპონენტი — ილ ან -ულ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობაა, რომელიც ზმნურ ფუძეს ემყარება (შდრ.: დათესილ იქმნა — ზმნური ფუძე; გაწითლებულ იქმნა — სახელური ფუძე), მაშინ შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად ი-პრეფიქსიანი ზმნები იქნება, რომლებიც, კონტექსტის მიხედვით, შეიძლება იყოს როგორც ინიანი ვნებითის, ისე სათაეისო ქცევის ფორმები (დაფარულ იქმნა — დაიფარა იგი, შდრ.: დაიფარა მან იგი, დათესილ იქმნა — დაითესა იგი, შდრ.: დაითესა მან იგი, განდევნილ იქმნა — განიდევნა იგი, განიდევნა მან იგი და სხვა).

14. ორგანული წარმოების ვარიანტები დონიანი ან-ენ სუფიქსიანი ვნებითები იქნება იმ შემთხვევაში, თუ საობიექტო მიმღეობის (რომელიც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების სახელურ კომპონენტს წარმოადგენს) საწარმოებელი ფუძე სახელურია (განკეთრებულ იქმნა — განკეთროვნდა, განძლიერებულ იქმნა — განძლიერდა, განდიდებულ იქმნა — განდიდნა, განყუთლებულ იქმნა — განყუთლდა და სხვა).

15. სინთეზური წარმოების ვარიანტებად დონიანი ან-ენ სუფიქსიანი ვნებითის ფორმები დასტურდება მაშინაც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების სახელური კომპონენტი ზედსართავი (პირველადი ან წარმოქმნილი) სახელია (ობოლ იქმნა — დაობლდა, ცოცხალ იქმნა — განცოცხლდა, შიშუელ იქმნა — განშიშუელდა, დიდ იქმნა — განდიდნა, კადნიერ იქმნა — განკადნიერდა, კორციელ იქმნა — განკორციელდა, უძლურ იქმნა — დაუძლურდა...) და (ძირითადად) მაშინაც, როდესაც სახელური წევრი არსებითი სახელია (კაც იქმნა — განკაცნა, ჭაბუკ იქმნა — განჭაბუკნა).

16. არის ერთი წყება სახელებისა, რომელთა გაზმნაეებაც, ვნებითობის (პასიურობის) შინაარსის წარმოჩენით, მხოლოდ ენიანი ვნებითის ფორმით ხერხდება. სწორედ ამგვარი სახელური კომპონენტის მქონე „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებია ენიანი ვნებითის ზმნები, მაგრამ სინთეზურ ფორმებში დაჩრდილულია გარდაქცევის შინაარსი, რაც ნათლად წარმოჩნდება ანალიზური წარმოებით (მტერ იქმნა — ჰემტერა, შემწე იქმნა — შეეწია, შინდობილ იქმნა — მიენდო და სხვა).

17. ზოგჯერ „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერით ფორმათა შესაბამისი

ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალო გვარის ზმნებია. ამ შემთხვევაშიც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სახელურ კომპონენტს, მის სემანტიკას (რომლის გაზმნავებაც მხოლოდ საშუალო გვარის ფორმებით ხერხდება: მოსლვამ იქმნა — მოვიდა).

18. თუ „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა, შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად (უბეტეს შემთხვევაში) მოქმედებითი გვარის ზმნები იქნება (შემკრებელ იქმნა — შეკრაბა, მკლველ იქმნა — მოკლა, აღმომაცენებელ იქმნა — აღმოაცენა, მაგინებელ იქმნა — აგინა, იქმნა მნათობ — გაანათა და სხვა).

19. ორგანული წარმოების ვარიანტები მოქმედებითი გვარის ზმნებია მაშინაც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი იმ ტიპის საობიექტო მიმღეობაა (ძირითადად — ულსუფიქსიანი), რომელიც მხოლოდ სათავისო ქცევის (ი- პრეფიქსიანი) ფორმით ზმნაედება (შეწყნარებულ იქმნა იგი, შდრ.: შეიწყნარა მან იგი; მონადირებულ იქმნა იგი, შდრ.: მოინადირა მან იგი...), მაგრამ ამ შემთხვევაში სინთეზური ვარიანტები (შეიწყნარა, მოინადირა...) ზემოთ წარმოდგენილი ანალიზური წარმოების შესაბამის ორგანულ ფორმებად ვერ ჩაითვლება. შეწყნარებულ იქმნა იგი მის მიერ შინაარსს შეესაბამება მხოლოდ შეიწყნარეს მათ იგი წარმოება. ანალოგიური ვითარება გვაქვს შემდეგ მაგალითებშიც: მონადირებულ იქმნა იგი მის მიერ — მოინადირეს მათ იგი; დადგინებულ იქმნა იგი მის მიერ — დაადგინეს მათ იგი და სხვა.

20. „იქმნა“ (ენიანი ვნებითის ფორმით წარმოდგენილ) მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა დიდი უმრავლესობა გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს. ამ შემთხვევაში „იქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი არსებითი ან ზედსართავი (პირველადი, წარმოქმნილი ან ნაზმნარი) სახელია (მსახურ ექმნა, მასპინძელ ექმნა, მორჩილ ექმნა, შემწე ექმნა, მფარველ ექმნა, სულიერ ექმნა და სხვა მრავალი). თუ „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია მასდარი, პერიფრასტული წარმოება მოკლებულია გარდაქცევის შინაარსს (ექმნა გამოცხადებაჲ). რაც შეეხება მიმსგავსების სემანტიკის გამომხატველ „იქმნა“ მეშველზმნიან კონსტრუქციებს, ისინი ვითარების გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებებია (რამეთუ გექმნა შენ, ვითარცა საკურთხეველი იგი აბელისი).

21. „იქმნა“ მეშველი ზმნა ხან მოსდევს (მსახურ ექმნა, მოწყალე ექმნა, დაუსრულებელ ექმნა, ხაგმობელ ექმნა, თანა-განმზრახ ექმნა), ხან

კიუსწრებს (გუექმნა მახარებელ, ექმნა შემწყნარებელ, ექმნა გამოცხადება...) სახელურ კომპონენტს. ხშირად „ექმნა“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებულია რამდენიე სახელური წევრი. ერთ შემთხვევაში სახელური კომპონენტები წინ უსწრებს „ექმნა“ მეშველ ზმნას (შემწე და ქელის ამპყრობელ ექმენ უძღურებასა ჩემსა); სხვა შემთხვევაში „ექმნა“ მეშველი ზმნა სახელურ წევრებს შორისაა მოქცეული (არამედ მრავალთა საღსინებელ ექმნის და სარგებელ მოსლვაა იგი მისი). გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია წინადადების სხვა წევრები (რომელი ექმნა მათ შემწყნარებელ უცხოებისა მათისა).

22. „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტებად დასტურდება: ა/არსებითი სახელი (მიზეზ ექმნა); ბ/ ზედსართავი სახელი (მორჩილ ექმნა); გ/ წარმოქმნილი ზედსართავი სახელი (სულიერ ექმნა); დ/ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (შემწე ექმნა, საცთურ ექმნა, დაუსრულებელ ექმნა); ე/მასდარი (ექმნა გამოცხადება); ვ/კომპოზიტი (კაცთმოყუარე ექმნა).

23. სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი იმ შემთხვევაში, თუ სახელურ წევრად გამოყენებულია მასდარი (ექმნა გამოცხადება, კურნება ექმნა). სხვა შემთხვევებში სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება (მსახურ ექმნა, მეოტ ექმნა, დაამყრობელ ექმნა, შუამუფოთებელ ექმნა, საგმობელ ექმნა, გუექმნა მახარობელ, თანამზრუქ ეელ ექმნა...).

24. „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური წევრი წარმოშობათ სუბიექტი (გზა-ექმნა, იგავ-ექმნა) ან სუბიექტის მსახლერელია (სულიერ ექმნა, მფარველ ექმნა, ურჩ ექმნა, ხაგმობელ ექმნა, თანამზრუნველ ექმნა) იმის მიხედვით, თუ მეტყველების რა ნაწილია განოყენებული სახელურ კომპონენტად.

25. სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წევრი (ამ შემთხვევაში მასდარი) აღწერითი კონსტრუქციის (სინტაქსური შეხამების) სახელური კომპონენტია (ექმნა გამოცხადება), სუბიექტია.

26. „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. ხშირად ეს უკანასკნელი ენიანი ვნებითის ზმნაა (მსახურ ექმნა — ემსახურა, შემწე ექმნა — შეეწია, მონაცვლე ექმნა — შეენაცვლა), მაგრამ სინთეზური ფორმები მოკლებულია გარდაქცევის სემანტიკას.

27. თუ „ექმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად

გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა, შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად მოქმედებითი გვარის ზმნებია (მკურნალ ექმენ შენ მას, შდრ.: განკურნე შენ ჩგი; მახარებელ გუქმენა იგი ჩუენ, შდრ.: გაგუახარა მან ჩუენ; დამპყრობელ ექმენა იგი მას, შდრ.: დაიპყრო მან იგი და სხვა).

28. „ექმენა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. ერთ შემთხვევაში სინთეზურ ფორმათა უქონლობა გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ მოცემული სახელის (სახელური კომპონენტის) ორგანული წარმოებით გაზმნავენა არ ხერხდება (სახელის სემანტიკიდან გამომდინარე: აღურ-ექმენა, იგავ-ექმენა, გზა-ექმენა, ურჩ-ექმენა...); სხვა შემთხვევაში „ექმენა“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმებს არ ექმნება შესაბამისი სინთეზური ვარიანტები იმის გამო, რომ სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია (ან კომპოზიტია), რომლისგანაც ჳირს ორგანულად ჳმნის წარმოება (უკუდავ ექმენა, დაუსრულებელ ექმენა, სულ-გრძელ-ექმენა, კაცთმოყუარე-ექმენა...). გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც „ექმენა“ მეშველზმნიანი ანალიზური წარმოების ენიანი ენებითის ფორმით გაზმნავენა არ ხერხდება (მფარველ ექმენა, მაგრამ არა გვაქვს *უმფარველა). აღნიშნულს ემატება ის გარემოებაც, რომ მფარველ – ფუძისაგან ჩასახულარი ჳმნის წარმოება ჳირს დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (გვაქვს მფარველობს, მაგრამ არა გვაქვს *უმფარველა, *უმფარველა ფორმები). დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის მნიშვნელოვანი სემანტიკური სხვაობაა, კერძოდ, პერიფრასტული წარმოებით გამოხატულია გარდაქცევის შინაარსი, რაც დაჩრდილულია ორგანულ ფორმებში (შდრ.: შემწე ექმენა ის მას, რაც სიტყვასიტყვით ნიშნავს „შემწედ ექცა“, შეეწია-„შემწეობა გაუწია“; დამპყრობელ ექმენა „დამპყრობლად ექცა“ ის მას, მაგრამ დაიპყრო მან იგი...).

29. „ქმენა“ (მოქმედებითი გვარის ფორმით წარმოადგენილ) მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავს (ტყუე-ქმენიდა, ქალაქ-ქმენ, უცხო-ქმენე, გესლოვან-ქმენა, უტყე ქმენა...). აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია არსებითი ან ჳედსართავე (პირველადი ან წარმოქმნილი) სახელი. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ქმენა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები მოკლებულია გარდაქცევის შინაარსს. ეს მაშინ ხდება, როდესაც სახელურ წვერად დადასტურებულია მასდარი (თენეაჲ ქმენა, ქმენა მოსრეაჲ...).

30. „ქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული წარმოების ზმნური კომპონენტი მოსდევს (უცხო-ქმნა, საძაგელ-ქმნა) ან უსწრებს (ქმნა კურნება) სახელურ წევრს.

31. „ქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად დასტურდება: ა/ არსებითი სახელი (ქალაქ-ქმენ); ბ/ ზედსართავი სახელი (ფართო ქმნეს); გ/ წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (გესლოვან ქმნა); დ/ ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (შებდალულ ქმენ); ე/ მასდარი (ქმნა კურნება); ვ/ კომპოზიტი (ქმნა შეუვალ-ყოფად).

32. სახელური წევრი („ქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული ფორმებისა) წარმოგვიდგება წრფელობითი (ტყუე-ქმნიდა, ფეროვან-ქმნა...), სახელობითი (თმენაჲ ქმნა, ცოდვაჲ ქმნა...) ან ვითარებითი (განკურნებულად ქმნა, ქმნა შეუვალ-ყოფად) ბრუნვის ფორმით.

33. წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმების სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტი (ქალაქ-ქმენ) ან პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია (ფეროვან-ქმნა) იმის მიხედვით, თუ მეტყველების რა ნაწილია გამოყენებულია სახელურ წევრად.

34. სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (მასდარი) სინტაქსური შეხამების (აღწერითი კონსტრუქციის) სახელური წევრია (პირდაპირი ობიექტია: თმენაჲ ქმენ).

35. „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციის სახელური კომპონენტი ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობაც (განკურნებულად ქმნა), მხოლოდ იგი ვითარების გარემოებაა.

36. „ქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა განპირობებულია სახელური კომპონენტის ხემანტიკით (ამ უკანასკნელს ააგან არ ზერხდება ორგანულად ზმნის წარმოება: ქალაქ-ქმენ). გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელურ წევრად („ქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული ფორმებისა) გამოყენებულია წარმოქმნილი სახელები, რომელთაგანაც ასევე ჰქირს სინთეზური ზმნის წარმოება (გესლოვან ქმნა, უტყუ ქმნა...).

37. „ქმნა“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზური ფორმები მოქმედებითი გეარის ზმნებია (მოყუარე ვქმენ — დაუძოყურე, შებდალულ ქმენ — შებდალე, ტყუე-ქმნიდა — ტყუენიდა და სხვა მრავალი).

38. მეშველ ზმნად დადასტურდა „უქმნა“ (სასხეისო ქცევის) ფორმაც (უქმნეს შცნებაჲ — აუშენეს). ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს შემასმენლისა და პირდაპირი ობიექტის შეხამებასთან, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც ეძებნება.

39. „იქმნა“ („იქმნა“, „ქმნა“) მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები თანაბრად დასტურდება ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში. აღნიშნული წარმოება სრულიად ბუნებრივი მოვლენაა ქართული ენისათვის. იგი არ წარმოადგენს უცხო ენათა გავლენის შედეგს.

თ ა ვ ი III

„არ-ს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

„არ-ს“ მეშველი ზმნა „ძველ ქართულში აწარმოებდა: ა/ შედგენილ შემასმენელს: წერილ არს; ბ/ ერთპირიანი ზმნის I შედეგობითი ფორმებს ნამყო ღროის საობიექტო მიმღეობასთან ერთად: აღდგომილ არს; გ/ე.წ. უნდაობათ ფორმებს ვითარებით ბრუნვაში დასმულ მასდართან ერთად: „სადა შობად არს ქრისტე“ (= სად უნდა იშვეს ქრისტე); იცვლებოდა პირისა და რიცხვის მიხედვით. დრო-კილოთა მისედევით ცვლილებისას შეენაცვლებოდა ი-ყო ზმნა: „სადა შობად იყო ქრისტე“... გამოიყენებოდა საეაღლებულო მყოფადის უუნქციითაც: მიცემად არს (= უნდა მიეცეს)“ [(II,31), გვ.43-44].

ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში უხეად და მრავალფეროვნად დასტურდება „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები (შედგენილი შემასმენლები). ნაირგვარია „არს“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა სახელური კომპონენტები.

I. „არს მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია არსებითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი, რომელიც ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება, წარმოშობით სუბიექტია. ზმნური წევრი მოსდევს ან უსწრებს სახელურ კომპონენტებს. ერთ შემთხვევაში „არს“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმებს მოვაოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, სხვა შემთხვევაში — არა.

ა/ „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოვპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები სახელური წევრი + „არს“ მეშველი ზმნა

„არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა (რომელთა სახელური კომპონენტი არსებითი სახელია) შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალო გეარის ზმნებია. სტატიკის შინაარსი პერიფრასტული წარმოებით უფრო წარმოჩენილია.

მონა ვარ — ვმონობ (მონა — კირთი, ბარაკიელი, ყრმა; მონება — კირთება, მსახურება, შრომა): და ნეშტი მონა ვარ უკმარი უფლისა ჩემისაჲ [(II,13), გვ.103].

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმების (ეპისკოპოს ხარ, მუშაკ არს) შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (საშუალო გეარის ზმნები) მიმსგავსების სემანტიკას გამოხატავენ (ეპისკოპოსობ, მუშაკობ). აღნიშნული ტიპის ორგანული წარმოება ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება.

ეპისკოპოს ხარ: უკუეთუ ეპისკოპოს ხარ, გინა მამასახლის, ნუ კმადლოი შენსა ქუეშე მყოფთა მათ ზედა [(II,2), გვ.205].

მუშაკ არს (მუშაკი, მუშა — მიწის მოქმედი, მორეწე; მუშაკობა, მუშაკება — შრომა, ქმნა): ხოლო მისა ძალი ხულისაჲ მუშაკ არს [(II,7), გვ.221]; შდრ.: მოიყვანის... დიაკუელი ზროხთაჲგან, რომელსა არა ემუშაკოს [(II,1), გვ.301].

მკედრ იყო და მტერ არს პერიფრასტული ფორმების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (მკედრობდა, მტრობს) ასევე საშუალო გეარის ზმნებია. ამ შემთხვევაში სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის თითქმის უმნიშვნელოა.

მკედრ იყო — მკედრობდა (მკედრი — დაშკვდრებული, შენი, დასახლებული): რომელსა შინა მკედრ იყო [(II,13), გვ.16]; შდრ.: მკედრობდა იგი გაბაას [(II,1), გვ.257].

მტერ არს — მტრობს (მტერი — წინა-აღმდგომი, მოცილე; მტერობა, მტერვა — გულის-დგმა, მტრობა): ვითარმედ ჯეკმა მტერ არს გუელისა [(II,10), გვ.190]; მტერ არს ღმრთისა ჩუენისა არმაზისსა ღმერთი [(II,13), გვ.62]; შდრ.: გემტერებიან თქუენ ივინი ხაცთურიითა [(II,1), გვ.299].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

არს დედა აღწერითი ფორმის ორგანული წარმოების ვარიანტი საშუალო გეარის ზმნაა (დედობს). ეს უკანასკნელი ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება (სინთეზური ფორმით გამოხატულია მსგავსების

სემანტიკა: დედობს ის მას).

არს დედა (დედა — მშობელი, დედაკაცი, მდედრი): და უწოდა ადამ სახელი ცოლსა თვისსა ცხოვრებაჲ, რამეთუ იგი არს დედა ყოველთა მცხოვრებელთა [(II, 16), გვ.70].

ბ/„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წვერი + მეშველი ზმნა

ქვემოთ წარმოდგენილ ცხოველ არს აღწერით ფორმას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (*ცხოველობს). აღსანიშნავია, რომ ცხოველ — ფუძის გაზმნავება შესაძლებელია (მაგ., განაცხოველა, რაც ცხოველ-ქმნა ან ცხოველ-ყო აღწერითი ფორმების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი იქნებოდა), მაგრამ — არა საშუალებად გარის ფორმით.

ცხოველ არს (ცხოველი — მცხოვანი, სულიერი არსება): ცხოველ არს უფალი და ცხოველ არს სული შენი [(II, 13), გვ.89].

მეშველი ზმნა + სახელური წვერი

სხვაგვარი ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებში. ამ შემთხვევაში ორგანული წარმოების უქონლობა განპირობებულია სახელური კომპონენტის სემანტიკით. როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ, არის ერთი წყება სახელებისა, რომელთაგანაც ნასახელარ ზმნათა წარმოება არ ხერხდება.

ვარ ხატ: და ვითარ ვარ ხატ ღმრთისა და შეეეზილე თიკასა თანა [(II, 11), გვ.206].

იყო ცხედარ (ცხედარი — ლოცინი, საწოლი, ტახტი, საკაცე): რამეთუ არა თუ სოლომონ იყო ცხედარ, არამედ სოლომონისაგან ცხედარნი გამოიჩინებულ [(II, 10), გვ.18].

არს ქნარ; არს ლამპარ (ლამპარი — ხანთელი, კანდელი): და იგი არს ჩემდა ქნარ და იგი არს ჩემდა ლამპარ [(II, 7), გვ.32].

II. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები სამი ტიპისაა. ერთ შემთხვევაში სახელურ წვერად გამოყენებულია პირველადი ზედსართავი სახელი (ყოქლ არს, კუთილ არს); სხვა შემთხვევაში — წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (ძნელოვან არს, ხმოვან იყო); სახელურ კომპონენტად დასტურდება ნაზმნარი

ზელსართავი სახელიც (სასუბიექტო მიმღეობა: მბრძოლ არს, შემძლე-ბელ არს; საობიექტო მიმღეობა: ყოფილ არს, განდგომილ არს). სამსავე შემთხვევაში სახელურს წვერი წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია.

1. სახელურ წვერად გამოყენებულა ზელსართავი სახელი

✓ „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წვერი + მეშველი ზმნა

ერთ შემთხვევაში აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული ვარიანტები საშუალო გვარის ზმნებია.

მხიარულ ვარ — ვმხიარულებ (მხიარული — მიმადლებული, გახარებული; მხიარულება — შუება, სიმხიარული); მე ამას მხიარულ ვარ [(II, 11), გვ.2:]; შდრ.: იყო რაჟამს განმხიარულდა გული მათი [(II, 1), გვ.64].

მორჩილ ხარ — ჰმორჩილობ (მორჩილი — დამორჩილებული, გამგონი, მსმენელი, მიმდევარი; მორჩილება, მორჩილობა — დამორჩილება, სმენა, გაგონება); რასა იტყვ თავისა შენისათვს, მორჩილ ხარა ბრძანებასა ჩუენსა ანუ არა? [(II, 13), გვ.255]; შდრ.: ჩუენ არა ეჰმორჩილობთ მას [(II, 1), გვ.274].

შფოთ ხარ — შფოთებ (შფოთი — ამბობება, ამბობი, აღძრვა; შფოთება — მღელვარება, აღძრვა); და შენ ფრად შფოთ ხარ და განილევი განხრწნადთა ჭამადთათვს [(II, 11), გვ.231]; შდრ.: ნუ შფოთებ სენაკსა შინა შენსა [(II, 1), გვ.510].

ცოცხალ ხართ — ცოცხლობთ (ცოცხალი — სრული, მრთელი); ცოცხალ-მცა ხარა იგსცა და შენცა [(II, 11), გვ.12].

მხიარულ არს — მხიარულებს (მხიარული — მომადლებული; მხიარულება — შუება); დღეს მხიარულ არს ცაა [(II, 7), გვ.74]; შდრ.: გამხიარულდა გული მათა [(II, 1), გვ.64].

მსგავს არს — ჰგავს (მსგავსი — იგივე, სწორი, თანაბარი; მსგავსება — მსგავს ყოფა, მიბაძვა); სინანული მსგავს არს უძღურსა ქუე მღებარესა [(II, 5), გვ.58]; შდრ.: ემსგავსოს იგი კაცსა ბრძენსა [(II, 1), გვ.296].

ცოცხალ არიან — ცოცხლობენ (ცოცხალი — სრული); და რომელნიმე ცოცხალ არიან [(II, 11), გვ.34].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, რიდესაც „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალო

გეარის ზმნებია, მაგრამ სინთეზურ და ანალიზურ ფორმებს შორის შეინიშნება სემანტიკური სხვაობა. ორგანული წარმოების კარიანტები მიმსგავსების სემანტიკას გამოხატავს [შდრ.: დიდ არს „დიდი არის“ — დიდობს „დიდს ემსგავსება“].

გლახაკ ხარ — გლახაკობ (გლახაკი — დაერდომილი, გლეხი, ღატაკი, მალსოვარი; გლახაკება, გლახაკობა — სიღარიბე, დაერდომილობა, გაჭირვება): უკუეთუ გლახაკ ხარ, ნუ მწუხარე და სასოწარკვეთილ იქნები [(II,2), გვ.116].

დიდარს — დიდობს (დიდი — დიდ-დიდი, ძლიერი, არამცირედი, მრავალი): რამეთუ დიდ არს ამისი იგი შრომა [(II,6), გვ.12].

ზოგჯერ სინთეზური წარმოების კარიანტები ენიანი ვნებითს ზმნებია.

მსგავს-ვიყენით — ვემსგავსებით (მსგავსი — იგივე, სწორი, თანაბარი; მსგავსება — მსგავს-ყოფა, მიბაძვა): და ეგრეცა ჩუენ კაცნი პირმეტყუელნი მათ პირუტყუთა მსგავს ვიყენით [(II,11), გვ.43]; შდრ.: მისსა მას სიწმიდესა და სიყუარულსა ემსგავსებით [(II,1), გვ.296].

ზიარ ხარ — ეზიარები (ზიარი — მოზიარე, მონაწილე; ზიარება — მოზიარეობა, შეზიარება, მონაწილეობა): ამით ყოველთა ზიარ ხარ, ვითარცა მკედარი ქრისტესი [(II,2), გვ.148]; რომელნი მის კერძო დამისთა საქმეთა ზიარ ხართ [(II,11), გვ.15]; შდრ.: რომელმან მოიკითხოს, იგი ეზიარა საქმეთა მისთა ბოროტთა [(II,1), გვ.166].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ორგანული წარმოების ფორმა დონიანი ვნებითია (მდიდარ ვიყენეთ — გაუმდიდრდეთ).

მდიდარ ვიყენეთ — გაუმდიდრდეთ (მდიდარი — შუებული, დიდებული, თავკაცი, უხვი; მდიდრება — გამდიდრება): რაჟთა მდიდარ ვიყენეთ და მერმე ეზრუნვიდეთ სიმდიდრისა მის დამარხუად [(II,2), გვ.149]; შდრ.: უკვრდა ოდენ, რამეთუ მ. ჰიდრდებოდა სენაკი ზისი [(II,1), გვ.227].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი საშუალო გვარის ზმნაა. ამ შემთხვევაში ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის არ შეიმჩნევა სემანტიკური სხვაობა. შედგენილი შემასმენლის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი.

იყო კოჭლ — კოჭლობდა: ხოლო იყო იგი კოჭლ ორთავე ფერკითა [(II, 13), გვ. 232]

ბ/ „არს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმებო, რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები,

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

ერთ შემთხვევაში სინთეზურ ფორმათა უქონლობა დამოკიდებულია სახელური კომპონენტის (გასახმნავებელი სახელის) სემანტიკაზე.

მძიმე ვარ (მძიმე — ძნელი, ღბდი, არამსუბუქი): რამეთუ მძიმე ვარ მე ბუნებით ყოვლისავე აღუსრულებელისა საქმისა მიმართ [(II, 2), გვ. 43].

ნეტარ ხარ (ნეტარი — სანატრელი): შვილო, სარწმუნოო შიო, ნეტარ ხარ შენ [(II, 13), გვ. 114].

დიდებულ ხარ (დიდებული — პატიოსანი, პატივცემული): რამეთუ დიდებულ ხარ უკუნისამდე [(II, 13), გვ. 18].

კმა ხართ (კმა — საკმარისი): ერთი კმა ხართ და სხუათა განისუენეთო [(II, 12), გვ. 184].

კეთილ არს (კეთილი — სიკეთე, სიმშვენიერე): ხოლო ჩუენდა კეთილ არს ნუგეშინისცემა [(II, 6), გვ. 18].

ლიტონ იყო (ლიტონი — მარტო, ცარიელი, უბრალო, მარტივი): რამეთუ ლიტონ იყო მოზღვეამ მისი [(II, 7), გვ. 92].

მწიარ იყოს (მწიარი — ვედრი, მოქცეული, დამონებული): უწყებით უწყოდე, რამეთუ მწიარ იყოს ნათესავი შენი ქუეყანასა არა თვსსა და დაიმონნენ აგინი [(II, 16), გვ. 103].

ხშირად ორგანული ვარიანტების უქონლობას განაპირობებს ის გარემოება, რომ მოცემული სახელის (სახელური კომპონენტის) საშუალო გვარის ფორმით გაზმნავება არ ხერხდება (მაგ., ძნელ არს — *ძნელობს, მაგრამ: გაძნელდა, გააძნელა, ძნელდება...).

ძნელ არს (ძნელი — მძიმე, ძლიერი, შეცვლილი, ძნელოვანი): აწ უკუე არა ძნელ არს საქმე [(II, 6), გვ. 20].

ჭეშმარიტ არს (ჭეშმარიტი – სარწმუნო, სწორი, მართალი): რამეთუ ჭეშმარიტ არს სიტყუა იგი უფლისაჲ [(II, 11), გვ.73].

მდიდარ არს (მდიდარი – შუებუელი, დიდებული, თავკაცი): რომელი მდიდარ არს წყალობითა [(II, 13), გვ.245].

ტკბილ არს (ტკბილი – არამწარე გემო): რამეთუ ტკბილ არს უფალი [(II, 11), გვ.101]; ტკბილ არიან სასასა ჩემსა სიტყუანი შენნი [(II, 11), გვ.254].

ცხად არს: იხილეთ აწ ესერა, რომელ ცხად არს [(II, 7), გვ.259]; დაღაცათუ წინაშე ღმერთისა ყოველივე ცხად არს [(II, 12), გვ.39].

იწრო არს (იწრო – ვიწრო, მძიმე, საჭირველი, შეჭირვებული): რამეთუ ღმერთა ბუნებაჲ იწრო არს [(II, 11), გვ.14].

მტკიცე არიან (მტკიცე – მძლავრი, მყარი, მაგარი): არამედ მტკიცე არიან სარწმუნოებასა მათსა ზედა [(II, 13), გვ.257].

გრძელ არიან: რქანი მისნი გრძელ არიან [(II, 10), გვ.176].

ადვილ იყო (ადვილი – არაძნელი, იოლი): ვითარ ადვილ იყო სრბაჲ იგი [(II, 10), გვ.262].

სნეულ იყო (სნეული – უძლური, აკადმყოფი): და ესმა კაცსა ვისმე წარჩინებულსა, რომლისა ძე სნეულ იყო [(II, 13), გვ.63]; სპარსი ხუარა სნეულ იყო [(II, 11), გვ.131].

ქმელ იყო (ქმელი – განქმელი, გამხმარი): ოდეს სხუაჲ ყოველი ხმ ქმელ იყო [(II, 11), გვ.148].

ცუდ იყო (ცუდი – ცალიერი, ამაო, ფუჭი): არამედ ცუდ იყო შრომაჲ მათი, რამეთუ ღმერთმან დაფარნა მონანი თჳსნი [(II, 12), გვ.225].

სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წევრი და „არს“ მეშველი ზმნა სუბიექტის მსაზღვრელისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს.

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით კონსტრუქციებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, რადგანაც მოცემული სახელური კომპონენტების საშუალო გვარის ფორმით გაზმნავენა არ ხერხდება.

წმიდაჲ ხარ (წმიდა – სუფთა, უბიწო, წმიდა, აუძღვრეველი): რამეთუ ერი წმიდაჲ ხარ უფლისა ღმერთისა შენისაჲ, და შენ გამოგარჩია

უფალმან [(II,8), გვ.144].

სხუაჲ არს (სხუა — რომელიმე, მეორე, უცხო): რამეთუ სხუაჲ არს სიზმარი ქველთაჲ [(II,10), გვ.90].

ქართველი ხარ და სომეხი იყო კონსტრუქციებიც სუბიექტის მსაზღვრელისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს. მათი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (ქართველობ, სომხობდა) საშუალო გეარის ზმნებია (ძველ ქართულში ქართველობ ტიპის წარმოება ნაკლებად დასტურდება), რომლებიც მიმსგავსების სემანტიკას გამოხატავენ.

ქართველი ხარ: დადაცათუ ნათესავით ქართველი ხარ, სხუთა კულა ყოვლითა სწაელულებითა სრულად ბრძენი ხარ [II,12), გვ.151].

სომეხი იყო: რამეთუ სომეხი იყო, და არსენი უწოდეს [(II,12), გვ.80].

2. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტიც წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია.

ა/ „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელური წევრი + მეშველი ზმნა

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -იერ (> იელ) სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალო გეარის ზმნებია. ანალიზური წარმოების სახელური წევრიცა და სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძეც წარმოქმნილია (შდრ.: კადნიერ ვარ — ვკადნიერობ).

კადნიერ ვარ — ვკადნიერობ (კადნიერი — გაბედული, თამამი, მოხწრაფე; კადნიერება — ბედვა, გაბედვა): არა კადნიერ ვარ სიტყუასა მაგას თქუამად [(II,5), გვ.34]; შდრ.: ნუ კადნიერობნ მიახლებად საუფლოსა ტაბლასა [(II,1), გვ.190].

კადნიერ არს — კადნიერობს: რამეთუ კადნიერ არს ვიდრე აქამოდ-დეცა სიტყუაჲ ჩუენი [(II,12), გვ.168].

კადნიერ იყო — კადნიერობდა: და არცა თუ ზე ახილუად კადნიერ იყო არამედ ღზინებასა ოდენ ითხოვდა [(II,2), გვ.202].

ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ ფორმებშიც (შუენიერ იყო — შუენიერობდა, მეცნიერ იყო — მეცნიერობდა), მხოლოდ ძველ ქართულში აღნიშნული სასთესური ვარიანტები ნაკლებად დასტურდება.

შუენიერ იყო (შუენიერი — კეთილი, პატიოსანი, ლამაზი): იხილეს მეგვპტელთა დედაკაცი იგი, რამეთუ შუენიერ იყო ფრიად [(II, 16), გვ. 93]; რამეთუ იყო შუენიერ ხილეთა ხილი იგი [(II, 5), გვ. 56].

მეცნიერ იყო (მეცნიერი — გულისკმირი, მიწუღომილი): დაღაცათუ ყოველსა საქმესა მეცნიერ იყო სამგზის სანატრელი მამა ჩუენი ეფთჳჲ [(II, 12), გვ. 76].

განსხვავებული ვითარება გვაქვს სურვიელ არს — მსურის ტიპის ფორმებში. ამ შემთხვევაში ანალიზური წარმოების სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია, ხოლო სინთეზური ვარიანტის ხაწარმოებული ფუძე — მარტივა.

სურვიელ ვარ — მსურის (სურვიელი — მონატრული, მოწადინე; სურვილი — წადილი, ნდომა, ნატერა): სურვიელ ვარ მე სასწაულსა ამას ყოვლად დიდებულსა შესლვად ქალაქად [(II, 13), გვ. 231]; შდრ.: სურის სულსა [(II, 1), გვ. 406].

მადლიერ ვარ (თქვენდა) — გმადლობ (მადლიერი — მადლიანი, მადლობელი; მადლობა — აღსარება, მადლიერება): დამადლიერ ვარ თქვენდა ესევითარისა ამის კეთილისა თხრობისათჳს [(II, 12), გვ. 140]; შდრ.: ცხადად წინაშე კაცთა არა გმადლობდეს [(II, 1), გვ. 212].

სურვიელ ვართ — გესურის: რამეთუ ფრიად სურვიელ ვართ აღებად უღლისა ქრისტესისა [(II, 13), გვ. 298].

სურვიელ ხარ — გსურის: უკუეთუ კულა დიდებისათჳის სურვიელ ხარ და გნებაეს უზეშთაეს მრავალთასა ყოფად [(II, 2), გვ. 85]; შდრ.: სუროდა სულსა ჩემსა მაცხოვრებაა შენი [(II, 1), გვ. 406].

სურვიელ არს — სურის: არამედ რააზომცა უმეტესსა მიიღებდეს, უმეტესისათჳს სურვიელ არს [(II, 2), გვ. 91].

წადიერ იყო — სწადოდა (წადიერი — მოსურნე; წადილი — სურვილი, ნდომა): წადიერ იყო თჳსსა საყოფელად ქალაქსა მას [(II, 11), გვ. 202]; შდრ.: სწადოდა მისა [(II, 1), გვ. 531].

წყურიელ იყენეს — მოეწყურნეს (წყურიელი — მწყურეალი; წყურილი — მოწყურება): რამეთუ ფრიად წყურიელ იყენეს [(II, 6), გვ. 131]; შდრ.: რამეთუ მომეწყურა [(II, 1), გვ. 555].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი-ეულ სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტები წარმოქმნილი სახელებია, ხოლო შესაბამისი ორგანული ვარიანტების საწარმოებელი ფუძე — მარტივი (შდრ.: იჭუელ ვარ — ვიჭვობ). ძველ ქართულში აღნიშნული ტიპის სინთეზური ფორმები ნაკლებად დასტურდება.

იჭუელურ ვარ — ვიჭვობ (იჭუეული — ეჭვიანი, არამტკიცე; იჭუ — სუნდისი); და კუალად განყოფასა შენსა ჩემგან იჭუეულ ვარ [(II, 13), გვ. 15].

სახლეულ ვართ — ვსახლობთ (სახლეული — სახლი, თვსთაგანი; სახლეულობა — სახლში ერთად დგომა); რომლითა სახლეულ ვართ მარადის [(II, 7), გვ. 126].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტისა და შესაბამისი ორგანული ვარიანტის საწარმოებელი ფუძეც წარმოქმნილია (თუმცა აღნიშნული ტიპის სინთეზური ფორმები ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება).

ჭირვეულ არიან — ჭირვეულობენ (ჭირვეული — მწუხარე, უძლური, გლახაკი; ჭირვეულობა — ჭირი, მწუხარება); ჭირვეულ თუ ვინმე არნ (არიან), მათდა მიივლტიან [(II, 11), გვ. 208].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი-ევან სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებიც საშუალო გვარის ზმნებია. ანალიზურ ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია, ხოლო სინთეზური ვარიანტების საწარმოებელი ფუძე — მარტივი.

ნაკლულევან ვართ — გუაკლს (ნაკლულევანი — მონატრული, რომელსაც აკლია, მოკლებული, ღარიბი, მცირე; ნაკლულევანება — ნაკლებობა; კლება-დაკლება, მონატრულობა); არა ნაკლულევან ვართ, არამედ აღსავსე [(II, 11), გვ. 254].

ნაკლულევან არს — აკლს: რომლისა ძლით და წყლისაგან ნაკლულევან არს [(II, 13), გვ. 177]; შდრ.: ერთი გაკლს შენ [(II, 1), გვ. 200].

სიხარულევან არს — უხარის (ხარება — შუება; მხიარულება); სიხარულევან იყენეს იგინი [(II, 7), გვ. 258]; შდრ.: გჭამოთ და გიხარებდეთ [(II, 106 გვ. 560)].

სახელურ წევრად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ოვან სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

კმოვან იყო აღწერითი ფორმის ორგანული წარმოების ვარიანტია კმოვანებდა. ეს უკანასკნელი ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება. გვაქვს კმობდა წარმოება, რომელიც კმოვან იყო პარიფრასტული ფორმის სემანტიკას ვერ გამოხატავს.

კმოვან იყო — კმოვანებდა (კმეანი — ხმიანი): კმოვან იყო კპითა [(II,7), გვ.87].

სახელურ წევრად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ოსან სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

პატიოსან არს წარმოების შესაბამისი ორგანული ფორმა (პატიოსნობს, რომელიც ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება) ვერ გამოხატავს „პატიოსანი არის“ შინაარსს. სინთეზური ფორმით მიმსგავსების სემანტიკაა წარმოჩენილი.

პატიოსან არს — პატიოსნობს (პატიოსანი, პატიოსანი — დიდებული, სარწმუნო): რამეთუ რიცხვ ესე პატიოსან არს [(II,7), გვ.120].

სახელურ წევრად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი აღმატებითი ხარისხის ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული ვარიანტები სამუალი გვარის ზმნებია. ანაზური წარმოების სახელური კომპონენტიცა და სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძეც წარმოქმნილია.

უზუცეს ხარ — უზუცესობ (უზუცესი, უზუცე, უზუცესი — უფროსი, უხნესი, მოზუცებული; უზუცესობა — უფროსობა): საქმით კულა უზუცეს ხარ ჩემსა [(II,11), გვ.254]; შდრ.: იგი ვინძე უზუცესობს, ბრძანებს [(II,1), გვ.492].

უზუცეს იყო — უც კცესობდა: რომელი ერთი იგი უზუცეს იყო [(II,11), გვ.321].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უ-ურ აფიქსებიანი ზედსართავი სახელი

უგუნურნი ხართ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტიც სამუალი გვარის ზმნაა (უგუნურებთ). ამ შემთხვევაშიც სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე წარმოქმნილია.

უგუნურნი ხართ — უგუნურებთ (უგუნური — უგონო, უგუნური, სულელი, უეცო; უგუნურება — უგონოდ გახდომა): ვინათგან უგუნურნი ხართ [(II,13), გვ.257]; შდრ.: მწყემსნი უგუნურებდეს [(II,1), გვ.418].

ბ/ „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები რომლებსაც არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -იერ სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ ფორმას (ნაყოფიერ იყო) არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი იმის გამო, რომ ნაყოფიერ-ფუძის საშუალო გეარის ფორმით გაზმნავენა არ ხერხდება (შდრ.: *ნაყოფიერობდა – განაყოფიერდა).

ნაყოფიერ იყო (ნაყოფიერი – მსხმო, ნაყოფის მომტანი, მონაგები): კაცისა ვისმე მდიდრისაჲ ნაყოფიერ იყო ქუეყანაჲ და იგონებდა თავსა შორის თვისსა [(II,2), გვ.მ7].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ეულ სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

კურთხეულ არს კერიოფრასტულ წარმოებას არ ეძებნება ორგანული ვარიანტი (*კურთხეულობს). აღსანიშნავია, რომ სხვა შემთხვევაში (მოქმედებითი გეარის ფორმით) კურთხეულ-ფუძის გაზმნავენა შესაძლებელია (აკურთხა, შდრ.: კურთხეულ-ყო).

კურთხეულ არს (კურთხევა – ღიღება, დალოცვა): და კურთხეულ არს სახელი წმიდაჲ მისი [(II,13), გვ.182]; კურთხეულ არს ღმერთი [(II,13), გვ.118]; შდრ.: აკურთხედით მწყევართა თქუნთა [(II,1), გვ.206].

სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი-ეულ სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

ემშაკეულ-ფორმის ორგანული ვარიანტით გაზმნავენა არ ხერხდება (გაემშაკდა წარმოებას სხვა შინაარსი აქვს).

ემშაკეული იყო (ემშაკეული – ემშაკისაგან გვემული, მთვარეული): ჭაბუკი ვინმე ემშაკეული იყო [(II,6), გვ.39].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი-ოვან სუფიქსიანი წარმოქმნილი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები იმის გამო, რომ სახელოვან — ძნელოვან — ფუძეთა საშუალი გეარის ფორმით გამზნაეება ჭირს (შდრ.: ასახელა, გაძნელდა).

სახელოვან ხარ (სახელოვანი — სახელგანთქმულა): რომელი სახელოვან ხარ წინაშე ჩუენსა [(II, 11), გვ. 181].

ძნელოვან არიან (ძნელოვანი — გულარძნილი, მრუდი, დაკიდებული, მაგარი...): ანუ ძნელოვან არიან-ა საქმენი ესე? [(II, 2), გვ. 149].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი აღმატებითი ხარისხის ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, რაც დაკავშირებულია სახელური კომპონენტის სემანტიკასა და წარმოქმნილობასთან (შდრ.: დიდ არს — დიდობს, უდიდეს არს — *უდიდესობს. ამ შემთხვევაში სინთეზური ფორმის უქონლობა სახელური წევრის წარმოქმნილობას უკავშირდება, მაგრამ გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტი არ მოგვეპოვება იმის გამო, რომ სახელური კომპონენტი, თავისი სემანტიკიდან გამომდინარე, საშუალი გეარის ფორმით ვერ ზმნაედება. შდრ.: მცირე არს — *მცირობს, მაგრამ: შეამცირა, შემცირდა. უმცირე არს — *უმცირესობს).

უდიდეს არს (უდიდესი — უფრო დიდი, უფროაბი, უმეტესი): უდიდეს არს უფროაბ გოლიადისა [(II, 10), გვ. 247]; რამეთუ მუნი იგი მატლი უდიდეს არს და არა მოკუდების [(II, 11), გვ. 25].

უმცირე (< უმცირეს) არს (უმცირესი — უფრო მცირე, უმცროსი): ესე საკვრეელი საქმე არა უმცირე არს საკვრელებათა მოსმსთა [(II, 6), გვ. 135].

უმჯობეს არს (უმჯობესი, უმჯობე — კეთილი, უკეთესი, უსახნიერესი, უფრო კარგი, რჩეული): უმჯობეს არს, რომელ დაგუაეცდეს ათი და თხუთმეტი დრაჰკანი [(II, 12), გვ. 82]; ხოლო უმჯობეს არს ჩუენდა თხრობად სიტყუათა მათ [(II, 10), გვ. 202].

უბრწყინვალეს არს (უბრწყინვალესი — უფრო ბრწყინვალე, უნათლესი): რომელი მზისა უბრწყინვალეს არს [(II, 10), გვ. 288].

უსაჭიროეს არიან (უსაჭიროესი — უფრო საჭირო): რამეთუ ხიტუანი ეგე უსაჭიროეს არიან ჩუენდა [(II, 13), გვ. 298].

უმწარეს არიან (უმწარესი — უფრო მწარე): ფრიად უმწარეს არიან სატანჯველნი ჯოჯოხეთისანი [(II, 13), გვ. 204].

უუსჯულოეს იყო: აუ რომელი უუსჯულოეს იყო მეორისაგან ძნელსაცნობელ [(II, 15), გვ. 19].

უმცნეს იყენეს (უმცნესი — უფრო მხნე): რომელნი უმცნეს იყენეს ყოველთა მკვეცთა [(II, 6), გვ. 132].

უწინარეს იყენეს (უწინარეს — წინააღწარ, პირველ, უპირველესად): რომელ უწინარეს იყენეს მისა [(II, 10), გვ. 276].

უნაკლულევანს (← უნაკლულევანსს) იყენეს: რომელნი არაათ ბოროტითა უნაკლულევანსს იყენეს პირველთა მათ [(II, 6), გვ. 130].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

არს უძნელეს (უძნელე, უძნელესი — უფრო ძნელი): და აწ მასვე სიტყუასა მოვიდეთ და ვიხილოთ, თუ რომელი არს უძნელეს [(II, 7), გვ. 163].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ოდნაობითი ხარისხის ზედსართავი სახელი მოთეთრე არს (მოთეთრე — მოთეთრო): მსგავს არს ფერი იაკინთისა, რომელი მოთეთრე არს [(II, 10), გვ. 157].

მომრუმე არს (მრუმე — მოღუშული, ბნელი, დაბინდული): ხოლო რომელ-იგი იპოვების ადგილთა მათ სათოვლეთა, მომრუმე არს [(II, 10), გვ. 157].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უპრეფიქსიანი უქონლობის სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმას არ მოეპოვება შეხაბამისი ორგანული ვარიანტი იმის გამო, რომ სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია. ამ უკანასკნელისაგან ჭირს სინთეზურად ზმნის წარმოება.

უძილ იყენეს (უძილი — უძილო, ფხიზელი): რამეთუ დამე ყოველ უძილ იყენეს [(II, 7), გვ. 153].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უაფიქსებიანი უქონლობის სახელი

ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებშიც.

უბიწო ვიყვნეთ (უბიწო — უბრალო, წმინდა; უბიწოება — უბრალობა): რამათა ყოველისაგანვე სიცრუეისა უბიწო ვიყვნეთ [(II, 7), გვ. 137].

უბრალო არს (უბრალო – უბიწო, უცოდველი, უდანაშაულო): უბრალო არს, მამაო, მწყემსი ესე [(II, 11), გვ.221].

უჯერო არს (უჯერო – უღირსი, შეკუფერებული, უმსგაესი, ურიგო): რომლისა თქუმაა არა უჯერო არს საბრალობელად მამბრალობელთა მათ უბრალოასათა [(II, 12), გვ.171].

უსჯულო არს (უსჯულო, უშჯულო – უღვთო, ურჯულო, ურწმუნო, უწესო): რამეთუ უსჯულო არს საქმე ესე [(II, 13), გვ.237].

უნაკლულო იყენეს (უნაკლულო – საესე, ნაკლის უქონელი, საკმაო, მოუკლებელი): ნეტარნი მამანი ჩუენნი უნაკლულო იყენეს აირკველ გამოჩინებულთა წმიდათასა [(II, 12), გვ.40].

უშვილო იყენეს (უშვილო – ვისაც შვილი არა ჰყავს): უშვილო იყენეს ბუნებით [(II, 7), გვ.25].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უ-----არ აფიქსებიანი უქონლობის სახელი

სახელური კომპონენტის წარმოქმნილობის გამო, არც უმეტარ არს აღწერით ფორმას ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (*უმეტარობს).

უმეტარ არს (უმეტარი – გამოუცდელი): არა უმეტარ არს სიწმიდე შენი [(II, 11), გვ.244]; ხოლო ვინაჲთგან წარმართნი იემი მკურნალობისა კელოვნებასა უმეტარ იყენეს [(II, 13), გვ.25].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უ-----ელ აფიქსებიანი უქონლობის სახელი

ურისხუელ იყო აღწერით ფორმას არ ეძებნება ორგანული წარმოების ვარიანტი იმის გამო, რომ სახელური წევრი (რომელიც წარმოქმნილია) სინთეზური ფორმით ვერ ზმნავდება. აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ არც რისხუა – ფუძისაგან (რომელიც არ არის წარმოქმნილი) იწარმოება ნასახელარი ზმნა საშუალო გვარის ფორმით (*რისხეობს, შდრ.: რისხუავს).

ურისხუელ იყო (ურისხველობა – განურისხველობა): რამეთუ ყოველად ურისხუელ იყო [(II, 13), გვ.86].

3. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია ნაზმნარი ზედსართავი სახელი აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტიც წარმოშობით სუბიექტის მსაზღვრელია.

ერთ შემთხვევაში სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა, ხოლო სხვა შემთხვევაში — საობიექტო.

ა/ სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა უმეტესობას მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. მცირე ნაწილს კი სინთეზური ფორმები არ უდასტურდება.

„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

სახელურ წევრად გამოყენებულია მ — პრეფიქსიანი სასუბიექტო მიმღეობა

ერთ შემთხვევაში აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალი გეარის ზმნებია.

მნებაე არს — ჰნებაევს (ნება, ნებაე — სურვილი, ნდომა, გულება): ოღეს-იგი მნებაე არს სული, რათა იბრძოლენმცა იგინი [(II, 15), გვ. 39]; შდრ.: არა ნებაევს კელთა მისთა ყოფად რაჲსამე [(II, 1), გვ. 326].

მბრძოლ არს — იბრძვის (მბრძოლი — მეპომე, ბრძოლის-მოქმედა, მებრძოლი, მოღვაწე: ბრძოლა — წყობის-ყოფა, ბრძოლის-ყოფა): რამეთუ ბუნებაჲ ცეცხლისაჲ მარადის წყლისა მბრძოლ არს [(II, 2), გვ. 143]; კაცთმოძულე არს, რამეთუ ღმრთის მბრძოლ არს [(II, 2), გვ. 196]; შდრ.: რაჲთამცა ჰბრძოღეს მ თ [(II, 1), გვ. 36].

გვაქეს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სინთეზური წარმოების ვარიანტი ინიანი ვნებითის ფორმაა.

მყოფ არს — იმყოფების (მყოფი — დამკვდრებული, მცხოვრები; მყოფება — ქცევა, ცხოვრება; ყოფა — საქმე, ქმნა, ზმა, დევანება, დასადგურება): რომელი-იგი მაღალთა შინა მყოფ არს და მდაბალთა ჰხედავს [(II, 13), გვ. 27]; არამედ როზელნი ქალაქთაცა შინა მყოფ არიან [(II, 7), გვ. 101].

ზოგჯერ შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი უნიშნო ვნებითია. მკდომ არიან — უკდებიან (მკდომი — ხისტი, სატანა, წინააღმდეგომი,

მტერი, მოცილე; ჯღომა — წინააღმდეგობა): ღა მქლომ არიან ურთიერთას [(II, 11), გვ.205]; შდრ.: ნუ უკლებით ბოროტსა [(II, 1), გვ.566].

სახელურ წვერად გამოყენებულია მა-პრეფიქსიანი სასუბიექტო მიმღეობა

ქვემოთ წარმოდგენილ „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალი გვარის ზმნებია.

წარმაველ ვართ — წარვალთ (წარმავეალი — გარდამავეალი; წარსლეა — წასელა): რამეთუ ყოველნივე წარმავეალ ვართ წერილისაებრ [(II, 13), გვ.205].

მიმავეალ ხარ — მიხუაღ: რამეთუ მუნ მიმავეალ ხარ [(II, 5), გვ.76]; შდრ.: რაჟამს მიხულოდე წყობად მაღაამისა [(II, 1), გვ.250].

წარმავეალ არს — წარვალს (წარმავეალი — გარდამავეალი, საწუთრო): რამეთუ სიმდიდრე სოფლისა ამის მსწრაფელ წარმავეალ არს [(II, 5), გვ.10].

სახელურ წვერად გამოყენებულია მო-პრეფიქსიანი სასუბიექტო მიმღეობა

მოშიშ იყო აღწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი ენიანი ენებითის ფორმაა (ეშინოღა).

მოშიშ იყო — ეშინოღა (მოშიში — მშიშარა, მსდალი; შაში — ზარი, ტუქსვა, ძრწოლა; შიშვა — შინება): ვითარღა მოშიშ იყო [(II, 13), გვ.157]; შდრ.: ნუ გეშინინ მათგან [(II, 1), გვ.505].

მოძრავარს პერიფრასტულ ფორმას შეესაბამება საშუალი გვარის ორგანული ვარიანტი (მოძრაობს).

მოძრავ არს — მოძრაობს. რამეთუ მოძრავ არს იგი მარადის ცეცხლის მსგავსად [(II, 10), გვ.84].

სახელურ წვერად გამოყენებულია მ-არ აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობა

ერთ შემთხვევაში აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული ვარიანტი მოქმედებითი გვარის ზმნაა (ვართ მწყევარ — ეწყველით). ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითში ზმნური წვერი წინ უსწრებს სახელურს.

ვართ მწყევარ — ეწყველით (მწყევარი — მწყველელი; წყევა-შერუნება, წყველა): ნუმცა ვართ მწყევარ, რამთა განვერნეთ ჩუენ წყევისა მისგან რჩეულისაჲსა [(II, 10), გვ.305]; შდრ.: არცა სწყეო ვერი [(II, 1), გვ.551].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური წვერი მოსდევს სახე-

ლურ კომპონენტს.

მტყუეარ არს — სტყუის (მტყუეარი — ცრუ, მატყუარა, ტყუ(ე)ლი — ტყუობა, ცრუობა): რამეთუ მტყუეარ არს და არას ჭეშმარიტსა იტყვს [(II, 6), გვ. 22]; შდრ.: ჰტყუევს უფალსა მათსა [(II, 1), გვ. 415].

სახელურ წევრად გამოყენებულია მარე აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს ეძებნება ორგანული ვარიანტები.

მსხლომარე ვიყუნეთ — ვსხედით (მსხლომარე — დამკვდრებული, მჯლომარე; დასხლომა — დაჯლომა): ოდეს გამოვიდოდენ კაცნი სახლსაგან, სადაცა მსხლომარე ვიყუნეთ [(II, 15), გვ. 18]; შდრ.: დასხდა მწყობრად-მწყობრად [(II, 1), გვ. 124].

მწუხარე ვიყავ — ვწუხდი (მწუხარე — შეჭყენებული, არამხიარული; მწუხარება — ზრუნვა; წუხილი — დაღონება, მწუხარება): ფრიად მწუხარე ვიყავ ამის პირისათვის [(II, 12), გვ. 61]; შდრ.: საჭმლისათვის ძმამ იგი შენი სწუხდეს [(II, 1), გვ. 552].

მღვძარე იყავ — გელძა (მედიოპასივი) (მღვძარე — ფხიზელი; მღვძარება — სიფხიზლე; ღვძება — განღვძება, მღვძარება): ვინაჲცა განეკრძალე ყოვლით კერძო და მღვძარე იყავ [(II, 13), გვ. 137]; შდრ.: იღვძებდი ყოვლითა კრძალულებითა [(II, 1), გვ. 465].

მწუხარე ხარ — სწუხ: რაჲსა ესრეთ მწუხარე ხარ, მონაო ღმრთისანო [(II, 13), გვ. 186]; შდრ.: საჭმლისათვის ძმამ იგი შენი სწუხდეს [(II, 1), გვ. 552].

მღებარე იყო — იღვა (მღებარე — დაღებული; ღება — განღება, დაღება): კუალად მთაერისა ვისმე წარმართისა ძე მრავალ ჟამ მღებარე იყო სახედარსა ზედა [(II, 13), გვ. 72]; შდრ.: სიღედრი სიმონისი იღვა სიცხითა [(II, 1), გვ. 138].

მღგომარე იყო — იღგა (მღგომარე — მღგომი; ღგომა — რჩომა, წარღგომა, დაღგომა, გება): და კუალად უბრძანა მეფემან აღშენებად სხუამ ტაძარი შორის სამოთხესა მას, სადა-იგი მღგომარე იყო ხე იგი კვპაროზი [(II, 13), გვ. 68]; შდრ.: რომელი მუნ დგეს [(II, 1), გვ. 138].

მჯდომარე იყო — ჯდა (მჯდომარე — დამკვდრებული, მჯდომელი; ჯდომა — დამკვდრება): არამედ თორნესა შინა მჯდომარე იყო [(II, 13), გვ. 117]; შდრ.: ჯდეს შორის ყოველსავე ადგილსა [(II, 1), გვ. 573]; ღღისი და ღამე აქა შჯდია [(II, 1), გვ. 573].

მჯდომარე არს - ზის: და მარჯუენით მამისა მჯდომარე არს [(II, 1), გვ. 52].

მდგომარე არს — ღვას: რომელიცა ვიდრე აქამომდე ესრეთ მდგომარე არს მრავალთა სასწაულთა [(II, 13), გვ. 90].

სახელურ წვერად გამოყენებულია მ...-ელ აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობა

ერთ შემთხვევაში ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალი გვარის ზმნებია.

შემძლებელ ვარ — შემიძლია (ძველ ქართულში უფრო ხშირად დასტურდება ძალ-შიის ფორმა. შემძლებელი — ვისაც შეუძლია, შემძლე, ძლიერი; შეძლება — ძლება, ძლიერ-ქმნა; ძლება—ყოფა, შეძლება): ხოლო სახისა სიტყუად ვერ შემძლებელ ვარ [(II, 7), გვ. 28]; შდრ.: საქმედ არა მიძლავს, თხოვად მრცხუნის [(II, 1), გვ. 525].

შემძლებელ ვართ — შეგუიძლია: ხოლო ჩუენ გუასმიეს მისი იგი უძღურებაჲ და შეურაცხებად მათღა შემძლებელ ვართ ამათ სახითა [(II, 6), გვ. 30].

შემძლებელ ხარ — შეგიძლია: არცა ჩემღა ხილვად შემძლებელ ხარ და არცა მამისა ჩემისა [(II, 13), გვ. 113]; აწ უკუეთუ შემძლებელ ხარ შენცა ღათენად ამას ყოველსა [(II, 5), გვ. 131]; შდრ.: შეგიძლეს შენ კაცთა მშვრობისა შენისათა [(II, 1), გვ. 498].

შემძლებელ არს — შეუძლია (შდრ.: ძალ-უძს): ეგრცთვე ჩემღა შემძლებელ არს განრინებად [(II, 6), გვ. 131].

სხვა შემთხვევაში სინთეზური წარმოების ვარიანტები მოქმედებითი გვ-რის ზმნებია (ქვემოთ წარმოდგენილ ორგანულ ფორმას დაკარგული აქვს პირდაპირი ობიექტი: ხედვიდა).

მხედველ იყო — ხედვიდა (მხედვარი, მხედველი — ვანც ხედავს; ხედვა-ხილვა): და ტყავის მხედველ იყო [(II, 7), გვ. 240]; შდრ.: ხედვიდით და იღუძებდით [(II, 1), გვ. 561].

მომღებელ არიან — მოიღებენ (მომღებელი, მომღე — ამღები, შემომტანი; მოღება — მიღება, ღება): ნაცელად სასვიდელთა შრომათა მათთასა მომღებელ არიან მარჯუნისაგან საუფლოასა [(II, 13), გვ. 84]; შდრ.: არა მოიღეს თანა ზეთი [(II, 1), გვ. 282].

სახელურ წვერად გამოყენებულია მო...-ე აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობა ქვემოთ დადასტურებული ადწერთი ფორმების სახელური კომპონენტები წარმოქმნილია (შდრ.: მოსწრაფე ვართ — ვისწრაფით).

მოსწრაფე ვართ — ვისწრაფით (მოსწრაფე, მოწრაფე — ხწრა-

უი, ჩქარი; მისწრაფება — სწრაფეა; სწრაფა, წრაფა — სწრაფეა): აღწერად ცხოვრებისა მოსწრაფე ვართ და სმენის-მოყუარეთა სასმენელთა აღვსებად სელიერაა სიტკბობითა და მოთხრობად [(II,12), გვ.9].

მოსწრაფე იყენით — ისწრაფეთ: მოსწრაფე იყვენით ყოვლითა ძალითა თქუენით სიწმიდისათჳს [(II,6), გვ.136]; შდრ.: ნუ იწრაფი პირითა შენითა [(II,1), გვ.550].

სახელურ წევრად გამოყენებულია მა...-ელ აფიქსებიანი
სასუბიექტო მიმღეობა

სახელური წვერი + მეშეელი ზმნა

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული ვარიანტების საწარმოებელი ფუძე მარტივია.

მაენებელ არს — აენებ (მაენებელი — ვნების მომტანი, ზიანის მომცემი, შემაწუსებელი; ვნება — უკეთურობა, შესუღომა ჭირისა, შეცოდება, ზიანის მიყენება); და რამეთუ გონებაჲ მაენებელ არს საზრდელისა [(II,10), გვ.89]; შდრ.: წინაწარმეტყუელსა ჩემსა ნუ აენებთ [(II,1), გვ.160].

მაძოვნებელ იყო — ძოვდა: ვითარმცა მგელი მაძოვნებელ იყო [(II,13), გვ.147].

შემასმენელ იყო — შეისმენდა (შემასმენელი — ძვრის-მეტყუელი, დაბნულბედი, დამსმენი; შესმენა — სასმენელ-ქმნა, გავონება, დაბეზღება); და შემასმენელ იყო იგი თავისა თჳსისა სახითა მით ღკომისა მისისაჲსა [(II,2), გვ.202]; შდრ.: რათამცა შეასმინეს იგი [(II,1), გვ.488].

მეშეელი ზმნა + სახელური წვერი

იყო მაცილობელ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიათი ვნებითის ზმნაა.

იყო მაცილობელ — ეცილებოდა (მაცილობელი — მოცილე, მოწინააღმდეგე, მოპაექრე; ცილობა — ურჩება, წინააღმდეგობა); და სწორთა მიმართ თჳსთაცა არა იყო მაცილობელ [(II,6), გვ.11]. შდრ.: იცილებოდეს ივინი ურთიერთას [(II,1), გვ.517].

სახელურ წევრად გამოყენებულია მე...-ელ აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობა

მეტყუელ არიან წარმოების შესაბამისი ორგანულს ვარიანტი საშუალი გეარის ზმნაჲ:

მეტყუელ არიან — მეტყუელებენ (მეტყუელი — მთქმელი, მოლაპარაკე; მეტყუელება — ლაპარაკი, საუბრობა): უფროდღა ნეფსით მეტყუ-

ელ არიან [(II,6), გვ.26]; შდრ.: გულ-მოღვინედ მეტყუელებენ კმასა
თუსსა და აშუენებს ჟამობასა [(II,1), გვ.234].

**სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოღგენილი სასუბიექტო მიმღეობა**

იშვიათად „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომ-
პონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოაკვიდგება. ქვემოთ და-
დასტურებულ მაგალითში ზმნური ნაწილი წინ უსწრებს სახელურს.

აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტული კონსტრუქცია უფ-
რო თანამედროვე ქართულის შედგენილ შემასმენელს ემსგავსება.

ორგანული წარმოების ვარიანტი მოქმედებითი გვარის ზმნაა.

არს მკურნალი — ჰკურნებს (მკურნალი — ექიმი; კურნება — ექიმო-
ბა): და იგი არს მკურნალი ყოველთა [(II,12), გვ.102]; შდრ.: ნაკრტენი
მუცლისა მისისაჲ ჰკურნებს თუალთა დაღოშილთა [(II,1), გვ.206].

**„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც არ
მოეპოვება შესაბამისი ორგანული
წარმოების ვარიანტები**

„არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა მცირე ნაწილს (რომლის
სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა) არ
ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ
ფორმათა უქონლობა განპირობებულია სახელური წევრის სემანტაკით
(რომლის ორგანული ფორმით გაზმნავენა ჭირს).

**სახელურ წევრად გამოყენებულია მო-....-ე აფიქსებიანი
სასუბიექტო მიმღეობა**

მოხარკე იყენეს (მოხარკე — მოძარკე, ხარკის გამღება): რამეთუ
ფრიად მოხარკე იყენის ძმანი მაშინ შრომასა [(II,12), გვ.74].

**სახელურ წევრად გამოყენებულია მ-....-ელ აფიქსებიანი
(გასუბსტანტივებული) სასუბიექტო მიმღეობა**

ვარ მშობელი: მე ვარ მშობელი ქრისტეს ღმრთისაჲ
[(II,13), გვ.129].

ხახელურ წევრად გამოყენებულია მესამე პირის ფორმა, რომელიც მიმღეობის ბადალია

ღირს იყო (ღირსი - კმა, საკმაო, საჭირო, შესაფერისი): არა თუ იგი ღირს-იყო წინასწარმეტყუელებისა მასთვის [(II,5), გვ.104].

ღირს-არიან: საღმრთოებასა ქებისა და ბრწყინვალედ შესხმისა ღირს-არიან მოყუარენი ღმრთისანი [(II,11); გვ.319].

ღირს ხაყოს: გამოხაყითხეთ რ-ლი მას შინა ღირს-ხიყოს [(II,18); გვ.22].

ხახელურ წევრად გამოყენებულია მ-არ აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობა

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმა (რომლის სახელური კომპონენტი მ-არ აფიქსებიანი სასუბიექტო მიმღეობაა) I ან II შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება ფუნქციურად.

მოძკუდარ ხარ (მოძკუდარი - მოძწყდარი, მოსული): უკუეთუ სული-თა მოძკუდარ ხართ [(II,11), გვ.18].

მოძკუდარ იყო: რამეთუ მოძკუდარ იყო კარაული იგი მისი [(II,13), გვ.278].

განმაძღარ არიან (განმაძღარი, გამაძღარი - ავსებული): რამეთუ კრებული იგი მოქალაქეთა მისთანა არს და ვერ განმაძღარ არიან სა-ტანჯველთა მათგან [(II,11), გვ.12].

ბ/ ხახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

-ილ სუფიქსიანი:

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერითი ფორ-მათა დიდი უმრავლესობა I შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება ფუნქ-ციურად.

შეჭურვილ ვარ (შეჭურვილი - მორტყმული; შეჭურვა - შეიარა-ღება, აღჭურვა, მორტყმა): რამეთუ შეჭურვილ ვარ მე საჭურველითა კე-თილთა საქმეთათა [(II,5), გვ.141].

გამოცდილ ვარ (გამოცდილი - რჩეული, ხალასი, მცოდნე; გამოც-დილება - ცდა, განხილვა, განხჯა; გამოცდა - განცდა, გამოკურება, გა-მორჩევა, გამოძიება): ხოლო მე ზოგს - რამე მათგან გამოცდილ ვარ [(II,6), გვ.21]. რომელი ვიცი და რომელსა გამოცდილ ვარ, მოგცემდე

თქვენ [(II,6), გვ.18].

მიდრეკილ ვართ (მიდრეკილი, გადახრილი, მორიდებული; მიდრეკილობა — მიხრა; მიდრეკა — მიქცევა, განშორება, განდრეკა): არღარა მიდრეკილ ვართ მარცხლ, გინა მარჯულ და არცა მივდრეკებით, თუ ღმერთსა უნდეს [(II,12), გვ.178]; არაოდეს მიდრეკილ ვართ გზისა მისგან წრფელისა [(II,13), გვ.50].

ქმნილ ვართ (ქმნილი, ქმნული — საქმე, შექმნილი): ორმოცონივემცა გვრგვინოსან ქმნილ ვართ [(II,2), გვ.176]; არაოდეს ურჩ ქმნილ ვარ ბრძანებასა შენსა [(II,11), გვ.284].

მიდგომილ ხარ (მიდგომილი — მუცელ-ქმნული): აჰა ესერა მიდგომილ ხარ შენ და შეე ძმ და უწოდი სახელი მისი ისმაელ [(II,10), გვ.106].

შედგომილ ხარ (შედგომა — მიდევნება): და უკუეთუ ნაკლულეეანებისა შენისათჳს შედგომილ ხარ ქრისტეანეთა [(II,11), გვ.65].

შევრდომილ ხარ (შევრდომა, შერდომა — შეგდება, დაკარდნა, ჩაკარდნა): ხოლო დაღათუ მრავალ გზის შევრდომილ ხარ, ნუ უტეეებ მას [(II,5), გვ.35].

ქმნილ ხარ: ხოლო შენ მსწრაფელ სულმოკლე ქმნილ ხარ [(II,11), გვ.231].

ყოფილ არს: და მას ადგილსა ყოფილ არს ცინძ [(II,10), გვ.336]; ოდეს ყოფილ არს აქამომდე, თუმცა მამათა და დედათა ერთადეჴამა პური [(II,11), გვ.17].

შედგომილ არს: და კინინდა ყოველი სოფელი შედგომილ არს მისდა [(II,13), გვ.31].

განდგომილ არს (განდგომილი — განყენებული, აჯანყებული, გატლილ-გაშორებული): ცოლი შენი განდგომილ არს შენგან [(II,11), გვ.14].

ყოფილ არიან: ვითარმედყოფილ არიან წინამწარმეტყუელნი პირველ მოსლუადმდე ძისა ღმერთისა ქუეყანად და მერმე მოციქულნი ათორმეტნი [(II,10), გვ.328].

დარჩომილ არიან (დარჩომა — დატოვება): რომელთა ნაწილნი ოდენ დარჩომილ არიან ქალაქსა შინა [(II,2), გვ.102].

შთამუსრვილ არიან (შთამუსრვა — ჩამსხვრევა): რამეთუ ყბანი და ზოგნი კბილნი შთამუსრვილ არიან [(II,11), გვ.18].

წარდევნილ არიან (წარდევნა — დევნის-ყოფა): პირველსავე გამოჩინებასა სიხენეშისა მათისასა წარდევნილ არიან [(II,13), გვ.51].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „არს“ მეშველზმნიანი აღწერილი ფორმები II შედეგებითის ნაკეთებს უტოლდება ფუნქციურად.

ყოფილ იყო: იქმნა დედა ჩნულის და სძალ არასადა ყოფილ იყო [(II,7), გვ.204]; მშვიდი და მღაბალი მოწაფე ყოფილ იყო წმინდისა მამისა ზენონის სკიტელისა [(II,12), გვ.256]; სახელით ათანასე, მოწაფე ყოფილ იყო ზენონ სკიტელისა [(II,14), გვ.383]; რამეთუ აჯსენებდეს იგინი საღმრთოთა შინა სახელთა აღწერილთა აკაკის ვისმე, რომელი ყოფილ იყო კონსტანტინეპოლისს მთავარეპისკოპოს [(II,6), გვ.89].

დაშთომილ იყო (დაშთომილი – დატყეებული, დარჩენილი): და უკუეთუმცა იოსებ დაშთომილ იყო საპყრობილესა შინა... [(II,10), გვ.90]; უკუეთუ სადაღა დაშთომილ იყო მისა კმაჲ მეტყუელებად [(II,13), გვ.101].

შობილ იყო (შობილი – ნაშობი): რომელ დედაცა მისი შობილ იყო მისივე მთისა მთავართაგანისა [(II,11), გვ.426].

გარდაჭრილ იყო (გარდაჭრა – გარდავარდნა): და ვითარცა მივიდეს თავსა მას კლდისასა, სადა გარდაჭრილ იყო, ტოტითა უჩუენებდა [(II,11), გვ.221].

დარჩომილ იყო: უკუეთუმცა არა გული მისი დარჩომილ იყო სოლომს [(II,5), გვ.196].

დადგომილ იყო (დადგომილი – დადგმული, გაცუდებული): რომელი შემდგომად ტიმოთისა დადგომილ იყო [(II,4), გვ.190].

მინდობილ იყო (მინდობილი – უზრუნველი, დაიმედებული): რამეთუ სასოებით მინდობილ იყო იგი ჩემდა [(II,11), გვ.232].

აღზრდილ იყო (აღზრდილი – განზრდილი): და ქრისტეანებრ აღზრდილ იყო ესეცა [(II,6), გვ.10].

მოსილ იყო (მოსილი – ჩაცმული): რომელი-იგი პირველითგან სახითა მით მოღუაწეთაჲთა მოსილ იყო [(II,13), გვ.211].

შერაცხილ იყო (შერაცხილი – დიდებული, მთავარი, მიჩნეული): რომელიცა შერაცხილ იყო პირველთა თანა მოწაფეთა მისთა [(II,11), გვ.286].

ქმნილ იყო: რომელი ღითურთ თვისთ წარმოვიდა ქუეყანით მისით კაბადუკიით იერუსალემდ, რამეთუ პატრიარქ ქმნილ იყო [(II,13), გვ.13].

პყრობილ იყო (პყრობილი – დაჭერილი, შეპყრობილი, პატიმარი): ექუს წელ პყრობილ იყო [(II,11), გვ.25].

აღზრდილ იყო (აღზრდილი – განზრდილი): აღზრდილ იყო კელით. კეთილად მსახურისა დედოფლისა [(II,11), გვ.249].

დვომილ იყო: ხოლო ერისა ხიმრავლე კულად განვიდა ხილკად აღგილისა მის, სადა დვომილ იყო არმაზ კერპი [(II,13), გვ.62].

წურთილ იყო (წურთა – გუემა, სიტყუა, ფიქრი, აზრი, სწავლა,

ზრახვა, სწრაფა): რამეთუ მრავალთა ენათა წურთილ იყო [(II, 11), გვ.264].

პოვნილ იყო (პოვნა, პოვნება — ცო-ენა, აღმოჩენა, ნახვა): ვინამთგან პოვნილ იყო წმიდაჲ აგი მცირე ეკლესიაჲ [(II, 11), გვ.252].

გარდადგენილ იყო (გარდადგინება — შეცვლა, გადაყენება): გარდადგენილ იყო კელმწიფებისაგან თვისისა [(II, 13), გვ.243].

თხოვილ იყო (თხოვილი — განთხოვილი): რომელი იგი თხოვილ იყო მასა [(II, 7), გვ.7].

შელტოლვილ იყენეს (შელტოლა, შევლტოლა — მეოტ ქმნა): რამეთუ შელტოლვილ იყენეს იგინი შიშისა მისთვის სპარსთაჲსა [(II, 13), გვ.259].

დაერდომილ იყენეს (დაერდომილი — მორეწე, უპოვარ, ჭირულა, გლახაკი): რომელნი მუკლ-დადგმით დაერდომილ იყენეს [(II, 7), გვ.102].

გვაქეს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ზმნური წევრი წინ უსწრებს სახელურს.

იყენეს შემოსილ (მოსილი-ჩაცმული): ხოლო იყენეს შემოსილ სამოსლითა აგარიანთათა [(II, 13), გვ.251].

იყო მიდგომილ (მიდგომილი — მუცელ-ქმნული): და იყო მიდგომილ, რამეთუ იყენეს იგინი სახლისაგან და ტომისა დაუიოისა [(II, 7), გვ.7].

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა ზმნური კომპონენტები კავშირებითის (ვიყენეთ შენდობილ) ან ბრძანებითის (შერაცხილ იყავნ, განყოფილ იყავნ) ნაკეთებია (ამ შემთხვევაში აღწერითი წარმოება ფუნქციურად არ უტოლდება შედეგობითის ნაკეთს).

ვიყენეთ შენდობილ — შეგეინდონ (შენდობა — მიტეება): და ამისთვის უფროჲს ვიყენეთ შენდობილ [(II, 10), გვ.68].

შერაცხილ იყავნ (შერაცხილი — დიდებული, მთავარი, მიჩნეული; შერაცხა, შერაცხვა, შერაცხება — ჩათვლა, მიჩნევა): აწ შერაცხილ იყავნ უცხოთესლი ესე, ვითარცა ერთი მათგანი [(II, 10), გვ.246]. შდრ.: შერაცხა ათერთმეტთა მათ მოციქულთა მეთორმეტედ [(II, 1), გვ.484].

განყოფილ იყავნ (განყოფილი — აკეპილი, აქნილი, გაყოფილი; განყოფა — განეთომა, განახევრება): არამედ განყოფილ იყავნ შენდა ჟამი იგი ღმრთისაჲ ძილად და ლოცვად [(II, 2), გვ.44]; შდრ.: თუ მეუფებაჲ თაჲსა თვისსა ზედა განიყოს [(II, 1), გვ.74].

-ულ სუფიქსიანი:

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა უმეტესობა ფუნქციურად I შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება.

სახელური წვერი + მეშველი ზმნა

მოუძღვრებულ ვარ (მოუძღვრებული – ძღვეული, დასუსტებული, მოკლებული; მოუძღვრება – დასუსტება, მოკლება, დაუძღვრება): და აჰა ესერა მოუძღვრებულ ვარ მე [(II, 11), გვ. 169].

მოწვენულ ვარ (მოწვენილი – თავსდატეხილი, მოსული, მოახლებული; მოწვენა – შემთხუევა, დაჯდომა, მოსლვა): და აწ მოწვენულ ვარ მე და ეღვა მე წყალსა ამას თანა [(II, 8), გვ. 35].

განმზადებულ ვარ (განმზადებული – მზა; განმზადება – მზად ყოფნა, მორთვა, მოწყობა): და მეცა დიდსა ღუაწლსა განმზადებულ ვარ [(II, 11), გვ. 13]. განმზადებულ ვარ შესაჭმელად თქუენდა [(II, 6), გვ. 35].

დაკრეებულ ვარ (დაკრეებული – გაკვირებული, გაოცებული, დასულეებული; კრეება – დაკრეება, გაოცება): დაკრეებულ ვარ ხატსა [(II, 7), გვ. 28].

განცვრებულ ვარ (განცვრებული – განლიგებული, სულელი, გაოცებული, გაშტერებული; განცვრება, განცვრება – ოცნება, განკრეება): არამედ ყოველითურთ განცვრებულ ვარ და არაჲ უწყი [(II, 12), გვ. 104].

მოსრულ ვარ (მოსელა, მოსლვა – მომავალი): და აწ ესერა მოსრულ ვარ წინაშე სიწმიდისა შენისა [(II, 13), გვ. 137]; მე ცოდვათა ჩემთათჳს მოსულ ვარ ამას წმიდასა ადგილსა და შეუძლებელ არს ჩემი მეფეთა წინაშე წარსლვაჲ [(II, 12), გვ. 46].

მოხუცებულ ვართ (მოხუცებული – დაბერებული, ხუცესი, უხუცესი): მე და ღელაჲ შენი მოხუცებულ ვართ [(II, 13), გვ. 112].

წოდებულ ვართ (წოდება – რქუმა, ჩინება): და ვითარცა სოფელსა ამას წმიდისა მოძღვრებისა შენისა მოწაფედ წოდებულ ვართ, ეგრეთვე ზიარ – მყვენ მერმესა მას უკანაჲსკენელსა დღესა დიდებით მოსლვასა მეუფისასა [(II, 11), გვ. 347].

დაყენებულ ვართ (დაყენებული – შემდგარი: დაყენება-შეჰყრობა, განყენება, დამორჩილება, შეჩერება, შეფერხება, დაყოვნება, დაჭერა, დადგომა): დაყენებულ ვართ ჳორცის ჳამისაგან [(II, 11), გვ. 215].

კდემულ ვართ (კდემული – შერცხვენილი, მორიდებული; კდემულე-ბა-სირცხვილი, რიდი): ესე ყვეს უგუნურთა და უცებთა და ამისთჳს არა გურცხუენის და კდემულ ვართ [(II, 5), გვ. 43].

წარმართებულ ხარ (წარმართება – მიმართვა, გამართვა, სწორ გზა-ზე დადგომა): რომელ მადლითა ღმრთისაჲთა კეთილად წარმართებულ

ხარ მცნებათა შინა ღმრთისათა და არა მნებაჲს [(II, 12), გვ. 51].

შთაწყენულ ხარ (შთაწყენა — შთასლვა): დაღათუ ქუესკენელთა ჯოჯოხეთისათა შთაწყენულ ხარ ცოდვითა, იგი შემძლებელ არს შენდა მიეწერ აღმოყვანებად [(II, 5), გვ. 6].

შეურეებულ ხარ (შეურეება — შეიწრება, მოშრომა, შეწუნება): რაც შეურეებულ ხარ შემდგომისა მის ჟამისათჳს [(II, 2), გვ. 144].

ქმნულ ხარ: და ცუდითა რაიმე მიზეზითა საფრკვე ქმნულ ხარ ღმრთისა კელმწიფისადა [(II, 11), გვ. 296].

ზიარებულ ხართ (ზიარებული — შეზიარებული, მონაწილე; ზიარება — მოზიარება, შეზიარება): რამეთუ სიბრძნესა ღმრთისასა ზიარებულ ხართ [(II, 11), გვ. 206].

მოწვენულ არს (მოწვენული — თავსდატეხილი, მოსული): ჟამი აღსასრულისა ჩემისაჲ მოწვენულ არს [(II, 13), გვ. 103].

მოსწაეებულ არს (მოსწაეება — წამის-ყოფა, მოცემა, ნიშნის მოცემა, სწავლა, ჩვენება, დარბეება): მოსწაეებულ არს ღმრთი მართლმსაჯულად ჭურთა მათ ზედა წყალობისათა [(II, 11), გვ. 174].

ქმნულ არს (ქმნული — საქმე, შექმნილი): არაჲინ გვრგვინოსან ქმნულ არს უშრომელად [(II, 2), გვ. 149].

ქსენებულ არს (ქსენება — მოხსენიება, მოგონება, ხსონა): გინა თეუზისაჲ ყოლადვე არა ქსენებულ არს მონასტერსა შინა თჳნიერ ზეთისა [(II, 12), გვ. 79].

შესრულ არს (შესლვა — აღსლვა, აღვდომა, შემოსლვა): არცა ოდეს შესრულ არს გესლი სიბოროტისა მათისაჲ გულს ჩუენსა [(II, 13), გვ. 36].

შთამოკიდებულ არს: ხოლო ჰირველ ქსენებულიესე პატროსანი სუეტი ზე ჰაერთა შინა შთამოკიდებულ არს უხალავად [(II, 13), გვ. 90].

დაკლებულ არს (დაკლებული — მოკლებული, დაჩაგრული, ჩამორჩენილი): ვითარ დაკლებ ჯ არს ყოელისაგანვე საჭიროჲსა ხაზრდელისა [(II, 13), გვ. 178].

ხუედრებულ არს (ხუედრება — რგება, შეყრა, შემთხვევა): მ საყუარელო შეილო გიორგი, რამეთუ წილ კეთილ ხუედრებულ არს შენდა [(II, 11), გვ. 342].

წარტყუნულ არს (წარტყუნება — დატაცება, ტყვედ წაყვანა): წარტყუნულ არს იგი საძულელისა მისგან ნებისა [(II, 11), გვ. 205].

მითუალულ არს (მითუალული — მიხალევი, ხათნი): ყოველივე ძალისაებრ ქმნული მითუალულ არს ღმრთისა მიერ [(II, 12), გვ. 105].

მონიჭებულ არს (მონიჭებული — ბოძებული): ხოლო ზუენდა ჭეშმარიტებაჲ იესუ ქრისტეს მიერ მონიჭებულ არს [(II, 7), გვ. 11].

ბრძანებულ არს (ბრძანებული — ნაბრძანები): რამეთუ მისდა ბრძანებულ არს შენთვის, რააცა გმართებდეს [(II, 14), გვ. 349].

მოსუცებულ არს (მოსუცებული — დაბერებულ): მამაა ჩუენი მოსუცებულ არს და ქუეყანასა ზედა არა არს [(II, 16), გვ. 122].

ქადაგებულ არაან (ქადაგება — მიმოდადება, მოხმობა, უწყება, დალაღება, საყვირის დაცემა, მაწუქეა): არამედ მიმაველთაცა კეთილთა ნიჭნი ქადაგებულ არიან [(II, 2), გვ. 144].

წოდებულ არიან (წოდება — რქუმა, წინება, მოწოდება, დამახება): რამეთუ ეშმაკითა არა ვითარ ეშმაკ წოდებულ არიან [(II, 6), გვ. 21].

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებში აღწერილი ფორმები ფუნქციურად II შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება.

ქმნულ იყო: და მონაზონ ქმნულ იყო იგი სიყრმით მისითგან [(II, 7), გვ. 69]; არამცა მეცნიერ ქმნულ იყო მსახურთა მათ ფარაოხსთა [(II, 2), გვ. 81]; ნაკშირი იგი ნაკურცხალ ქმნულ იყო [(II, 6), გვ. 188]; რომელი ღირს ქმნულ იყო მღღელთ-მობღურებასა [(II, 4), გვ. 193].

განკრძალულ იყო (განკრძალული — ნიადაგმყოფი, განმზადებული, ფრთხილად დაცული): თარგმანებასა წიგნთასა განკრძალულ იყო და მოღუაწუებით ცხოვნდებოდა [(II, 14), გვ. 334].

აღსრულ იყო (აღსრულება — ამაღლება, აღჭლომა): და მახული არა აღსრულ იყო თავსა მასსა [(II, 7), გვ. 55].

აღსრულებულ იყო (აღსრულებული — მოკუდომა, სიკუდილი, დასრულება, გარდაცვალება, მოსპობა): მან ვითარ არარაამოკუგო, მიეახლა მას, შეახო კელი დაპოვა იგი, რამეთუ აღსრულებულ იყო [(II, 4), გვ. 156].

განმზადებულ იყო (განმზადებული — მზა, მოსალოდნელი, განკრძალული): რომელ განმზადებულ იყო მათთვის საუკუნითგან [(II, 10), გვ. 319].

მისრულ იყო (მისრული — მისული): რომელი ჰოციქულად მისრულ იყო ზეყისა ბასილის თანა [(II, 13), გვ. 49].

განტყეებულ იყო (განტყეება — აღმოტყეება, დატყეება, ტყეება): რამეთუ შაშინ განტყეებულ იყო იგი ტყუეობისაგან [(II, 6), გვ. 96].

გარდაქცეულ იყო (გარდაქცეული — შებრუნებული, ცვალებადი): დაღათუ ურწმუნოთაგან გარდაქცეულ იყო მართლსარწმუნოებასა წინააღღგომად [(II, 6), გვ. 91].

განრისხებულ იყო (განრისხება — გულმოწყე/გულმწყრალ ქმნა): მეფე ანასტასი უფრომსად განრისხებულ იყო გულისწყრომით ფლაბიანსს [(II, 6), გვ. 90].

უნყებულ იყო (უნყებული — შეტყობინებული, ცნობილი): ხოლო

მათდაპირველვე უწვებულ იყო სარწმუნოებაჲ ქრისტესი [(II, 13), გვ.76].

კრძალულ იყო (კრძალული – უშიში): რამეთუ კრძალულ იყო ქუეყანაჲ იგი შიშისაგან სარკინოზთაჲსა [(II, 11), გვ.58].

მობერებულ იყო: ხოლო ნეტარი სოფია, დედა მისი, მობერებულ იყო დღეთა მრავალთა [(II, 4), გვ.156].

აღმოსრულ იყო (აღმოსრული – აღმოცენებული, ამოხული): ოცდაჩეთურამეტესა წელსაღა ოდენ აღმოსრულ იყო ჰასაკისა მისხასა [(II, 4), გვ.154].

წარსრულ იყო (წარსრული – წასული): მამაჲ ჩუენი ლუკა სურტანსა წინაშე საურავად წარსრულ იყო მონასტრისა [(II, 140), გვ.347].

დასოვლებულ იყო (დასოვლება – დასველება): რომელ დასოვლებულ იყო, სიტყოსა შინა ღუმელისასა, რამათმცა განაპრო სამოხელი იგი თვისი [(II, 4), გვ.143].

დახუეულ იყო (დახუევა – შეხუევა, დაცემა, შემთხვევა): რამეთუ ხაბელი იგი მისი დახუეულ იყო ლოდსა [(II, 6), გვ.35].

დამკვდრებულ იყო (დამკვდრებული – მყოფი, მსხემი, დასახლებული, მოსახლე, მკვდრი, მჯდომარე): რამეთუ იგი დამკვდრებულ იყო მუხასა მას თანა მამბრძსსა ოლმორს, ძმისა ესქოლისა და ძმისა აენანისა [(II, 16), გვ.100].

ცთუნებულ იყო (ცთუნება – შეცდენა, მოტყუება, შეცოდება, შეშლა ჭკუაზე, აღრწმუნება, დაბრკოლება, მოხიბლება): რამეთუ ქრისტემან შეიწყალა ნათესაჲი კაცთაჲ, რომელი ცთუნებულ იყო ეშმაკისაგან [(II, 4), გვ.9].

ოტებულ იყო (ოტებული – გაქცეული, თავდაღწეული, ლტოლვილი): რომელი პირველ ამათ მიერ ოტებულ იყო მოსრჯასა მას თანა მათართასა [(II, 14), გვ.438].

აღმართებულ იყო (აღმართება, ამართება – აღდგინება, აღდგმა, ამართება, აღზღომა, ამაღლება): წარმართთა მიერ გოდოლი აღმართებულ იყო [(II, 13), გვ.91].

შეწირულ იყო (შეწირვა – მირთუმა, მოგურა, შერთუმა, აღროუმა, შეწყენარება, მსხუერპლება, ზორება): და საშობოტკანე დედისაჲთა შეწირულ იყო ღმრთისა დედისაგან თვისისა [(II, 11), გვ.249].

მოვლინებულ იყო (მოვლინებული – მოვზავნილი, მოციქული): რამეთუ მხედრობაჲ ზეცისა უკორცოთაჲ მოვლინებულ იყო [(II, 13), გვ.104].

მოუძღურებულ იყო (მოუძღურებული – ძღუელი, დახუსტებული, მოკლებული): და მოუძღურებულ იყო ყოველითურთ მკცოეანებასა ყ-

თილსა შინა [(II,13), გვ.102].

ღამონაფებულ იყო (ღამონაფებული – მოწაფე): რომელი-იგი პირ-
ველ სარწმუნოებად მოსლკადმდე დედოფლისა დამონაფებულ იყო მის-
და [(II,13), გვ.24].

ენებულ იყო (ენებული, ჩაგრული, სნეული): ესე ენებულ იყო სუ-
ლისაგან ბოროტისა [(II,13), გვ.65].

განთქმულ იყო (განთქმული – სახელგანთქმული, სახელოვანი,
ქებული): და განთქმულ იყო სახელი მისი [(II,11), გვ.165].

ღამალულ იყო (ღამალული – დაფარული, საიდუმლო): რომელ
ღამალულ იყო ქუაბსა შინა [(II,11), გვ.197].

ღამორჩილებულ იყო (ღამორჩილებული – მორჩილი, დამოკი-
დებული): არამედ ძამა-დედათაცა ღამორჩილებულ იყო [(II,6), გვ.10].

ღაშენებულ იყო (ღაშენებული – აშენებული, დასახლებული):
რომელსა ზედა ქალაქი მათი დაშენებულ იყო [(II,11), გვ.324].

ღაწინდებულ იყო (ღაწინდებული – განთხოვილი, დანიშნული):
რომელი ღაწინდებულ იყო ბასილიამსა ქმრად [(II,4), გვ.82].

მო-რამ-ქცეულ იყო (მოქცეული – მობრწყინებული, გაღმოსუ-
ლი): ხოლო მო-რამ-ქცეულ იყო მეფე სპარსეთით ეგვიპტეს [(II,13),
გვ.249].

გამო-თუმცა – ცხადებულ იყო (გამოცხადება – განცხადება, ჩუ-
ენება, გამოჩინება, გრძნობა, განმარტება, გაშიშვლება, გაცნობა): გა-
მო-თუმცა-ცხადებულ იყო შენდა ჟამი ესე ჯსნისაჲ [(II,7), გვ.149].

განთესულ იყვნეს (განთესული – მიმოგანბნული, გაფანტული,
კანბნეული): და განთესულ იყვნეს ყოველთა მიმართ ქადაგებანი წმიდა-
თა მამათანი [(II,13), გვ.267].

მოსრულ იყვნეს (მოსრული, მოსლკა – მოსკლა, მომავალი): რო-
მელნი მოსრულ იყვნეს ჰრომით დიდნი-მთავართაგანნი [(II,14), გვ.380].

ჩუეულ იყვნეს: რომელნი-იგი ზედას-ზედა ჩუეულ იყვნეს მისლკად.
მისა [(II,6), გვ.9].

შეძრწუნებულ იყვნეს (შეძრწუნება – შემფოთება, შერყევა, შეძრ-
ვა): რამეთუ თქუმისა მისთვის შეძრწუნებულ იყვნეს [(II,13), გვ.222].

ქმნულ იყვნეს: რამათა ნანდვლვე რომელნი ნებით თვისით პირუტყუ
ქმნულ იყვნეს კაცნი [(II,7), გვ.7].

დაგურგვნებულ იყვნეს: და ათორმეტნი ანგელოზნი დაგურგვნებულ
იყვნეს გარემოჲს მისა [(II,11), გვ.155].

: დაბნელებულ იყვნეს (დაბნელებული – დაესებული, უსინათლო,
ბნელი): რომელნი დაბნელებულ იყვნეს საცთურითა მით კერპომსახუ-

რებისათა [(II,13), გვ.21].

წარმოცვენებულ იყენეს (წამოცვენა – გადმოყრა, აღმოცვენა): ღარომელსამე წყლულებათა სიმრავლითა თუაღნი წამოცვენებულ იყენეს [(II,7), გვ.268].

მოოკრებულ იყენეს (მოოკრებული – აოხრებული, დარღვეული): რომელნი მოოკრებულ იყენეს აგარიანთა მიერ [(II,11), გვ.165].

დამძიმებულ იყენენ (დამძიმებული – დატვირთული, ვაძინებულ-ლი): უფროაღდა რომელნი დამძიმებულ იყენენ არაწმიდათა მიერ [(II,13), გვ.225].

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა ზმნური კომპონენტები ბრძანებითის (დაჯერებულ იყავენ) ან კავშირებითის (განცხადებულ იყოს, წარმართებულ იყოს, დამოკიდებულ იყოს, გარდარეულ იყოს) ნაკეთებია (ამ შემთხვევაში აღწერითი წარმოება არ გამოხატავს შედეგობითის ნაკეთთა შინაარსს).

დაჯერებულ იყავენ (დაჯერებული – დამტკიცებული): დაჯერებულ იყავენ შენი მშუღობაა [(II,6) გვ.72].

განცხადებულ იყოს (განცხადებული – ცხადი, აშკარა, გამოჩინებული): ამით განცხადებულ იყოს სულგრძელებაა შენი [(II,8), გვ.185].

წარმართებულ იყოს (წარმართება – განმარჯუება, მიმართვა): ბრძენ ეწოდების და კუალად, რომელი წარმართებულ იყოს სიბრძნესა შინა [(II,2), გვ.136].

დამოკიდებულ იყოს (დამოკიდება-მოკიდება, ჩამოკიდება, აკიდება): რომელი დამოკიდებულ იყოს ძელსა [(II,11), გვ.128].

გარდარეულ იყოს (გარდარეული – უმეტესი, მომეტებული): ხოლო რომელი სიმდიდრითა გარდარეულ იყოს და ძლიერებასა ზედა ზუაობდეს [(II,2), გვ.85].

სახელურ წევრად გამოყენებულა სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილ-ულ სუფიქსიანი (ნამყო დროის) საობიექტო მიმღეობა

ამ შემთხვევაში აღწერითი კონსტრუქცია (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ) თანამედროვე ქართულის შედგენილ შემასმენელს მოგვაგონებს. ღიწებული არს წარმოება სუბიექტის მსაზღვრელისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს.

ღიწებული არს (ღირწი – უწესო, არაწმიდა, ავსორცი): თეუზიცა ღიწებული არს ნახსა ამას შინა და მისგან არს ესე მყრალობა [(II,6), გვ.39].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი-ულ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობა

განწესებულად იყო კონსტრუქცია ვითარების გარემოებისა და შემასმენლის შეხამებაა.

განწესებულად იყო (განწესებული-დაწესებული, განკარგული, განჩინებული): და ესრეთ ყოველივე საქმე განწესებულად იყო [(II, 12), გვ.85].

მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ქვემოთ დაღასტურებული აღწერითი ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია სუბიექტი მსაზღვრელითურთ (აღსანიშნავია, რომ „იყოს მიდევნებულ“ აღწერითი ფორმის ზმნური წევრი კავშირებითის ნაკეთია. ამდენად, პერიფრასტული წარმოება ფუნქციურად არ უტოლდება შედგობითის ფორმას).

იყოს მიდევნებულ (მიდევნება – გაყოლა, შედგომა): რაათა იყოს დაბადებულთაგანი ყოველივე მიდევნებულ ერთი ერთისა [(II, 10), გვ.71].

სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი -ულ სუფიქსიანი (ნამყო დროის) საობიექტო მიმღეობა

აღსანიშნავია, რომ სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წევრი უფრო ხშირად დასტურდება ინვერსიული წყობის (მეშველი ზმნა + სახელური წევრი) შემთხვევებში.

არს დანერგული (დანერგული – დარგული, ნერგი): ესე ხე არს. და-ნერგული [(II, 11), გვ.86].

არს თქმული (თქემა – სიტყვის თქმა, სიტყუა): და უკუეთუ არს თქმული ესე ჩუენი განზრახვათა მისთა წულილადთა [(II, 10), გვ.68].

იყო დატეკებული (დატეკებული – დაშთომილი, დატოვებული, გამეკებული): რააცა იყო მშობელთა მისთა დატეკებული [(II, 13), გვ.113].

ნა- პრეფიქსიანი:

პირდაპირი წყობის (სახელური წევრი + მეშველი ზმნა) შემთხვევაში სახელური წევრი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება.

ნაშობ იყენენ (ნაშობი – შობილი, შვილი): რაათა ახლისა მჯულისა ნაშობ იყენენ წმიდისა მის ქუეყანისა [(II, 10), გვ.204].

ინვერსიული წყობის (მეშველი ზმნა + სახელური წევრი) შემთხვევაში სახელური კომპონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება.

იყოს ნაშობი: რომელი იყოს ნაშობი უცხო თესლისაჲ, რომელ არა არს ნათესაისაგან შენისა [(II, 16), გვ. 109].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სა-პრეფიქსიანი (მყოფადი დროის) საობიექტო მიმღეობა

წარსავალ იყო აღწერით ფორმას (შედგენილ შემასმენელს) ორგანული წარმოების ვარიანტი არ ეძებნება (აღსანიშნავია, რომ წარსავალ იყო პერიფრასტული ფორმით წარმოჩენილსა აუცილებლობის კილო).

წარსავალ იყო („უნდა წასულიყო“): და წარსავალითა ქურჭლითა განკდეს ცხოვრებისაგან, რომელ არა წარსავალ იყო [(II, 7), გვ. 153].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სა-არ აფიქსებიანი (მყოფადი დროის) საობიექტო მიმღეობა

ორგანული წარმოების ვარიანტები არც ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმებს მოეპოვება (აღსანიშნავია, რომ საქმარ არს, საქმარ იყო პერიფრასტული ფორმებითაც გამოხატულია აუცილებლობის კილო).

საქმარ არს (საქმარი — მუეგი, საკსარი, საჭირო, მოსახმარისა): ესე ჩემდა არად საქმარ არს აწ [(II, 13), გვ. 64].

საქმარ იყო: და საქმარ იყო მუნ ქარტად [(II, 7), გვ. 230].

საქმარ იყო (საქმარი — საქმე, ინსტრუმენტი, მანქანა, სახსარი, გამოსახსნელი): არამედ უფრომსლა საქმარ მათა იყო ლოცვაჲ და მარხვაჲ [(II, 7), გვ. 272].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სა-ურ აფიქსებიანი (მყოფადი დროის) საობიექტო მიმღეობა

საცნაურ არს (საცნაური — ცხადი, ცნობილი, შესაცნობი): და უსაკუთრესად აღმზრდელი ამისი საცნაურ არს ყოველთათვის [(II, 13), გვ. 173].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სა-ო აფიქსებიანი (მყოფადი დროის) საობიექტო მიმღეობა

განსაკურვო არს პერიფრასტული წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტი მოქმედებითი გვარის ფორმაჲ (განგაკურვებთ).

განსაკურვო არს — განგაკურვებთ (განსაკურვებელი — განსაკვიფრებელი, ხაოცარი): მოთხრობაჲ ჩემი არს განსაკურვო [(II, 15), გვ. 40].

სარწმუნო იყოს აღწერით ფორმას (შედგენილ შემასმენელს) შეესაბამება ასევე მოქმედებითი გეარის ზმნა (ირწმუნონ).

სარწმუნო იყოს — ირწმუნონ (სარწმუნო — სანდო, ღირსეული, პატიოსანი): უსწრო მოკითხვამან მან, რაათა სარწმუნო იყოს საქმც იგი [(II,7), გვ.42].

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სა-----ელ აფიქსებიანი (მყოფადი დროის) საობიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა (შედგენილ შემასმენელთა) ერთ ნაწილს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა გამოწვეულია სახელური წვერის (ამ შემთხვევაში მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობის) სემანტიკით.

მისათუალველ არს (მისათუალველი — მისაღები, შესაწყნარებელი): ჩემდა ღიდად მისათუალველ არს, უკუეთუ იცნათ ღმრთის მსახურება [(II,13), გვ.26].

საგონებელ არს (საგონებელი — საფიქრებელი, მისაჩნვეი): უფალო, სიკუდილდ კერძო უფრო საგონებელ არს ვიდრე სიცოცხლით [(II,11), გვ.21]. გარნა ესრეთვე კეთილთა ძირთაგან საგონებელ არს კეთილისა ამის რტოასა აღმორჩება [(II,13), გვ.172].

საგონებელ იყო: საგონებელ იყო ძელთა სიმრავლისა წართრევა მას ზედა [(II,13), გვ.185]; ამისთვსცა რომელ საგონებელ იყო ჭურჭლად ეშმაკისა [(II,7), გვ.35].

საგონებელ იყენენ: არა ნაცილ და ზღაპარ საგონებელ იყენენ წმიდათა სახარებათა თსრობანი [(II,7), გვ.156].

„არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს (რომლის სახელური კომპონენტი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობაა) ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, რომლებიც მეტ-ნაკლებად გამოხატავენ პერიფრასტულ ფორმათა შინაარსს. მათი საწარმოებელი ფუძე მარტივია (ანალიზურ ფორმათა სახელური კომპონენტისაგან განსხვავებით).

საენებელ არს — აენებ (საენებელი — საფრთხე; ვნება — შეზუდობა ჭირისა): ვითარ-იგი ხაენებელ არს სულისა ცუდის მეტყუელებად და განცხრობად [(II,5), გვ.129]; შდრ.: ნუ რას ვის ავნებ [(II,1), გვ.160].

საშინელ არს — გუაშინებ (საშინელი — საშიშარი, შიშის მომკერელი; შინება — შეშინება, განკრთობა): რამეთუ საშინელ არს ჟამი იგი

[(II,13), გვ.93]; შდრ.: გაშინებ რასმე თქუენ წიგნებითა ამით [(II,1), გვ.505].

საეჭუელ არს — გუაეჭუებს (საეჭუელი — არასარწმუნო, საგონებელი; ეჭუა — ეჭვიანობა, ფიქრი): ვინამ საეჭუელ არს ღმერთშემოსილისა ამის მამაკაცისათუ სარინოთა [(II,13), გვ.173]; შდრ.: არა ეჭუელ შენ შიშსა მას სიკუდილისასა [(II,1), გვ.152].

საკრველ არს — გუაკრვებს (საკრველი — განკრება; კრება — დაკრება, გაკვირება, გაოცება): ჭეშმარიტად საკრველ არს ღმერთი შორის წმიდათა მისთა [(II,13), გვ.188]; და არა ხოლო სიკეთე წმიდისამა ამის საკრველ არს [(II,7), გვ.25]; შდრ.: უკრდა ხიტყუამ იგი [(II,1), გვ.206].

დასაკრველ არს — დაგუაკრვებს (დასაკრველი — გასაოცარი, გასაკვირალი): დასაკრველ არს სულისა მისისამა იგი ხათნოებამ [(II,7), გვ.20].

შესაწყნარებელ იყო — შევიწყნარებდით (შეწყნარება — მიღება, შეწირვა, შეწყალება, დაცვა): თუ ვითარ იქმნების დამკვდრება ცხორებისა საუკუნოსა, ესეცა შესაწყნარებულე იყო [(II,2), გვ.796]; შდრ.: შევიწყნარნა თქუენ ერად საზეპუროდ [(II,1), გვ.7498].

საზარელ იყო — გუზარაჲდა (საზარელი — საძაგელი, საშინელი): რამეთუ საზარელ იყო ბრწყინვალეებისა მისგან [(II,13), გვ.35].

საეჭუელ იყო — გუაეჭუებდა: ვინამე საეჭუელ იყო წარსლვამ მათი [(II,12), გვ.23].

განსაკრველ იყო — გუაკრვებდა: რომელი გოველთა მიერ განსაკრველ იყო [(II,13), გვ.24].

საუნებელ იყოს — ავნოს: რომელ სულისა ფრიადარა საუნებელ იყოს [(II,13), გვ.311].

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა ორგანული წარმოების კარიანტები ი-პრეფიქსიანი ზმნებია (სინთეზურ ფორმათა ხაწარმოებელი ფუძე ამ შემთხვევაშიც მარტივია, შდრ.: სახილველ იყო — იხილვებოდა, სასმენელ-იყო — იხმოდა, ხათქუმელ იყო — ითქუმოდა, შეხაძლებელ არს — შეიძლებიხ, შეხაძლებელ იყო — შეიძლებოდა, იყო ხა-ხილველ — იხილვებოდა, იყო მოსაქცეველ — მოიქცეოდა).

სახილველ იყო — იხილვებოდა (სახილველი — დასანახავი, გაძოჩენილი, ხილვა-ნახვა): და სახილველ იყო, ვითარცა ხიმრაველ მგელთა [(II,6), გვ.127]; შდრ.: ვიხილეთ ვარსკულაი [(II,1), გვ.562].

სასმენელ ხიყოხ-ხისმოფუხ (სასმენელი — გური, მოსახმენი, გასაგონი ამბავი; სმენა — რჩომა, შესმენა, გურადღება, გაგონება): მეტყუე-

ლებითა... სახმენელ ხიყოს [(II, 18), გვ. 14]; შდრ.: კმაჲ კრამათ ისმა [(II, 1), გვ. 400].

სათქუმელ იყო — იქუმოდა (სათქუმელი — სიტყუა; თქუმა — წართქუმა, მითხრობა, თქმა): ვინაჲ არა სათქუმელ იყო ამისსა [(II, 13), გვ. 289]; შდრ.: იქალაგა და ითქუა... მეფისა მიერ [(II, 1), გვ. 185].

შესაძლებულ არს (შდრ.: შეძლბა) (შესაძლებელი — მარჯუე, ჯერი, გება, ძალა; შეძლება-ძლება): ვითარმედ ვერ შესაძლებულ არს იგი კაცთაგან ეგზოდენი ტანჯჲჲ [(II, 6), გვ. 14]; რომლისაგან ზეგარდამო შობაჲ მისი გამოთქუმაჲ ვერ შესაძლებულ არს [(II, 7), გვ. 32].

შესაძლებულ იყო — შეიძლებოდა: რამეთუ ვითარ შესაძლებულ იყო ხანთელი დაფარეჲდ კჳმირსა ქუეშე გინა ცხედარსა [(II, 12), გვ. 11]; ჩემდა ყოვლადე ვერ შესაძლებულ იყო ესე ყოველი სიძნელჳ გონებითა [(II, 10), გვ. 128].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ზმნური კომპონენტი წინ უსწრებს სახელურს.

იყო ხანილველ — იხილვებოდა: და იყო სახილველ შემოქმედისა მოკიოხეჲჲ თვისსა მიმართ მეუფისა [(II, 7), გვ. 24].

იყო მოსაქცეველ — მოიქცეოდა (მოსაქცეველი — მოქცევა, დასაბრუნებელი, მოქცევა-მობრუნება): ვერ იყო მოსაქცეველ მარჯულ, ვერცა მარცხლ [(II, 8), გვ. 94]; შდრ.: მოიქცა ერისა მის [(II, 1), გვ. 281].

ზოგჯერ ორგანული წარმოების ვარიანტი საშუალი გვარის ფორმაჲ (საყუარელ იყო — უყუარდათ).

საყუარელ იყო — უყუარდათ, გუიყუარდა (საყუარელი — მოყუარე, მეგობარი): და ესოდენ თავი თვის მისცა და საყუარელ იყო ყოველთაგან ანტონი [(II, 6), გვ. 11]; შდრ.: უკეთუმცა გიყუარდი მე, გიხაროდამცა [(II, 1), გვ. 469].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სახელის გაზმნაჲება ხერხდება მოქმედებითი ან ვნებითი გვარის ფორმით (განარინა მან იგი, განირინა მან იგი, განირინა იგი), მაგრამ ჩვენთვის საინტერესო აღწერიითი წარმოების შინაარსს ვერ გამოხატავს. განსარიწებულ არს კერიფრასტული ფორმის შესაბამისი სინთეზური ვარიანტი იქნებოდა *განირინდების, რაც ძველ ქართულში ნაკლებად დახტურდება.

განსარიწებულ არს (განირინება — ცხორება, კსნა, ცხოვნება, გადარჩენა): ვერ განსარიწებულ არს [(II, 11), გვ. 17]; შდრ.: განარიწე თავი შენი [(II, 1), გვ. 66]; სხუანი განირინა, განირინე თავიცა თვისი [(II, 1), გვ. 66].

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმებით (საქებელ არს, დასაწუველ არს, საძიებელ არს, არს საპოვნელ) წარმოჩენილია აუცილებლობის კილო.

საქებელ არს (საქებელი — საქებარი): გარნა ვინამთგან ძალისაებრ გულის-მოდგინებაჲ საქებელ არს [(II, 13), გვ. 208].

დასაწუველ არს (დასაწუ(ვ)ელი — დამწველი): რომელი დასაწუველ არს, ვინამთგან უწყვი, ვითარმედ ღმერთი ცეცხლ შემწუველ არს ცოდვილთათჳს [(II, 5), გვ. 130].

საძიებელ არს (საძიებელი — საძებნელი): და არა თუ ხოლო ჩემდა მარტომასა საძიებელ არს სშენად საწადელი [(II, 11), გვ. 49].

საძიებელ არიან: სულნი საძიებელ არიან [(II, 7), გვ. 154].

გვაქვს ისეთი შემთხვევა, როდესაც ზმნური წევრი წინ უსწრებს სახელურს.

არს საპოვნელ (პოვნა — აღმოჩენა): ესე არს ძნაად საპოვნელ რამეთუ მზეს ამასცა ხილულსა არავინ არს [(II, 2), გვ. 158].

სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უარყოფითი მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები (უარყოფითი მიმღეობის ფორმები სინთეზური წარმოებით ძნელად ზმნავდება).

უ- პრეფიქსიანი:

უშიშმცა ვართ (უშიში — უშიშარი, კრძალული): არამედ უშიშმცა ვართ უფრომსლა და გვზარის მარადის [(II, 6), გვ. 30].

უკუდავ ვართ (უკუდავი — უკვდავი): ჩუენ სიკუდილსა შინა უკვდავ ვართ [(II, 11), გვ. 108].

უშიშ არს: და ამას ყოკლსა თანა უშიშ არს გული მათი [(II, 11), გვ. 269].

უტყუ იყო (უტყუ — დადუმებული, არამეტყველი): რამეთუ სწორად მიდგომისა უტყუ იყო იგი [(II, 7), გვ. 29].

უღებ იყო (უღები — ზარმაცი, არაგულმოდგინე, დაუღევარი): და არცაღა, ვითარცა ყრმაჲ, უღებ იყო [(II, 6), გვ. 10].

შეურაცხ-იყვნეს (შეურაცხი — უპატიო, არაჲ მისაჩნევი): რომელნი იგი ამათ ზედა მოსწრაფებისათჳს მდიდართა მიერ შეურაცხ-იყვნეს [(II, 2), გვ. 202].

უ-...-ო აფიქსებიანი:

უჩინო არს (უჩინო — გამოუჩინებელი, უცნობი, შეუმჩნეველი): რა-

მეთუ უჩინო არს ბუნებაჲ ცხორებისაჲ ჩუენისაჲ [(II,6), გვ.19].

შუეძლო იყო: ვიდრემდის ყოელად შუეძლო იყო მოგონებადცა [(II.15), გვ.21].

უცალო იყო (უცალო – მოუცლელი, დაკავებული, გართული): და ვინაითგან უცალო იყო წიგნთა თარგმანებისაგან [(II,14), გვ.344].

უ-...-არ აფიქსებიანი:

უმეტარ ვართ (უმეტარი – გამოუცლელი, უცოდინარი, უეცი, უცნობი): ხოლო ჩუენ ნუმცა უმეტარ ვართ ზრახვათა მათ მისთა [(II,2), გვ.147]; არამედ ჩუენ მანქანებათა მისთა ნუმცა უმეტარ ვართ [(II,2), გვ.189].

უმეტარ ხართ: შრომათა არა უმეტარ ხართ [(II,12), გვ.107].

უმეტარ არს: წმიდაო მამაო, არა უმეტარ არს ღირსებაჲ შენი [(II,12), გვ.78].

უმეტარ არიან: რომელთა ყოიველნი უმეტარ არიან ხაიდუმლოთა [(II,7), გვ.29].

უპოვარ იყენეს (უპოვარი – არასმქონე, დატაკი, დავრდომილი): უპოვარ იყენეს და მდიდარ [(II,7), გვ.220].

უ-...-ელ აფიქსებიანი:

შუეძლებელ ვართ (შეძლება – ძლება): და იხილა რაჲ, ვითარმედ თანა-ნადებთა მათ ჩუენთა გარდაკლად შუეძლებელ ვართ [(II,13), გვ.8].

ურუეველ ხარ (ურუეველი – უჩუეულო, შეურეეველი): რამეთუ ურუეველ ხარ [(II,10), გვ.246].

შუეუყრობელ არს: და რამეთუ უკორცო შუეუყრობელ არს გუამთაგან გარეშტცა [(II,10), გვ.92].

გამოუთქმელ არს (გამოუთქმელი – მიუთხრობელი, უთქმელი): ხოლო შეყოფაჲ გონებისაჲ გამოუთქმელ არს [(II,10), გვ.92].

შუეუძლებელ არს (შეუძლებელი – ვერ-შესაძლებელი): შეილნო, შეუძლებელ არს ნებაჲა ღმრთისასა წინააღდგომაჲ [(II,13), გვ.117].

დაუთმენელ არს (დაუთმენელი – მოუთმენელი): ვითარ-იგი დაუთმენელ არს ტანჯუჲა მისი [(II,7), გვ.119].

მთუწთომელ არს (მიუწთომელი – მიუწვედომელი): აწ უკუეთუ გონებაჲ ჩუენი ესრეთ უზომოდ მთუწთომელ არს სიმაღლესა მას საქმეთასა [(II,2), გვ.152].

შუეუშგაეხებელ არს (შუეუშგაეხებელი – განხხევებული ერთიმეორისაგან): და არა შუეუშგაეხებელ არს ეხე [(II,2), გვ.46].

გამოუჩინებელ არს (გამოუჩინებელი – უჩინო, უჩინარი): რომელი გამოუჩინებელ არს და ბრწყინვალე მშითა ბრწყინვალითა [(II,7), გვ.59].

დაუცადებელ არს (მღრ.: დაუცადებლად – განუწყვეტლად): აწ უკუე ვეკრძალნეთ მას, რამეთუ ბრძოლამ მისი დაუცადებელ არს [(II,5), გვ.128].

გამოუკუღვეველ არიან (გამოუკუღვეველი – გამოუძიებელი): რამეთუ საქმენი მისნი გამოუკუღვეველ არიან [(II,11), გვ.149].

შეუნანებელ არიან (შეუნანებელი – უსინანულო): რამეთუ შეუნანებელ არიან მადლნი ღმრთისანი [(II,12), გვ.108].

უჩუველ იყო: რამეთუ უჩუველ იყო მამათა მიმართ ზრახვასა [(II,7), გვ.9].

მოუცლელ იყო: ეინაფთგან თვთ მოუცლელ იყო [(II,12), გვ.300].

უზრუნველ იყო (უზრუნველი – მინდობილი, უჭუკარი, უნაღველი, უშფოთველი): ხოლო ბანაკი იგი მათი უზრუნველ იყო მიერიტგან [(II,8), გვ.131].

შეუსწორებელ იყო: არამედ უმჯობეს ყოველთაგან სახილველ იყვნეს და შეუსწორებელ იყო მორბედება მათი [(II,3), გვ.28].

შეურყვეველ იყოს (შეურყვეველი – ურყევი, უძრავი, მტკიცე): რომელსა ზედა გამოჩნდა დიდი ღმრთის მსახურებისა საკვრეულება, რამათა შეურყვეველ იყოს მის ადგილისა მდღელთმთაერობა [(II,6), გვ.92].

მიუქცეველ იყვნეს (მიუქცევა-გარდაქცევა): რომელნი მერმეცა მიუქცეველ იყვნეს ქრისტეანეთა მართლისა სარწმუნოებისა [(II,13), გვ.124].

სახელურ წევრად გამოყენებულთა სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უ-...-ელ აფიქსებიანი უარყოფითი მიმღეობა

უენებელი იყო აღწერითი კონსტრუქცია სუბიექტის მსახლერებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს.

უენებელი იყო (უენებელი – დაუზიანებელი): რომელი – იგი ღმერთი ბუნებით უენებელი იყო [(II,7), გვ.41].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი უ-...-ელ აფიქსებიანი უარყოფითი მიმღეობა ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქცია ვითარების გარემოებისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს.

უშფოთველად იყენეს (უშფოთველი — შფოთის, არეულობის გარეშე, მშვიდი): უშფოთველად იყენეს ყოველნი [(II, 12), გვ.85].

III. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია მასდარი

ერთი ნაწილი „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებისა სახელურ წევრად მასდარს წარმოგვიდგენს. აქ გამოიყოფა ორი ტიპი. ერთ შემთხვევაში სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ან სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი (ტრფიალ იყო, ძიებაა იყოს), ხოლო სხვა შემთხვევაში — ვითარებითი ბრუნვის-ფორმიანი მასდარი (ყოფად არს, შობად არს).

ა/ სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

ტრფიალ იყო აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების კარიანტი ენიანი ვნებითის ზმნაა (ეტრფოდა).

ტრფიალ იყო (ტრფიალი — აძიყი, მოტრფიალე; ტრფიალება — ყვარება, მოწადინება): რომლისათვის ყოლადვე სუროდა და ტრფიალ იყო მოგებად მისდა [(II, 13), გვ.114]; შდრ.: ეტრფიალე მას და დაგიცეეს შენ [(II, 1), გვ.404].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი კონსტრუქციები სუბიექტისა და შემასმენლის შეხამებას წარმოადგენს.

იყო სიელტოლაჲ აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების კარიანტი ინიანი ვნებითის ზმნაა.

იყო სიელტოლაჲ — განივლტეს (სიელტოლა — გაქცევა): და მერეესა წელსა იყო სიელტოლაჲ ჩუენი საბერძნეთით [(II, 10), გვ.332]; შდრ.: ივლტოდთან დღისა [(II, 1), გვ.160].

ძიებაჲ იყოს პერიფრასტულ წარმოებას შეესაბამება ეძიებდეს ან იძიებდეს მოქმედებითი გვარის ზმნები (აღნიშნული ტიპის ორგანული ფორმები უძველესი მოქმედებითი გვარის ზმნებია, შდრ.: ეხერის, ისერის).

ძიებაჲ იყოს — ეძიებდეს, იძიებდეს (ძიება — თხოვნა, გულება, მო-

ძიება): რაქამს ძიებაჲ იყოს ქელისაჲ მის [(II,7), გვ.239]; შდრ.: ვითარცა არ-მქონებელნი თუალთანი ეძიებენ [(II,i), გვ.525].

ძველ ქართულში ღაღად-ფუძის ვაჴმნაველა დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებით არ ხერხდება (შდრ.: ღაღადებს, ღაღადებდა, ღაღადებდეს, მაგრამ: ღაღად-ყო).

იყოს ღაღადებაჲ (ღაღადება — ჳმის-ყოფა, ღაღად-ყოფა, ჳმობა, ღაღადისნი): და იყოს ღაღადებაჲ ყოველსა ეგვპტესა რომელ ეგვიპთარი არასადა ყოფილ იყოს მერმე [(II,8), გვ.86]; შდრ.: ღაღადებდეს უფლისა მამართ შენთვის [(II,1), გვ.460].

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის ორგანული წარმოების ვარიანტი მოქმედებითი გეარის ზმნაჲ (იყო ხილვაჲ — ხილეს).

იყო ხილვაჲ — ხილეს (ხილვა — ნახვა, ხედვა): და შუენიერად იყო ხილვაჲ იგი მათი [(II,11), გვ.123]; შდრ.: ვიხილეთ ვარსკულაჲი [(II,1), გვ.562].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები (ძველ ქართულში) საეკლესიო მყოფადის ფუნქციით გამოიყენებოდა (აღსანიშნავია, რომ ანალოგიური წარმოება დასტურდება ძველ სომხურსა და ძველ ბერძნულშიც).

როგორც ცნობილია, ძველ ქართულს მომავალი დროის თხრობითი კილოს გამოსახატავად ცალკე საგანგებო ფორმები არ გააჩნია და ამ მიზნით იგი კავშირებითის ფორმებს იყენებდა. ქართულში კავშირებითის სულ ოთხი მწკრივი მოგვეპოვება: თითო-თითო აწმყოსა და მყოფადის წრეში და ასევე — II და III სერიებში. ამათგან მყოფადის კავშირებითი მყოფადისაგან იწარმოება, მასზე გვიანდელია და მყოფადის ფუნქციით, ცხადია, არასოდეს ყოფილა გამოყენებული. შედარებით გვიან არის ჩამოყალიბებული III სერიის ფორმებიც, მათ შორის — III კავშირებითი, რომლის ხმარებაც ძველ ქართულში საერთოდ იშვიათია და მას თხრობითი კილოს გამოხატვა ძალზე იშვიათად ეკისრებოდა [(I,4)]. I და II კავშირებითებს ძველ ქართულში სისტემატურად ეხედებით როგორც კავშირებითის, ისე თხრობითი კილოს გადმოსაცემად [(I,22), გვ.67-70].

„მომავალი დროის გადმოსაცემად ნახმარია ზან პირველი კავშირებითის, ზან კი მეორე კავშირებითის ფორმები, ისინი ერთმანეთს უპირისპირდებიან ასპექტის მიხედვით: პირველი კავშირებითი უსრულ ასპექტს გვიჩვენებს, მეორე კავშირებითი — სრულს, დროისა და კილოს

მხრივ კი მათ შორის განსხვავება არ არსებობს“ [(I,29), გვ.48].

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ძველ ქართულში მომავალი დროის გადმოსაცემად გვხვდება აგრეთვე ვითარებით ბრუნვაში დასმული მას-
დარი მეშველ ზმნასთან ერთად, ე.წ. მასდარული კონსტრუქცია (I,27),
(I,28), (I,13), (I,18), (I,11). ამ მხრივ ძველი ქართული რამდენადმე ჰგავს
ძველ ბერძნულს, სადაც მომავალი დროის გადმოსაცემად გამოყენებუ-
ლია როგორც კავშირებითი კილოს ფორმები, ისე მიმღეობიანი და ინ-
ფინიტური კონსტრუქციები მოდალურ ზმნებთან ერთად (I,36), (I,37).

ზ. ჭუმბურიძე აღნიშნავს, რომ „მასდარული კონსტრუქციით ძველ
ქართულში უმეტესწილად გადმოიცემა მოქმედება, რომელიც მომავალ-
ში უთუოდ უნდა შესრულდეს, ე.ი. მყოფად ასეთ შემთხვევაში კატეგო-
რიულობის, აუცილებლობის გაგება აქვს. მომავალი დროის გამოხატვის
ეს საშუალებაც ძველ ქართულში საკმაოდ ხშირად გვხვდება, ამასთანა-
ვე, დაახლოებით თანაბარი სიხშირით გვხვდება როგორც ნათარგმნ
თხზულებებში, ისე ორიგინალურ ქართულ ძეგლებში, რაც იმის მანიშ-
ნებელია, რომ ეს მოვლენა ქართულში უცხო ენის გავლენით არ უნდა
იყოს გაჩენილი [(I,29), გვ.49].

მაგალითები:

წარსლვად ვარ: და მეცა წარსლვად ვარ შემდგომად ათისა დღისა
[(II,6), გვ.102].

წარდგომად ვარ: უფალო, ვითარმედ წარდგომად ვარ საშინელსა მას
განსაკითხავსა [(II,5), გვ.201].

ყოფად ვართ: თუ ვითარ ყოფად ვართ მას ჟამსა [(II,5), გვ.215]; ვითარ
უკუე ყოფად ვართ, იმანო ჩემნო [(II,5), გვ.14].

ყოფად ხარ: თუ ხეაღმდე ცოცხალ ყოფად ხარ, რამეთუ დღენი შენ-
ნი აღრაცხილ არიან [(II,5), გვ.3].

შემკულ-ყოფად ხარ: უკუეთუ შეინანო, ისწავე, რომლითა შეენი-
ერებითა შემკულ-ყოფად ხარ [(II,10), გვ.258].

მოწვენად ხარ: ვითარცა მამაკაცსა სრულსა წარგავლინებ და მოწვე-
ნად ხარ ქუეყანასა უცხოსა [(II,10), გვ.335].

გამოსლვად ხარ: რამეთუ ცოცხალი არღარა გამოსლვად ხარ.
[(II,11), გვ.21].

შესლვად ხარ: ღუაწლსა დიდსა შესლვად ხარ, დედოფალო [(II,11),
გვ.13].

წარსლვად ხარ: შიშუეველიცა წარსლვად ხარ [(II,7), გვ.221].

განსლვად ხარ: თუ ვითარსახედ განსლვად ხარ ამიერ [(II,2), გვ.107].

დამკუდრებად ხარ: რომელთა თანა დამკუდრებად ხარ ხეაღე [(II,5), გვ.187].

დასჯად ხართ: რომელსა შინა დასჯად ხართ საუკუნოდ [(II,11), გვ.210].

განრინებად იყავ: რამეთუ განრინებად იყავ სიელტოლითა შენითა კელთაგან ჩემთა [(II,11), გვ.167].

ყოფად არს: შენდა ეგდენ ყოფად არს ფერკითა შენითა სლკაჲ [(II,11), გვ.21]; რამეთუ ღომენტიანოს არღარა ცოცხალ ყოფად არს შემდგომად ჩემსა [(II,6), გვ.169].

მოწვენად არს: რამეთუ რისხეაჲ ღმერთისაჲ მოწვენად არს ამას ქალაქსა ზედა [(II,12), გვ.174]; მოწვენად არს შენ ზედა ტანჯეაჲ [(II,7), გვ.67].

შობად არს: სადა შობად არს ქრისტე [(II,7), გვ.35].

ყოვნებად არს: უფალო, რაჲ ყოვნებად არს ჩუენდა [(II,13), გვ.112].

გამოჩინებად არს: ვკვონებ თუ, არცა გამოჩინებად არს [(II,12), გვ.145].

გამობრწყინებად არს: რამეთუ ნათელი გამობრწყინებად არს მათ ზედა [(II,13), გვ.59].

დაქცევაჲდ არს: სამ ღღე-ღა და ნინეეი დაქცევაჲდ არს [(II,5), გვ.42].

განახლებაჲდ არს: ვითარმედ კუალად განახლებაჲდ არს პირველებრ კელითა საბანისითა [(II,11), გვ.265].

ყოფად არიან: კურნებანი ურიცხუნი ყოფად არიან [(II,13), გვ.28].

განრყუხად არიან: რომელნი-ესე სენთა მიერ განრყუხად არიან და ჟამთა მიერ განხრწნადნი [(II,2), გვ.198].

დამკუდრებად არიან: ვითარმედ მრავალნი დამკუდრებად არიან მთასა ამას მათისა ენისა მეტყუელნი [(II,12), გვ.20].

შემთხუევაჲდ არიან: ვითარმედ შუოთნი და განსაცთელნი შემთხუევაჲდ არიან აღგილსა მას ნამუშავეესა შენსა [(II,11), გვ.340].

დასხდომაჲდ არიან: ვითარმედ დასხდომაჲდ არიან ივინი საყდარსა [(II,6), გვ.165].

გამოჩინებად არიან: უკანაჲსკენელთა ამათ ჟამთა არღარა გამოჩინებად არიან ესე ვითარნი სრულნი და მალაღნი სათნოებითა [(II,12), გვ.86].

განმრავლებაჲდ არიან: რამეთუ ამიერითგან განმრავლებაჲდ არიან ძმანი უდაბნოსა ამას შინა [(II,11), გვ.220].

ყოფად იყო: რომელ ყოფად იყო სამარიაჲ ქალაქსა შემდგომად დღისა მის [(II,10), გვ.317]; რომელსა ნუფხეაჲ იგი ბოროტი ყოფად იყო [(II,7), გვ.118].

მოწვენად იყო: რაჲ იგი მოწვენად იყო ნეალაერასა მათ ჟამთა

[(II,4), გვ. 167]; რამეთუ დაღაცათუმცა ყოლადვე ცხოველ იყავ და არა მონვენად იყო სიკუდილი [(II,2), გვ.194].

შობად იყო: რომლისა ნათესავისაგან შობად იყო ქრისტე [(II,10), გვ.160].

გამოშობად იყო: რომელ იგი იუდაასგან კორცითა გამოშობად იყო ქრისტე [(II,10), გვ.208].

შემთხუევად იყო: რომელი შემთხუევად იყო მონათა მისთა [(II,4), გვ.9].

აღსრულებად იყო: ესე ყოველი ვითარცა აღსრულებად იყო, შემდგომად მცირედისა კეთილად აღუკსნა გონიერმან მან [(II,13), გვ.25].

შედგომად იყვნეს: ეგრეთ შედგომად იყვნეს ქადაგებათა [(II,13), გვ.20].

IV. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყესებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი რიცხვითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი სინტაქსურად პრედიკატული განსაზღვრებაა.

ერთ ხართ: არცა მამაკაცებაჲ, არცა დედაკაცებაჲ, არამედ თქვენ ყოველნი ერთ ხართ [(II,10), გვ.333].

მრავალ არს (მრავალი — ჯეკმა, ბევრი, დიდძალი): რამეთუ მადლითა სულისა წმიდისაჲთა მრავალ არს ქალაქები [(II,11), გვ.58].

V. „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის სახელურ წევრად გამოყენებულია ზმნისართი

სახელურ წევრად დადასტურებულია ადგილის ზმნისართი: ზემო არს (ზეჲმ — ზედა): რომელი ზემო არს უფროჲს ყოველთა სახელთა [(II,1), გვ.163].

სახელურ წევრად გამოყენებულია ვითარების ზმნისართი: ესრჲთ არს (ესრჲთ — ეგრეთცა, ეგრცა, ეგრჲთცა, ასე, ამნაირად, ანგვარად): რამეთუ ესრჲთ არს მომავლისა საიდუმლოჲსა შეკრებაჲ [(II,7), გვ.25].

VI. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია კომპოზიტი

აღნიშნული წარმოების მქონე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა დიდ უმრავლესობას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. კომპოზიტი სახელის სინთეზური ფორმით გაზმნაეება არ ზერხდება.

ნაირგვარია სახელური წევრის (კომპოზიტის) შემადგენელი კომპონენტები.

სახელური წევრის (კომპოზიტის) I კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, II კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვის ფორმიანი ზედსართავი სახელი:

გულ-ძერ ვიყუნეთ (გულძერი – ბოროტი): არცა ეის ზედა გულ-ძერ ვიყუნეთ ყოლადვე [(II,5), გვ.27].

ტვრთ-მძიმე ვიყუნით (ტვრთმძიმე – მძიმე ტვრთის მზიდველი): და ვიდრემდის ჩუენ ქრისტც არა ვიტვრთით ყოვლითა ცოდვითა, ტვრთმძიმე ვიყუნით [(II,7), გვ.134].

გულ-ძერ ხარ (გულძერი – ბოროტი, ცუდი, ავი): უკუეთუ გულ-ძერ ხარ შენ ძმისა შენისა ზედა [(II,5), გვ.35].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, მეორე კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვის ფორმიანი (-ულ სუფიქსიანი) საობიექტო მიმღეობა:

გულკლებულ ვართ (გულის-კლება – წყენა, წყრომა, წუხილი): ფრიად გულკლებულ ვართ, რომელ არა ინებეთ ამას წმიდასა და სახელოვანსა მთასა მოსლვაჲ [(II,12), გვ.57].

მუცელქმნულ ხარ (მუცელქმნული – მიდგომილი): აჰა შენ მუცელქმნულ ხარ და ჰმევე ძე და უწოდო სახელი მისი ისმაილ [(II,16), გვ.106].

მონაქმნულ ხარ: რომელნი-ეგე ესრეთ მონაქმნულ ხართ გულისთქუმათადა [(II,2), გვ.188].

პატიეცემულ არს (პატიეცემული – დიდებული): ხოლო ვინამთგან ღმრთის-მსახურებისა საიდუმლოსა შინა ერთი მამული პატიეცემულ არს, რომელ არს სამოთხე [(II,12), გვ.109]; ჳორცით მრჩობლ პატიეცემულ იყოს [(II,12), გვ.34].

პატრეაქ-ქმნულ იყო: და დეეტალარი იგე პატრეაქ-ქმნულ იყო [(II,10), გვ.330].

მონაზონ-ქმნულ იყო: წმიდისა ეთვმის ლაერასა მონაზონ-ქმნულ იყო [(II,6), გვ.155].

გულგდებულ იყო (იულგდებული – გაოგნებული, გულამოგდებუ-ლი): და გულგდებულ იყო ურვათაგან კოსტანტი კეისარი [(II,11), გვ.83]. გულკლებულ იყო (გულკლებული – გულნაწყენი): გულკლებულ იყო და ფრიად იურეოდა ნეტარს ესე [(II,6), გვ.77].

რჩულ-დებულ არს: რამეთუ სამგზის რჩულ-დებულ არს ჩუენდა [(II,11), გვ.169].

ზოგჯერ ზმნური წევრი წინ უსწრებს სახელურს.

იყენეს ჯელ-ცემულ (ჯელ-ცემა – ხელის მოკიდება): რომელნი-იგი იყენეს ჯელ-ცემულ აბრაჰამისა [(II,8), გვ.24].

სახელური წევრის (კომპოზიტის) I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, ხოლო მეორე კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი (-ილ სუფიქსიანი) საობიექტო მიმღეობა:

ტყუექმნილ არიან: რომელნი ტყუექმნილ არიან მწართა მონებითა ეშმაკთაჲთა [(II,13), გვ.25].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, მეორე კომპონენტად – ებრ თანღებულნი (უ- პრეფიქსიანი) უარყოფითი მიმღეობა:

პირუტყუებრ არს (პირუტყუ – პირუტყვი, უენო, მკეცი): ხოლო გოდებაჲ განყოფისათჳს ყოვლითურთ პირუტყუებრ არს [(II,2), გვ.46].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, II კომპონენტად – სასუბიექტო მიმღეობა:

ცხოველსმყოფელ არს: ...არამედ ცხოველსმყოფელ არს და დაჰქსნა ხიკუდილი ხიკუდილითა [(II,2), გვ.28].

გულსმოდგინე იყენენ (გულს-მოდგინე – მოსწრაფე, გულმზურკა-ლე, მოწადინე, მხნე): რომელნი-იგი გულსმოდგინე იყენენ [(II,10), გვ.270].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, II კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი არსებითი სახელი:

ღმრთისმსახურ ხარ (ღმრთის-მსახური – ღვთის მსახური): რამეთუ გოვლითურთ ღმრთისმსახურ ხარ [(II,12), გვ.126].

: სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი, II კომპონენტად

– წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი სასუბიექტო მიმღეობა:

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებში ზმნური წევრი წინ უსწრებს სახელურს:

ხარ რჩეულისმდებელ (რჩულის-მდებელი – კანონმდებელი): არამედ თვთ ხარ რჩულისმდებელ თავისა შენისა [(II,2), გვ.107].

იყავ პირის-მწდე (პირის-მწდე – მერიქიფე): და მისცე სასუ-მელი ფარაოასი კელსა მისსა პირველისაებრ მთავრობისა შენისა, ვითარცა-იგი იყავ პირის-მწდე [(II,8), გვ.57].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავე სახელი, მეორე კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი არსებითი სახელი:

ახალნერგ იყენეს (ახალნერგი – ახლად დარგული, ნორჩი): და წარვიდეს ქუეყანად ქართველთა და განმტკიცენს ერნი სარწმუნოებასა ზედა, რამეთუ ახალნერგ იყენეს მაშინ ქართველნი [(II,13), გვ.115]; რამეთუ ვინამთგან ახალნერგ იყენეს წუთ-და ვენაკნი, ყოველთა სართა განგებაჲ უნდა [(II,12), გვ.81].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავე სახელი, II კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი (-ულ სუფიქსიანი) საობიექტო მიმღეობა:

ნათელ-ღებულ არს (ნათელღებული – მონათლული): მაშინ, ვითარცა ეუწყა მთავარსა მას აფხაზეთისასა ნეტარისა ჰაბოასთვს, რამეთუ ახალ ნათელღებულ არს [(II,11), გვ.59].

ამაო-ქმნულ არს: ყოველი სიმარჯუე მათი ამაო-ქმნულ არს [(II,10), გვ.363].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავე სახელი, II კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი მეორადი (წარმოქმნილი) ზედსართავე სახელი:

კეთილბედნიერ იყოს: რამეთუ ესრეთ კეთილბედნიერ იყოს ვერა-ელთა ნათესავე და ყოვლისა კაცთა ნათესავესა უხანატრელები [(II,3), გვ.20].

სახელური წევრის (კომპოზიტის) I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა, II კომპონენტად – წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი საობიექტო მიმღეობა (-ულ სუფიქსიანი):

მოცალე-ქმნულ არს: მოცალე-ქმნულ არს პირი ხიტყვს-გებაჲ და

საზრახავად [(II,10), გვ.80].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა (-ულ სუფიქსიანი), II კომპონენტად - წრფელობითი ბრუნვის ფორმიანი ზედსართაეი სახელი:

ქმნულკეთილ ხარ (ქმნულკეთილი - კეთილი): რამეთუ ფრიად ქმნულ-კეთილ ხარ, ხოლო აწ მითხრეს შენთვის [(II,12), გვ.216].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა, II კომპონენტად - წრფელობითი ბრუნვის ფორმიანი საობიექტო მიმღეობა (სა-...-ულ აფიქსებიანი):

შეურაცხისსაყოფელ ხარ (შდრ.: შეურაცხის მყოფელი - არად ჩამგდები, მაგინებელი): ფრიად შეურაცხისსაყოფელ ხარ ვიდრემდე შენ აწ და შაეცა ხარ გონებითა [(II,6), გვ.13].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია ვითარების ზმნისართი, II კომპონენტად - წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა:

მზადმქონებელ იყო: ხოლო სხუაჲ მზადმქონებელ იყო განკუთხილსა ყრმისა ხილვასა [(II,3), გვ.8].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია ადგილის ზმნისართი, II კომპონენტად - წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობა:

შოვა-მდგომელ ხარ: რომელი უშურველად შოვა-მდგომელ ხარ მოკუდავთა ღმრთეებისა [(II,7), გვ.28].

სახელური წევრის I კომპონენტად გამოყენებულია ადგილის ზმნისართი, II კომპონენტად - წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა (-ილ სუფიქსიანი):

ზემოწერილ არს (ზემოწერილი - ზემოთ ნაწერი): და მიუგნეს ღაბანი და მონასტერნი და ოქრობეჭედნი, ვითარცა ზემოწერილ არს, და კეთილითა აღსასრულითა დაიძინეს და წარვიდეს ცხორებად ხაუკუნოდ [(II,12), გვ.94].

გარეშეჭურვილ იყო: განწმედილ იყო იგი გულითა ღმრთისსა მიმართ და ხასოებითა გარეშეჭურვილ იყო და თქვს [(II,4), გვ.150].

„არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია სამკომპონენტიანი სახელი (კომპოზიტი):

გულისხმის-საყოფელ არს (შდრ.: გულისხმის-ყოფა - სიბრძნე,

მეცნიერება, გულისკმა, გონიერება): ეინაა გულისხმის-საყოფელ არს, რომელ მერმე ყოფად იყო თქუმად [(II,10), გვ.250]; რაათა რომელ-ესე მრავალთა მძიმედ გულისხმისსაყოფელ არს და ძნიად მისაწევენელ [(II,10), გვ.269]; იგინი ენებით აღესრულნეს? და ნანდვლე გულისხმის საყოფელ არს [(II,10), გვ.242].

თაყუანისსაცემელ არს (შდრ.: თაყუანისცემა – ლოცვა, მსახურება): რამეთუ უკუეთუ არა თაყუანისსაცემელ არს ხული წმიდაა [(II,2), გვ.167].

სახელურ წევრად გამოყენებულია კომპოზიტი, რომლისგანაც ნაწარმოებია უ----ო აფიქსებიანი უქონლობის სახელი:

უნუგეშინისცემო არს: რამეთუ ყოვლითურთ უნუგეშინისცემო არს [(II,13), გვ.188].

„არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი კომპოზიტი

დედაკაცი ვარ (დედაკაცი – ღიაცი, დედალი, ცოლი, ქალი): მე დედაკაცი ვარ უცხოა [(II,13), გვ.64].

ერის-კაცი ვიყავ (ერის-კაცი – ერისაგანი, მხედარი, ჯარისკაცი, ხაერო პირი): გლახაკი ესე ერის-კაცი ვიყავ სოფელსა შინა მყოფი [(II,12), გვ.55].

პირკეთილი ხარ: უწყვი, რამეთუ დედაკაცი პირკეთილი ხარ შენ [(II,16), გვ.93].

შფოთისმოყუარმ იყო: რამეთუ შფოთისმოყუარმ იყო [(II,6), გვ.95].

„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებსაც მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები

გვაქეს ისეთი შემთხვევებით, როდესაც „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს (რომელთა სახელური წევრი კომპოზიტი სახელია) ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

თავისუფალ იყო და განთავისუფლდა ფორმებს შორის მნიშვნელოვანი სხვაობაა. ორგანული წარმოების ვარიანტი ღონიანი ენებითის ზმნაა. ეს უკანასკნელი წარმოაჩენს გარდაქცევის სემანტიკას (რასაც მოკლებულია სინთეზური ფორმა).

თავისუფალ იყო – განთავისუფლდა (თავისუფალი – განთავისუფლებული): რამეთუ თავისუფალ იყო იგი სიმღერისაგან წმთათასა [(II,11), გვ.249]; შდრ.: გამოიყვანნა საყრობილით კაცნა იგი... ათაუ-

სუფლნა [(II, 1), გვ. 173].

წინამძღუარ იყო აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების კარიანტი საშუალი გეარის ზმნა (წინამძღურობდა).

წინამძღუარ იყო — წინამძღურობდა (წინამძღუარი — წინამძღუარი, წარმძღომი, ერისთავი): წინამძღუარ იყო ნეტარი ანტონი [(II, 6), გვ. 18].

VII. „არს“ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებული რამდენიმე სახელური წევრი

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ერთ ზმნურ კომპონენტს („არს“ მეშველ ზმნას) უკავშირდება რამდენიმე სახელური წევრი. ერთ შემთხვევაში სახელური კომპონენტები უსწრებს მეშველ ზმნას, სხვა შემთხვევაში კი სახელური წევრები მისდევს ზმნურ კომპონენტს. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც მეშველი ზმნა სახელურ წევრებს შორისაა მოქცეული.

✓ სახელური წევრები + მეშველი ზმნა

მტკიცე და უქცეველ ვართ... (ჩუენ) [(II, 13), გვ. 257].

ჩუენ მათ მიერ განსწავლულ და განათლებულ ვართ [(II, 13), გვ. 257].

რამეთუ ვითარ აღმოვიკითხათ, მსხემ და წარმაჯალ ვართ გოველნი [(II, 11), გვ. 29].

რამეთუ დამშრალ და დაწერტილ ვარ მე სიყუარულითა ღმრთისაჲთა [(II, 7), გვ. 227].

ნუ სასუფეველისა მიმართ სურვიელ და მოხწრაფე იყავ [(II, 2), გვ. 15].

ესე უწყი, რამეთუ მქნეარ და ძლიერ არს ლომი [(II, 7), გვ. 108].

უდებ და ურგებ არს იგი შენდა [(II, 7), გვ. 109].

რამეთუ მთაჲ იგი გარიზინი დიდ და მაღალ არს [(II, 10), გვ. 174].

რომელი შედგარ და მოშიშ არს, უკუნიქეცინ და წარემართენ მთით გალადისაჲთ [(II, 8), გვ. 128].

ხიცილი და ქადილი შენი ცუდ და ამაო არს ჩუენ ზედა [(II, 14), გვ. 362].

ვითარ გოვლითურთ უქმ და უღუაწ არს ადგილი ესე [(II, 11), გვ. 327].

რამეთუ უქცაველ და განუქარებულ არს შედგომად კორცთა [(II, 11), გვ. 52].

რამეთუ აწ ბრძოლად და მოკლვად არს მოძღურისა შენისა იოანესსა [(II, 13), გვ. 128].

რომელ-იგი უსუსურ და დაქსნილ არნ გონებითა [(II,7), გვ.103].
თუ ვითარ შეერთებულ და განყოფილ არიან ურთიერთას [(II,2), გვ.153].

საძულელ და საძაგელ არიან წინაშე თუალთა ჩუენთა [(II,13), გვ.257].

დაყოვლითურთ საზარელ და განსაკერებელ იფომკეცი იგი [(II,13), გვ.183].

ვინამთგან ცხადად კერპთ-მსახურებაჲ სრულიად აღმოფხურილ და განქარებულ იყო ქუეყანით [(II,13), გვ.49].

და ესე პატიჲი ფრიად უსუბუქეს და უპოლზინე იყო საუკუნეთა მათ სატანჯველთა განმზადებულთა [(II,6), გვ.129].

მიერ ჟამითგან აბბა თეოდოსი წინამძღუარ და მთავარმამასახლის იყო ყოველთა ზედა მონასტერთა [(II,4), გვ.181].

მაცთურ და წარმწყმედელ იყო ნათესაებისა თქუენისა [(II,13), გვ.253].

და მთავარმოწამე გიორგი უმაღლეს და უბრწყინეალებს იყო მათ ყოველთავე [(II,14), გვ.350].

რომელნი-იგი შვდ დღე შეყენებულ და უზმებულ იყვნეს ჩუეულბისა მისგან საზრდელისა [(II,7), გვ.108].

ბ/ მეშველი ზმნა + სახელური წევრები

ნუ ხარ მზუაობარ და შექცეულ ხიტყუათა შინა ფილაფოზობისათა [(II,2), გვ.294].

და იყავ მწყემს და მცველ საკედართა ჩუენთა [(II,11), გვ.221].

მარჯულ მამისა არს მღუძარე და უბილ [(II,10), გვ.176].

ხოლო არიან იგინი აღშფოთებულ და მძრწოლარე შიშითა [(II,13), გვ.183].

რომელი იყო სულნელ და შუენიერ და ფრიად შურტელდაუცენებულ [(II,13), გვ.40].

რამეთუ ნაცელად ჩემსა შემდგომად შენ ყო მზრუნველ და ნუკემწახმცემელ [(II,14), გვ.353].

აბრაჰამ იყო მოზუცებულ და გარდასრულ დღეთა და უფალმანაკურთხა აბრაჰამი ყოვლითა [(II,16), გვ.139].

რამეთუ მუნ ნათლის-ღებასა მას ახალი ელთა იყო თეთმშილველ და მზახურ და ქადაგ [(II,7), გვ.194].

და იყო ყოველთა მიერ სახელუიან და დიდ [(II,12), გვ.66].

რომელ-იგი იყვნეს განმამტყიცებულ და დიდად დამპურად [(II,11), გვ.27].

• იყავ ან ათახეულად და ბევრეულად და დაიმკვდრენ. ნათესაემან შენ-
მან ქალაქები იგი მტერთაა [(II, 16), გვ. 150].

გუაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნურ კომპონენტთან დაკავ-
შირებულია ნანათესაობითარი სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარ-
მოდგენილი სახელური წევრები. ამ შემთხვევაში გამოხატულია კუთვ-
ნილების სემანტიკა.

შენ ხარ ზეცისაა და ქუეყანისაა [(II, 7), გვ. 174].

ვ/ სახელური წევრი + მეშველი ზმნა + სახელური წევრი
რამეთუ ენა-ბრკენეალ ვარ და ვერ-მეტყუელ, ვინამთ ვიწყე წმიდისა
მისთვის თხრობად სათნოებათა მისთა [(II, 11), გვ. 192].

რამეთუ მშუდ ვარ მე და მდაბალ გულითა [(II, 6), გვ. 65].

აწმცა დაწოლილ ვარ და დაყუდებულ, და – მცა – ვიძინე და განვი-
ხუნე [(II, 8), გვ. 190].

მე შატლ ვარ და არა კაც [(II, 13), გვ. 86].

არამედ მიუდრეკელ ხარ და უღმობელ [(II, 2), გვ. 91].

შენე იყავ, მოთმინე და ხულგრბელ [(II, 11), გვ. 13].

და რომელნი-ეგე ჰირველ უდებ იყვენით და მოზარე და მორიდე და
განბნულ [(II, 7), გვ. 100].

ჭემმარიტებით გლანაკ ხარ და ნაკლულევან ყოელისაგანვე კეთი-
ლისა [(II, 2), გვ. 93].

და ვითარმედ მალალ არს და პატოხსან ხაყდარი დიდისა ეპიფანესი
[(II, 14), გვ. 336].

მწუხრ არს და მიღ რეკილ დღე [(II, 11), გვ. 320].

და მალნარ არს და შეუეალ კაცთაგან მთაჲ ისი [(II, 13), გვ. 121].

რამეთუ ხაშინელ და წმიდა არს და ყოელად ძლიერ და ხაკერველ
და უფალ [(II, 11), გვ. 52].

ხოლო ღმერთი ტკბილ არს და კაცთხოყუარე [(II, 11), გვ. 38].

ძნელ არს და ხაჭირო ადგილი ესე [(II, 13), გვ. 188].

რომელნი-იგი შუენიერ არიან და ხაწადელ და მომზაყებულ ხული-
ერთა მონაზონთა ხაყოფლად [(II, 12), გვ. 49].

ხოლო კადნიერ არიან და ურცხუნო [(II, 6), გვ. 21].

და ესრეთ უმაღლო არიან და მაბრალობელ [(II, 2), გვ. 49].

ვინამთგან მშუდ იყო და მდაბალ გულითა [(II, 13), გვ. 158].

რომელი-ესე ფრიადითა წარხაგებელითა და მრავლითა ოფლითა
მამ წმიდათა მამათა ჩუენთამთა ჩუენ ქართველთათვს აღშენებულ იყო
და აღმართებულ [(II, 12), გვ. 94].

ვითარცა ადგილი არმათეში შუერაცხ იყო და უქმარ [(II,4), გვ.141].
ესეცა ნათესაით ისაურელივე იყო მონაზონებასა შინა წარმატებულ
იყო და დამტკიცებულ [(II,4), გვ.164].

და მონაწილე იყენეს და თანაზიარ შრომათა მისთა [(II,11), გვ.27].
უფროს-ლა უმეტეს მათსა ტკივნეულ იყენენ და ხაწვალობელ
[(II,12), გვ.192].

თვსნი შენნი შურეებულ იყენენ და მწუხარე შენისა ხიკუდალი-
სათვს [(II,2), გვ.150].

გაანალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ:

1. ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში უხეად და
ნაირგვარად დასტურდება „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები.

2. „არს“ მეშველი ზმნა იცვლება პირისა და რიცხვის მიხედვით.
დრო-კილოთა მიხედვით ცვლილებისას შეენაცვლება „იყო“ ზმნა.

3. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად
დასტურდება: არსებითი სახელი (მონა ვარ, ებისკოპოს ხარ, მუშაკ
არს...), ზედსართავი სახელი (მძიმე ვარ, დიდებულ ხარ, დიდ არს), წარ-
მოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (მადლიერ ვარ, უკუნურ ხარ,
ემბაქეულ არს...), ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (სასუბიექტო მიმღე-
ობა: მბრძოლ არს, წარმაველ არს; საობიექტო მიმღეობა: შეჭურვილ
ვარ, შედგომილ ხარ, მოსწავებულ არს...), მასდარი (ტრფილ იყო, სივ-
ლტოლად იყო...), რიცხვითი სახელი (ერთ ხართ, მრავალ არს), ზმნისარ-
თი (ზემო არს, ესრცთ არს), კომპოზიტი (გულკლებულ ვართ, ღვთის-
მსახურ ხარ, ნათელ-ღებულ არს...).

4. „არს“ მეშველზმნიან ფორმათა სახელური კომპონენტი ძირითა-
დად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება (მონა ვარ, მზი-
არულ ვარ, სურვიელ ვარ, უბიწო ვარ, მოსწრაფე ვარ, შეჭურვილ ვარ,
მიდრეკილ ვარ, მოწიენულ ვარ, ტრთ-მძიმე ვარ; გლახაკ ხარ, მორწილ
ხარ, უხუცეს ხარ, შემძლებულ ხარ, შედგომილ ხარ, უწუველ ხარ, შე-
ურაცხისსაყოფელ ხარ, ერთ ხარ; მტერ არს, მხგავს არს, ტკბილ არს,
სურვიელ არს, პატიოსან არს, უდიდეს არს, ურცხულ არს, მნებაჲ არს,
შედგომილ არს, შესრულ არს, განსაკერო არს, ხაგონებულ არს...).

5. შედარებით იშვიათად დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდე-
საც „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი
სახელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. აღნიშნული ტიპის
წარმოება თანამედროვე ქართულის შედგენილ შემახმენელ მოკავო-

ნებს (უგუნური არს, ქართული ხარ, სომეხი იყო, ეშმაკეული იყო, ღმრეული არს, დედაკაცი ვარ, ერისკაცი ვიყავ, პირკეთილი ხარ).

6. დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური წევრა ვითარებითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. აქ გამოიყოფა ორი ტიპი. ერთ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ვითარების გარემოებისა (რომელიც მორფოლოგიურად საობიექტო მიმღობაა) და შემასმენლის შესამებასთან (განწესებულად იყო, უშფოთველად იყენეს..), ხოლო სხვა შემთხვევაში (როდესაც სახელურთ კომპონენტი ვითარებითი ბრუნვისფორმიანი მასდარია) — სავალდებულო მყოფადის ფორმებთან (წარსლვად ვარ, წარდგომად ვარ, ვოფად ვართ, მიწვენად ხარ, დამკვდრებად ხარ, მოწვენად არს, გამოჩინებად არს, გამოშობად იყო, აღსრულებად იყო და სხვა მრავალი).

7. არსებითი სახელით ან მასდარით წარმოდგენილი („არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა) სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია (მონა ვარ, ებისკოპოს ხარ; ხილტოლად იყო, იყო ხილვად...), ხოლო ხელსართავი (პირველადი ან წარმოქმნილი) სახელით დადასტურებული სახელური წევრი — სუბიექტის მსაზღვრელი (დიდ არს, ეშმაკეულ არს, მბრძოლ არს, მოსწავებულ არს...). პრედიკატული მსაზღვრელია რიცხვითი სახელით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (ერთ ხარ), ვითარების გარემოებაა ვითარების ზმნისართით დადასტურებული სახელური წევრი (ესრჰთ არს), ხოლო ადგილის ზმნისართით გამოხატული სახელური კომპონენტი ადგილის გარემოებაა (ზემო არს).

8. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი პირდაპირია (მუშაკ არს, დიდ არს, ეშმაკეულ არს, წარმავალ არს, მრავალ არს...) ან (შედარებით იშვიათად) შებრუნებული (ინვერსიული): არს დედა, იყო ცხედარ, არს ქნარ, იყო მაცილობელ და სხვა. აღსანიშნავია, რომ სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი უფრო ხშირად ინვერსიული წყობის შემთხვევებში დასტურდება (ვარ მშობელი, არს მკურნალი, არს დანერგული, არს თქმული, იყო დატყეებული, იყოს ნაშობი). გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ მასდარით გამოხატული სახელური წევრთ (გარდა მოსლვად არს ტიპისა) ძირითადად სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება (იყო ხილვად, იყოს სივლტოლად, იყოს დაღადუბად...).

9. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ერთ ზმნურ კომპონენტთან დაკავშირებულია რამდენიმე სახელური წევრი. აქ გამოიყოფა სამი ტიპი. ერთ შემთხვევაში სახელური კომპონენტები უსწრებს მეშველ ზმნას

(რამეთუ მთაჲ იგი გარიზინი დიდ და მაღალ არს...), სხვა შემთხვევაში სახელური წევრები მოსდევს ზმნურ კომპონენტს (აბრაჰამ იყო მოხუცებულ და გარდასრულ ღღეთა...). დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც მეშველი ზმნა სახელურ წევრებს შორისაა მოქცეული (რამეთუ ენა-ბრკენვალ ვარ და ვერ მეტყუელ...).

10. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა დიდ ნაწილს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა სხვადასხვა მიზეზითაა გამოწვეული. ა/ ერთ შემთხვევაში „არს“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმებს შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები არ უდასტურდება იმის გამო, რომ მოცემული სახელის (სახელური კომპონენტის) სინთეზური წარმოებით გაზმნავენა არ ხერხდება, რაც დაკავშირებულია თავად სახელის სემანტიკასთან (როგორც ცნობილია, არის ერთი წყება სახელებისა, რომელთა ორგანული ფორმით გაზმნავენა არ ხერხდება: ვარ ხატ, ვარ მშობელი, დიდებულ ხარ, კეთილ არს, ზაგონებელ არს, მიხათუალველ არს, არს ქნარ, ლიტონ იყო, მწირ იყო, იყო ცხედარ, მოხარკე იყენეს...); ბ/ ძველ ქართულში დასტურდება ერთი ტიპი სახელებისა, რომელთა ორგანული წარმოებით გაზმნავენა შესაძლებელია, მაგრამ აქ უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემოება, თუ რა სახის მეშველ ზმნასთანაა იგი შეწყობილი. მაგალითად, ცხოველ-ფორმის გაზმნავენა დასაშვებია, თუ იგი „ყოფს“ ან „ქმნა“ მეშველ ზმნასთანაა წარმოდგენილი (ცხოველ-ყო — განაცხოველა, ცხოველ-ქმნა — განაცხოველა), მაგრამ, თუ იგივე ფუძე (ცხოველ) „არს“ მეშველ ზმნას უკავშირდება (ცხოველ არს), ორგანული ვარიანტის დაძებნა გაჭირდება (*ცხოველობს). ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ ფორმებშიც (მძიმე-ყოფს — ამძიმებს, მძიმე-ქმნა — დაამძიმა, შდრ.: მძიმე არს; ძნელ-ყოფს — ამძნელებს, ძნელ-ქმნა — გააძნელა, შდრ.: ძნელ არს; მდიდარ-ყოფს — ამდიდრებს, მდიდარ-ქმნა — გაამდიდრა, შდრ.: მდიდარ არს; ტკბილ-ყოფს — ატკბობს, ტკბილ-ქმნა — დაატკბო, შდრ.: ტკბილ არს; მტკიცე-ყოფს — ამტკიცებს, მტკიცე-ქმნა — განამტკიცა, შდრ.: მტკიცე არს; ხნეულ-ყოფს — ახნეულებს, ხნეულ-ქმნა — დაახნეულა, შდრ.: ხნეულ არს, კმელ-ყოფს — აკმობს, კმნა-კმელ — გააკმო, შდრ.: კმელ არს და სხვა). გ/ ხშირად ორგანულ ფორმათა უქონლობა განპირობებულია სახელური კომპონენტის წარმოქმნილობით. აღსანიშნავია, რომ სინთეზური წარმოება არ მოეპოვება იმ ტიპის „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს, რომელთა სახელურ წევრად გამოყენებულია: I. ოდნობითი (მთეთრე არს, მომრუმე არს) ან აღმატებითი ხარისხის (უდიდეს არს, უჯობეს არს, უბრწყინ-

ვალეს არს, უსაკუროვს არს, უმწარეს არს, უუსჯულოეს არს, უმცნოს იყო, უწინარეს იყენეს...) ზედსართავი სახელი; 2. უქონლობის სახელი (უძილ იყო, უბიწო იყო, უშვილო იყო, უმეცარ არს, ურისხველ არს...); 3. უარყოფითი მიმღეობა (უშიშვარ, უკუდავ ვართ, უტყუ იყო, უღებ იყო, უწინო არს, უცალო იყო, უმეცარ ვართ, უპოვარ არს, შეუძლებელ ვართ, უჩუველ ხარ, შეუპყრობელ არს, გამოუთქმელ არს, შეუძლებელ არს, დაუთმენელ არს, მიუწითმელ არს, შეუმსგავსებელ არს, გამოუწინებელ არს და სხვა მრავალი); 4. ორგანულ ფორმათა უქონლობის ერთ-ერთი მიზეზია აგრეთვე ის გარემოება, რომ კომპოზიტი სახელის ორგანული წარმოებით გაზმნავენა ჭიარს (გულ-ძვრ ვარ, მუცელქმნულ ხარ, გულ-გდებულ იყო, ნათელ-ღებულ არს, ამაო-ქმნულ არს და სხვა მრავალი); 5/ სინთეზური ფორმები არ ეძებნება არც იმ ტიპის „არს“ მეშველ-ზმნიან აღწერით ფორმებს, რომელთა სახელურ კომპონენტებად გამოყენებულა რიცხვითი სახელი (ერთ ხართ, მრავალ არს) ან ზმნისართი (ზემო არს, ქვეშე არს, ახლოს არს; ესრეთ არს); 6/ აღსანიშნავია, რომ ზოგი „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმა, რომლის სახელურ წევრად გამოყენებულა ხა- ან სა-...-ულ აფიქსებიანი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობა, აუცილებლობის კილოს წარმოაჩენს (რაც აღწერითი წარმოებით გამოიხატება: წარსავალ არს = უნდა წავიდეს, საქმარ არს = უნდა იხმარონ, საქებელ არს = უნდა იქოს, უნდა აქონ, დასაწუველ არს = უნდა დაიწუას, უნდა დაწუნან, საძიებელ არს = უნდა ეძიონ, სააოვნელ არს = უნდა აოვნონ...); 7/ „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომელთა სახელური კომპონენტები - ილ-ან-ულ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობებია, ფუნქციურად I ან II შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება (შეჭურვილ ვარ, გამოცდილ ვარ, შიდრეკილ ვარ, მოუძღურებულ ვარ, მოწვეწულ ვარ, კდებულ ვარ, მიდგომილ ხარ, შეერდომილ ხარ, შთაწვეწულ ხარ, მოსწავებულ არს, კხენებულ არს; დაძთომილ იყო, დარწომილ იყო, ა-ზრდილ იყო, უწყებულ იყო, კრძალულ იყო და სხვა მრავალი).

11. „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. ა/ ყველაზე ზშიარად სინთეზური ფორმები ხაშუალი გვარის ზმნებია. აქ გამოიყოფა სამი ტიპი. ერთ შემთხვევაში სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის უმნიშვნელოა (მაშასადამე, სხვაობა შეინიშნება მხოლოდ წარმოების თვალსაზრისით: ერთი ორგანულია, მეორე - აღწერითი): მონა ვარ - უმონობ, მკუდრ იყო - მკუდრობდა, მტერ არს - მტრობს, მზიარულ ვარ - ვმზიარულობ, მორწილ ხარ - მორწილობ, შფოთ ხარ - შფოთობ,

ცოცხალ ხარ — ცოცხლობ, კოჭლ იყო — კოჭლობდა, კადნიერ ვარ — კადნიერობ, მეცნიერ იყო — მეცნიერობდა, ჭირვეულ არს — ჭირვეულობს, უგუნურ ხარ — უგუნურება, ნოდრავ არს — მოძრაობს და სხვა. სხვა შემთხვევაში ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის სხვაობაა, კერძოდ, აღწერითი წარმოების სახელური კომპონენტი წარმოქმნილია, ხოლო ორგანული ფორმის საწარმოებელი ფუძე — მარტივი (სურვიელ ვარ — მსურის, მადლიერ ვარ (თქვენდა) — გმადლობ, იჭუელ ვარ — ვიჭუვობ, სახლეულ ვართ — ვსახლობთ, ნაკლულევან არს — აკლს, სიხარულევან არს — უხარის, წადიერ იყო — სწადოდა, წყურიელ იყო — სწყუროდა...). გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის შეიმჩნევა სემანტიკური სხვაობა. ორგანული წარმოების ფორმები (აღწერითისაგან განსხვავებით) მიმსგავსების სემანტიკას გამოხატავს (დედა არს — დედობს, დიდ არს — დიდობს, გლახაკ არს — გლახაკობს, ქართველ არს — ქართველობს, პატოხან არს — პატოხანობს და სხვა). ბ/ „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს შეესაბამება მოქმედებითი გვარის ზმნები. აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში ქერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი ძირითადად სასუბიექტო მიმდგობაა (მწყევარ ვარ — ეწყევლი, მკურნალ არს — ჰკურნებს, მკეთებელ არს — აკეთებს, მომღებელ არიან — მოიღებენ, მხედველ იყო — ხედვიდა, მამოწებელ იყო — მოწოდა, შემასმენელ იყო — შეისმენდა და სხვა). გ/ გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც (შედარებით ნაკლებად), როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტები ენიანი ვნებითის ფორმებია (მოშიშ იყო — ეშიშოდა, მაცილობელ იყო — ეცილებოდა, ზიარ ხარ — ეზიარები...). დ/ ზოგჯერ სინთეზური ფორმა ინიანი ან უნიშნო ვნებითია (სიელტოლამ იყო — განიელტეს, მკდომ არიან — უკდებიან).

12. „არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები თანაბრად დასტურდება ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში. აღნიშნული წარმოება ბუნებრივი მოვლენაა ძველ ქართულში.

თ ა ვ ი V

„აქუ-ს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

„აქუს“ დამოუკიდებელი ზმნაა. ძველ ქართულ ტექსტებში (ორიგინალურსა და ნათარგმნში) იგი დასტურდება მეშველი ზმნის ფუნქციასთან. მამასადამე, ხშირად „აქუს“ ფორმა შედგენილია შემასმენლის ზმნური წვერია და იხმარება: „1. ნამყოზ მიმალეობასთან და გამოხატავს სტატი-

კას, მდგომარეობას კუთვნილების აღნიშვნით; ასეთ შედგენილ შემას-
მენელს ჩვეულებრივ ორპირიანი სტატიკური ზმნის მნიშვნელობა მო-
ეპოვება: დაწერილი აქვს (= უწერია)... დათესილი აქვს (= უთესია)... შდრ.: და-
წერილს არის (= ს.წერია), დათესილი არის (= თესია).

2. მყოფადის მიმღობასთან და გამოხატავს შესასრულებელ მოქმედებას:
დასაწერი აქვს (= უნდა დაწეროს), დასათესი აქვს (= უნდა დათესოს)... შდრ.:
დასაწერი არის//დასაწერია (= უნდა დაიწეროს), დასათესი არის //დასათესია
(= უნდა დაითესოს).

შენიშვნა 1: გამოიყენება მხოლოდ უსულო საგანთან (შდრ.: ჰყავს). ძველ
ქართულში გამოიყენებოდა სულაერის აღმნიშვნელ სახელებთანაც. ეს ვითარ-
ება შემორჩა აღმოსავლეთ საქართველოს მთის დიალექტებს.

შენიშვნა 2: იცვლება პირისა და რიცხვის მიხედვით, მოეპოვება მხოლოდ
ობიექტური წყობა: გაკეთებული მაქვს, გაკეთებული ვაქვს, გაკეთებული აქვს...

შენიშვნა 3: იცვლება დრო-კილოთა მიხედვით: გაკეთებული აქვს, გაკეთე-
ბული ჰქონდა, გაკეთებული ჰქონდეს, გაკეთებული ექნება, გაკეთებული ექნე-
ბოდა, გაკეთებული ექნეს, გაკეთებული ჰქონია... არა აქვს ნამყო ძირითადის
ნაკეთი.

შენიშვნა 4: ძველ ქართულში „აქვს“ წარმოდგენილი იყო, როგორც
„აქუს“. გრამატიკული სუბიექტას მრავლობითობის შემთხვევაში გამოიყენე-
ბოდა „სქონან“ (მას იგირი).

შენიშვნა 5: სინტაქსური წყობით ინვერსიულია ისევე, როგორც დამო-
უკიდებელი მნიშვნელობის მქონე „აქვს“ ზმნა.

შენიშვნა 6: ქართული ენის მთის დიალექტებში აწმყოში წარმოდგენილია,
როგორც მაქვის, აქვის (ხევესურულში, ფშაურში, მთიულურში) ან როგორც
მაქუს, ვაქუს, აქუს (მთიულურში...).

შენიშვნა 7: „აქვს“ მეშველი ზმნით შედგენილი შემასმენელი ზოგჯერ ენაც-
ვლება ორგანული წარმოების ზნურ ფორმას: „მას მისი შიში აქვს“ იგივეა რაც „მას
მისი ეშინია“. ზოგჯერ „აქვს“ მეშველ ზმნიანი ფორმა სემანტიკურად უტოლდება
მესამე სერიის ნაკეთებს: „გაგონილი აქვს“ არსებითად იგივეა რაც „გაგონდა“.
შდრ.: „გაგონილი ექნება“ – „გაგონება“ [(II, 31), გვ. 44-50].

ძველ ქართულში (ახალი ქართული საგანგანის ნაკლებით) შედარებით ნაკლებად
დასტურდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც „აქვს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი
წარმოების სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია ენებითი გვარის მიმღობა.

1. „აქვს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციების სახელურ
წევრად გამოყენებულია საობიექტო (ენებითი გვარის) მიმღობა
აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი კონსტრუქციების სახელ-
ური კომპონენტი (საობიექტო მიმღობა) წარმოდგენილია სახელობითი

ბრუნვის ფორმით. იგი რეალური ობიექტის მსახვერელია.

სახელური წევრი + „აქუს“ მეშველი ზმნა

განრღვეული აქუნდა აღწერით კონსტრუქციას მიეკუთვნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (განრღვეუოდა). ხინთოზური ფორმა III ხერხის ნაკეთია, მას ახასიათებს თურმეობითის შინაარსი.

განრღვეული აქუნდა — განრღვეოდა (განრღვეული — წარკსნილი, დაკსნილი, დარღვეული, დავარდნილი; განრღვევა — დაკსნა, დარღვევა): ხოლო ყოველი ასო განრღვეული აქუნდა [(II, 14), გვ. 391]; შდრ.: მეყსეულად განირღვა იგი [(II, 1), გვ. 66]; განარღვა იგი წინაშე ჩემსა [(II, 1), გვ. 66].

„აქუს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

ანალოგიური ვითარება გვაქვს „აქუნდა შთამოკიდებულ“ და „შთამოკიდებოდა“ ფორმებშიც.

აქუნდა შთამოკიდებული — შთამოკიდებოდა (კიდება — ტვრთვა, ჩამოკიდება): არა შემძლებელ იყო თავად თვსად მიღებად ამას, არამედ დაბუშებულად და მკუდრად აქუნდა შთამოკიდებული [(II, 3), გვ. 34]; შდრ.: ეკიდარა მსფირიდებითა კაცი [(II, 1), გვ. 198]; ეკიდა მას თვსი იგი ჯუარი [(II, 1), გვ. 198].

მნიშვნელოვანი სხვაობაა გუაქუს მოცემული აღწერით კონსტრუქციასა და მოგუეცა ფორმას შორისაც. ორგანული ვარიანტი მოკლებულია სტატიკის შინაარსს.

გუაქუს მოცემული — მოგუეცა (მოცემული — მიცემული, ზომებული; მოცემა — გამოცემა, მოსწავება, მიცემა, გაცემა): ვალხამომსგანცაძირი გუაქუს მოცემული დედაკაცისაგან [(II, 3), გვ. 27]; შდრ.: იგი მომცეს ჩუენ [(II, 1), გვ. 264]; მოგუცნა იგინი უფალმან [(II, 1), გვ. 284].

აქუს აღმოცენებული აღწერით კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი დონიანი ვნებითის ზმნაა (აღმოუცენდა).

აქუს აღმოცენებული — აღმოცენდა (აღმოცენებული — აღმოსრული, წარმოსობილი; აღმოცენება — აღმოკდომა, ამოსვლა, ამოგვანა): და შეშა ნებისაებრ უნაკლულად აქუს აღმოცენებული ქვშათა მათ შინა [(II, 1), გვ. 269]; შდრ.: რაეამს დათესის, აღმოსცენდის [(II, 1), გვ. 17]; აღმოუცენდა თიუაა პირუტყუთა [(II, 1), გვ. 17].

აქუნდა განსაფრთხობელი კონსტრუქციის სახელური წევრი მყო-

ფადი დროის საობიექტო მიმღეობაა. ორგანული წარმოების ვარიანტი (განაფრთხობდა) მოქმედებითი გეარის ფორმაა.

აქუნდა განსაფრთხობელა — განაფრთხობდა (განფრთხობა — გამოფთხიზლება): და ვითარ იხილა, რამეთუ არარაჲ აქუნდა განსაფრთხობელი სენაკსა შინა [(II,4), გვ.206]; შდრ.: განიფრთხვე, განიღჳქე [(II,1), გვ.72].

2. „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერათი კონსტრუქციების სახელურ წევრად გამოყენებულა მასდარო

აღნიშნული წარმოების მქონე „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციების სახელური კომპონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება. იგი რეალური ობიექტია.

სახელური წევრი + „აქუს“ მეშველი ზმნა

ხწრაფაჲ აქუს აღწერითა კონსტრუქციის შესაბამის ორგანული წარმოების ვარიანტშიც სტატიკის შინაარსი დაჩრდილულია.

სწრაფაჲ აქუს — ისწრაფის (სწრაფა, წრაფა, სწრაფეა — ხისწრაფე, ჩქარება, სიმსწრაფლე): აჲ ესერა მეფესა ესევეითარი სწრაფაჲ აქუს შენდა მიმართ [(II,4), გვ.204]; შდრ.: ისწრაფე და გარდამოკედ [(II,1), გვ.550]; ვისწრაფეთ პირისა თქუენისა ხილვად მრავლითა წადიერებითა [(II,1), გვ.550].

ზოგჯერ ხინთეზური ვარიანტი სასხვისო ქცევის (უ- პრეფიქსიანი) ფორმაა (შდრ.: აღთქუმაჲ გუაქუს — აღუთქუამთ).

აღთქუმაჲ გუაქუს — აღუთქუამთ (აღთქუმა, აღთქმა — შჯული, პირობა, ზაეც): და აღუქუმაჲ გუაქუს ცხოვრებასა ხაუკუნომასა მის მცგრ [(II,7), გვ.74]; შდრ.: აღუთქუა მათ სასყიდელი თითოეულად დრაჰკანი ღლესა შინა [(II,1), გვ.14].

ზრუნვაჲ აქუნდა აღწერითი კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტია ზრუნვიდა ფორმა.

ზრუნვაჲ აქუნდა — ზრუნვიდა (ზრუნვა — ჰირება, ურვა, წუხილი): მაშინ თჳსა მისთა არღარაჲ სხუაჲ ზრუნვაჲ აქუნდა [(II,5), გვ.223]; შდრ.: არას ზრუნვა არაეისთჳს [(II,1), გვ.169]; განვისუენო და არღარა ვზრუნვიდე [(II,1), გვ.169].

საშუალი გეარის ფორმებია ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქციების შესაბამისი ორგანული ვარიანტები.

შრომაჲ აქუს — შრომობს (შრომა, შურომა — ღამურომა, ღუნა, კეთება, მუშაობა, ჯაფა, ურვა, გარჯა): რომელსა არცა შრომაჲ აქუს, არცა

ჰიორი [(II,2), გვ.96]; შდრ.: ცუდად შურებიედ მაშინებელნი მისნი [(II,1), გვ.509].

ქელმწიფებაჲ გაქუს — ქელმწიფობ (ქელმწიფება — უფლება, ფლობა, შეძლება, მთავრობა, უფროსობა, ხელისუფლება, საბრძანებელი): რამეთუ ქელმწიფებაჲ გაქუს ჯორცთა ჩემთა ზედა [(II,11), გვ.168]; შდრ.: დიდ-დიდნი ქელმწიფებედ მათ ზედა [(II,1), გვ.568]; უქელმწიფებებს კაცი თავსა თვსსა ზედა ყოფად კეთილისა [(II,1), გვ.568].

ქელმწიფებაჲ აქუნდა (შდრ.: ქელმწიფობდა): რამეთუ ქელმწიფებაჲ აქუნდა მათ ზედა შეურაცხებისაჲ ვიეთცა ენების [(II,4), გვ.105].

მტერობაჲ აქუს — მტერობს, მტრობს (მტერობა — წინააღმდეგობა, ორგულება, მტერება, მტერობა, მტერვა — გულს-დგმა, მტრობა): და თუ რაოდენ მტერობაჲ აქუს მათ ყოველთა მიმართ ქრისტეანეთა [(II,13), გვ.230]; შდრ.: შენ დასცენ ყოველნი, რომელნი შემტერნეს მე ამჟამად [(II,1), გვ.299]; ჰეროდე ჰემტერა მას [(II,1), გვ.299].

მთავრობაჲ აქუნდა — მთავრობდა (მთავრობა — დაუფლება, გამთავრება): პალატსა შინა მთავრობაჲ აქუნდა [(II,4), გვ.214]. შდრ.: ჰმთავრობდე შენ ნათესაეთა მრავალთა [(II,1), გვ.240].

ზედამხედველობაჲ აქუს — ზედამხედველობს; საცნაურ არს უკუე ამათგან, რაოდენი ზედამხედველობაჲ აქუს ღმერთსა კაცობრიეთა საქმეთაჲ [(II,3), გვ.45].

მსახურებაჲ აქუნდა აღწერითი კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებითი ფორმა (ემსახურებოდა).

მსახურებაჲ აქუნდა — ემსახურებოდა (მსახურება — მონება, მთნევა, ზორვა, სამსახურის გაწევა): რომელთა მსახურებაჲ აქუნდა (მას) [(II,12), გვ.184]; შდრ.: არა ემსახურებდეს შენ მსახურებასა მონისსა, ვითარცა მორეწე [(II,1), გვ.296]; არა მოვიდა, ვითარცა იმსახურა ვისგანმე, არამედ მსახურებ დ [(II,1), გვ.296].

გაქუს ასეთი შემთხვევებიც, როდესაც „აქუს“ მეშველზნიანი აღწერითი კონსტრუქციების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები გარდამავალი ზმნებია.

ბრძანებაჲ აქუნდა (მას) — უბრძანებს (ბრძანება — განწესება, მოვლინება, მიწესა, თქმა, დათქმა შერისხება): რომელსა ბრძანებაჲ აქუნდა წინამძღურობისაჲ ებისკოპოსთა მათ [(II,4), გვ.203]; შდრ.: ვითარცა უბრძანა უფალმან [(II,1), გვ.26].

ქემოთ წარმოადგენილი აღწერითი კონსტრუქციის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის დადასტურებულია ვითარების გარემოება.

შენდობაჲ კეთილად გაქუნდა — შეუნდობდი (შენდობა — მიტევება,

პატიება, მონიჭება): და თანად შენდობაჲ კეთილად გაქუნდა თქვენ არა ხიტყუათათს ძნელთა მხოლოდ შამაკაცისა ჭაბუკისათა [(II,3), გვ.40]. შდრ.: შეუნდვიან ღმერთისა ბოროტნი ჩემნი [(II,1), გვ.483]; შეუნდო-
ეშმაკთა ბრძოლად ჩუენდა [(II,1), გვ.493].

„აქუს“ მეშველი ზმნა + სახელური წევრი

სტატიკას გამოხატაჲს ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქციების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებიც.

მაქუს გლოეაჲ — ვიგლოე (გლოეა — დატირება, მგლოეარება, გოდება): რომელსა არა მაქუს გლოეაჲ, არცა ტსირილი [(II,5), გვ.229]; შდრ.: იგლოედეთ და მსტიროდით [(II,1), გვ.94]; ეგლოედა მეფჲ იგი ძესა მას თსსა ყოეელთა დღეთა [(II,1), გვ.94].

აქუს წადილი — სწადს (წადილი — სურვილი, ნდომა, გულის-სიტყუა, გულის-თქუმა): დაუსრულებელად აქუს წადილი იგი სუმისაჲ [(II,2), გვ.183]; შდრ.: სწადოდა მრაველით ჟამითგან ხილვამისი [(II,1), გვ.551].

აქუს კელმწიფებაჲ — კელმწიფობს: რაკდენ უფროაჲს ხატად ღმრთისა შექმნულთა კაცთა ზედა არა აქუს კელმწიფებაჲ უფლისაჲ [(II,6), გვ.25]; რამეთუ რომელსა აქუნდეს კელმწიფებაჲ განკურნებად ბოროტისა რამსაჲ [(II,2), გვ.118].

აქუს ცხორებაჲ — ცხოვრობს (ცხორება, ცხოვრება — ჯსნა, განრი-
ნება, ცოცხლება, სიცოცხლე, თავგადასავალი): არა შენგან აქუს ცხო-
რებაჲ, არამედ ღმრთისაგან [(II,2), გვ.106].

აქუნდა დინებაჲ — სდიოდა (დინება — დენა): და იყო ვინმე დედაკაცი, რომელსა აქუნდა დინებაჲ სისხლისაჲ [(II,4), გვ.194]; შდრ.: დიოდეს ვი-
თარცა წყალი უკმარი [(II,1), გვ.140].

აქუნდა კადნიერებაჲ — კადნიერობდა (კადნიერება, კადნიერობა —
ბეღვა, გაბეღვა): რომელთა აქუნდა კადნიერებაჲ სიყუარულისა მის მი-
მართ ღმრთისა [(II,7), გვ.101].

აქუს მეფობაჲ — მეფობს (მეფობა, მეფება — მეფე-ყოფა): მომკე-
ლელსა მისსა, აქუს მეფობაჲ, და ამანცა მთავარი მისი ამარინოსი განა-
ჩინა მეფედ [(II,3), გვ.44]; რამთამცა მტყიცედ აქუნდა მას მეფობაჲ [(II,2), გვ.199].

აქუს ფლობაჲ — ფლობს (ფლობა — კელმწიფება, ნება, უფლება): და
მგელთა არა აქუს ფლობაჲ განხუთქად კრავთა მათ სამწყსოთა ქრისტ-
სსოა [(II,11), გვ.179]; შდრ.: არა მიფლო მე ღმერთმან მოსლუად თქვენ
თანა [(II,1), გვ.446]; არა უფლიედ განღებად [(II,1), გვ.446].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც აღწერითი კონსტრუქ-

ციის სახელურ და ზმნურ წვერებს შორის წარმოდგენილია ადგილის გარემოება.

აქუნდა კესარიას მთაერობაი (მთაერობა — დაუფლება): ზაქარია ეისზე ერქუა სახელი, რომელსა აქუნდა კესარიას მთაერობაი [(I,4), გვ.186]; შდრ.: შენ ყოველთა ჰმთაერობ [(II,1), გვ.240].

„აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციის შესაბამის ორგანული წარმოების ვარიანტად ინიანი ენებითის ფორმაც წარმოგვიდგება.

აქუს კურნებაი — იკურნების, განიკურნების (კურნება — ექიმობა, განმრთელება): რომელსა არა აქუს კურნებაი და ნუგეშინის -ცემაი [(II,5), გვ.122]; შდრ.: მკურნალი, რომელი უსასყიდლოდ ჰკურნებ [(II,1), გვ.206]; ნაკრტენი მუცლისა მისისაი ჰკურნებზ თუალთა დადგომილთა [(II,1), გვ.206].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სინთეზური ვარიანტები გარდამავალი (სათაეისო თუ სასზეისო ქცევის) ზმნებია.

აქუს მოთმინებაი — ითმენს (მოთმინება — დათმენა, ღვაწლი; მოთმენა — დათმენა, ტვირთვა): ვაებისა მიცემად ღირს არს საწყალობელი იგი კაცი, რომელსა არა აქუს მოთმინებაი [(II,5), გვ.238]; შდრ.: ყოველთა მოითმენ [(II,1), გვ.264]; იგი მკნედ მოითმენდა [(II,1), გვ.264].

აქუს შენდობაი — შეინდობენ ან შეუნდობენ (შენდობა — მიტყეება): არა აქუს მას შენდობაი ღმრთისაგან ყოლადეუ ცოდვათა მისთაი [(II,5), გვ.82]; შდრ.: შეუნდვიან ღმერთსა ბოროტნი ჩემნი [(II,1), გვ.483]; შენ შეუნდვე [(II,1), გვ.483].

აქუს მიტყეებაი აღწერითი კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტია მიეტყეების (ენიანი ენებითის ფორმა). ზოგჯერ ანალიზური და სინთეზური ვარიანტები ერთმანეთის პარალელურად დასტურდება ქართული ოთხთავის ტექსტში.

აქუს მიტყეებაი — მიეტყოს (მიტყეება — ჰატიეება): არა აქუს მიტყეებაი [(II,9), DE, FG, HIK, გვ.329]; შდრ.: არა მიეტყოს [(II,9), C, გვ.329].

ზოგჯერ სახელური კომპონენტი -ება სუფიქსიანი აბსტრაქტული სახელია, რომელიც მასდარს უტოლდება.

ჩუეულებაი აქუნდა აღწერითი კონსტრუქციის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტია „სჩუეოდა“ ფორმა.

ჩუეულებაი აქუნდა — სჩუეოდა (ჩუეულება — სჯული, წესი; ჩუევა — შეჩუევა, დაჩუევა): ეითარცა ჩუეულებაი აქუნდა შესლვად გელესიად [(II,6), გვ.10].

ჩუეულებაი აქუნდა კონსტრუქცია ინვერსიული წყობითაც დასტურდება (აქუნდა ჩუეულებაი).

რამეთუ არა აქუნდა ჩუეულებამ სწრაფით თქუმისამ [(II,11), გვ.266].

სი-...-ულ აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი კონსტრუქციების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალო გვარის ზმნებია.

სიყუარული გუაქუს – გყუარს (სიყუარული, სიყვარული – მეგობრობა, მიყუარობა): ჩუენ დიდი სიყუარული გუაქუს სიწმიდისა თქუენისამ [(II,12), გვ.55]; შდრ.: მიყუარს მამამ ჩემი [(II,1), გვ.469]; უკუეთუმიცა მიყუარდი მე, გიხაროდამცა [(II,1), გვ.469].

სიყუარული აქუს – უყუარს: წმიდაო მამაო, არა უმეცარ ხარ შენ, თუ რაბამი სიყუარული აქუს მეფეთა ღირსებისა შენისამ [(II,12), გვ.54]; ეინაათგან გარდარეული სიყუარული აქუს ჩემდა მომართ კურაპალატსა [(II,11), გვ.296].

სიყუარული აქუნდა – უყუარდა: იგივე სამართალი სიყუარული აქუნდა ამას მამისა ჩუენისა მიმართ საბამსა [(II,4), გვ.196].

სიხარული გაქუნდა – გიხაროდა (სიხარული – სახარული, მხიარულება, ლხინი, წიუეულება, განსაცხრომელი; ხარება – შუება, მხიარულება): რამთამცა უმეტესი სიხარული გაქუნდა აღესებასა ზედა მუცლისასა [(II,2), გვ.1]; შდრ.: გუხარის, რაჟამს ჩუენ უძღურ ვიყენეთ [(II,1), გვ.560]; ძემან ბრძენმან ახარის მამასა [(II,1), გვ.560].

გუაქუს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ზმნური კომპონენტი წინ უსწრებს სახელურს.

გაქუს სიყუარული – გიყუარს: რამეთუ არცა თუ გაქუს მისოდენი სიყუარული ღმრთისა მიმართ [(II,2), გვ.201];

აქუნდა სიყუარული – უყუარდა: და არამცა აქუნდა სიყუარული [(II,5), გვ.307].

აქუს სიხარული: არამედ მწუხარე არს ამისთვხ, რომელ აქუს სიხარული მას [(II,2), გვ.196].

განაღიზებული მახალა ხაშუალებას გუაძღვეს დავასკენათ:

1. ძველ ქართულში შედარებით ნაკლებად დასტურდება „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციები.

2. „აქუს“ წარმოშობით დამოუკიდებელი ზმნაა. იგი იცვლება პირისა და რიცხვის მიხედვით; მოეპოვება მხოლოდ ობიექტური წყობა (განრღუეული გაქუს, განრღუეული გაქუს, განრღუეული აქუს...).

3. „აქუს“ ფორმა იცვლება დრო-კილოთა მიხედვით (მოცეპული აქუს, მოცეპული ჰქონდა, მოცეპული ჰქონდეს, მოცეპული ექნება, მო-

ცემული ექნებოდა, მოცემული ექნეს...). მას არ მოეპოვება ნამყო ძირითადის ნაკეთი.

4. ძველ ქართულში „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციები გამოხატავს სტატიკას კუთვნილების მინიშნებით (მოცემული აქუს, კელმწიფებამ აქუს, სიყუარული აქუს...).

5. „აქუს“ მეშველზმნიანი სახელურ კომპონენტებად წარმოგვიდგება: ა/ საობიექტო მიმღობა (მოცემული აქუს, განსაფრთხობელი აქუს. ეს უკანასკნელი გამოხატავს შესასრულებელ მოქმედებას); ბ/ მასდარი (სწრაფამ აქუს, შრომამ აქუს, კელმწიფებამ აქუს, მთაერობამ აქუს, სიყუარული აქუს, სიხარული აქუს...).

6. „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციების სახელური წევრი წარმოდგენილია სახელობითი ბრუნვის ფორმით (განრღუეული აქუს, ზრუნვამ აქუს, მტერობამ აქუს, მხიარულებამ აქუს, ბრძანებამ აქუს, სიხარული აქუს...).

7. მასდარის ფორმით დადასტურებული სახელური კომპონენტი რეალური ობიექტია (მთაერობამ აქუს, სიყუარული აქუს), ხოლო საობიექტო მიმღობის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წევრი – რეალური ობიექტის მსაზღვრელი (მოცემული აქუს, განრღუეული აქუს).

8. „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციების შემადგენელ კომპონენტთა რიგი პირდაპირია (სახელური წევრი + მეშველი ზმნა: განრღუეული აქუს, სწრაფამ აქუს, სიყუარული აქუს...) ან ინვერსიული (მეშველი ზმნა + სახელური წევრი: აქუნდა შთაპოკიდებული, აქუს აღმოცენებული, აქუს წადილი, აქუს ცხორებამ, აქუს სიხარული).

9. გუაქეს ისეაი შემთხვევებიც, როდესაც აღწერითი კონსტრუქციის შემადგენელ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია წინადადების სხვა წევრი, მაგალითად, ვითარების გარემოება (შენდობამ კეთილად აქუნდა), ადგილის გარემოება (აქუნდა კესარიას მთაერობამ) და სხვა.

10. ძველ ქართულში „აქუს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. ა/ ერთ შემთხვევაში სინთეზური ფორმები მოქმედებითი გვარის ზმნებია (აღუთქუამს აქუს – აღუთქუამს, შენდობამ აქუს – შეუნდობს...); ბ/ სხვა შემთხვევაში (შედარებით ნაკლებად) – ინიანი, ენიანი ან დონიანი ვნებითისა (კურნებამ აქუს – იკურნების, მიტევებამ აქუს – მიიტევების, აღმოცენებული აქუს – აღმოუცენდა); გ/ ყველაზე ხშირად „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქციების შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალო გვარის ზმნებია. ამ შემთხვევაში სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის არ შეიმჩნევა (გარდა იმისა, რომ ერთი აღ-

წერიტია, ხოლო მეორე — ორგანული): ფლობაჲ აქუს — ფლობს, შრომაჲ აქუს — შრომობს, კელმწიფებაჲ აქუს — კელმწიფობს, მთავრობაჲ აქუს — მთავრობს, წადილი აქუს — სწადს, აქუს მეფობაჲ — მეფობს, სიყვარული აქუს — უყვარს და სხვა).

11. ზოგჯერ „აქუნდა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქცია „უყვარს“ ტიპის ზმნათა წყვეტილის გამოსახატავადაა გამოყენებული (მღრ.: უყვარს, უყვარდა, უყვარდეს, მაგრამ: სიყვარული აქუნდა).

12. „აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოება ბუნებრივი მოვლენაჲ ძველ ქართულში.

თ ა ვ ი V

„უნს-ს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

ძველ ქართულ ტექსტებში (ორიგინალურსა და ნათარგმნში) შედარებით იშვიათად დასტურდება „უნს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები. წარმოშობით „უნს“ დამოუკიდებელი ზმნაა. სინტაქსურად ყველა „უნს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმა შედგენილბ შემასმენელია; „უნს“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული ფორმები იცელება პირისა და რიცხვის მიხედვით, მოეპოვება სუბიექტური (სათნო-იჩინე, სათნო-იჩინა) და ობიექტური (სათნო-მიჩნს, სათნო-გიჩნს, სათნო-უნს) წყობა; იცელება დრო-კილოთა მიხედვით (სათნო-უნს, სათნო-უნნდა, სათნო-უნნდეს). ობიექტური წყობის „უნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება ნამყო ძირითადის ნაკეთი — სუბიექტური წყობის მქონე ფორმებისაგან განსხვავებით, რომლებიც სწორედ ნამყო ძირითადის ნაკეთებითაა წარმოდგენილი (ღირს-იჩინე, ღირს-იჩინა...).

„უნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი პირდაპირია (სახელური წვერი + მეშველი ზმნა: ტბილ უჩნდა, აღვილ უჩნდა) ან ისეერსიული (მეშველი ზმნა + სახელური წვერი: უჩნს საშინელ). ეს უკანასკნელი შედარებით ნაკლებად დასტურდება.

„უნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი (ტბილ უჩნდა). გრამატიკულად იგი სუბიექტია, ხოლო სემანტიკურად (ინეერსიის გამო) — დამატება. დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური წვერი წარმოდგენილია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით (განსაცდელად მიჩნს). ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი უბრალო დამატებაა (სინტაქსური შეხამების სახელური წვერია).

სპეციალური ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ ახალ ქართულში „ჩანს“ მეშველი ზმნა გამოიყენება შედგენილი შემასმენლის ზმნურ წევრად, რაც ნიშნავს: „უნდა იყოს“: „მხედრები დაქანცულნი ჩანან (კ. გამხახურდია)... იცვლება პირისა და რიცხვის მიხედვით: დაღლილი ეჩანვარ, დაღლილი ჩანხარ, დაღლილი ჩანს, დაღლილი ჩანან... მოეპოვება მხოლოდ აწმყოს წრის ნაკეთები: დაღლილი ჩანს, დაღლილი ჩანდა, დაღლილი ჩანდეს... სხვა ნაკეთებში შესაძლოა გამოიყენებულ იქნეს შესაბამისი ვნებითის გამო- ზმნისწინიანი ფორმა: „ასე ულამაზოდ გამოჩნება“... წარმოშობით დამოუკიდებელი მნიშვნელობის მქონე ზმნაა და ამ დანიშნულებით გამოიყენება კიდევ: „თვალთ ძლესულა ჩანან“ (ი. გოგებაშვილი) [(I,31), გვ.448].

ძველ ქართულში „უჩინს“ მეშველ ზმნას დაკისრებული აქვს მიჩნევის სემანტიკის გამოხატვა. აღსანიშნავია, რომ ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება ორგანული წარმოების მქონე სინევის სემანტიკის გამოხატველი ზმნები „ეტკბილებს“, „ეპატარავენს“ ტიპისა, რაც ახალ ქართულში ენიანი ვნებითის ფორმებითაა წარმოდგენილი (ეტკბილება, ეპატარავენა).

ძველ ქართულში „უჩინს“ მეშველი ზმნა ყველაზე ხშირად ობექტური წვობით დასტურდება.

ნაირგვარია „უჩინს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტები.

ა/ სახელურ წევრად გამოყენებულია არსებითი ხასელი

ქვემოთ დამოწმებული აღწერითი კონსტრუქციის სახელური კომპონენტი ვითარებითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. ამ შემთხვევაში იგი უბრალო დამატებაა.

ღმერთად უჩინდეს (ღმერთად მიაჩნდეს): რომელნი-იგიცა ღმერთად უჩინდეს ერსა მას დაბნელებულსა ქართლისასა [(II,14), გვ.354].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „უჩინს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები სამი ხასისაა. ერთ შემთხვევაში სახელურ კომპონენტად გამოიყენებულია პირველადი ზედსართავი სახელი (ძნელ გინნდა), სხვა შემთხვევაში სახელურ წევრად წარმოგვიდგება წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (უპატოხონუ გინნს). დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელურ კომპონენტად გამოიყენებულია ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (საქურველ მიჩნს).

1. სახელურ წევრად გამოყენებულია პირველადი ზედსართავი სახელი

„უნის“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს (რომლის სახელური წევრი პირველადი ზედსართავი სახელია) ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (ძნელ უნს — ძნელების, ტკბილ უნს — ეტკბილების). აღნიშნული ტიპის ორგანული ფორმები (ეტკბილების, ეპატარაების...) ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება.

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმითაა დადასტურებული.

ძნელ გინდა (შდრ.: „ეძნელებოდა“, „ძნელად მიგაჩნდა“); ანუ ვითარმცა ძნელ გინდა წარგებაა დარჩომილისაჲ მისცა [(II,2), გვ.97].

ძნელ უნს < უნს (შდრ.: „ეძნელების“, „ძნელად მიაჩნია“); რამეთუ უმეტეს რამე გონებასა კაცოასა ესე ძნელ უნს [(II,10), გვ.303].

მძიმე გინს (შდრ.: „გემძიმება“, „მძიმედ მიგაჩნია“); აჩუენე მოწყალებაჲ შენი და სიყუარული ძმისა შენისათჳს და ნუ მძიმე გინს შენდობად შეცოდებაჲ მისი [(II,5), გვ.41].

მარჯუე უნდა (შდრ.: „ემარჯუებოდა“, „მარჯუედ მიაჩნდა“); სადა ვის მარჯუე უნდა, არამედ ვერ სადა გამოიძრის [(II,10), გვ.350].

იწრო უნდა (შდრ.: „ეეწროვებოდა“, „იწროდ მიაჩნდა“); მუცელში ქალწულისაჲ არა იწრო უნდა [(II,7), გვ.41].

ტკბილ უნდა (შდრ.: „ეტკბილებოდა“, „ტკბილად მიაჩნდა“); ტკბილ უნდა მას სიმკხინეარე მზის თუალისა [(II,11), გვ.171].

ადვილ უნდა (შდრ.: „ეადვილებოდა“, „ადვილად მიაჩნდა“); რამეთუ ადვილ უნდა ბოროტის-ყოფად და მოკუდინებად ვოველთა მათ მართალთა [(II,10), გვ.239].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღნიშნული წარმოების მქონე „უნის“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა დამოკიდებულია პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტის თავისებურებაზე. ამ უკანასკნელის ორგანული ფორმით გაზმნაეება არ ხერხდება.

ფიცხელ მიჩხ („ფიცხლად მიმჩნია“); არა ფიცხელ მიჩხ სიტყუაჲ ესე არამედ ტკბილ? და კეთილ მოყუახისაჲ მოყურისა მიმართ [(II,6), გვ.105].

ფიცხელ გიჩს ← გიჩნს („ფიცხლად მიგაჩნია“): ნუ ფიცხელ გიჩს წინაშე შენსა ყრმისა მაგისათჳს და მკველისა [(II, 16), გვ. 128].

ბოროტ-უნდა („ბოროტად მიაჩნდა“): ბოროტ-უნდა ღმრთისა ხაქმჳს ესე [(II, 1), გვ. 34].

აღსანიშნავია, რომ ზემოთ წარმოდგენილი ბოროტ- ფუძის გაზმნა- ვება არ ხერხდება მიჩნევის სემანტიკის გამოსატყეით, მაშასადამე, ენიანო ვნებითის ფორმით (უბოროტების). სხვა შემთხვევაში აღნიშნული ფუ- პისაგან იწარმოება ნასახელარი ზმნები (აბოროტებს, ვაბოროტდა...)

2. სახელურ წევრად გამოყენებულია წარმოქმნილი ზედსართავი სახელი

უ-....-ე აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტის (რომელიც უ-....-ე აფიქსებიანი უქონლობის სახელია) საწარმოებელ ფუძედ გამოყენებულია -ოსან სუფიქსიანი მქონებლობის სახელი (უპატიოსნე). უპატიოსნე გიჩნს პერიფრასტულ ფორმას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (რაც დაკავშირებულია სახელური წევრის სემანტიკასა თუ წარმოქმნილობასთან).

უპატიოსნე გიჩნს („უპატიოსნოდ მიგაჩნია“): უბადრუკო, უპატიოსნე გიჩნს გემოა ცოდვისაჲ [(II, 2), გვ. 145].

სა- პრეფიქსიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმას (სამართალ მიჩნს) არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი (რაც კელავ სახელური წევრის თავისებურებითაა განპირობებული). აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი (სამართალ-) გასუბსტანტიეებულია.

სამართალ მიჩნს < მ.ჩნს („სამართლად მიმარჩნია“): შეილო, არა ხა მართალ მიჩნს, რაჲთამცა ჭაბუკი იყო ლავრასა შინა [(II, 2), გვ. 144].

სა-....-ო აფიქსებიანი:

დასტურდება ისეთი შემთხვევა, როდესაც აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმას ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი, მაგრამ ეს უკანასკნელი მოკლებულია მიჩნევის სემანტიკას (მდრ.: საჭირო გეიჩნს — გვესაჭიროება), თუმცა იგი წარმოშობით „გვეტკბილება“ ტიპის (მიჩნევის სემანტიკის გამომსატყელი) ფორმაა.

საჭირო გეიჩნს — გვესაჭიროება (მდრ.: „საჭიროდ მიგეიჩნია“): იგი ჭირი არა საჭირო გეიჩნს [(II, 13), გვ. 298].

3. სახელურ წევრად გამოყენებულია ნაზმნარი ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „უჩნს“ მეშველმნიანი აღწერითი ფორმები ორი სახისაა. ერთ შემთხვევაში სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა, ხოლო სხვა შემთხვევაში — საობიექტო.

სახელურ წევრად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა

ბრწყინვალე უჩნდა პერიფრასტულ ფორმას არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი, რაც დაკავშირებულია სახელური კომპონენტის სემანტიკასთან. ბრწყინვალე- ფუძის ენიანი ენებითის ფორმით („ებრწყინვალეობდა“) გაზმნაება არ ხერხდება.

ბრწყინვალე უჩნდა („ბრწყინვალედ მიაჩნდა“, „ბრწყინვალედ გრეხებოდა“): არცაღა ბრწყინვალე უჩნდა მას ნათელი მზისა [(II, 11), გვ. 171].

სახელურ წევრად გამოყენებულია მესამე პირის ფორმა, რომელიც მიმღეობის ბადალია

ღირს უჩნს აღწერითი ფორმას არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (ეღირსების წარმოება არ გამოხატავს ზემოთ აღნიშნულ პერიფრასტული ფორმის შინაარსს).

ღირს უჩნ < უჩნს („ღირსად მიაჩნია“): უფრომს ხოლო ამისთვის, რამეთუ ლავრისა მამათა არა ღირს უჩნ [(II, 6), გვ. 83]; რამეთუ ლავრისა მამათა არა ღირს უჩნ ესე [(II, 4), გვ. 171].

სახელურ წევრად გამოყენებულია საობიექტო მიმღეობა

სა----ო აფიქსებიანი:

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები. სინთეზურ ფორმათა უქონლობა კვლავ გასაზმნავებელი სახელის (სახელური კომპონენტის) სემანტიკით აიხსნება.

სათნო გიჩნს („სათნოდ მიგაჩნია“): წარაგე ეხე, შვილო, ვითარცა სათნო გიჩნს [(II, 12), გვ. 157].

სათნო გიჩნდა („სათნოდ მიგაჩნდა“): სათნო-გიჩნდა ყოფაჲ ჩუენ თანა [(II, 7), გვ. 176].

სათნო უჩნს („სათნოდ მიაჩნია“): აწ ვითარცა სათნო უჩნს ხიწმი-

დესა შენსა [(II, 11), გვ.270].

ხათნო უჩნდა („ხათნოდ მიაჩნდა“): და ხათნო უჩნდა მათ ხიტყუამ ესე, და აკურთხეს ღმერთი ძეთა ისრაჲლისათა [(II, 8), გვ.121 „].

სა-...-ულ აფიქსებიანი:

ორგანული წარმოების ვარიანტები არც ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმებს ეძებნება.

საკურველ მიჩნს („საკვირველად მიმაჩნია“): არა ესრეთ დიდად საკურველ მიჩნს წიგნთა თარგმანება [(II, 12), გვ.173].

საგონებელ მიჩს („საგონებლად მიმაჩნია“): საგონებელ მიჩს, ვითარმედ ზეცით იყო კაცი იგი [(II, 10), გვ.347].

საწუნელ უჩნდა („საწუნელად მიაჩნდა“): რამეთუ საწუნელ უჩნდა ადგილი იგი [(II, 11), გვ.228].

სახელურ წევრად გამოყენებულა ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

განსაცდელად მიჩს აღწერითს წარმოების სახელური კომპონენტის უბრალო დამატება.

განსაცდელად მიჩს < მიჩნს („განსაცდელად მიმაჩნია“): არამედ განსაცდელად მიჩს მოყუსისა დღეკეთილობა [(II, 2), გვ.79].

გ/სახელურ წევრად გამოყენებულა მასდარი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტები წრფელობითი ბრუნვის ფორმითა დადასტურებული.

სირცხულ მიჩს (მდრ.: „მესირცხვილება“, „სირცხვილად მიმაჩნია“): არა სირცხულ მიჩს ნაბრძოლი ესე კორცთა ჩემთა [(II, 7), გვ.173].

სირცხულ გიჩნს (მდრ.: „გესირცხვილება“, „სირცხვილად მიგაჩნია“): ვითარ არა სირცხულ გიჩნს მისი სახელისდებად ღმრთად [(II, 11), გვ.245].

სირცხულ უჩნდა (მდრ.: „ესირცხვილებოდა“, „სირცხვილად მიაჩნდა“): არა სირცხულ უჩნდა მას მსგავსება ჩუენი [(II, 5), გვ.53].

ტყუვილ გიჩნს აღწერით ფორმას არ ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი.

ტყუვილ გიჩნს („ტყუილად მიგაჩნია“): ხოლო ქრისტვს მიმართ სარწმუნოება და სწაელად, რომელი ტყუვილ გიჩნს თქუენ [(II, 6), გვ.46].

დ/სახელურ წევრად გამოყენებულა კომპოზიტი

სახელ-ძერ გიჩს („სახელ-ძვირად მიგაჩნია“): უკუეთუ თხოვა იგი

სახელ-ქერ გიჲს [II,7), გვ.139].

უ/ ორი სახელური წვერი ერთ მეშველ ზმნასთან

აღსანიშნავია, რომ რამდენიმე სახელური კომპონენტი „უჩნს“ მეშველ ზმნას უკავშირდება სწორედ მაშინ, როდესაც ზმნური წვერი წინ უსწრებს სახელურს.

ზოლო მარხეა და სიწმიდც ნუეის უჩნ საშინელ და საზარელ [(II,7), გვ.100].

„ჩინ“ - ფუძის მქონე მეშველი ზმნა (იჩინა) მიჩნევის სემანტიკას გამოხატავს მაშინაც, როდესაც იგი სუბიექტური წყობითაა წარმოდგენილი.

უღირს იჩინე („უღირსად მიიჩინე“): და ხატი მონისაჲ შემოსად არა უღირს-იჩინე [(II,13), გვ.22].

უღირს-იჩინა („უღირსად მიიჩინა“): რომელმან-იგი არაჲ უღირს-იჩინა თანაზიარ-ყოფად მონისა თვისისა სარწმუნოაჲს [(II,12), გვ.122].

სათნო-იჩინე („სათნოდ მიიჩინე“): დიდებაჲ შენდა, ქრისტე ღმერთო, რომელმან ესრეთ სათნო იჩინე [(II,11), გვ.85].

„ჩინ“- ფუძიანი მეშველი ზმნა ზოგჯერ „გან“- და „გამო“- პრეფიხიანი ფორმებითაც წარმოგვიდგება.

განაჩინონ მეფედ აღწერითი კონსტრუქციის სახელური კომპონენტი სინტაქსურად უბრალო დამატებაა.

განაჩინონ მეფედ — გაამეფონ (განჩინება — შეწირვა, მიცემა, განთვსება, გამორჩევა, გამოჩინება, სჯა, ჩუენება, განსაზღვრება, განწესება, ჯადგენა, დამტკიცება, გადაწყვეტა): რამათ მუნ შეკრებილთა ისრაელიტთა განაჩინონ იგი მეფედ [(II,3), გვ.32]; შდრ.: ამეფეთ აბიმეღეს [(II,1), გვ.235].

სწორ გამოაჩინა კონსტრუქციის სახელური წვერი სინტაქსურად პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელია.

სწორ გამოაჩინა (გამოჩინება — საცნაურყოფა, გამოცხადება, ჩვენება): არამედ მადლითა და ხასწაულითა ღმერთმან სწორ მათდა გამოაჩინა [(II,14), გვ.352].

გაანალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს დაკვასკვნათ:

1. ძველ ქართულში მიჩნევის სემანტიკა გამოიხატება „უჩნს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებით (ტკბილ უჩნს, ადვილ უჩნს, მძიმე უჩნს, სირცხულ უჩნს...). „ექტილების“ (ენიანი ენებითის ფორმით) ტიპის წარმოება ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება.

2. „უჩნს“ წარმოშობით დამოუკიდებელი ზმნაა; იგი იცვლება პირისა და რიცხვის მიხედვით; მოეპოვება სუბიექტური (სათნო — იჩინა) და ობიექტური (სათნო გიჩნს) წყობა; იცვლება დრო-კილოთა მიხედვით (სათნო-უჩნს, სათნო-უჩნდა, სათნო-უჩნდეს); ობიექტური წყობის „უჩნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება ნამყო ძირითადის ნაკეთი — სუბიექტური წყობის მქონე ფორმებისაგან განსხვავებით (ღირს-იჩინა, სათნო-იჩინა).

3. „უჩნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია: ა/ არსებითი სახელი (ღმერთად უჩნდეს), ბ/ ზედსართავი სახელი (ძნელ უჩნს, ბოროტ უჩნდა, ადვილ უჩნს), გ/ წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (უპატიოსნე გიჩნს), დ/ ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (სასუბიექტო მიმღეობა: ბრწყინვალე უჩნს; საობიექტო მიმღეობა: საგონებელ მიჩნს, საწუნელ უჩნდა), ე/ მასდარი (ტყუილ გიჩნს, სირცხულ უჩნს), ე/ კომპოზიტი (სახელძურ გიჩნს).

4. სახელური წევრი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება (ტკბილ-უჩნს, ძნელ-უჩნს, საწუნელ-უჩნს, ბრწყინვალე-უჩნს და სხვა), თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური კომპონენტი დადასტურებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით (განსაცდელად მიჩნს, ღმერთად-უჩნს). ამ შემთხვევაში იგი (სახელური წევრი) უბრალო დამატებაა.

5. წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (ძნელ უჩნს, მძიმე უჩნს, ადვილ უჩნს, ტკბილ უჩნს, სირცხულ უჩნს, ტყუილ უჩნს და სხვა) გრამატიკულად სუბიექტია, ხოლო სემანტიკურად (ინეერსიის გამო) — დამატება.

6. „უჩნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი ძირითადად პირდაპირია (სახელური წევრი + მეშველი ზმნა: მძიმე უჩნს, ფიცხულ უჩნს, ბოროტ უჩნდა...), თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური კომპონენტი წინ უსწრებს სახელურს. აღსანიშნავია, რომ სწორედ ინეერსიული წყობის (ზმნური წევრი + სახელური კომპონენტი) შემთხვევაში დასტურდება ერთ მეშველ ზმნასთან ორი სახელური წევრი (უჩნ საშინელ და საზარელ).

7. „უჩნს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები მიჩნევის სემანტიკას-

თან ერთად სტატიკასაც გამოხატავს. აღნიშნული წარმოება ბუნებრივი მოვლენაა ძველ ქართულში.

თ ა ვ ი VI

„ღებ-ს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში დასტურდება „ღებს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებიც. „ღებს“ მეშველი ზმნაა, რომელიც აწარმოებს მოქმედებითი გეარის აღწერით ფორმებს: სახელ-ღებ-ს... უღვლილება შეზღუდულია: მოეპოვება მხოლოდ აწმყოს წრის ფორმები.

შენიშვნა: ძველ ქართულში გამოიყენებოდა ღებ-ს ზმნის სტატიკური ღეე-ს//ძეე-ს ფორმის სასხვისო ქცევა: ძალ-უძ-ს (< *ძალ-უ-ძეე-ს), რომელიც ფონეტიკური ცვლილებით იძლეოდა: ძალუც. იცვლებოდა პირისა და რიცხვის მიხედვით. მოეპოვებოდა ობიექტური წყობა: ძალმძს, ძალგძს, ძალუძს... დრო-კილოთამიხედვით უღვლილებისას იცვლიდა ფუძეს: ძალუძს (II ძალუცს), ძალ-ეღვა... ახალ ქართულში შეცვალა ორგანული წარმოების შე-უ-ძლ-ი-ა ფორმამ. „ძალუძს“ გამოიყენება როგორც არქიზმი [(I,31), გვ.105].

„ღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი ძირითადად პირდაპირია (სახელური წვერი უსწრებს მეშველზმნას).

ყველაზე ხშირად სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია არსებითი სახელი (რომელიც წრფელობითი ან მიცემითი ბრუნვის ფორმიისაა წარმოდგენილი). რაც შეეხება ზმნურ ნაწილს, იგი დასტურდება ნეიტრალური, სასხვისო ან სათავისო ქცევის ფორმით. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია ვ- ან ი-პრეფიქსიანი ფორმით.

ა/ „ღებს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

„ღებს“ მეშველი ზმნა ყველაზე ხშირად დასტურდება შემდეგ სახელურ კომპონენტებთან: სახელ- (სახელ-სდებს, სახელ-სდებდა, სახელ-სდევა...), ძალ- (ძალ-გუედვა, ძალ-ედვა, ძალ-ედვას...), ქელ)ხელთ-ვიდვა, ქელთ-იდებდა, ქელთ-იდვას), თავ- (თავს-იდებდა, თავს-იდვა, თავს-უდებიეს...).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ერთ შემთხვევაში ზმნური კომპონენტი დადასტურებულია ნეიტრალური ქცევის ფორმით.

სახელ-სდებს წარმოებაში „ღებს“ მეშველ ზმნას ეკისრება „ამ-ლევს“, „არქმევს“, „უწოდებს“ შინაარსის გამოხატვა.

სახელ-ვსდებთ (სახელ დება, სახელის-დება – წოდება, რქემა): სახელსა შენსა სახელ-ვსდებთ მარადღე [(II, 1), გვ.383].

სახელ-სდებს: ამისთვსა ანგელოზ მქდომ სახელ-სდებს პაელე გონებასა კაცთასა [(II, 11), გვ.257].

სახელ-სდებდა: და სახლისა მაოკრებლად სახელ-სდებდა მას [(II, 11), გვ.17].

სახელ-სდებენ: ვგრევე-სახედ მეგვქტელნი სახელ-სდებენ მეტ [(II, 10), გვ.194].

სახელ-სდვა: ძმად მისსა სახელ-სდვა [(II, 11), გვ.85].

ამისთვს უსწრო და სიტყუად სახელ-სდვა, რაათა წინააღწარვე აღ-ქმართნეს უჯრონი იგი იჭუნი და ხული შენი ღაიცვას მოუწყლველად [(II, 2), გვ.161].

სახელ-სდვეს: ხოლო სახელ-სდვეს ამასტა მეორესა წინაწარმეტყუ-ელებით [(II, 11). გვ.186].

სახელ-გდვან: ქველისმოქმედად სახელ-გდვან შენ და გოველივე სახელი კაცთმოყუარებისაჲ შენ გიწოდონ [(II, 2), გვ.89].

„ღებს“ მეშველი ზმნა (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ) სასხვისო ქცევის ფორმითაც დასტურდება.

ხჯულ-უდვა (ხჯულის-დება – კანონმდებლობა): და ხჯულ-უდვა გოველი წესი [(II, 13), გვ.137]; ევაგრეს შექმოსა სახე მონაზონებთაჲ და ხჯულ-უდვა მას გოველი წესი მონაზონთა კრებულთაჲ [(II, 13), გვ.276].

გვაქვს იხეთი შემთხვევებიც, როდესაც „ღებს“ მეშველი ზმნა სა-თავისო ქცევის ფორმითაა წარმოდგენილი.

სახელ-იდუა: რომლისა გამო უძრავობა სახელ-იდუა ძრუალთა მათ [(II,16), გვ.13].

სახელ-იდებენ: რომ,ლნი ქართულად სახელ-იდებენ თაეთა თვსთა [(II,12), გვ.150].

ძალ-იდუა წარმოებაში ზმნური წვერი გამოხატავს „იტვირთა“ შინაარსს. აღნიშნულ აღწერით ფორმას (ძალ-იდუა) შესაძლებელია ორგანული ვარიანტიც დაეძებნოს. ძველ ქართულში დასტურდება შემდეგი ფორმები: გიჟლავს სასუმელისა შესუმაღ [(II,1), გვ.513]; იძალუნ მის ზეღა ეშმაკინ [(II,1), გვ.523]; ვერ უძლონ ძეთა ისრაჲლისათა დადგომად წინაშე პირსა მტერთასა [(II,1), გვ.523].

ძალ-იდუა (ძალ-დება — ძალუა, შეძლება, ძლება, კელმწიფება, ფლობა): აწ არამცა ძალ-იდუა კსნაჲ ჩემი ამის კირისაგან [(II,11), გვ.135].

ზემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა (სახელ-სდებს, სახელ-სდუა, ჯურელ-სდუა, სჯულ-უდუა, სახელ-იდუა, ძალ-იდუა) სახელური კომპოსენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

„დებს“ მეშველი ზმნა ე- პრეფიქსიანი ფორმითაც დასტურდება. სახელურ წვერებად კვლავ სახელ- და ძალ- ფორმები წარმოგვიდგება.

ძალ-გუედუა: და გისმინეთ თქვენ კმაჲ უზნისაჲმის ჩუენისაჲ, რაედენ ძალ-გუედუა [(II,7), გვ.110].

ძალ-გედუას: არამედ ვიდრეღა ძალ-გედუას, მაშინ მოღუაწებით იმარხედ ცოდვისაგან [(II,2), გვ.146].

ძალ-ედუა: ვითარცა ძალ-ედუა თითოეულსა დატყენად ძლიერებითა [(II,7), გვ.46]; რომლითა ვერვის ძალედუა მიახლებად მისა [(II,4), გვ.194].

ძალ-ედუას: და უკუეთუ დუმილი ვერ ძალ-ედუას, არა თაეით თვსით ქადაგებდეს [(II,11), გვ.290].

სახელ-ედების: სახელ-ედების აღსარებაცა და აღსარებული და აღმსარებელი [(II,10), გვ.194]; ჯურიათა თანა სახელით ხოლო სახელ-ედების [(II,7), გვ.34].

სახელ-ედუას: რაათა იწოდოს და სახელ-ედუას ორთაეი მათ [(II,10), გვ.73].

გუაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური წვერი ი- პრეფიქსიანი ფორმით წარმოგვიდგება.

სახელ-იდუა: დიდითა მათ და მართალთა სახელ-იდუა ღმრთად [(II,11), გვ.194].

ბ/ „ღებს“ შეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია შიციემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა ზმნური კომპონენტი სათავეისო ქცევის ფორმითაა გამოყენებული. სახელური წევრი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

თავს-იდებდა (თავს-ღება – ტვრთვა, მითაქსება, შდრ. ახალ ქარცულში: ითავა): ხოლო ესე ნეტარი არაა თავს-იდებდა, არაძეღ ესრეთ იტყოდა [(II, 12), გვ.122].

თავს-იდვა: ხოლო ბორკილთაა არა თავს-იდვა წმიდამან შუშანიკ [(II, 11), გვ.22]; ხოლო მან არა თავს-იდვა შიციემა [(II, 14), გვ.332]; რამეთუ უენებელმან მან ვნებაა ჩუენთჳს თავს-იდვა [(II, 13), გვ.8].

შესაძლოა სახელური კომპონენტი წარმოდგენილი იყოს მრავლობითი რიცხვის ფორმით.

ქელთ-ვიდვა (ქელთ-ღება – ხელთ გღება. შდრ. ახალ ქართულში: მოეიხელთო): აღეძრნე ქალაქნი დამკვდრებულნი და ხოფელი ყოველი ქელთ-ვიდვა [(II, 10), გვ.274].

ქელთ-იდებდა: და რამეთუ ყოველთა ზედა მძლავრ იყო ეშმაკი და ყოველთა ადვილად ქელთ-იდებდა და ყოველთა ცხოვლივ შთანსთქმიდა [(II, 10), გვ.245].

ქელთ-იდვას: უკუეთუ ქელთ-სადმე-იდვას კაცი მპარავმან ძმათაგანი თჳსთა [(II, 1), გვ.567].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური წევრი სასხვისო ქცევის ფორმითაა წარმოდგენილი.

ქელთ-უდვა: ესრეთ ყოველითურთ სრულქმნილსა ხალმრთო ეხე ტალანტი ქელთ-უდვა [(II, 12), გვ.122].

ზოგჯერ ზმნური კომპონენტი ე-პრეფიქსიანი ფორმაა. ქვემოთ დამოწმებულ აღწერით წარმოებას ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი (შდრ.: გულს-ედვა – ეგულებოდა).

გულს-ედვა (გულს-ღება, გულსა ღება – გულება, ზრუნვისა ღება, ფიქრი, ნდომა; გულება, გულეება – გულის-ღება, ხილვა, კრძალვა, ძიება, ნდომა, ზრახვა...): და ამას თანა გულს-ედვა, რაათა მიეგებოდან იგინი ვპატიბ [(II, 4), გვ.186]. შდრ.: რომელსა ეგულებოდა მოცემა მისი [(II, 1), გვ.102].

თავს-ედვა აღწერით ფორმას ორგანული წარმოების ვარიანტი არ მოქმედებს.

თავს-ედვა (თავს-ღება-ტვრთვა): რამეთუ ფრიად შრომაა თავს-ედვა

კ/ სახელურ წევრად გა? უყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით კონსტრუქციას (ბრალი დასდევს) მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (დააბრალებს). ეს უკანასკნელი მოქმედებითი გვიარის ფორმაა.

ბრალი დასდევს — დააბრალებს (ბრალის-დადება — ბრალდება): მტყუერად გამოაჩინნა, რომელთა-იგი ბრალი დასდევს მას [(II, 1), გვ. 34]; შდრ.: განკითხვამდე ნუ აბრალებ კაცსა [(II, 1), გვ. 34]; უკუნ სცეს ვის-იგი უბრალა [(II, 1), გვ. 34].

* * *

ძველ ქართულში ასევე გამოიყენებოდა „ღებს“ ზმნის სტატიკური ღვე-ს//ძვე-ს ფორმის სასხვისო ქცევა.

ა/ სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა ზმნური კომპონენტი გამოხატავს სტატიკას კუთვნილების აღნიშვნით. სახელური კომპონენტი, რომელიც წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება, გრამატიკულად სუბიექტია, ხოლო სემანტიკურად (ინვერსიის გამო) — დამატება,

ძალ-უძს აღწერით წარმოებას ეძებნება ორგანული ვარიანტი. ძველ ქართულ ტექსტებში დასტურდება შემდეგი ფორმები: ვერ უძლონ ძეთა ისრაჲლისათა დადგომად წინაშე პირსა მტერთასა [(II, 1), გვ. 523]; იძალენ მის ზედა ეშმაკენ [(II, 1), გვ. 523]; გიძლავს სასუმელისა შესუმად [(II, 1), გვ. 523].

ძალ-შიც (ძალ-ღება — ძლევა, შეძლება, ძლება; შდრ. ახალ ქართულში: შემადღია): ხოლო სახესა მას შობისასა ვერ ძალ-შიც მიწდოლგად [(II, 7), გვ. 33]; მე ვერ ძალ-შიც განრინებად მთად კერძო, ნუუკუე მე-წიოს მე ბოროტი ესე და მოეკუდე [(II, 16), გვ. 120]. ხუცეს, ძალ-შიც გემოას ხილვად [(II, 11), გვ. 18].

ძალ-გვც: რომელი ძალ-გვც ხილვად [(II, 2), გვ. 152].

ძალ-უძს: თუ სადმე ძალ-უძს მორევნაჲ [(II, 15), გვ. 24].

ძალ-უც: ვერ ძალ-უც მოწაფე ყოფად ჩემდა [(II, 13), გვ. 112].

ზარ-მაც და სახელ-აც აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი

ორგანული წარმოების ვარიანტები.

ზარ-მაც: ამისთვისცა ზარ-მაც სიტყუად მთრეალობისათჳს [(II,2), გვ.181].

ზარ-გაც: რამეთუ ესე ყოველი დღეს შემოკრბა საკითხეად და ზარ-გაც შენ და უღებ ზარ და განიზრახავ [(I,2), გვ.141]; ეითარცა დედაკაცისა ბოროტისა და სახე უკეთურისაგან ზარ-გაც და ერიღებით მარხვასა [(II,7), გვ.109].

სახელ-გიც: რამეთუ რაა-ეგე განსაგებელად და განსაყოფელად მი-იღე, თავსად სახელ-გიც [(II,2), გვ.94].

სახელ-აც: ვითარმედ რაა სახელ-აც თუალთა მათ ათორმეტთა [(II,10), გვ.128].

ბ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი წინაეითარების სახელი

ნაწილ-უც: ვითარმედ ნაწილ-უც მამულსა თანა თქუენსა [(II,11), გვ.340].

გ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმას (სწორება-უც) შესაძლოა დაეძებნოს ორგანული წარმოების ვარიანტი (ესწორების).

სწორება-უც — ესწორების (სწორება — შესწორება, ტოლობა): არა-მედ რაა სწორება-უც უფლისა თანა [(II,7), გვ.87]; შდრ.: შორის მდი-დართა ნუ ესწორები [(II,1), გვ.408].

დ/ სახელურ წევრად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობა

საშჯელი უც აღწერით ფორმასაც ეძებნება ორგანული წარმოების ვარიანტი (იშჯების). ეს უკანასკნელი ენებითი გვარის ზმნაა.

საშჯელი-უც — იშჯების (საშჯელი — შჯა; ხჯა — დასჯა, წურთა): რამეთუ არარაა საშჯელი უც პირუტყუთა [(II,10), გვ.184]; შდრ.: შჯიდი საშჯელსა ცრუსა [(II,1), გვ.409]; შჯიდეჲს კაცად-კაცადი... ძმასა თჳსსა შეწვენად [(II,1), გვ.409].

• • •

საანალიზო მასალა საშუალებას გვაძლევს დაეასკვნათ:

1. ძველ ქართულში შედარებით ნაკლებად დასტურდება „ღებს“ მეშ-

ველზმნიანი აღწერითი ფორმები. ჩვენი მასალის მიხედვით, „ღებს“ ფორმა ზმნურ კომპონენტად წარმოდგენილია ხახელ-, კურელ-, სჯულ- ძალ- თავ-, კელ-, გულ- სახელურ წვერებთან.

2. „ღებს“ მეშველი ზმნა დასტურდება ნეიტრალური (სახელ-სდებს), სასხვისო (კელთ-უდვა) ან სათავისო (თავს-იდვა) ქცევის, აგრეთვე გ- (ძალ-ედვა) ან ი- (სახელ-იდვა იგი) პრეფიქსიანი ფორმით.

3. ძველ ქართულში „ღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს მო- ეპოვება დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებაც (სახელ-იდვა).

4. „ღებს“ მეშველი ზმნა (გაზმნაეებასთან ერთად) გარკვეული შინაარსის მატარებელია. მაგალითად, სახელ-სდებს წარმოებაში ზმნურ კომპონენტს დაკისრებული აქვს „აძლევს“ შინაარსის გამოხატვა; კურელ-სდვა ფორმაში — „გააკეთა“ შინაარსისა; თავს-იდვა და ძალ-იდვა წარმოებებში — „იტვირთა“, ხოლო გულს-ედვა ფორმაში — „ქონდა“ შინაარსის წარმოჩენა.

5. „ღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად ძირითადად გამოყენებულია არსებითი სახელი, რომელიც დასტურდება წრფელობითი (სახელ-სდებს, კურელ-სდვა, სჯულ-უდვა, ძალ-იდვა), სახელობითი (ბრალი დასდევს) ან მიცემითი (თავს-იდვბდა, თავს-იდვა, კელთ-იდვბდა, კელთ-უდვა, გულს-ედვა) ბრუნვის ფორმით.

6. „ღებს“ მეშველ ზმნასთან დადასტურებული სახელური კომპონენტი წარმოშობით შეიძლება იყოს: ა/პირდაპირი ობიექტი (როდესაც წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წვერი დაკავშირებულია ნეიტრალური, სასხვისო ან სათავისო ქცევის ფორმით დადასტურებულ ზმნურ კომპონენტთან: სახელ-სდებს, სახელ-სდვა, კურელ-სდვა, სჯულ-უდვა, სახელ-იდვა, ძალ-იდვა); ბ/ სუბიექტი (როდესაც წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წვერი უკავშირდება გ- ან ი- პრეფიქსიანი ფორმით დადასტურებულ ზმნურ წვერს: სახელ-ედების, ჯალ-გუედვა, ძალ-ედვა, სახელ-იდვა იგი); გ/ უბრალო დამატება (როდესაც სახელური კომპონენტი მიცემითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი: თავს-იდვა, კელთ-იდვა, გულს-ედვა).

7. ძველ ქართულში დასტურდება „ღებს“ ზმნის სტატიკური ფუნქცია/ძველ-ს ფორმის სასხვისო ქცევა (ძალ-უძს, ნაწილ-უც, საშველი უც...). აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი გრამატიკულად სუბიექტია, ხოლო სემანტიკურად (ინვერსიის გამო) — დამატება.

8. „ღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი ძირითადად პირდაპირია (სახელ-სდებს, კურელ-სდვა, ძალ-იდვა...).

9. „ღებს“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა უმრავლესობას არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (ხახელ-ხდებს, ჯურელ-სდვა, ხჯულ-ედვა, თავს-იდვა, კელთ-უდვა). სინთეზურ ფორმათა უქონლობა განპირობებულია სახელური კომპონენტის თავისებურებით (მისი ხემანტიკით). ძველ ქართულში სახელ- ჯურელ- ხჯულ- თავ- კელ- ფორმათა ორგანული წარმოებით გაზმნაუბა ჭირს.

10. ზოგჯერ აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმას ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი (ბრალი დასდევს – დააბრალეს...).

11. „ღებს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები თანაბრად დასტურდება ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში. აღნიშნული წარმოება ბუნებრივი მოვლენა ჩანს ძველ ქართულში.

შენიშვნა: „ღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებს წარმოადგენს (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს უტოლდება, ჩვენ ცალკე თავად გვაქვს წარმოდგენილი), მეორე ნაწილი – აღწერითი ფორმებია. რაკი ორსავე შემთხვევაში საქმე გვაქვს „ღებს“ მეშველზმნიან აღწერით წარმოებასთან, ჩვენ ისინი გაერთიანებულად წარმოვადგინეთ: შდრ.: თავს-იდვა (ფრაზ.) და ძალ-უძს (აღწერითი ფორმა. ამ შემთხვევაში მეშველ ზმნად გამოყენებულია „ღებს“ ზმნის სტატიკური „ღევს“//„ძევს“ ფორმის სასხვისო ქცევა).

თ ა ვ ი VII

„ს-ცემ-ს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში

(ს)-ცემ-ს მეშველი ზმნა „წარმოებს მოქმედებითი გვარის აღწერით ფორმებს: პატივს სცემს, თავყანს სცემს, ნუგეშს სცემს... მოეპოვება უღვიძროების სრული პარადიგმა: პატივს ვცემ, პატივს სცემ, პატივს სცემს, პატივს სცემდა, პატივს სცემდეს, პატივი სცა, პატივი უცია... აწმყოსა და მყოფადს ფორმობრივ არ განარჩევს; გარჩევა კონტექსტით ხერხდება: პატივს სცემს ახლა, პატივს სცემს მომავალში...

შენიშვნა 1: აღწერითი ფორმის სახელადი ნაწილი წარმოშობით უშუალო ობიექტია: პატივს სცემს, პატივი სცა...

შენიშვნა 2: წარმოშობით დამოუკიდებელი მნიშვნელობის მქონე ზმნაა და ამ დანიშნულებით, ჩვეულებრივ, გამოიყენება კიდევ; პოლისემანტიკურია; შდრ.: ს-ცემ-ს, და-ს-ცემ-ს, გამო-ს-ცემ-ს...

შენიშვნა 3: ძველ ქართულში უფრო ფართოდ გამოიყენებოდა: თა-

ყუანის-ცემა, ნათლის-ცემა, პატივის-ცემა, გზის-ცემა, ნუგეშინის-ცემა... ზოგჯერ იცელებოდა ორგანული წარმოების ფორმებით: „იცოდეს ღმერთი და არა ღმრთეებრ აღიღებდეს, გინა მადლ-სცემდეს“ — „იცოდეს ღმერთი და არა ღმრთეებრ აღიღებდეს მას, გინა მადლობ-დეს“... [(I,31), გვ.455-456].

1. „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია არსებითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგიდგება. იგი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

პატივს-სცემს ტიპის წარმოებაში ორის-ს შეხვედრის გამო ერთ-ერთი იკარგება (ძველ ქართულში დასტურდება პატივს-სცემს ფორმა).

პატივს-სცემ (პატივის-ცემა — პატივის-ყოფა, დიდება, თავის-ყოფა): ხოლო შენ სიტყვით პატივს-სცემ სიწმიდესა და საქმით ბოროტთა მათ შინა იქცევი [(II,2), გვ.149].

პატივს-სცემს: ჯეროვნად პატივს-სცემს მას და ერიდებინ და განუსუენებნ და სწყალობნ სიბერესა მისსა [(II,12), გვ.51].

პატივს-სცემდეს: პატივს-სცემდეს საღმრთოსა ილარიონს [(II,13), გვ.230].

პატივს-სცა: რამეთუ კორციელსა ცა თანა სიმდიდრესა შეილიერებითა ცა პატივს-სცა [(II,12), გვ.111]; დიდად პატივს-სცა მეფემან [(II,14), გვ.342]. ვინ-მე უფროს პატივს-სცა ყოველსა სახესა სიბრძნისმოყუარებისასა [(II,15), გვ.22].

პატივს-სცეს: რამთა მონებასა ჩუენსა აზნაურებითა პატივს-სცეს [(II,7), გვ.32].

გზა-გცემს (გზის-ცემა — გზის-მიცემა): და შეწეენითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა გზა-გცემს მდინარე იგი და წიად-კედ კმელად [(II,13), გვ.134]; ხოლო იგი გზა-გცემს და განვედ კმელად და წარვედ სახელ შენდა [(II,11), გვ.219].

გზა-გცეს: უკუეთუ გზა-გცეს, მოვედ ჩემდა მომართ მოსწრაფებით [(II,13), გვ.134]; წარვედ და შთაყავ მდინარესა მაგას მტკუარსა და გზა გცეს შენ და მივედ სახლად შენდა [(II,14), გვ.373].

გზა-ხცეს: უკუეთუ კმელად გზა-ხცეს, განაგოს ხიმდიდრე თვისი [(II,14), გვ.367].

გზა-ხცა: კუალადცა გზა-ხცა [(II,1), გვ.220]; და კუალად გზა-ხცა

წყალმან მან [(II,13), გვ.274].

ძალ-გუცემს: რომელი ძალ-გუცემს ჩუენცა და მათცა [(II,2), გვ.14].
ადგილ-სცა (ადგილის-ცემა — დათმობა, მიშეება): ხოლო ბერმან, ეითარცა იხილა ესე, ადგილ-სცა რისხეასა და წარვიდა ნიკოპოლისით [(II,4), გვ.165].

ჟამ-სცა (ჟამი — ვადა): და ეითარცა ჟამ-სცა ჟამმან, სიელტოლაა და შიღამომალეა იყო [(II,11), გვ.118].

გეაქეს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „სცემს“ მეშველი ზმნა დამოწმებულია ე-პრეფიქსიანი ფორმით (ვეც, ეც, ეცით...). სპეციალური ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ „ე-პრეფიქსი დამოწმებულია: ა/მოქმედებითი გეარის წაღიბში (ე-ძებს...), ბ/ენებითი გეარის წაღიბში (ეძებნება, ე-მალება. ე-ხატება). მოქმედებითში ე-პრეფიქსის პოენიერება ძველი ეითარებაა“ [(I,30), გვ.85]. მოქმედებითის ფორმაა ეც ზმნაც. ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტიც პირდაპირი ობიექტია წარმოშობით.

კმა-ვეც (კმის-ცემა — ხმის გამოცემა): მე არა კმა-ვეც წოდებასა შენსა [(II,5), გვ.60].

კმა-ეც: კმა-ეც მას, რომელი გიწოდეს შენ ყოველსა ჟამსა [(II,5), გვ.134].

პატიე-ეც: ეითარმედ პატიე-ეც მამასა შენსა და დედასა შენსა [(II,15), გვ.12].

გზა-ეცით (გზის-ცემა — გზის მიცემა): გზა-ეცით მე, რაათა განვიდე [(II,5), გვ.282].

გზა-გუეცით: გზა-გუეცით ნუნ, რაათა წარვიდეთ [(II,4), გვ.164].

გზა-ეცით: გზა-ეცით მას, რომელი ზის დასაუკალით [(II,10), გვ.415].

ზოგჯერ ზმნური კომპონენტი ინიანი ენებითის ფორმითაა წარმოდგენილი. ამ შემთხვევაში სახელური წევრი წარმოშობით სუბიექტია.

პატიე იცემის (იგი): მოძღუარი და მოსურნე ცხოვრებისა ჩუენისა პატიე-იცემის ყოვლისა-შიერ მორწმუნისა [(II,14), გვ.406].

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს (რომელთა სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელია) ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

ზარ-სცემდეს პერიფტრასტული ფორმის შესაბამისი ორგანული

წარმოების ვარიანტი მოქმედებითი გეარის ზმნაა (ჰზარავდეს).

ზარ-სცემდეს — ჰზარავდეს (ზარის-დაცემა — შეშინება; შეზარება — შეშინება): ოხრაი იც საუკრისაი ზარ-სცემდეს ყოველთა დაბადებულთა [(II, 11), გვ. 180]; შდრ.: შეჰზარდა ხილვამ მისი [(II, 1), გვ. 475]. იხილა იგი და შეეზარა [(II, 1), გვ. 475].

კმა-სცეს აღწერითი ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი სასხვისო ქცევის ზმნაა (უკმეს).

კმა-სცეს — უკმეს (კმის-ცემა — ხმის გამოცემა): დასავალით ჰაერნი და ქარნი შეიძრნეს და კმა-სცეს ქუხილთა კმითა ხაზარელითა [(II, 10), გვ. 335];

კმა-სცემდეს — უკმობდეს: ვიდრემდის მეთანიცა კმა-სცემდეს [(II, 10), გვ. 349]; შდრ.: რომელ კმობდა [(II, 1), გვ. 570]; რასა ჰკმობ, დედაკაცო [(II, 1), გვ. 570]; ელიას უკმობს ესე [(II, 1), გვ. 570].

დროება-სცა აღწერით ფორმას (რომლის სახელური კომპონენტი აბსტრაქტული სახელია) არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (შდრ.: სდროებს, სდროებდა, სდროებდეს, მაგრამ: დროება-სცა).

დროება-სცა (დროას-ცემა — ვადის მიცემა): ხოლო არა დროება-სცა ბეჭდისა მის-სულიერისა მოღებასა [(II, 2), გვ. 147]; შდრ.: დროება-სცემ — სდროებ: ხოლო შენ დროება-სცემ და იკიცხვეი [(II, 2), გვ. 90]; ეპისკოპოსი სდროებდა შერისხვასა მას მისსა [(II, 1), გვ. 145].

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სახელური კომპონენტი მიცემითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი (ეს უკანასკნელი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია).

ადგილს-სცემ (ადგილის-ცემა — დათმობა, მიშეება): რამთა არა იძლიო საქმითა და ნუცა ადგილს-სცემ ეშმაკსა დამკვდრებად შენ თანა [(II, 5), გვ. 309].

2. „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულა ზედსართავი სახელი

ნათელ-გუეც: ნათელ-გუეც სახელითა მისითა [(II, 11), გვ. 12].

ნათელ-სცა აღწერითი ფორმის ორგანული წარმოების ვარიანტია მონათლა, მაგრამ ძველ ქართულში ეს უკანასკნელი ნაკლებად დასტურდება.

ნათელ-სცემდით (ნათლის-ცემა — მონათლა, განათლება): და ნათელ-სცემდით მათ სახელითა მამისხამთა [(II, 13), გვ. 8].

ნათელ-სცემდეს: და იგიცა ნათელ-სცემდეს [(II, 10), გვ.271].

ნათელ-სცა: და ნათელ-სცა ბუბაქარს და ყოველთა სასლელთა მის-
თა [(II, 14), გვ.417]: ნათელ-სცა ქრისტემან, რომელთა პრწმენა იგი
[(II, 10), გვ.271]; და ნათელ-სცა მათ სახელითა მამისაჲთ [(II, 13), გვ.12].

ზემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი
პირდაპირი ობიექტია წარმოშობით.

3. „სცემს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმის სახელურ წევრად გამოყენებულია საობიექტო მიმღეობა

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი კონსტრუქციის სახელური
კომპონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმითაა დადასტურებული. პერიფ-
რასტულ კონსტრუქციას მოეპოვება ორგანული წარმოების ვარიანტი (ეს
უკანასკნელი მოქმედებითი გვარის ფორმაა).

განსასუენებელი სცეს — განასუენეს (გასასუენებლისა ცემა — დაწყ-
ნარება): ვიდრემდე განსასუენებელი სცეს უფალმან (პარალელურ რედაქ-
ციაში დასტურდება: ვიდრემდის დააწყნარნეს უფალმან [(II, 1), გვ.69]; არა
განისუენა მცირედცა განასა ამას შინა [(II, 1), გვ.69].

4. „სცემს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია გაარსებითებული ზმნა

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი
წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ნუგეშისის-სცემენ (ნუგეშინის-ცემა — განძლიერება, ლობიერ-ქნა,
გამხნეება): ამხილებენ და ნუგეშინის-სცემენ და კელოსანთა დაქედრებენ
[(II, 12), გვ.72].

ნუგეშინის-სცემენ: და უამითი-უამად მიეაღნ მამაჲ და ნუგეშინის-
სცემენ სიტყვთ და საქმით [(II, 12), გვ.73].

ნუგეშინის-სცემდეს: რამეთუ ფარულად იღუწიდეს და ნუგეშინის-
სცემდეს [(II, 12), გვ.8].

ნუგეშინის-სცა: შეკრიბნა ძმანი ყოველნი და ნუგეშინის-სცა და ტაბ-
ლაჲ კეთილი განუშადა და ლოცვასა დაევედრა [(II, 12), გვ.89]; მას მადლი-
თა ნუგეშინის-სცა [(II, 7), გვ.15].

ნუგეშინის-შეც: შემეწოე ჩუენ და ნუგეშინის-შეც ჩუენ [(II, 10), გვ.351].

ნუგეშინის ფორმა (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ) გაარსებითებული
ზმნაა (ნუ გეშინის).

გვაქვს ისეთი შემთხვევაჲ, როდესაც სახელური კომპონენტი ნუგე-
შინი-ფორმით წარმოგვიდგება (ორი ს-ს შესხედრის გამო ერთ-ერთი

იკარგება).

ნუგეშინი-სცა: მაშინ გამოუჩნდა უფალი და ნუგეშინი-სცა და მისცა სასოება [(II, 14), გვ.380].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ზმნური კომპონენტი სათაისო ქცეის ფორმითაა წარმოდგენილი.

ნუგეშინის-იცემღეს: ნუგეშინის-იცემღეს ურთიერთას და იტყოდეს [(II,7), გვ.258].

ზმნური წევრი ინიანი ენებიტის ფორმითაც დასტურდება (ნუგეშინის-იცა იგი). ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია.

ნუგეშინის-იცა:და დიდად ნუგეშინის-იცა მისლვითა ჩუენითა განსაცდელთა მათოვს [(II, 12), გვ.159].

5. „სცემს“ მუშეულზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია კომპოზიტი

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია (იგი დაკავშირებულია მოქმედებითი გვარის ზმნურ წევრთან).

თაყუანის-ესცემ (თაყუანის-ცემა, თაყუანის-ცემა, თაყუანის-ცემა — ლოცვა, მსახურება): ვითარმედ ქრისტიანე ვარ და არა თაყუანის-ესცემ კერათა უსულოთა და არცა დაუტევებ ღმერთსა [(II,4), გვ.11].

თაყუანის ზეც: თაყუანის ზეც მამასა შენსა [(II,18), გვ.14].

თაყუანის-ეც: და ცეცხლსა თაყუანის-ეც [(II, 11), გვ.15].

თაყუანის-სცემდა: და თაყუანის-სცემდა ცეცხლსა [(II, 11), გვ.12].

თაყუანის-ჰცემდა: თაყუანის-ჰცემდა მას და ეტყოდა [(II, 17), გვ.145].

თაყუანის-ხცა: ვინაჲცა იშეა უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე ქალწული-საგან წმიდისა, მოწლედ ამბორს-უყო და სურვილით თაყუანის-სცა [(II, 12), გვ.23].

თაყუანის-სცეს: და იხილეს, ქრისტე და თაყუანის-სცეს და ამბორს-უყვეს ფერკთა მისთა წმიდათა [(II, 11), გვ.41]; და თაყუანის-სცეს და შემთხვენეს წმიდათა თაეთა მოციქულთა [(II, 13), გვ.12]; ყოლად სახიერსა მას და განმაცხოველებელსა მას ცხოვრებისა საფლავსა თაყუანის-სცეს [(II, 13), გვ.11].

თაყუანის-სციც: მან თაყუანის-სციც, და წარემართის თვისსა მსახურებასა [(II, 12), გვ.70].

თაყუანის-სცე: და შენ თაყუანის-სცე მას [(II,7), გვ.7].

თაყუანის-უცემიეს: და ყოველი პირი, რომელთა არა თაყუანის-უცე-

მიეს მას [(II,8), გვ.179].

მეშველი ზმნაინიანი ენებიის ფორმითაც დასტურდება. ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია

თაყუანის-იცემებოდის: და რამათა ცხოველი იგი ხატი მას შინა თაყუანის-იცემებოდის მათ მიერ [(II,11), გვ.324].

თაყუანის-იცა: ვითარმცა არა ოდეს შესაძლებელი იყო, რამათამცა თაყუანის-იცა მონაა [(II,2), გვ.81]; და მოგუთა მიერ თაყუანის-იცა [(II,2), გვ.154].

გვაქვს ისეთი შემთხვევა, როდესაც ზმნური წვერი წარმოდგენილია ორგანული კაუზატივის ფორმით.

თაყუანის-აცემინნეს: რამეთუ ბაბილონი მარადის კერაჲთ-მანუეველ არს და ღონის-მეძიებელ არიან, რამათამცა ყოველნი კაცნი თაყუანის-აცემინნეს კერაჲთ [(II,11), გვ.244].

„სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია მასდარი

ერთი ნაწილი „სცემს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებისა სახელურ კომპონენტად მასდარს წარმოგვიდგენს. აქ გამოიყოფა ორი ტიპი. ერთ შემთხვევაში სახელური წვერი წრფელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი (ბრძოლა-სცეს, ნება-სცეს, შენდობა-სცეს), ხოლო სხვა შემთხვევაში — ვითარებითი ბრუნვის ფორმით. აქ საქმე გვაქვს კაუზატივის აღწერით ფორმებთან (კურთხევაად სცემდა, მოღებად ხცა, დათხრაად სცა...).

ა/ „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი (მასდარი) წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმებს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

შენდობა სცეს — შეუნდოს (შენდობა — მიტეება, პატიება, მონიჭება): რამათა შენდობა სცეს მყუდროებით დგომასა [(II,14), გვ.376]; შდრ.: შეუნდო... ეშმაკთა ბრძოლად ჩუენდა [(II,1), გვ.483]; ნუ შეუნდობთ მათ [(II,1), გვ.483].

ბრძოლა სცეს — შეებრძოლნეს (ბრძოლის-ცემა — ბრძოლის-ყოფა, შეებრძოლება): ბრძოლა-სცეს მათ და ერეოდეს მათ და მოწყვდნეს იგინი

მისთვის [(II, 10), გვ. 283]; მეფე იგი ჰბრძოდა წმიდასა მას [(II, 1), გვ. 36].

გუაქეს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღწერილი ფორმას არ ეძებ-
ნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი. სინთეზური ფორმის
უქონლობა დამოკიდებულია გასაზმნავებელი სახელის (სახელური კომ-
პონენტის) სემანტიკაზე.

ნება-ეც (ნება, ნება — სურვილი, ნდომა, გულება): არამედ რეცათუ
ნება-ეც დუქსსა [(II, 6), გვ. 91].

ნება-სცეს: ხოლო მათ ნება-სცეს ტიმოთეს დადგინებასა [(II, 6), გვ.
90].

ბ/ „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წვერად
გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი
მასდარი

„ძველ ქართულში კაუზატივის გადმოსაცემად გამოიყენებოდა რო-
გორც ორგანული, ასევე აღწერითი წარმოება. უკანასკნელი ხახეობა სა-
განგებო ყურადღებას იმსახურებს, რადგან დღეისათვის საერთოდ გადა-
ეარდნილია და მისი ნიშანწყალიც კი აღარაა შემორჩენილი ენაში. კა-
უზატივის აღწერითი ფორმების საწარმოებლად გამოიყენებოდა ვითა-
რებით ბრუნვაში დასმული საწყისი და ცემა ზმნის პირიანი ფორმები“
[(I, 35), გვ. LVU].

„მსგავსად გერმანულისა და რუსულისა ძველ ქართულსაც შეუძლია
კაუზატივი აღწერითად აწარმოოს. მაგრამ თუ ძველი ქართულისათვის
ეს ერთ-ერთი საშუალებათაგანია, ხსენებული ენებისათვის ასეთი სახის
წარმოება ერთადერთია... ამ მხრივ ძველ ქართულს გვერდში უდგას ძვე-
ლი სომხური. აქაც კაუზატივი ორნაირად იწარმოება: აღწერითად და
ორგანულად. ორგანული მაწარმოებელი სუფიქსია „უცანელ“, ხოლო
აღწერითი წარმოება პრინციპით ემთხვევა ძველი ქართულისას. უკა-
ნასკნელ შემთხვევაში ა...ღება საჭირო ზმნის საწყისი სახელობით ბრუნ-
ვაში და მას ემატება დამხმარე ზმნა „ტალ“ საჭირო დროში. თანაც ეს
დრო ნებისმიერი შეიძლება იყოს. ასეთი წარმოება ძველი ქართულის
აღწერითის ბადალია“ [(I, 8), გვ. 112].

ე. იმნაიშვილი აღნიშნავს, რომ იმ ძეგლების თარიღები, რომლებშიც
დადასტურებულია აღწერითი კაუზატივის ფორმები, VII-XI საუკუნეებში
მერყეობს. „დღიე უმრავლესობა წყვეტილის მწკრივია. მას, ასე თუ ისე,
რაოდენობრივად ოდნავ უახლოვდება ხოლმეობითი... და ის ფაქტი, რომ
კაუზატივის გამოშხატეული ეს ფორმა სწორედ ამ მწკრივებში გვხვდება
ყველაზე ჭარბად, მიგვითითებს იმაზე, რომ თვით წარმოების ეს კონს-

ტრუქცია არის უძველესი“ [(I,8), გვ.115-116].

„ზმნა ყოველთვის მოსდევს ვითარებითში დასმულ საწყისს. მოღუბად ვეც, დადგინებად სცა, დადებად სცემდა, შემოყვანებად სცნა და სხვა. ეს მოვლენა გამონაკლისებს გარეშეა. საწყისი მუდამ პირველ ადგილზე დგას. მხოლოდ ერთ შემთხვევაში აქვს ადგილი ამ კანონიდან გადახვევას, მაგრამ ამის გამოწვევი მიზეზი ისე აშკარაა, რომ კაცს არც კი მოეჩვენება ეს მოვლენა უჩვეულოდ: ნუ სცემ დარღვევად კილობანსა მის, რომლისა მოღუაწე შენ ხარ. აქ ანომალიის გამოწვევი მიზეზია ნაწილაკი ნუ“ [(I,8), გვ.116].

„ცემა ზმნა ყოველთვის უზმნისწინოდ იხმარება... მაგრამ აქაც გვაქვს გამონაკლისის მაგვარი: მათ აღსარებად მცეს და განმძარცუეს სქემა ჩემი და მიმცეს განკითხვად... მიმცეს განკითხვად თავისთავად აღწერიოთი წარმოების კონსტრუქციაა, მაგრამ კონტექსტში გარკვევა გვიჩვენებს, რომ აქ სხვა ვითარებასთან გვაქვს საქმე. ზმნისწინის დართვამ ზმნას ახალი მნიშვნელობა მიანიჭა. ამან კი ზმნა-საწყისის ურთიერთდამოკიდებულების შეცვლა გამოიწვია. ახლა „მიმცეს განკითხვად“ „განმაკითხვინეს“ კი არ ნიშნავს, არამედ სწორედ იმას, როგორც დღეს გავიგებდით. ახალი ინტერპრეტაცია ასეთი იქნება: მიმცეს განსაკითხვად, გასასამართლებლად“ [(I,8), გვ.116].

„ცემა ზმნას კიდევ ერთი თვისება აღმოაჩნდა: მიუხედავად იმისა, რომ იგი საწყისთან შედის წყვილში და ამდენად თითქმის მისი აქტივობა შეზღუდულია სხვა მიმართულებით, მას შესწევს უნარი ასახოს თავის თავში პირდაპირი ობიექტის მრავლობითობა: მობმად ვსცნე ივინი“ [(I,8), გვ.116].

აღსანიშნავია, რომ „აღწერიოთი წარმოება ახასიათებთ ამავე პერიოდში ძველ სომხურსა და ბერძნულსაც. შეიძლება კითხვა დასმულიყო: ხომ არ უსესხია ქართულს ეს ფორმა ამ უკანასკნელთა გავლენით? ეს საკითხი სპეციალურ შესწავლას მოითხოვს, — აღნიშნავს ვ. იმნაიშვილი, — ისე კი, ჩვენი აზრით, ასეთ გავლენასთან არ უნდა გვეკონდეს საქმე. ერთნაირი ფორმები ენებში ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად შეიძლება წარმოიშვას — ამას ენის შინაგანი განვითარება აძლევს სტიმულს, ამიტომ ეს გვაფიქრებინებს, რომ სომხურისა და ბერძნულის გავლენით არ უნდა იყოს ქართულში აღწერიოთი წარმოება შემოსული. ძველ ქართულს ახასიათებდა საერთოდ ასეთი ფორმები, რომლებმაც დროთა მსვლელობაში კონსტრუქცია ვერ შეინარჩუნეს და გამარტივდნენ (მნიშვნელობის ხათანადო ცვლით): ნათელ-იღო, — მოინათლა, ნათელ-ხცა — მონათლა, ღად-ყო — იღაღადა, თაეს-იღვა — ითავა“ [(I,8), გვ.117].

მაგალითები:

გარდაგებად ესცე (შდრ.: გარდაევაგლებინო): აწვე ამათ დღეთა შინა გარდაგებად ესცე ებისკოპოსებასა [(II,4), გვ.214].

კურთხევად სცემდა (შდრ.: აკურთხეეინებდა): და კურთხევად სცემდა და მისცემდა თითოეულსა ეკლესიასა დალასა [(II,6), გვ.117].

მიღებად სცა, მოღებად სცა(შდრ.: შოაღებინა, შიაღებინა): და მოღებად სცა ძელი ცხორებისა [(II,10), გვ.326]; მაშინ ბრძანებაჲ მოღებად სცა მეფისაგან ანასტასის დუქსა და ესრჳთ ნეალაერით განასხნა და ადგილი იგი განათაეისუფლა [(II,4), გვ.218]; მოღებად სცა ჯუარისა ცხოველისა ზეთი და გარდაეყანა იგი მტილად თუსაგან [(II,4), გვ.195]. შდრ.: და შოაღებინა შიო ნაკუერცხალი და დაისხნა [(II,11), გვ.374].

დათხრად სცა (შდრ.: დაათხრეეინა): და დათხრად სცა სიღრმჳ ვითარ ორმეოც კაც [(II,4), გვ.197].

დათხრად სცის: მიმოდაეიდოდა და, სადა იპოვის ნედლი ადგილი, დათხრად სცის მრავალთა კელთა [(II,4), გვ.197].

წარწერად სცა (შდრ.: წარაწერინა): უნებლიად წარწერად სცა დომენტიანოსს და თეოდორეს ზემოჲ კერძოჲეე იგი შეჩუენებაჲ მწვალებელთა [(II,4), გვ.213].

შურაცხყოფად სცა (შდრ.: შურაცხყოფინა): ხოლო ღმერთმან შეიწყალა ეკლესიაჲ თვისი და წიგნი იგი ქმნული შურაცხყოფად სცა და თეოდორჳსი შეჩუენებაჲ ინება [(II,4), გვ.215]: და წიგნი იგი ქმნული შურაცხყოფად სცა [(II,6), გვ.122].

შეჩუენებად სცეს (შდრ.: შეაჩუენებინეს):და შეჩუენებად სცეს მას ეეკტჳქისი და დირსკორჳსი შჯული და შრომითა თვისითა ასწაეებდა მას სიმართლესა მას სარწმუნოებისასა [(II,4), გვ.184].

წარწერად სცეს: ხატიცა წარწერად სცეს გოლად წმიდისა ღმერთისმშობელისაჲ [(II,12), გვ.201].

როგორც ზემოთ გჳკონდა აღნიშნული, „სცემს“ მეშველი ზმნით ობიექტის მრავლობითობაც გამოიხატება.

აღყრობად-სცნა: დაადგინა იგი და აღმოსაეულით აღყრობად-სცნა კელნი მისნი [(II,10), გვ.341].

შემოყვანებად სცნა: აფრიკეთი და ჰრომი, რომელი წინააღმდგომთა ეყრა, იგი უემოიყრა და ორნიეე იგი მეფენი შემოეყვანებად სცნა კონსტანტინეპოლისა [(II,4), გვ.204].

წარკითხუად სცნეს: რაათა იგიეე ბრძანებანი მეფეთანი წარკითხუად სცნეს მათ ქალაქთა [(II,4), გვ.205].

აღწერითი კაუზატივის სახელურ კომპონენტად წარმოდგენილი ფორმა (ვითარებითი ბრუნვისფორმიანი მასღარი) წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

გაანალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ:

1. ძველ ქართულში „სცემს“ მეშველი ზმნა აწარმოებს როგორც მოქმედებითი (პატივ-სცემს, ადგილ-სცა...), ისე ენებითი (პატივ-იცემის იგი, თაყუანის-იცა იგი) გვარის ფორმებს, აგრეთვე აღწერით კაუზატივს (კურთხევად სცემდა, მოღებად სცა, წარწერად სცა...).

2. „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად დასტურდება: ა/ არსებითი სახელი (გზა-სცა, ჟამ-სცა...); ბ/ ზედსართავი სახელი (ნათელ-სცა); გ/ საობიექტო მიმღეობა (განსახუენებული სცეს); დ/ გაარსებითებული ზმნა (ნუგეჟინის-სცა); ე/ მასღარი (აქ გამოიყოფა ორი ტიპი: ერთ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. ბრძოლა სცეს, შენდობა სცეს, ხოლო სხვა შემთხვევაში – ვითარების ბრუნვის ფორმით: მიღებად სცა, წარწერად სცა, შეურაცხყოფად სცა. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს აღწერითი კაუზატივის ფორმებთან).

3. „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოიკვიდრება წრფელობითი (პატივ-სცემს, ადგილ-სცა, ჟამ-სცა, კმა-სცეს), სახელობითი (განსახუენებული სცეს) ან მიცემითი (ადგილ-სცემს) ბრუნვის ფორმით.

4. წარმოშობით „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი შეიძლება იყოს: ა/ პირდაპირი ობიექტი (ეს მაშინ, როდესაც ზმნური წევრი მოქმედებითი გვარის ფორმაა: პატივ-სცემს, გზა-სცემს...); ბ/ სუბიექტი (როდესაც ზმნური კომპონენტი ინიანი ენებითია: პატივ-იცემის იგი, თაყუანის-იცა...); გ/ უბრალო დამატება (ეს მაშინ, როდესაც სახელურ წევრი ვითარებითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი: კურთხევად სცემდა, მოღებად სცა, დათხრად სცა...).

5. „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, რაც დაკავშირებულია სახელური კომპონენტის თავისებურ ხემანტიკასთან (რის გამოც მისი ორგანული წარმოებით გაზმნავება გაძნელებულია: პატივ-სცა, გზა-სცეს, ადგილ-სცა, ჟამ-სცა).

6. მცირე ნაწილს „სცემს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებისა ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები (კმა-სცეს – უქმეს, ზარ-სცემდეს – მზარავედეს, განსახუენებული სცეს – განახუენეს, შენდობა-სცეს – შეუნდვეს, ბრძოლა-სცეს – შეებრძოლნეს).

სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის სხვადასხვაგვარია, მაგალითად, კმა-სცეს და უკმეს ვარიანტები იმით განსხვავდება ერთმანეთისაგან, რომ ორგანული წარმოების ფორმა სასხვისო ქცევის ზმნაა. ანალოგიური ვითარება გვაქვს შენდობა-სცეს და შეუნდევს ფორმებშიც. ბრძოლა-სცეს და შეებრძოლნეს ვარიანტები ერთმანეთისაგან განსხვავდება გვარის მიხედვით (სინთეზური ფორმა ენიანი ენებითა). სხვაობა არ შეინიშნება ზარ-სცემდეს და ჰზარაუდეს, აგრეთვე განსასუენებელი სცეს და განასუენეს ვარიანტებს შორის. რაც შეეხება ორგანული და აღწერითი კაუზატივის ფორმებს (შდრ.: მოღებად-სცა — მოღებინა), სხვაობა არც ამ შემთხვევაში შეიმჩნევა. ერთი კი აღსანიშნავია: ძველი ქართული უპირატესობას ანიჭებს კაუზატივის პერიფრასტულ წარმოებას.

7. „სცემს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები თანაბრად დასტურდება ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში. იგბ არ წარმოადგენს უცხო ენათა გავლენის შედეგს. აღნიშნული წარმოება ბუნებრივი მოვლენაა ძველ ქართულში. გამონაკლისს წარმოადგენს მხოლოდ მოკლეად სცა (აღწერითი კაუზატივი) ტიპი (აღწერილობით იხ. აღწერით ფორმათა კალკირების საკითხისათვის).

შენიშვნა: „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთი ნაწილი ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებს წარმოადგენს, მეორე ნაწილი კი — აღწერითი ფორმებია. რაკი ორსავე შემთხვევაში საქმე გვაქვს „სცემს“ მეშველზმნიან აღწერით წარმოებასთან, ჩვენ მათ გაერთიანებულად წარმოვაკგენთ: შდრ. ადგილს-სცემ (ფრაზ.) და წარწერად-სცა (აღწერითი კაუზატივის ფორმა). ანალოგიური ვითარება გვექონდა ზემოთაც („ღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებთან დაკავშირებით).

ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს უტოლდება

ძველ ქართულში მრავლად დასტურდება იმ ტიპის ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს უტოლდება.

4/ „იღებს“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

„იღებს“ მეშველი ზმნაა, „რომელიც აწარმოებს მოქმედებითი გვარის აღწერით ფორმებს (ძირითადად გვეხდება იდიომებში): ყურად იღებს, მასხრად იღებს, ეჭვს იღებს, ხუნს იღებს, თავის თავზე იღებს, ხელს იღებს (ვინმეზე ან რამეზე)... შეიძლება იცვალოს პირის, რიცხვისა და დრო-კილოთა მიხედვით: ყურად ვიღებს, ყურად იღებს, ყურად იღებს, ყურად იღებდა... ყურად იღო— ეჭვს ვიღებს, ეჭვს იღებს— ეჭვს აიღებს— ეჭვი აიღო—

შენიშვნა: წარმოშობით დამოუკიდებელი ზმნაა და ამ დანიშნულებით ჩვეულებრივ გამოიყენება კიდევ: „ხელოსანი მარანშია, ღვინოს იღებს საპითაო“ (აკაკი წერეთელი) [(I,31), გვ.251].

„იღებს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები შედარებით იშვიათად დასტურდება ძველ ქართულში. სახელურ კომპონენტად ძირითადად წარმოდგენილია ყურ- გულ- ნათელ- მუცელ- ფორმები რაც შეეხება ზმნურ ნაწილს, იგი დადასტურებულია სათავესო (ყურად იღო) ან სახეისო (მუცლად-მიღო) ქცევის, აგრეთვე ენიანი (მუცლად-ღო) ან ინიანი (მუცლად-იღო იგი) ენებითის ფორმით.

1/ „იღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია არსებითი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე „იღებს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი ვითარებითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. იგი წარმოშობით უბრალო დამატებაა,

„იღებს“ მეშველი ზმნა გამოსატყვის „მიიღების“, „ტვირთვის“ შინა-არსს.

ზმნურ წევრად გამოყენებულია სათავისო ქცევის ფორმა

ფურად იღეთ (მღრ.: ყურადღება — აზრის, მხედველობის ან სმენის მიმართვა, მიპყრობა რაღაცეზე): ისმინეთ მეფეთა და ყურად-იღეთ [(II, 15), გვ.20].

მუცლად იღო (ძუცლად-ღება — მიდგომა, დაორსულება, დამაკება): აჰა ესერა ქალწულმან მუცლად-იღო [(II, 7), გვ.34].

ზმნურ წევრად გამოყენებულია თბიექტური წყობის ფორმა

მუცლად მიღო: რომელმან მუცლად-მიღო მე [(II, 10), გვ.264].

ზმნურ წევრად გამოყენებულია ენიანი ვნებითის ფორმა

მუცლად-ედო: რააცაღა მუცლად-ედო უკუეთურსა მას. ძკრი მეფეთათვს ქართლისათა და ქართუელთა [(II, 15), გვ.50].

ზმნურ წევრად გამოყენებულია ინიანი ვნებითის ფორმა

გულად იღო (იგო): ღმრთისა მიერ გულად-იღო ქრისტე ესე [(II, 4), გვ.155].

მუცლად-იღო: და ოცდამეხუთესა დღესა მუცლად იღო ელისაბედ [(II, 4), გვ.71].

2/ „იღებს“ მეშველზმნაან აღწერით ფორმათა სახელურ წევრად გამოყენებულია ზედსართავი სახელი

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წრფელობითი ან მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოკვიდგება.

ზმნურ წევრად გამოყენებულია ინიანი ვნებითის ფორმა

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელური წევრი წარმოშობით სუბიექტია.

ნათელ-იღო (ნათლის-ღება — მონათლება, განათლება): მოვიდა იორდანედ და ნათელ-იღო წინამორბედისა და ნათლისმცემელისაგან [(II, 13), გვ.8]. მოვიდა იორდანედ და ნათელ-იღო იოვანცსგან [(II, 7), გვ.49].

ზმნურ წევრად გამოყენებულია სათავისო ქცევის ფორმა

ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოკვიდგება (ზმნური წევრი, როგორც აღენიშნეთ, სათავისო

ქცევის ფორმა). იგი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ნათელს-ვილოთ: და ნათელს-ვილოთ მე და ყოველთავე სახლეულთა ჩემთა [(II, 13), გვ.302].

ამრიგად:

1/ ძველ ქართულში „იღებს“ მეშველი ზმნა დასტურდება სათაეისო (ყურად-ილო) და სასხვისო (მუცლად-მილო) ქცევას, აგრეთვე ენიანი (მუცლად-ილო) ან ინიანი (მუცლად-ილო იგი) ვნებათის ფორმით.

2/ „იღებს“ მეშველ ზმნას ეკისრება „მიღების“, „ტვირთვის“ შინაარსის გამოსატყა.

3/ „იღებს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად წარმოგვიდგება არსებითი (ყურად-ილო) ან ზედსართაეი სახელი (ნათელ-ილო).

4/ სახელური წვერი დასტურდება წრფლობითი (ნათელ-ილო), მიცემითი (ნათელს-ვილო) ან ვითარებითი (ყურად ილო მან) ბრუნვის ფორმით.

5/ წარმოშობით სახელური კომპონენტი შეიძლება იყოს სუბიექტი (ნათელ-ილო იგი), პირდაპირი ობიექტი (ნათელ-ილო) ან უბრალო დამატება (ყურად-ილო, მუცლად-ილო).

6/ ზოგჯერ „იღებს“ მეშველ ზმნიან აღწერით ფორმას ეძებნება ორგანული ვარიანტი (მაგ. ნათელ-ილო — შინათლა), მაგრამ ძველი ქართული უპირატესობას ანიჭებს პერიფრასტულ წარმოებას.

7/ „იღებს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი წარმოება ბუნებრივი მოვლენაა ძველ ქართულში.

ბ/ „აგებს-ს“ მეშველ ზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

„აგებს“ წარმოშობით დამოუკიდებელი ზმნაა. ძველ ქართულში იგი მეშველი ზმნის ფუნქციითაც დასტურდება. „აგებს“ შეიძლება იცვალოს პირის, რიცხვისა და დრო-კილოთა მიხედვით.

ძველ ქართულ ტექსტებში „აგებს“ მეშველი ზმნა წარმოდგენილია ნეიტრალური (თუალ-აგნა, შურ-გაგოს), სათაეისო (შურ-იგო მან), სასხვისო (სიტყუა-უგოს) ქცევისა და აგრეთვე ენიანი (სიტყუა ეგო) ან ინიანი (შურ-იგო იგი) ვნებათის ფორმით. რაც შეეხება სახელურ კომპონენტს, იგი დასტურდება წრფლობითი (თუალ-აგნა), მიცემითი (შურსა-იგებ) ან ვითარებითი (კუალად-აგო) ბრუნვის ფორმით.

1/ ზმნურ კომპონენტად გამოყენებულია „აგებს“ ზმნის ნეიტრალური ქცევის ფორმა

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

თუალ-აგნა (თუალ-გება, თუალის-გება – თუალის მიჰყრობა, დაკვირვება): თუალ-აგნა ცოლმან მეგვპტელისამან, უფლისა თვსამან, იოსებს და პრქუა მას [(II,8), გვ.55].

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

კუალად-აგო აღწერითი ფორმის სახელური წევრი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

კუალად-აგო (კუალად-გება – მიცემა, დაბრუნება, გარე-შეცვა, გამტკიცება): კუალად-აგო ეეცხლი ღედასა თვსსა [(II,1), გვ.203].

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარი

შურ-გაგოს პერიფრასტული ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

შურ-გაგოს (შურის-გება – შურის ძიება): უკუეთუ დაყოვნოს და არა მწრაფლ შურ-გაგოს შემაწუხებლისა შენისაგან [(II,5), გვ.145].

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი წინავეითარების სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური წევრი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ნაცვალ-აგო (ნაცვლის-მოგება – კუალად გება, მიცემა, დაბრუნება): რამეთუ მეფედ მის მიერ დადგინებულმან არა ნაცვალ-აგო კეთილმოქმედებაჲ მართლიად [(II,3), გვ.43].

ნაცვალ-აგონ: რომელთათვს კედრებულ იყო, ამათ მიერ ნაცვალ-აგონ მას [(II,3), გვ.11].

2/ ზმნურ წევრად გამოყენებულია „აგებს“ ზმნის ხათაეისო ქცევის ფორმა

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია ქვემოთ დადასტურებულ ალწერით ფორმათა სახელური კომპონენტებიც.

შურ-იგო: და დაიპყრა მეფობაჲ მამამანეე მისმან ალექსანდრე და ძკრი იქსენა ძესა თვსსა ზედა და შურ-იგო შურის-გებითა ამით [(II,14), გვ.430].

შურ-იგოს: რაათა არა წარვიდეს მიერ და რაათა არა შუო-იგოს მას ზედა წმიდამან დედოფალმან [(II,12), გვ.20].

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

შურსა-იგებ ალწერითი ფორმის სახელური წევრი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

შურსა-იგებ: უკუეთუ ჰპოო მტერი შენი მომყმარი, ნუ შურსა-იგებ მტერობითა [(II,2), გვ.120].

3/ზმნურ წევრად გამოყენებულია „აგებს“ ზმნის სახსვისო ქცევის ფორმა

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია სიტყუა-უგის პერიფრასტული ფორმის სახელური წევრიც.

სიტყუა-უგის (სიტყვს-გება – პასუხის გაცემა): უკუეთუ ვინ სიტყუა-უგის, აღშოფონის [(II,5), გვ.241].

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ ალწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი პირდაპირი ობიექტია (წარმოშობით).

სიტყუას-უგებდეს: ვითარმცა სიტყუას-უგებდეს ადგილისათჳს [(II,11), გვ.280].

სიტყუას-უგებდენ: უკუეთუ სულგრძელებამა და სულმოკლებამა შენ შორის სიტყუას-უგებდენ, არცხვნე სულმოკლეთასა და პატიე-ეც სულგრძელებასა [(II,2), გვ.132].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი პირველადი მასდარი

პასუხ-უგებენ პერიფრასტული ფორმის სახელური წევრი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

პასუხ-უგებენ (შდრ.: უპასუხებენ): არამედ უკუეთუ ეინმე შეპრისხნის, პასუხ-უგებენ ტკივილით [(II,5), გვ.265]; შდრ.: ეპასუხებიან და უზომოდ განამრავლის ცილობამ* [(II,1), გვ.337].

4/ ზმნურ წევრად გამოყენებულია „აგებს“ ზმნის ენიანი ვნებითი ფორმა

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ამ შემთხვევაში სახელური წევრი წარმოშობით სუბიექტია.

სიტყუა-ეგო: უსწავლელობითა ვერ სიტყუა-ეგო მეფისადა [(II,12), გვ.180].

სახელურ კომპონენტად დადასტურებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

კუალად-ეგე: შეილო ჩემო, მონასტრადვე შენდა და კუალად-ეგე და შევედრე ნავთ საყუდელსავე მას ცხოვრებისასა [(II,5), გვ.122].

კუალად-ეგნეს: და ბუნებითსავე წესსა კუალად-ეგნეს [(II,13), გვ.218].

5. ზმნურ წევრად გამოყენებულია „აგებს“ ზმნის ენიანი ვნებითი ფორმა

შურ-იგო: ზოლო უკუეთუ შენ თავით შენით შურ-იგო მისგან, ჯა მი-აგო მას ბოროტი [(II,5), გვ.39].

* შენიშვნა: პასუხ-უგებს და სიტყუას-უგებს აღწერითი წარმოშობის ნაკლებად მართლებს ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებად, მაგრამ რადგანაც „აგებს“ შემწვლ ზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ერთად და თავმოყრილი, წუნ მათ აღარ დაეცილეთ დასასაღებელი მაგალითები (პასუხ-უგებს, სიტყუას-უგებს).

ამრიგად, 1/ ძველ ქართულში შედარებით ნაკლებად დასტურდება „აგებს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები).

2/ „აგებს“ მეშველი ზმნა (რომელიც წარმოშობით დამოუკიდებელია) დასტურდება ნეიტრალური (შურ-გავოს), სათავისო (შურ-იგო მან) და სასხვისო (სიტყუა-უგოს) ქცევის, აგრეთვე ენიანი (სიტყუა-ეგო) ან ანიანი (შურ-იგო იგი) ვნებითის ფორმით.

3/ „აგებს“ მეშველზმნიანი აღწერით ფორმათა (ფრაზეოლოგიურ გამოთქმათა) სახელური კომპონენტი წარმოდგენილია წრფელობითი (თუალ-აგნა), მიცემითი (შურსა-იგებ) ან ვითარებითი (კუალა-აგო) ბრუნვის ფორმით. წარმოშობით სახელური წევრი შეიძლება იყოს პირდაპირი ობიექტი (როდესაც წრფელობითი ან მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტი დაკავშირებულია მოქმედებითი გეარის ზმნასთან: შურ-იგო მან, სიტყუას-უგებს...); სუბიექტი (როდესაც წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სახელური წევრი უკავშირდება ინიანი ან ენიანი ვნებითის ფორმას: შურ-იგო იგი, სიტყუა-ეგო...) ან უბრალო დამატება (როდესაც სახელური კომპონენტი წარმოდგენილია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით: კუალა-აგე).

4/ ზოგჯერ „აგებს“ მეშველზმნიანი აღწერით ფორმას ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი (პასუხს-უგებს – უპასუხებს).

5/ „აგებს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოება ბუნებრივი მოვლენაა ძველ ქართულში.

ვ/ „ისხამ-ს“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

„ისხამს“ მეშველი ზმნა წარმოშობით დამოუკიდებელია. მეშველი ზმნის ფუნქციით ძველ ქართულ ტექსტებში იგი დასტურდება თავ- შეიღ- ქედ - ფორმებთან.

„ისხამს“ მეშველ ზმნას დაკისრებული აქვს „შობა“, „მოყვანა“, „მოგერა“, „ქონება“, „ღვმა“, „ფოლა“, „სმა“, „ღება“, „აღმა“, „მოსხმა“, „ღანერგვა“, „ღარგვა“, „აყვანა“ შინაარსის გამოხატვა.

„სხმა“ მეშველი ზმნა შეიძლება იტყვას პირის, რიცხვისა და დრო- კილოთა მიხედვით.

ძველ ქართულ ტექსტებში „ისხამს“ მეშველი ზმნა წარმოგვიდგება სათავისო (თავს-ისხნა) ქცევის ფორმით. სახელური კომპონენტი (არ-

სებითი სახელი) დასტურდება წრფელობითი (შვილ-ვისხენ) ან მიცემითი (თავს-ისხმიდა) ბრუნვის ფორმით. წარმოშობით სახელური წევრი პირდაპირი ობიექტი (შვალ იახნა) ან უბრალო დამატებაა (თავს-ისხნა).

სახელურ წევრად დადასტურებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

შვილ-ვისხენ (შდრ.: შვილება): შვილ-ვისხენ და აღვიზარდენ, და მათ მე შეურაცხ-მყევს [(II,7), გვ.176].

შვილ-ისხნა: ყოველნი ესე ცოლთაგან ათოთხმეტთა შვილ-ისხნა [(II,3), გვ.41].

სახელურ წევრად დადასტურებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებულ პერიფრასტულ ფორმათა სახელური წევრი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

თავს-ისხმიდა (თავს-სხმა – ტვირთვა, აკიდება, დათმენა): რომელ თავს-ისხმიდა, დღითი-დღე წარემატებოდა ძალითი-ძალად [(II,13), გვ.114].

თავს-ისხნა: მათ ცოდვანი ჩუენნი თავს-ისხნა და ურჩულოვებანი ჩუენ-ნი იტვრთნა [(II,10), გვ.225]; რომელნი-იგი მან ჩუენისა ცხორებისათს ადგილთა მას, წმიდათა თავს-ისხნა [(II,12), გვ.122]; რომელნი ღმრთისა ეკლესიისათს თავს-ისხნა [(II,12), გვ.107]; რომელსა შინა თავს-ისხნა ძრავალნი შრომანი [(II,12), გვ.105].

თავს-ისხნეს: განიდევნეს და ურიცხუნი ჭირნი და სატანჯველნი თავს-ისხნეს [(II,5), გვ.131].

კელთ-ისხნენ (კელთ-დასხმა – შეხება): ვითარმედ იწროებასა მას თანა კლდისასა მოაკუდინენ და კელთ-ისხნენ იგინი [(II,13), გვ.187].

ამრიგად, ძველ ქართულში „ისხამს“ ფორმა მეშველ ზმნად შედარებით ნაკლებად დასტურდება. იგი ამ ფუნქციით წარმოდგენილია (ჩუენი მასალის მიხედვით) სათავისო (თავს-ისხნა) ქცევის ფორმით. მასთან დადასტურებული სახელური კომპონენტი წარმოშობით უბრალო დამატება (თავს-ისხნა, კელთ-ისხნენ) ან პირდაპირი ობიექტია (შვილ-ისხნა).

„ისხამს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები ბუნებრივი ჩანს ძველ ქართულში.

დ/„დგამ-ს“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც „დგამს“ ფორმა მეშველი ზმნის ფუნქციითაა წარმოდგენილი (მაშასადამე, ძირითადად იგი გამოიყენება დამოუკიდებელ ზმნად).

„დგამს“ მეშველ ზმნად დასტურდება ინაქ-გულ-თავ-მიზეუზ-ფორმებთან (მაშასადამე, არსებით სახელებთან). სახელური კომპონენტი წრფელობითი (თავ-ადგამ) ან მიცემითი (გულს-მადგას) ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება. ზმნური წვერი დასტურდება ნეიტრალური (თავ-ადგამ), სათავისო (მიზეუზ-იდგამ) და სასხვისო (ინაქ-უდგამს) ქცევის ფორმით, აგრეთვე — ე-პრეფიქსიანი ფორმით (გულს-ედგამ).

1/ ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია ნეიტრალური ქცევის ფორმით

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

თავ-ადგამ აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

თავ-ადგამ (თავ-დგამა — დამთავრება): ვერ თავ-ადგამ საქმესა ამას [(II, 1), გვ. 173].

2/ ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია სათავისო ქცევის ფორმით

სახელურ წვერად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ინაქ-იდგემენ (ინაქ-დგმა, ინაკით-დგმა — დაჯდომა, დასხდომა): რამეთუ სიკუდილითა მათითა ინაქ-იდგემენ ტაბლასა მას ზედა უფლისასა [(II, 5), გვ. 138].

ზოგჯერ აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმას ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტი.

მიზეუზ-იდგამ (შდრ.: მიზეუზებ. მიზეუზ-დგმა — მომიზეუება): უკუეთუ გრქუა შენ მარხვისათვს მიზეუზ-იდგამ შენ უძღურებასა გუამისასა

[(II,5), გვ.38]; შდრ.: მიზეზობნ მცონარი და თქვს [(II,1), გვ.243].

მიზეზ-ილგას: აღშფოთნეს და მუცლისა ტკივილი მიზეზ-ილგას და თავი ილმოს [(II,5), გვ.2+3].

ვ/ ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია სასხვისო ქცევის ფორმით სახელურ წვერად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი ინაქ-უდგამს პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია. ინაქ-უდგამს: სანატრელისა ცხედრისა, რომელსა ზედა აბრკაჰს ინაქ-უდგამს [(II,10), გვ.267].

4/ ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია ე-პრეფიქსიანი ფორმით სახელურ წვერად გამოყენებულა მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი გულს-ედგა აღწერთი ფორმის სახელური კომპონენტი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

გულს-ედგა (გულს-დგმა — მტერება): ჰეროდის გულს-ედგა მისი და უნდა მოკლუა მისი [(II,1), გვ.102].

ამრიგად, I/ ძველ ქართულში დასტურდება „დგამს“ მეშველზმნიანი აღწერთი ფორმები. სახელურ კომპონენტად გამოყენებულა ძნაქ, გულ-თავ-, მიზეზ- არსებითი სახელები. წარმოშობით სახელური წვერი შეიძლება იყოს პირდაპირი ობიექტი (როდესაც სახელური კომპონენტი წარმოდგენილია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით: თავ-ადგამ, ინაქ-ილგამენ, მიზეზ-ილგამ) ან უბრალო დამატება (როდესაც სახელური წვერი დადასტურებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით: გულს-მადგას, გულს-ედგა).

ზმნური კომპონენტი წარმოგვიდგება ნეიტრალური, სათავისო ან სასხვისო ქცევას ფორმით.

აღნიშნული წარმოება ბუნებრივია ძველ ქართულში.

ვ/ „აღგინებას“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

„ღგინება“ მეშველზმნიანი აღწერთი ფორმები ნაკლებად დასტურდება ძველ ქართულში. „ღგინება“ წარმოშობით დამოუკიდებელი ზმნაა. მეშველი ზმნის ფუნქციით იგი წარმოგვიდგება ნეიტრალური ან სათა-

ვისო ქცევის ფორმით. სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი. იგი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

1/ ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია ნეიტრალური ქცევის ფორმით

სახელურ წევრად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

კუალს-ადგინა (კუალს-დგინება – მოზავებულ-ყოფა, წარმართება): რამთამცა კუალს-ადგინა იგი [(II, 1), გვ.204].

2/ ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია სათავისო ქცევის ფორმით

სახელურ წევრად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

გულს-ვიდგინე (გულს-დგინება – გულმოდგინება, სწრაფეა, მიდევნება): გულს-ვიდგინე მე ესე ყოველი [(II, 1), გვ.102].

გულს-იდგინე: იკითხევდ და ისწავებდ და გულს-იდგინე ყოფად და აღსრულებად შჯული უფლისაჲ [(II, 10), გვ.319].

გულსიდგინა: და გულსიდგინა ძლიერად ბრძოლაჲ სარწმუნოებასა ქრისტეანეთასა, წმიდასა და უბიწოსა [(II, 4), გვ.21].

გულს-იდგინეს: ისწრაფეს შეწვენათა მისთა და გულს-იდგინეს [(II, 7), გვ.182].

გულს-იდგინოს: რამეთუ ყოველმან კაცმან, რომელმან გულს-იდგინოს კეთილისა საქმს [(II, 5), გვ.45].

„დგინება“ მეშველზმნიანი ფორმებიც ბუნებრივო მოკლენა ჩანს ძველ ქართულში.

3/ „ზუმა“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

„ზუმა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებიც ნაკლებად დასტურდება ძველ ქართულში.

„ზუმა“ მეშველი ზმნა ძირითადად წარმოდგენილია თუალ-და ყურ-სახელურ წევრებთან. ზმნური კომპონენტი დასტურდება ნეიტრალური ან სათავისო ქცევის ფორმით.

1/ ზმნური წევრი წარმოდგენილია ნეიტრალური ქცევის ფორმით

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმათა სახელური წევრი წარმოსობით პირდაპირი ობიექტია.

თუალ-ვახუნე (თუალთ-ხუმა, თუალთ-ხუვა — დაკვრება, პირფე-რობა, მიკერძება): არა თუალ-ვახუნე კაცთა, ხოლო აწ არა თუ იცნათავი შენი და თუ არა შეინანო [(II, 10), გვ. 256].

თუალ-გახუნე: უწინ თუალ-გახუნე ქმნულკეთილობასა შენისათვის [(II, 12). გვ. 210]; პრქუა უფალმან: აჰა ეგერა თუალ-გახუნე მაგას ხიტყუ-ასა ზედა რამთა არა დაეაქციო ქალაქი იგი, რომლისათვის სთქუ [(II, 8), გვ. 29].

თუალ-ახუნე: უკუეთუ თუალ-ახუნე და სიმართლით არა გააბჰყო, კაცის-კლყაჲ არს ეხე [(II, 5), გვ. 53].

თუალ-ახუნის: რომელმან არა თუალ-ახუნის, არცა მიიღის ქრთამი [(II, 1), გვ. 183].

2/ ზმნური წევრი წარმოდგენილია სათავისო ქცევის ფორმით

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ყურად-იხუნენით პერიფრასტული ფორმის სახელური წევრი წარმოსობით უბრალო დამატებაა.

ყურად-იხუნენით (ყურად-ხუმა — ხმენა, ყურისა მიყოფა, გაგონება): ყურად-იხუნენით ხიტყუანი ჩემნი [(II, 1), გვ. 469].

ამრიგად, „ხუმა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოებაც ბუნებრივი მოვლენა ჩანს ძველ ქართულში. აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად დასტურდება არსებითი სახელი (თუალ-ყურ-). ეს უკანასკნელი წარმოსობით პირდაპირი ობიექტია (თუალ-ვახუნე) ან — უბრალო დამატება (ყურად-იხუნენით).

ზ/ „აგდებს“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

ძველ ქართულში დასტურდება „აგდებს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებიც. ზმნური კომპონენტი წარმოდგენილია სათავისო ან სახსვისო ქცევის ფორმით, ხოლო სახელური წევრი — წრფელობითი, სახელობითი ან მიცემითი ბრუნვის ფორმით.

1/ ზმნური წევრი წარმოდგენილია ხათავისო ქცევის ფორმით

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

წილ-იგდეს აღწერითი ფორმის სახელური წევრი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

წილ-იგდეს (წილ(ის)-გდება – განგდება წილისა, წილის ვრა): წილ-იგდეს უკუე და აღმოუქდა წილი ასიამსა იოვანსს [(II, 1), გვ.545]; კუ-ართი საუფლო, რომელსა ზედა წილ-იგდეს, ხუდა წილით ჰურიათა მცხეთელთა [(II, 13), გვ.14].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

აღსანიშნაეია, რომ სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური წევრი სწორედ მაშინ დასტურდება, როდესაც ზმნური კომპონენტი წინ უსწრებს სახელურს.

განიგდეს წილი (განგდება წილისა – წილ-გდება, შთათხევა, წილის-ყრა): განიყევს სამოსელი მისი და განიგდეს წილი [(II, 1), გვ.52].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი ფორმის სახელური წევრი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

ქელთ-იგდოდ (ქელთ-გდება – ქელთ-დება, დაქერა): უკუეთუ ქელთ-იგდოდ კაცმან მპარაემან სული ძმათაგან მისთა [(II, 1), გვ.567].

2/ ზმნური წევრი წარმოდგენილია სასხვისო ქცევის ფორმით

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი პირველადი მასდარი

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური წევრი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

დაღაღ-უგდონ (დაღადის-გდება – შეჩივლება, შდრ.: დაღაღ-ყო): დაღაღ-გიგდო კანჯარმან [(II, 1), გვ.460]; დაღაღ-უგდონ: ნუკუე დაღაღ-უგდონ გეთელთა [(II, 1), გვ.460].

ამრიგად, „აგდებს“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოება შედარებით ნაკლებად დასტურდება ძველ ქართულში. სახელურ კომპონენტად წარმოდგენილია წილ-უკელ-უღაღაღ ფორმები. სახელური წევრი წარ-

მოსობით პირდაპირი ობიექტია (წილ-იგდეს, ლაღად-გიგდო) ან -უბრა-
ლო დამატება (ქელთ-იგდოდ).

თ/ი-იყრობ-ს“ მეშველ ზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური
გამოთქმები) ძველ ქართულში

ძველ ქართულში ასევე იშვიათად დასტურდება „იყრობს“ მეშველ-
ზმნიანი აღწერითი ფორმები (წარმოშობით „იყრობა“ დამოუკიდებელი
ზმნაა).

„იყრობს“ მეშველი ზმნა წარმოგვიდგება ხათავისო ან ხასხვისო
ქცევის ფორმით, ხოლო სახელური კომპონენტი – წრფელობითი ან სა-
ხელობითი ბრუნვის წყორმით. წარმოშობით სახელური წვერი პირდა-
პირი ობიექტია.

1. ზმნური წვერი წარმოდგენილია ხათავისო ქცევის ფორმით

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის
ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ადგილ-იყრა (ადგილის-იყრობა – დადგომა, შედგომა, შეჩერება);
ადგილ-იყრა მუნ, სადა იყო, ორ დღე [(II, 1), გვ.2].

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულა სახელობითი ბრუნვის
ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

ფერქი-დაიყრა (ფერქის -დაიყრობა – დადგომა); ფერქი-დაიყრა
იესუ [(II, 1), გვ.444]; შენ ფერქი დაიყარ და ისმინე [(II, 1), გვ.444].

2/ ზმნური წვერი წარმოდგენილია ხასხვისო ქცევის ფორმით

სახელურ კომპონენტად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის
ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელი

პატივ-უყრა (პატივ(ის)-იყრობა – პატივისცემა); წმიდასა ამას ბერ-
სა დიდად პატივ უყრა და ნუგეშინის-სცა [(II, 12), გვ.155].

პატივ-უყრეს: ესრეთ წინა მიეგებნეს და პატივ-უყრეს ყოველთა
[(II, 12), გვ.199].

„იყრობს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებიც ფრაზეოლოგიურად
გამოთქმებია (რომლებიც ბუნებრივია ქართული ვინისათვის).

o/ „ყოფს“ („გამოყოფ-ს“) მეშველ ზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში ძველ ქართულში მეშველ ზმნად დადასტურდა „ყოფ-ს“ („გამოყოფ-ს“) ფორმატ. ქვემოთ წარმოდგენილი აღწერითი წარმოების სახელური წვერი მიცემითი ბრუნვის ფორმითაა დამოწმებული. იგი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

ბაგეს-მიყოფედენ (ბაგის-ყოფა – დაციწეა, კიცხეა): ბაგეს-მიყოფედენ მე [(II, 1), გვ. 28].

აღსანიშნავია, რომ „ენისა-ყოფა“ აღწერითი ფორმატ „ძვირის შეტყველებას“ ნიშნავს სემანტიკურად, შდრ.: მრავალ არს ენისა-ყოფაა [(II, 1), გვ. 147].

ქ/ „აქცევ-ს“ მეშველ ზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმატა სახელური კომპონენტი ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოკვიდეგება. იგი წარმოშობით უბრალო დამატებაა.

კუალად-ვიქეც (კუალად-ქცევა – მობრუნება): არა კუალად ვიქეც [(II, 1), გვ. 204].

კუალად ექცეს: და არა კუალად-ექცეს მასვე [(II, 5), გვ. 286].

ლ/ „ა-ცუამ-ს“ მეშველ ზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმატა სახელური კომპონენტი წარმოშობით ირიბი ობიექტია (ჯუარს-ცუმა წარმოება ფრაზეოლოგიურ გამოთქმად უფრო თანამედროვე ქართულში დასტურდება).

ჯუარს-აცუ (ჯუარს-ცუმა – ჯუარზე გაკერა): აღიღე ეგე და ჯუარს-აცუ [(II, 7), გვ. 92].

ჯუარს-ხაცუნეთ მწიგნობარნი და მათგანნი მოხწყვდნეთ და ჯუარს-ხაცუნეთ [(II, 18), გვ. 55].

ჯუარს-ეცუ: ამან შესძინა და თქუა რომელი ჯუარს ეცუ ჩუენთჳს [(II, 4), გვ. 162].

ჯუარს-ეცუა ჯუარს-ეცუა ბუნებითა მით კორცთაათა [(II, 8), გვ. 8].
ჯუარს ეცუა, დაეფლა და აღდგა [(II, 11), გვ. 88];

მ/ი-თქუამ-ს“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

„ი-თქუმ-ს“ (რომელც ძირითადად დამოუკიდებელ ზმნად დასტურდება ძველ ქართულში) მეშველი ზმნის ფუნქციითაც წარმოგვიდგება. მასთან დამოწმებული სახელური კომპონენტი მიცემითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება. იგი წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

სულთ-ითქუმიდა (სულ(თ)-თქუმა – ოზერა, კენესა, წუხილი); სულთ-ითქუმიდა და ფრიად ცრემლოდა [(II, 13), გვ.22].

სულთ-ითქუნე: მამინ სულთ-ითქუნე უგუნურებისათჳს [(II, 2), გვ.108].

სულთ-ითქუნა: სულთ-ითქუნა მწუხარებით და ცრემლით იტყოდა [(II, 12), გვ.169]; და სულთ-ითქუნა ცად მიმართ და თქუა [(II, 10), გვ.169]; და სულთ-ითქუნა ცად მიმართ და თქუა [(II, 10), გვ.332]; ხოლო მან სულთ-ითქუნა და ტიროდა [(II, 11), გვ.225]. ხოლო წმიდა იგი ახოვანი ქრისტესი ლუკიოს ვითარცა იყო აპას შინა, აღიხილნა ზეცად და სულთ-ითქუნა და თქუა [(II, 4), გვ.13].

ნ/ „ხუდომა“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება. იგი წარმოშობით სუბიექტია.

წილ-მხუდეს (წილ-ხუდომა – საბლის ხუდომა): რაითა წილ-მხუდეს რჩეულთა შენთა თანა [(II, 11), გვ.170].

წილ-გხუდა: რომელი წილ-გხუდა, და მოვიდე მეცა შენ თანა [(II, 13), გვ.15]. რომელთა წილ კეთილ გხუდა დიდი ესე მნათობი მამამ [(II, 11), გვ.320].

წილ-ხუდა: წილ-ხუდა იგივე ქუეყანამ თვთოეულსა და ქადაგებდეს სიტყუასა ჭემმარიტებისასა [(II, 13), გვ.15].

ო/ „განჯღომა“ მეშველზმნიანი ფორმა (ფრაზეოლოგიური გამოთქმა) ძველ ქართულში

ქვემოთ დადასტურებული აღწერითი წარმოების სახელური წევრი სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება.

ზარი განჯღა (ზარის-განჯღომა – შეშინება, შეკრთომა): ზარი განჯღა შიშითა [(II, 1), გვ.162];

**ჰ/ „დაფოთა“ მეშველზმნიანი ფორმა (ფრაზეოლოგიური გამოთქმა)
ძველ ქართულში**

პირი დაიფავ აღწერითი ფორმის სახელური წევრი სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება. წარმოსობით იგი პირდაპირი ობიექტია.

პირი დაიფავ (პირის-დაფოთა — დადუმება, აღვირსხმა): პირი დაიფავ და განვედ [(II, 1), გვ.341]; ჩემისასა პირი დაუფავ [(II, 1), გვ.341].

**ფ/ „დაკრვა“ მეშველზმნიანი ფორმა (ფრაზეოლოგიური გამოთქმა)
ძველ ქართულში**

ძველ ქართულში მეშველ ზმნად დასტურდება „დაიკრა“ ფორმაც. სახელური წევრი წარმოდგენილია სახელობითი ბრუნვის ფორმით. იგი წარმოსობით პირდაპირი ობიექტია.

ზმნური წევრი წარმოდგენილია სათაისო ქცევის ფორმით პირი დაიკრა (პირის-დაკრვა — ღუმელი, პირის-ადკრვა): მან პირი დაიკრა [(II, 1), გვ.341].

**რ/ „დაკრება“ მეშველზმნიანი ფორმა (ფრაზეოლოგიური გამოთქმა)
ძველ ქართულში**

ქვაჲ დაკრებონ აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტი სახელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება. იგი წარმოსობით პირდაპირი ობიექტია.

ქვაჲ დაკრებონ (ქვისა დაკრება — დაქოლვა): ქვაჲ დაკრებონ მათ და მოწყდეს ქალსა მას [(II, 1), გვ.453]; შდრ.: დაიქოლნენ ქვებითა და მოკუდენ ქაბუკიდე [(II, 1), გვ.453].

ს/ „წიფება“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

1/ ზმნურ წევრად გამოყენებულია სათაისო ქცევის ფორმა. ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური წევრი (რომელიც წარფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება) წარმოსობით პირდაპირი ობიექტია.

კელ-წიფთა (კელ-წიფება — შეძლება, უფლება, გაბეჯვა): რახსა კელ-წიფთა ზემ ზედა ცოლმან ზემმან ეხვეითარისსა საქმედ [(II, 1), გვ.14].

კელ-წიფთოს: კელ-წიფთოს ბორბტის-ხიტყუად ზუნდა [(II, 1), გვ.569].

2/ ზმნურ წევრად გამოყენებულა ენიანი ვნებიითის ფორმა

ამ შემთხვევაში სახელური კომპონენტი წარმოშობით სუბიექტია. კელ-მეწიფების: შემძლებელ ვარ და კელ-მეწიფების განტეებად ბტეფანცსა სატანჯეკელთაგან [(II,7), გვ.59].

კელ-ეწიფების: და ღღენღელად ღღემდე არა კელ-ეწიფების გამოს-
ლვად ღღთა მათ ნათესაეთა [(II,13), გვ.48].

კელ-ეწიფებოდა: არა კელ-ეწიფებოდა ძმათა არცა სენაკსა შეკერ-
ბად უბნობისათჳს [(II,112), გვ.72].

ტ/ „გან-წყობ-ს“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიურს გამოთქმები) ძველ ქართულში

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა სახელური კომ-
პონენტი (რომელიც სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება)
წარმოშობით პირდაპირი ობიექტია.

გული განაწყობ (გულის-განწყობა – გულის მოსვლა, განწყობა, გან-
მწყრალება, განრისხება): გული განაწყობ ეფრემ და განარისხა [(II,1),
გვ.99]; შდრ.: განამწყრალა ეფრემ და განარისხა [(II,1), გვ.99].

გული განიწყეს: გული განიწყეს ორთა მათ ძმათათჳს [(II,1), გვ.99];
შდრ.: განრისხნეს ორთა მათ ძმათათჳს [(II,1), გვ.99].

გული განუწყიეს: არცა გული განუწყიეს და არცა განრისხნეს
[(II,1), გვ.99].

უ/ „უ-თქუამ-ს“ მეშველზმნიანი ფორმები (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები) ძველ ქართულში

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა ზმნური კომპონენტი
ობიექტური წყობით დასტურდება, სახელური წევრი (რომელიც წარმო-
შობით სუბიექტია) – სახელობითი ან მოთხრობითი ბრუნვის ფორმით.

გული გუთქუმა (გულის-თქუმა – გულის – მთქუმელობა, თნევა,
სურვილი, ნატყრა, გულის-სიტყუა, გულის-კმა): ხოლო ჩუენ სსუათა
მონაგებსა გული გუთქუმა და მცნებაჲ ღმრთისაჲ [(II,5), გვ.61].

გული-გითქუამს: რამეთუ შენ გული-გითქუამს სასწაულსა მიღებად
[(II,7), გვ.27].

გულმან უთქუახ: გულმან უთქუახ მეუფესა სიკეთისა შენისაჲ [(II,1),
გვ.100]; მას უამსა ნეტარსა გრიგოლს გულმან უთქუა კსენებაჲ ხაბან იმ-
ხნელისაჲ [(II,11), გვ.273].

ამრიგად, ძველ ქართულ ტექსტებში დასტურდება იმ ტიპის ფრაზე-
ოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორ-
მებს უტოლდება. აღნიშნული წარმოება ბუნებრივი მოვლენა ჩანს ძველ
ქართულში.

თ ა 3 ი IX

**აღწერით (მეშველ ზმნიან) ფორმათა კალკირების საკითხისათვის
ძველ ქართულში**

აღწერით ფორმათა ანალიზისას, ბუნებრივია, დაისმის კი იხევა: ყვე-
ლა სახის პერიფრასტული წარმოება ბუნებრივია ქართული ენისათვის
(ზოგჯერ კალკირებასთან ხომ არა გვაქვს საქმე)?

ეფიქრობთ, ამ მიზნით ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს ქართუ-
ლი ოთხთავის ტექსტის შედარება ბერძნულ და სომხურ დედნებთან.

**ა/ ზმნის აღწერით და ორგანულ ფორმათა ურთიერთობისათვის
ქართულ ოთხთავში ბერძნულთან მიმართებით**

ქართულ ოთხთავში, რედაქციული ვარიანტების გათვალისწინე-
ბით, დასტურდება ზმნის აღწერით და ორგანულ ფორმათა მონაცვლე-
ობის მრავალი შემთხვევა. პერიფრასტული წარმოება ჩანაცვლებულია
როგორც გარდამავალი, ისე გარდაუვალი ზმნებით.

მოპოვებული მასალის მიხედვით, შესაძლებელია გამოვყოთ ზმნის
ანალიზურ და სინთეზურ ფორმათა პარალელური ხმარების შემდეგი
შემთხვევები: აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია ა/ ინიანი (მოწვე-
ნულ არს // მოიწია იგი), ბ/ ენიანი (მოსიღ იყო// ემოსა), გ/ დონიანი
(წბილ იყოს// განწბილდეს), დ/ -ენ სუფიქსიანი (მწუხარე იქმნა// შეწუხ-
ნა), ე/ უნიშნო (მომკუდარ არს// მოკუდა) ენებითის; ე/ საშუალი გვარის
(მოსლვად არს// მოვიდოდა) ან ზ/ მოქმედებითი გვარის (შეხუმად
არს// შევესუმიდე, ჰერობილ ჰყვენით// შეიპყრნეთ) ფორმით.

1/ აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია ინიანი ენებითის ფორმით

ინიანი ენებითის ორგანული ფორმა ჩანაცვლებულია სხვადასხვა სა-
ხის აღწერითი წარმოებით. ერთ შემთხვევაში ინიანი ენებითის ფორმა
ენაცვლება პერიფრასტულს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი
ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმდევობისა და მეშველი
ზმნის საშუალებით (მოიწია იგი// მოწიენულ არს); სხვა შემთხვევაში
ინიანი ენებითის ფორმა ენაცვლება აღწერით ვარიანტს, რომელიც ნა-

წარმოებია ვითარებით ბრუნვაში დასმული მასდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (იყოს//ყოფად არს); გეაქეს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ინიანი ენებითის ფორმა ენაცვლება პერიფრასტულს, რომლიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით (განივრძვიან იგინი//გრძელ ყვიან).

მაგალითები:

I. ინიანი ენებითის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ხაობიექტო მიმღეობისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

აჰა ესერა მოიწია მიმცემელი ჩემი [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 26,46]; განსხვავებული ვითარება გეაქეს C ხელნაწერში, სადაც ჩვენთვის საინტერესო ფორმა აღწერილი ვარიანტით დასტურდება: აჰა ესერა მოწევნულ არს მიმცემელი იგი [(II,9), C, 26,46]. ბერძნული დედანი ორგანულ ფორმას წარმოგიდგენს.

რამეთუ მოიწია მკაჲ [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 4,29]. ბერძნული დედანი კელავ ორგანულ ვარიანტს წარმოგიდგენს. ქართული ოთხთავის C ხელნაწერში პერიფრასტული ფორმა დასტურდება: რამეთუ მოწევნულ არს [(II,9), მარკოზ, C, 4,29].

მოიწია ჟამი, რამათა იდიდოს ძმ კაცისაჲ [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 12,23]; შდრ. C ხელნაწერი: მოწევნულ არს ჟამი, რამათა იდიდოს ძე კაცისაჲ [(II,9), იოვანე, C, 12,23]. ბერძნულში (შესაბამის მონაკვეთში) ორგანული ფორმა დასტურდება.

რომელნი, თუმცა დაიწერებოდეს თითოეულად [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 21,25]; შდრ. C ხელნაწერი (აქ კელავ აღწერილი ვარიანტია დამოწმებული): თუცა აღწერილ იყო თითოეულად [(II,9), იოვანე, C, 21,25]. ბერძნული ტექსტი სინთეზურ ფორმას გვიდასტურებს.

არამედ გიხაროდენ, რამეთუ სახელები თქუენი დაიწერა ცათა შინა [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK, 10, 20]; შდრ. C ხელნაწერი: არამედ გიხაროდენ, რამეთუ სახელები თქუენი აღწერილ არს ცათა შინა [(II,9), ლუკა, C, 10, 20]. ბერძნულში ორგანული წარმოება დასტურდება.

გასმიეს, რამეთუ თქუა პირველთა მათ მიმართ [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 5, 27]; შდრ.: გასმიეს სამე, რამეთუ თქუმულ არს [(II,9), მათე, C, 5, 27]. ბერძნული დედანი (შესაბამის მონაკვეთში) სინთეზურ ფორმას წარმოგიდგენს.

და ცნა კორცთაგან, რამეთუ განიკურნა გუემელები ისაგან [(II,9), მარ-

კოზ, DE, FG, HIK, 5, 29]; შდრ.: ღა ეგონა ჯორცთა მისთა, რამეთუ გან-
კურნებულ არს გუემისა მისგან [(II,9), მარკოზ, C, 5, 29]. ბერძნული ტექ-
სტი ორგანულ ფორმას გვიდასტურებს.

რამეთუ იყოს მაშინ ჭირი დიდი, რომელი არა იყო დასაბამითგან
სოფლისაჲთ [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 24,21]; შდრ.: რამეთუ იყოს მა-
შინ ჭირი დიდი, რომელ არა ყოფილ არს დასაბამითგან სოფლისაჲთ
[(II,9), მათე, C, 24, 21]. ბერძნულ ღედანში კვლავ ორგანული ფორმაჲ
წარმოდგენილი (შესაბამის მონაკვეთში).

**II. ინიანი ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით,
რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი მასდარისა და „არს“ მეშველი
ზმნის საშუალებით**

ოდეს იყოს ესე [(II,9), მათე DE, FG, HIK, 24,3]; შდრ.: ოდეს ყოფად
არს ესე [(II,9), მათე, C, 24, 3]. ბერძნული სინთეზურ ფორმას წარმოგ-
ვიდგენს.

რამჲ იყოს აწ ჩუენთჳს [(II,9), მათე, DE, 19,27]; რაჲ-მე იყოს ჩუ-
ენთჳს [(II,9), მათე, FG, 19,27]; რაჲ-მე იყოს ჩუენდა [(II,9), მათე, HIK,
19,27]; შდრ.: რაჲ-მე უკუე ყოფად არს ჩუენდა [(II,9), მათე, C 19,27]. ბერ-
ძნული ღედანი კვლავ სინთეზურ ფორმას გვიდასტურებს.

**III. ინიანი ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით,
რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და
„ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით**

ფართო ყვნიან კუბასტნი მათნი და გრძელ ყვიან ფესუები სამოსლი-
სა მათისაჲ [(II,9), მათე, DE, 23,5]; შდრ.: ფართო იყვნიან სამოსელნი
მათნი და ვანიგრძვიან ფესუები მათი [(II,9), მათე, C, 23,5]. ორგანულ
ფორმას წარმოგვიდგენს ბერძნული ღედანიც.

2/ აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია ე-პრეფიქსიანი ფორმით

ქართულ ოთხთავში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც
პერიფრასტული წარმოება ჩანაცვლებულია ე-პრეფიქსიანი ფორმით.
აქ გამოიყოფა შემდეგი ტიპები: I. ე-პრეფიქსიანი ფორმა ენაცვლება პე-
რიფრასტულს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორ-
მით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუ-
ალებით (აღესრულა/აღბრულებულ არს); II. ე-პრეფიქსიანი ფორმა
ენაცვლება აღწერით ვარიანტს, რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი
ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

(მიეცეს//მიცემად არს); III. ე-პრეფიქსიანი ფორმა ენაცელება პერიფრასტულს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (შეწამებით//მოწამე ხართ); IV. ენიანი ენებითი ენაცელება ანალიზურ ვარიანტს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (ემსგავსა//მსგავს არს); V. ენიანი ენებითის ფორმა ენაცელება აღწერით ვარიანტს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით (შეწყვალნეს//წყვალობა-ყო), VI. ე-პრეფიქსიანი ფორმა ენაცელება პერიფრასტულს, რომელიც ნაწარმოებია სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და „აქუს“ ზმნის საშუალებით (მიეტგოს//აქუს მიტევაბა); VII. ე-პრეფიქსიანი ფორმა ენაცელება ანალიზურ ვარიანტს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელისა და „უც“ (<უ-ძ-ხ) მეშველი ზმნის საშუალებით (ძალ-უც//ედლოს).

I. ე-პრეფიქსიანი ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღობისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

შომეცა მე ყოველი კელმწიფება [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 28,18]; შდრ.: მოცემულ არს ჩემდა ყოველი კელმწიფება [(II,9), მათე, C,28,18]. ბერძნულ ტექსტში ორგანული წარმოება დახტურდება.

გეაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც აღწერით ვარიანტს წარმოგვიდგენს DE და HIK ხელნაწერებიც (ბერძნულ ტექსტში ჩვენთვის საინტერესო ფორმა კვლავ ორგანული წარმოებით დახტურდება).

ესეცა წერილი აღხრულებულ არს [(II,9), იოვანე, DE, C, HIK, 19,20]; შდრ.: ესეცა წერილი აღხრულა [(II,9), იოვანე, FG, 19,20].

გეაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც პერიფრასტულ წარმოებას მხოლოდ DE ხელნაწერი მიმართავს.

და გლახაკთა ხარებულ არს [(II,9), მათე, DE, II,5]; შდრ.: და ჳირვეულთა ეხარების [(II,9), მათე, C, II,5]; და გლახაკთა ეხარების [(II,9), მათე, FG, HIK, I I,5]; ბერძნული ხინთეზურ ფორმას წაროგვიდგენს (შეხაბამის მონაკვეთში).

II. ეპრეფიქსიანი ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით და ძმ კაცისაჲ მიეცეს ჯუარ-ცუმაღ [(II,9), მათე, DE, FG, 26,2]; და ძე კაცისაჲ მიეცეს ჯუარ-ცუმაღ [(II,9), მათე, HIK, 26,2]; შდრ. C ხელნაწერი: და ძმ კაცისაჲ მიცემაღ არს ჯუარ-ცუმაღ [(II,9), მათე, C 26,2]. ბერძნულში ორგანული ფორმა დასტურდება.

მიეცეს ძმ კაცისაჲ კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ, DE, 9,31]; ძე კაცისაჲ მიეცეს კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ, FG, 9,31]; ძე კაცისაჲ მიეცემის კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ HIK, 9,31]; შდრ. C ხელნაწერი: ძე კაცისაჲ მიცემაღ არს კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ, C, 9,31]. ბერძნულ დედანში სინთეზური ფორმა დასტურდება.

III. ეპრეფიქსიანი ფორმა ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით თქუენ თვთ მეწამებით მე [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 3,28]; შდრ. C ხელნაწერი: თქუენ თვთ მოწამე ხართ ჩემდა [(II,9), იოვანე, C, 3,28]. ბერძნული ორგანულ ფორმას წარმოგვიდგენს.

IV. ენაინი ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით ემსგავსა სასუფეველი ღმრთისაჲ კაცსა მეუფესა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 22,2]; შდრ. C ხელნაწერი: მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ კაცსა მეუფესა [(II,9), მათე, C 22,2]. ბერძნული ორგანულ ფორმას წარმოგვიდგენს.

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც აღწერით წარმოებას მიმართავს მხოლოდ DE ხელნაწერი.

და გოველმან რომელმან ისმინნეს ხიტყუანი ესე და არა ვენეს ივინი, მზგავს არს იგი კაცსა ცოფსა, რომელმან აღაშენა სახლი თვისი ქუშასა ზედა [(II,9), მათე, DE, 7,26]; შდრ.: და გოველსა რომელსა ესმინნეს ხიტყუანი ესე ჩემნი და არა ვენეს ივინი, ემზგავსოს იგი კაცსა ცოფსა, რომელმან აღაშენა სახლი თვისი მქუშასა ზედა [(II,9), მათე, C, 7,26]; და გოველმან რომელმან ისმინნეს ხიტყუანი ესე და არა ვეეს ივინი, ემზგავსა იგი კაცსა მას ცოფსა, რომელმან აღაშენა სახლი თვისი ქუშასა ზედა [(II,9), მათე,

FG,7,26]; და ყოველმან რომელმან ისმინნეს სიტყუანი ესე ჩემნი და არა ყვნეს იგინი, ემზგავსოს იგი კაცსა ცოფსა, რომელმან აღაშენა სახლი თუხი ქვასა ზედა [(II,9), მათე, HIK, 7,26]; ბერძნულში კელაჲ სინთეზური წარმოება დასტურდება.

V. ენიანი ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მახდარისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

და გამოვიდა იესუ და იხილაერი იგი მრავალი და შეეწყალნეს იგინი [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK,6,34]; შდრ. C ხელნაწერი: და გამოვიდა, იხილაერი მრავალი და წყალობა-ყო მათ ზედა [(II,9), მარკოზ, C, 6,34]. ორგანული ფორმა დასტურდება ბერძნულ ტექსტში.

VI. ე-პრეფიქსიანი ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია „აქეს“ ზმნითა და სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მახდარით

არა აქეს მიტეეება [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK,9,29]. აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში ბერძნული დედანიც აღწერით ფორმას წარმოგვიდგენს. შდრ. C ხელნაწერი: არა მიეტეოს [(II,9), მარკოზ, C,3,29].

VII. ე-პრეფიქსიანი ფორმა ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითა სახელისა და „უც“ (<უ-ძ-ს) მეშველი ზმნის საშუალებით

და ღათუ ვერ ეძლოს აღდგომად და მიცემად [(II,9), ლუკა, DE,II,8]; დაღათუ არა ეძლოს მას აღდგომად და მიცემად [(II,9), ლუკა, FG,II,8]; დაღაცათუ არა ეძლიოს მას აღდგომად და მიცემად [(II,9), ლუკა, HIK,II,8]; შდრ. C ხელნაწერი: და ღათუ ვერ ძაღ-უც აღდგომად და მიცემად [(II,9), ლუკა, C,II,8]. ბერძნული დედანი სინთეზურ ფორმას ადასტურებს.

გვაქეს იხეთი შემთხვევაც, როდესაც აღწერითი წარმოება ერთ რედაქციაში ჩანაცვლებულია ინიანი ვნებითის, ხოლო მეორეში – ენიანი ვნებითის ფორმით. პერიფრასტულ ვარიანტს ამ შემთხვევაშიც მხოლოდ C ხელნაწერი წარმოგვიდგენს.

ნუ გეშინიან, ზაქარია, რამეთუ შეესმნეს ვედრებანი შენნი [(II,9), ლუკა, DE,FG,I,13]; ნუ გეშინინ, ზაქარია, რამეთუ შეისმნეს ვედრებანი შენნი [(II,9), ლუკა HIK,I,13]; შდრ. C ხელნაწერი: ნუ გეშინინ, ზაქარია,

რამეთუ სახმენელ იქმნეს ლოცვანი შენნი [(II,9), ლუკა, C,I,13]. ორგანული ფორმა დასტურდება ბერძნულში (შესაბამის მონაკვეთში).

3/ აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია დონიანი ვნებითის ფორმით

პერიფრასტული წარმოება ჩანაცვლებულია დონიანი ვნებითის ფორმითაც. აქ გამოიყოფა ოთხი ტიპი: I. ერთ შემთხვევაში დონიანი ვნებითი ენაცვლება პერიფრასტულს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (შესძრწუნდებით//შეძრწუნებულ ხართ); II. სხვა შემთხვევაში დონიანი ვნებითი ენაცვლება აღწერით ვარიანტს, რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მახდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით დაპბრკოლდეთ//დაპბრკოლებად ხართ); III. გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც დონიანი ვნებითის ფორმა ენაცვლება პერიფრასტულს, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (განწბილდეს//წბილ იფოს/); IV. განსხვავებული ვითარება გვაქვს იფო მწუხრი წარმოებაში. ეს უკანასკნელი შემახმენლისა და ხუბიექტის შესამებას წარმოადგენს, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც მოეპოვება (შემწუხრდის).

I. დონიანი ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

აღსანიშნავია, რომ ქვემოთ დადასტურებულ მაგალითებში აღწერით ფორმას წარმოგვიდგენს DE, FG, HIK ხელნაწერები, ხოლო ორგანულს – C ხელნაწერი (ეს უკანასკნელი მხარს უჭერს ბერძნულ ტექსტს):

რამესა შეძრწუნებულ ხართ [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK, 24,38]; შდრ. C ხელნაწერი: რამესა შესძრწუნდებით [(II,9), ლუკა, C,24, 38]. ბერძნული დედანი ორგანულ ფორმას წარმოგვიდგენს.

II. დონიანი ვნებითი ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მახდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებშიც ანალოგიური ვითარება გვაქვს ორგანულ წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი მიმართავს (რომელიც

კელაე ბერძნულ ტექსტს უჭერს მხარს).

ყოველნი დაბრკოლებად ხართ ჩემდა მომართ ამას ღამეს [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 14,27]; შდრ. C ხელნაწერი: დაჰბრკოლდეთ ჩემდა მომართ ამას ღამესა [(II,9), მარკოზ, C, 14,27].

III. დონიანი ვნებითი ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

უკუეთუ მარილი იგი წბილ იყოს, რაათა დაიძარილოს [(II,9), მარკოზ, DE, 9,50]; უკუეთუ მარილი წბილ იყოს, რაათა დაიძარილოს [(II,9), მარკოზ, FG, 9,50]; შდრ. C ხელნაწერი: უკუეთუ მარილი განწბილდეს, რაა-მე შეიძარილოს [(II,9), მარკოზ, C, 9,50]. ამ შემთხვევაში ბერძნული დღდან ალწერით ფორმას გვიდასტურებს.

IV. დონიანი ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია „იყო“ ზმნითა და სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელით

ქვემოთ წარმოდგენილი „იყო მწუხრი“ წარმოება შემასმენლისა და ხუბიექტის შეხამებას წარმოადგენს.

ორგანული ფორმა მხოლოდ C ხელნაწერში დასტურდება.

და ვითარცა იყო მწუხრი, განვიდოდა გარეშე ქალაქსა [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, II, 19]; შდრ. C ხელნაწერი: და ვითარ შემწუხრდის, გამოვიდიან გარე ქალაქსა [(II,9), მარკოზ, C, II, 9).

4/ აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ფორმით

— ენ სუფიქსიანი ვნებითის ფორმა ერთ შემთხვევაში ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით, ხოლო სხვა შემთხვევაში -ენ სუფიქსიანი ვნებითის ფორმას ეჩაცვლება პერიფრასტული ვარიანტი, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით.

I-ენ სუფიქსიანი ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

აღწერით ფორმას მხოლოდ DE ხელნაწერი წარმოგვიდგენს.

ხოლო არა არს დაფარული და დამალული, რომელი არა ხაცნაურ იყოს [(II,9), ლუკა DE, 12,2]; შდრ.: ხოლო არარა არს დაფარული, რომელი არა გამოცხადნეს [(II,9), ლუკა, FG, HIK, C, 12,2]; ბერძნულ ტექსტში ორგანული წარმოება დასტურდება.

II. -ენ სუფიქსიანი ვნებითი ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობისა და „იქმნა“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ორგანულ წარმოებას მიმართავს მხოლოდ C ხელნაწერი.

და ვითარცა ესმა ესე მას, მწუხარე იქმნა [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK, 18,23]; შდრ.: ხ - ესმა რაჲ ესე მას, შეწუხნა [(II,9), ლუკა, C, 18,23]. ამ შემთხვევაში ბერძნულ დედანში აღწერითი ფორმა დასტურდება.

ნ/ აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია უნიშნო ვნებითის ფორმით უნიშნო ვნებითის ფორმა ერთ შემთხვევაში ჩანაცვლებულია პერიფრასტული ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით, სხვა შემთხვევაში კი უნიშნო ვნებითს ენაცვლება აღწერითი ვარიანტი, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ნამყო დროის საობიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით.

I. უნიშნო ვნებითის ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ორგანული წარმოება მხოლოდ C ხელნაწერში დასტურდება (რომელიც მხარს უჭერს ბერძნულ ტექსტს).

სხუანი დამაშურალ არიან, და თქვენ შრომილსა მათსა შემოხუედით [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 4,38]; შდრ.: სხუანი დაშურეს, და თქვენ ნაშრომსა მათსა შეხუედით [(II,9), იოვანე, C, 4, 38].

ქვემოთ დადასტურებულ მონაკვეთშიც ორგანული წარმოების ვა-

რიანტი მხოლოდ C ხელნაწერში წარმოგვიდგება. აღსანიშნავია, რომ ბერძნულ დედანშიც აღწერილი ფორმაა დამოწმებული.

რამეთუ არა მოკუდა ქალი ესე [(II,9), მათე, C,9,24]; შდრ.: რამეთუ არა მოკუდარ არს ყრმაი ეგე [(II,9), მათე, DE,9,24]; რამეთუ არა მოკუდარ არს ეგე [(II,9), მათე, FG, HIK,9,24].

II. უნიშნო ვნებითი ჩანაცვლებულია პერიფრასტული ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი საობიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ დამოწმებულ მაგალითებშიც ორგანული წარმოება მხოლოდ C ხელნაწერში დასტურდება (რომელიც მხარს უჭერს ბერძნულ ტექსტს).

უადვილეს არს მისა, უკუეთუმცა ლოდი ფქვილისაჲ ზედა იღვა ქედსა და შთაერდომილ იყო ზღუასა [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK,17,2]; შდრ.: უადვილესმცა იყო, ქეაჲ ფქვილისაჲ დამოეკიდა ყელსა მისსა და შთამცა-ვარდა ზღუასა [(II,9), ლუკა, C,17,2].

და თქვენცა უკუე შე-ვე-ცთომილ ხართა [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 4,47]; შდრ.: ნუთუ თქვენცა შესცეთით [(II,9), იოვანე, C, 7,47]; ბერძნულ ტექსტში ორგანული ფორმა დასტურდება.

6/ აღწერილი წარმოება ჩანაცვლებულია საშუალი გვარის ფორმით

ერთ შემთხვევაში საშუალი გვარის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ნამყო დროის საობიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით; სხვა შემთხვევაში საშუალი გვარის ზმნასენაცვლება აღწერილი ვარიანტი, რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით. გვაქვს ისეთი შემთხვევა, როდესაც საშუალი გვარის ზმნა (ი-პრეფიქსიანი) ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით.

I. საშუალო გვარის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით,
რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი ნამყო ღრის საობიექტო
მიმღეობისა და მეშველი
ზმნის საშუალებით

ქვემოთ დამოწმებულ მაგალითებში ბერძნული დედანი ჩვენთვის სა-
ინტერესო ფორმას ორგანული ვარიანტით წარმოგვიდგენს. ანალოგი-
ური ვითარება გვაქვს ქართული ოთხთავის FG, HIK, DE ხელნაწერებ-
შიც. აღწერითი წარმოება დასტურდება მხოლოდ C რედაქციის მიხედ-
ვით.

არა მოუედ წოდებად მართალთა, არამედ ცოდვილთა, მოქცევად მა-
თა [(II,9), მათე, DE, 9, 13]; არა მოუედ წოდებად... [(II,9), მათე, FG, HIK,
9, 13], შდრ. C ხელნაწერი; არა მოსრულ ვარ ჩინებად მართალთა, არამედ
ცოდვილთა [(II,9), მათე, C, 9, 13].

განსხვავებული ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ მონაკვეთ-
ში. ამ შემთხვევაში ორგანულ წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი მი-
მართავს (რომელიც მხარს უჭერს ბერძნულ დედანს).

რამეთუ არა თავით თვისით მოსრულ ვარ [(II,9), იოვანე, DE, FG,
HIK, 8, 42]; შდრ. C ხელნაწერი: არა თუ თავით თვისით მოუედ [(II,9), იო-
ვანე C, 8, 42];

ქვემოთ დადასტურებულ მაგალითებში აღწერით წარმოებას მხო-
ლოდ C ხელნაწერი წარმოგვიდგენს.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ C რედაქცია თითქმის ყოველთვის
განსხვავდება DE, FG, HIK ხელნაწერებისაგან. თავისებურება იმაში
მდგომარეობს, რომ ერთ შემთხვევაში მხოლოდ C რედაქცია წარმოგ-
ვიდგენს ორგანულ წარმოებას, ხოლო სხვა შემთხვევაში პერიფრასტულ
ფორმებს სწორედ C რედაქცია ადასტურებს.

რამეთუ მოხუედ აქა უწინარჳს ჟამისა ტანჯუად ჩუენდა [(II,9), მათე,
DE, 8, 29]; რამეთუ მოხუედ აქა... [(II,9), მათე, FC, HIK, 8, 29]; შდრ.: C
ხელნაწერი: მოსრულ ხარ აქა უქამოდ გუემად ჩუენდა [(II,9), მათე, C,
8, 29]. ბერძნული დედანი სინთეზურ ფორმას წარმოგვიდგენს.

ვითარცა ავაზაკსა ზედა გამოსუედით თქუენ [(II,9), მარკოზ, DE, FG,
HIK, 14, 48]; შდრ. C ხელნაწერი: ვითარცა ავაზაკსა ზედა გამოსრულ
ხართ [(II,9), მარკოზ, C, 14, 48]. ბერძნულში ორგანული ფორმა დას-
ტურდება.

ვითარცა ავაზაკთა ზედა გამოსუედით მახვლითა [(II,9), მათე, DE,

FG, HIK, 26,55]; შდრ. C ხელნაწერი: ვითარცა ავაზაკსა ზედა გამოხრულ ხართ მახვლითა [(II,9), მათე, 26,55]. სინთეზურ ფორმას წარმოგვიდგენს ბერძნული ტექსტი.

ესმა მრავალსა სიმრავლესა, რაოდენსა-იგი იქმოდა, და მოვიდოდეს მისა [(II,9), მარკოზ, DE,3,მ]; და მოვიდეს მისა... [(II,9), მარკოზ, FG, HIK,3,8]; შდრ. C ხელნაწერი: ესმოდა, რაოდენსა-იგი იქმოდა, და მოხრულ იყენეს მისა [(II,9), მარკოზ, C,3,8]. ბერძნულში კვლავ ორგანული ფორმა დასტურდება.

ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებშიც. თვალშისაცემია კვლავ C რედაქციის თავისებურება (ეს უკანასკნელი უპირისპირდება DE, FG, HIK ხელნაწერებს).

II. საშუალი გვარის ზმნა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ დადასტურებულ მაგალითებში აღწერით წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი წარმოგვიდგენს.

ელია მოვიდეს და კუალად აგოს ყოველი [(II,9), მათე, DE, FC, HIK, 17, 11]; შდრ. C ხელნაწერი: ელიამისლვად არს და ადგილ-აგოს ყოველი [(II,9), მათე, C, 17, 11]. სინთეზური ფორმაა წარმოდგენილი ბერძნულში.

ძმ სამე კაცისაჲ წარვალს [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 14, 21]; შდრ. C ხელნაწერი: რამეთუ ძე კაცისაჲ მოსლვად არს [(II,9), მარკოზ, C, 14,21]. ბერძნულ ტექსტში ორგანული წარმოება დასტურდება.

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ორგანულ ფორმას მხოლოდ C ხელნაწერი მიმართავს (ბერძნულ დედანშიც სინთეზური წარმოება დასტურდება).

უწყოდა სახლისა უფალმან, რომელსა უამსა მპარაჲი მოსლვად არს [(II,9), მათე, DE,FG,24,43]; რომელსა საკუმილავსა მპარაჲი მოსლვად არს [(II,9), მათე, HIK, 24,43]; შდრ. C ხელნაწერი: რამეთუ უწყოდა თუმცა მამასახლისმან, რომელსა უამსა მპარაჲი მოვიდოდა [(II,9), მათე, C, 24,43].

III. აპრეფიქსიანი ფორმა ნანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სასუბიექტო მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ წარმოდგენილ მონაკვეთებში აღწერით წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი მიმართავს.

იღუპებდით უკუე, რამეთუ არა იცით, რომელსა დღესა უფალი თქუენი მოვიდეს [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 24,42]; შდრ. C ხელნაწერი: მღუპარე ყყენით, რამეთუ არა უწყით, რომელსა დღესა უფალი იგი თქუენი მოვიდეს [(II,9), მათე, 24,42].

იღუპებდით უკუე თქუენცა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 25,13]; შდრ. C ხელნაწერი: აწ მღუპარე იყვენით [(II,9), მათე, C, 25,13].

7/ აღწერითი წარმოება ნანაცვლებულ ა მოქმედებითი გვარის ფორმით

ერთ შემთხვევაში აღწერით წარმოებას ენაცვლება ორპირიანი გარდამავალი ზმნები, ხოლო სხვა შემთხვევაში – სამპირიანი.

ა/ აღწერითი წარმოება ნანაცვლებულია ორპირიანი მოქმედებითი გვარის ფორმით

ორპირიან გარდამავალ ზმნათა ერთი ნაწილი სათავისო ქცევის ფორმითაა წარმოდგენილი. ერთ შემთხვევაში სათავისო ქცევის ზმნას ენაცვლება პერიფრასტული ვარიანტი, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელისა და „იქმნა“ მეშველი ზმნის საშუალებით (საჭურის იქმნეს//გამოისაჭურისნეს); სხვა შემთხვევაში სათავისო ქცევის ფორმას ენაცვლება ანალიზური ვარიანტი, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებც იო სახელისა და „იყო“ მეშველი ზმნის საშუალებით (ცოლ იყო//შეირთო); გვაქვს იხეთი შემთხვევაც, როდესაც სათავისო ქცევის ზმნა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ნამვლ დროის საობიექტო მიმღეობისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით (პერობილ ჰყუნეთ//შეიპყრნეთ); ზოგჯერ კი სათავისო ქცევის ფორმას ენაცვლება პერიფრასტული ვარიანტი, რომელიც ნაწარმოებია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით (სახეიძლის-ყვეს//მოიყოფეს).

I. სათაეისო ქცევის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელისა და „იქმნა“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ დადასტურებულ მონაკვეთში აღწერითი წარმოება მხოლოდ C ხელნაწერშია წარმოდგენილი.

და არიან საჭურისნი, რომელთა გამოისაჭურისნეს თავნი თვსნი სასუფეველისათვს ცათაჲსა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 19,12]; შდრ. C ხელნაწერი: და არიან საჭურის, რომელთა საჭურის იქმნეს თავნი თვსნი სასუფეველისათვს ცათაჲსა [(II,9), მათე, C, 19, 12].

II. სათაეისო ქცევის ფორმა ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელისა და „იყოს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ამ შემთხვევაშიც ანალოგიური ვითარება გვაქვს. აღწერით წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი მიმართავს.

რომელმან განუტეეოს ცოლი თვსი თვნიერ სიძვისა და სხუაჲ შეირთოს, იმრუშოს: და რომელმან დატეეებული შეირთოს, მანცა იმრუშოს [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 19,9]; შდრ. C ხელნაწერი: რომელმან დაუტეეოს ტოლი თვსი თვნიერად სიძვისა და ცოლ-იყოს სხუაჲ, მან იმრუშოს; და რომელმან დატეეებული ცოლ-იყოს, იგი იმრუშებს [(II,9), მათე, C, 19,9].

III. სათაეისო ქცევის ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ნამყო დროის საობიექტო მიმდევობისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ წარმოდგენილ მონაკვეთშიც პერიფრასტულ წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი ადასტურებს.

უკუეთუ ვიეთნიმე შეიპყრნეთ, შეპყრობილ იყენენ [(II,9), იოვანე DE, FG, HIK, 20,23]; შდრ.: და რომელთანი პყრობილ ჰყენეთ, პყრობილ იყენედ [(II,9), იოვანე, C, 20,23].

IV. სათავისო ქცევის ფორმა ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღობისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ამ შემთხვევაშიც აღწერით წარმოებას C ხელნაწერი მიმართავს: და მოვიღე ოც და ათი იგი ვეცხლი, სასყიდელი იგი განსყიდელისაჲ, რომელი მოიყიდეს ძეთაგან ისრაჲლისათა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 27,9]; შდრ. C ხელნაწერი: და მოიღეს ოც და ათი იგი ვეცხლი, სასყიდელი იგი პატიონისაჲ, რომელ-იგი სასყიდლის ყვეს ძეთა ისრაჲლისათა [(II,9), მათე, C, 27,9].

• • •

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღწერით წარმოებას ენაცვლება ნეიტრალური ქცევის ორპირიან () გარდამავალი ზმნები. ერთ შემთხვევაში ორპირიანი მოქმედებითი გვარის ფორმა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (ცხოელ ყვნეს — აცხოვნეს); სხვა შემთხვევაში ორპირიანი მოქმედებითი გვარის ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავე სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (წმიდაჲ ვჰყოფ — განვსწმედ); გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ორპირიანი გარდამავალი ზმნა ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (სათნო-ვიყავ — მთნავს); ზოგჯერ ორპირიანი გარდამავალი ზმნა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით (ზრახვა-ყვეს — ზრახვიდეს); დასტურდება ისეთა შემთხვევაც, როდესაც ორპირიანი მოქმედებითი გვარის ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია ვიოარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით (შესუსდად არს — შევსუსმიდე).

L ორპირიანი მოქმედებითი გვარის ფორმა (ნეიტრალური ქცევის) ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებში აღწერითი ფორმა დადასტურებულია მხოლოდ C ხელნაწერში.

რამეთუ ვითარცა-იგი მამაა აღადგინებს მკუდართა და აცხოვნებს ეგრეცა ძმ, რომელთაჲ ჰნებაეს, აცხოვნებს [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 5,21]; შდრ. C ხელნაწერი: რამეთუ ვითარცა მამამან აღადგინებს მკუდარნი და ცხოელ ყენეს, ეგრეცა ძემან, რომელთაჲ უნდეს, ცხოელ გენეს [(II,9), იოვანე, C, 5,21].

II. ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი მოქმედებითი გვარის ფორმა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ორგანული ვარიანტი მხოლოდ C ხელნაწერში დასტურდება (რომელიც მხარს უჭერს ბერძნულ დედანს).

და მათთვის მე წმიდა-გჰვოფ თავსა ჩემსა [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 17,19]; შდრ. C ხელნაწერი: და მათ ზედა განესწმედ თავსა ჩემსა [(II,9), იოვანე, C, 17,19].

აჲ ესერა პური ჩემი მზა-მიყოფიეს [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 22,4]. შდრ. C ხელნაწერი: აჲ ესერა პური ჩემი დამიმზადებიეს [(II,9), მათე, C, 22,4].

ზოგჯერ ბერძნული ტექსტიც წარმოგვიდგენს აღწერით ფორმას (რომელსაც მხარს უჭერს DE, FG, HIK ხელნაწერები).

და სწორ-ჰყოფდა თავსა თვისსა ღმრთისა [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 5,18]; შდრ. C ხელნაწერი: და თავსა თვისსა ასწარობდა ღმერთსა [(II,9), იოვანე, C, 5,18] (ასწარობდა ფორმას მოცემულ კონტექსტში სამი პირის გაგება აქვს: ასწარობდა ის მას მას).

III. ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნა ჩანაცვლებულია პერიფრასტული ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მყოფადი დროის საობიექტო მიმღებობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

ორგანულ ვარიანტს კვლავ მხოლოდ C ხელნაწერი წარმოგვიდგენს (სინთეზური ფორმა დასტურდება ბერძნულ ტექსტშიც).

ესე არს ძმ ჩემი საყუარელი, რომელი მე სათნო-ვიყავ [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 15,5]; შდრ. C ხელნაწერი: ესე არს ძე ჩემი საყუარელი, რომელი მთნავს მე [(II,9), C, 17,5].

შენ სათნო-გიყავ [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, I, 11]; შდრ. C ხელნაწერი: შენ მთნავ [(II,9), მარკოზ, C, I, 11].

IV. ნეიტრალური ქცევის ორპირიანი გარდამავალი ზმნა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ დადასტურებულ მაგალითებში აღწერით წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი წარმოგვიდგენს.

და ივინი უფრომს დაღადებდეს [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 20,31]. შდრ. C ხელნაწერი: მათ უფრომს დაღატ-ყვეს [(II,9), მათე, C 20,31].

და დაღადებდა კმითა დიდითა [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 5,7]; შდრ. C ხელნაწერი: და დაღატ-ყო კმითა დიდითა [(22,9), მარკოზ, C, 5,7].

ზოგჯერ ორგანულ ფორმას DE ხელნაწერი მიმართავს (რომელიც მხარს უჭერს ბერძნულ დედანს).

და დაღადებდეს და იტყოდეს [(II,9), მათე DE, 3,29]; შდრ. C, FG, HIK ხელნაწერები: დაღად-ყვეს და იტყოდეს [(II,9), მათე, FG, HIK, 8,29]; და მუნქუესე დაღატ-ყვეს და იტყოდეს [(II,9), მათე, C, 8,29].

ქვემოთ წარმოდგენილ მონაკვეთში ორგანული ფორმა მხოლოდ C ხელნაწერშია დადასტურებული.

და ვითარცა გამოვიდეს მიერ ფარისეველნი იგი ჰეროდთანელთა თანა, ზარხვა-ყვეს მისთვის [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 3,6]; შდრ. C ხელნაწერი: და გამოვიდეს ფარისეველნი მუნქუესე ჰეროდთანთა თანა და ზრახვიდეს მისთვის [(II,9), მარკოზ, C, 3,6].

V. ნეიტრალური ქცევის ორიანი გარდამავალი ზმნა ჩანაცვლებულია ანალიზური ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია ვითარებითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და „არს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ამ შემთხვევაშიც ორგანულ წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი წარმოგიდგენს.

ძალ-გიცა შესუმად სასუმელი, რომელ ჩემდა შესუმადარს [(II,9), მათე, DE,20,22]; ძალ-გიცა შესუმად სასუმელი, რომელი ჩემდა შესუმად არს [(II,9), მათე, FG,20,22]. HIK რედაქციაში ჩვენთვის საინტერესო ფორმა შემდეგი ვარიანტით დასტურდება: „მეგულების შესუმად“. ამ უკანასკნელს მხარს უჭერს ბერძნული ტექსტიც. ძალ-გიცა შესუმად სასუმელი, რომელი მე მეგულების შესუმად [(II,9), მათე, HIK, 20,22]; შდრ. C ხელნაწერი: მიძლავს შესუმად სასუმელისა მის, რომელსა მე შევსუმიდე [(II,9), მათე, C,20,22].

b/ აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია სამპირიანი მოქმედებითი გვარის ფორმით

ერთ შემთხვევაში მოქმედებითი გვარის ზმნა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და მეშველი ზმნის საშუალებით, ხოლო სხვა შემთხვევაში სამპირიან ფორმას ენაცვლება აღწერითი ვარიანტი, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართაეი სახელისა და მეშველი ზმნის საშუალებით.

I. სამპირიანი ზმნა ჩანაცვლებულია პერიფრასტულით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის საშუალებით

ქვემოთ დადასტურებულ მონაკვეთში აღწერით წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი მიმართავს.

და აღთქუმაყო მოქმედთა მათ მიმართ თითოჲ სატირი [(II,9), მათე, C, 20,2], შდრ.: და აღთქუა მათ სასვიდელი თითოეულად დრაქკანი [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 20,2];

II. სამპირიანი ზმნა ჩანაცვლებულია აღწერითი ვარიანტით, რომელიც ნაწარმოებია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ზედსართავი სახელისა და „ყოფს“ მეშველი ზმნის (სასხვისო ქცევის ფორმის) საშუალებით

ამ შემთხვევაში აღწერით წარმოებას მიმართავენ DE რედაქცია.

და მზა-უყვეს მას პასქაა იგი [(II,9), მათე, DE, 26,19]; შდრ.: და და-უმზადეს მას ზატიკი იგი [(II,9), C, 26,19]; და მოუმზადეს პასქაა იგი [(II,9), FG, 26,19];

მ/ აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია სხვა ფუძის მქონე ორგანული ფორმით

ქართულ ოთხთავში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღწერითი ვარიანტი ჩანაცვლებულია ორგანული ფორმით, რომელიც საწარმოებლად იყენებს განსხვავებულ ფუძეს (თუალ-აღებ/ხედავ, გამოგაჩინებს//საცნაურ გყოფს და სხვა).

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებში ორგანულ ფორმას წარმოგვიდგენს C ხელნაწერი (რომელიც მხარს უჭერს ბერძნულ დედანს).

რამეთუ თუალ-აღებ პირსა კაცისასა [(II,9), მათე DE, 22,16], რამეთუ არა თუალ-აღებ პირსა კაცისასა [(II,9), მათე, FG, HIK, 22,16]; შდრ. C ხელნაწერი: რამეთუ არა ხედავ პირსა კაცისასა [(II,9), მათე, 22,16].

ვითარ შემძლებელ არს ესე ყოფად [(II,9), იოვანე, DE, 3,9]; ვითარ შესაძლებელ არს ყოფად ესე [(II,9), იოვანე, FG, HIK, 3,9]; შდრ. C ხელნაწერი: ვითარ ეგების ეგე ყოფად [(II,9) იოვანე, C, 3,9].

ხოლო სიდედრი სიმონისი დაურდომილ იყო მკურვალეებითა [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, I, 30]; შდრ. C ხელნაწერი: ხოლო სიდედრი სიმონისი იღვა სიცხითა [(II,9), მარკოზ, C, I, 36].

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც აღწერით წარმოებას მხოლოდ C ხელნაწერი მიმართავს (ბერძნულ დედანშიც ანალიზური ფორმა დასტურდება).

და უფროასად განაპის [(II,9), მარკოზ DE, 2,21]; და უძკრესად განაპის [(II,9), მარკოზ, FG, HIK, 2,21]; შდრ. C ხელნაწერი: და უძკრეს განხეთქილ იქმნის [(II,9), მარკოზ, C, 2,21].

ჭეშმარიტად შენცა მათგანი ხარ, რამეთუ სიტყუაჲცა შენი გამოგაჩინებს შენ [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 26,73]; შდრ. C ხელნაწერი: ჭეშმარიტად შენცა მათგანი ხარ, რამეთუ სიტყუაჲცა შენი საცნაურ გყოფს შენ [(II,9), მათე, C, 26,73].

გნებაესა, რამთა განიკურნო [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK, 5,6]; შდრ. C ხელნაწერი: გნებაეს, ვითარმცა ცოცხალ იქმენ [(II,9), იოვანე, C,5,6].

დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც C ხელნაწერში წარმოდგენილია ფრაზეოლოგიური გამოთქმა, რომელიც გრამატიკულად აღწერით წარმოებას უტოლდება (პირი დაიკრა — „დადუმდა“), პარალელურ ხელნაწერებში კი დამოწმებულია სინთეზური ვარიანტი (ორგანულ ფორმას წარმოგვიდგენს ბერძნული ტექსტიც).

ხოლო იგი დუმნა [(II,9), მათე, DE, 22,12]; ხოლო იგი დუმნა [(II,9), მათე, FG, HIK, 22,12]; შდრ. C ხელნაწერი: ხოლო მან პირი დაიკრა [(II,9), მათე, C, 22,12].

განალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ: ქართულ ოთხთაეში, რედაქციული ვარიანტების გათვალისწინებით, დასტურდება ზმნის აღწერით და ორგანულ ფორმათა მონაცვლეობის მრავალი შემთხვევა. ანალიზური წარმოება ჩანაცვლებულია როგორც ვნებითი (მოწუენულ არს/შოიწია იგი), ისე მოქმედებითი (პყრობილ ჰყეენით/შეიყყრნეთ) და საშუალი (მოსლვად არს/მოვიდოდა) გვარის ფორმით.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ქართულ ოთხთაეში, აღწერითი ფორმების გამოყენების თვალსაზრისით, ერთმანეთს უპირისპირდება C და DE, FG, HIK ხელნაწერები. თუ C რედაქციაში წარმოდგენილია ანალიზური ვარიანტი, DE, FG, HIK რედაქციები სინთეზურ ფორმას გვიდასტურებს და — პირიქით.

ყველაზე ხშირად პერიფრასტულ წარმოებას მიმართავს C ხელნაწერი (მოპოვებული მასალის მიხედვით, C რედაქციაში ანალიზური ფორმა დამოწმებულია 36-ჯერ, DE, FG, HIK რედაქციებში — 29-ჯერ, ბერძნულ ლედანში — 11-ჯერ). მაშასადამე, ზმნის აღწერითი წარმოება ძირითადად დამაწასიათებელია ადიშის ხელნაწერისათვის (სამხ შატბერდული ხელნაწერი), C ხელნაწერისათვის; ხოლო ორგანული — ჯრუჟ-პარხლის (DE), ურბნისისა და პალესტინური (FG — ექვთიმე მთაწმიდლის რედაქცია), აგრეთვე ვანის, ეჩმაძინისა და გელათის (HIK — გიორგი მთაწმიდლისეული) ოთხთაეებისათვის. როგორც ცნობილია, ჯრუჟ-პარხლის ოთხთაეი — ეს არის ტექსტი, რომელიც საფუძვლად დასდება მერმინდელ რედაქციებს: ჯერ ექვთიმე მთაწმიდლისას და შემდეგ გიორგი მთაწმიდლისას. რაც შეეხება ადიშის ხელნაწერს (C), ის წარმოადგენს სრულიად ცალკე მდგომ რედაქციას [(I,21), გვ.08]. C რედაქციის განსაკუთრებულობა შეიმჩნევა ზმნის აღწერით ფორმათა გა-

მოყენების მხრივაც, რადგანაც სწორედ მასშია ძირითადად წარმოდგენილი პერიფრასტული ფორმები ზმნისა. აღიშნის ხასარების განსაკუთრებულობაზე მეტყველებს ის გარემოებაც, რომ (როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ) მაშინაც, როდესაც იგი ორგანულ წარმოებას მიმართავს (რაც შედარებით იშვიათია), პარალელურ ხელნაწერებში, თითქმის ყველგან, აღწერილი ფორმები დასტურდება.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ ბერძნული ტექსტი თითქმის ყოველთვის (ჩვენ მასალის მიხედვით) ორგანულ წარმოებას მიმართავს (11 შემთხვევის გარდა), რაც გვაფიქრებინებს, რომ ის აღწერილი ვარიანტები ზმნისა, რომლებიც დასტურდება ქართული ოთხთავის აღიშნის ხელნაწერში, ბერძნული დედნიდან არ მომდინარეობს. ბერძნულ ტექსტს მხარს უჭერს ჯრუჭ-პარხლის, ურბნისისა და პალესტინური, აგრეთვე ვანის, ერმიადინისა და გელათის ოთხთავები.

ბ/ ზმნის აღწერით და ორგანულ ფორმათა ურთიერთობისათვის ქართულ ოთხთავში სომხურთან მიმართებით

სომხურ ოთხთავში (ისევე როგორც ქართულში) დასტურდება ზმნის აღწერითი და ორგანული წარმოება. მეშველ ზმნებად სომხურშიც წარმოდგენილია „არს“, „ქმნა“, „ყოფს“, „ხცემს“ ფორმები.

1. ორგანული წარმოებით დადასტურებული ფორმები (სომხურ დედანში)

აღსანიშნავია, რომ დიდი ნაწილი აღწერითი ფორმებისა (რომელიც ქართული ოთხთავის სხვადასხვა ხელნაწერშია დამოწმებული) სომხურ დედანში ორგანული წარმოებით დასტურდება (ქვემოთ დადასტურებული ყველა აღწერითი ფორმა შედარებულია სომხურ დედანთან. აღსანიშნავია, რომ სომხური ტექსტი, შესაბამის მონაკვეთებში, ხინთურ ფორმებს წარმოგვიდგენს).

„არს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებიც (ქართულში) ფუნქციურად I შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება

არა მოვედ წოდებად მართალთა, არამედ ცოდვილთა, მოქცევად მათა [(II,9), მათე, DE,9,13]; არა მოვედ წოდებად... [(II,9), მათე, FG, HIK, 9,13]; შდრ. C ხელნაწერი: არა მოსრულ ვარ ჩინებად მართალთა, არამედ ცოდვილთა [(II,9), C, 9,13].

რამეთუ მოხუედ აქა უწინარს ჟამისა ტანჯუად ჩუენდა [(II,9), მათე, DE,8,29]; რამეთუ მოხუედ აქა... [(II,9), მათე, FG, HIK, 8,29]; შდრ. C ხელნაწერი: მოხრულ ხარ აქა უჟამოდ გუემად ჩუენდა [(II,9), მათე, C, 8,29].

· ვითარცა ავაზაკს ზედა გამოსუედით თქვენ [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 14,48]; შდრ. C ხელნაწერი: ვითარცა ავაზაკს ზედა გამოსრულ ხართ [(II,9), მარკოზ, C, 14,48].

ვითარცა ავაზაკს ზედა გამოსუედით მახვლითა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 26,55]; შდრ. C ხელნაწერი: ვითარცა ავაზაკს ზედა გამოსრულ ხართ მახვლითა [(II,9), მათე, C, 26,55].

ნუთუ თქვენცა შესცეთით [(II,9), იოვანე, C, 7,47]; შდრ. DE რედაქცია: და თქვენცა უკუე შე-ვე-ცთომილ ხართ [(II,9), იოვანე, DE,7,47].

და ცნა კორცთაგან, რამეთუ განიკურნა გუემულეებისაგან [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 5,29]; შდრ. C ხელნაწერი: და ეგონა კორცთა მისთა, რამეთუ განკურნებულ არს გუემისა მისგან [(II,9), მარკოზ, C,5,29].

მოხეცა მე ყოველი კელმწიფებაა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 28,18]; შდრ. C ხელნაწერი: მოცემულ არს ჩემდა ყოველი კელმწიფებაა [(II,9), მათე, C, 28,18].

და გლახაკთა ეხარების [(I,9), მათე, FG, HIK, 11,5]; და ჭირვეულთა ეხარების [(II,9), მათე, C, 11,5]; შდრ. DE ხელნაწერი: და გლახაკთა ხარებულ არს [(II,9), მათე, DE, 11,5].

რამეთუ იყოს მაშინ ჭირი დიდი, რომელი არა იყო დასაბამითგან სოფლისაჲთ [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 24,21]; შდრ. C ხელნაწერი: რამეთუ იყოს მაშინ ჭირი დიდი, რომელ არა ყოფილ არს დასაბამითგან სოფლისაჲთ [(II,9), მათე, C,24,21].

მოიწია ჟამი, რაჲთა იდიდოს ძმ კაცისაჲ [(II,9), იოვანე, DE, 12,23]; შდრ. C ხელნაწერი: მოწევენულ არს ჟამი, რაჲთა იდიდოს ძე კაცისაჲ [(II,9), იოვანე, C, 12,23].

საყდართა მოსესთა დასხდენ მწიგნობარნი და ფარისეველნი [(II,9), მათე, DE,23,2]; საყდართა მოსესთა დასხდეს მწიგნობარნი და ფარისეველნი [(II,9), მათე, FG, HIK,23,2]; შდრ. C ხელნაწერი: საყდართა ზედა მოსესთა დასხდომილ არიან მწიგნობარნი და ფარისეველნი [(II,9), C, 23,2].

„იყო“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებიც (ქართულში) ფუნქციურად II შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება

ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებშიც სომხურის შესაბამისი ტექსტი ორგანულ წარმოებას ადასტურებს:

: უადვილესმცა იყო, ქვაჲ ფქვილისაჲ დამოუკიდა ყელსა მისსა და შთამცა-ეარდა ზღუასა [(II,9), ლუკა, C,17,2], შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწე-

რები: უადვილეს არს მისა, უკუეთუმცა ლოდი ფქვილისაჲ ზედა ედვა ქედ-
სა და შთაერდომილ იყო ზღუასა [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK 17,2].

ესმა მრავალსა სიმრაველესა, რაოდენსა-იგი იქმოდა, და მოვიდოდეს
მისა [(II,9), მარკოზ, DE,3,8];...და მოვიდეს მისა [(II,9), მარკოზ, FG,
HIK,9,8]; შდრ. C ხელნაწერი: ესმოდა, რაოდენსა-იგი იქმოდა, და მოხ-
რულ იყვნეს მისა [(II,9), C,3,8].

ზემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი
-ულ ან -ილ სუფიქსიანი ნამყო დროის საობიექტო მიმღეობაა. სწორედ
ამ ტიპის პერიფრასტული წარმოება („არს“ ან „იყო“ მეშველზმნიანი)
უტოლდება ფუნქციურად I ან II შედეგობითის ნაკეთებს (განკურნებულ
არს... შთაერდომილ იყო...).

**„იყო“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმა, რომლის სახელურ წევრად
გამოყენებულია მყოფადი დროის საობიექტო მიმღეობა
(წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი)**

ხოლო არარაჲ არს დაფარული, რომელი არა გამოცხადნეს [(II,9),
ლუკა, C, FG, HIK, 12,2]; შდრ. DE რედაქცია: ხოლო არა არს დაფა-
რული და დამალული, რომელი არა ხაცნაურ იყოს [(II,9), ლუკა,
DE,12,2]. სომხური დედანი სინთეზურ ფორმას გვიდასტურებს.

**„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომელთა სახელურ
წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი სახუბიექტო მიმღეობა**

სხუანი დაშურეს, და თქვენ ნაშრომსა მათსა შემოხუედით [(II,9),
იოვანე, C, 4,38]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: სხუანი დამაშურალ
არიან, და თქვენ შრომილსა მათსა შემოხუედით [(II,9), იოვანე, DE, FG,
HIK,4,38].

თქვენ თვთ მეწამებით მე [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK,3,28]; შდრ.
C ხელნაწერი: თქვენ თვთ მოწამე ხარო ჩემდა [(II,9), იოვანე, 3,28].
სომხურში ორგანული წარმოება დასტურდება.

„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომელთა სახელურ
წევრად გამოყენებულა წრფელობითი ბრუნვის ფორმით
წარმოდგენილი ზედსართავი სახელი

ემსგავსა სასუფეველი ღმრთისაჲ კაცსა მეუფესა [(II,9), მათე,
DE,22,2]; ემსგავსა სასუფეველი... [(II,9), მათე, FG, HIK,22,2]; შდრ. C
ხელნაწერი: მსგავს არს სასუფეველი ცაოაჲ კაცსა მეუფესა [(II,9), მათე,
C, 22,2].

და ყოველსა რომელსა ესმენ სიტყუანი, ესე ჩემნი და არა ყენეს იგინი,
ემსგავსოს იგი კაცსა ცოფსა [(II,9), მათე, C,7,26]; შდრ. DE რედაქცია:
და ყოველმან რომელმან ისმინეს სიტყუანი ესე და არა ყენეს იგინი,
მსგავს არს იგი კაცსა ცოფსა, რომელმან აღაშენა სახლი თვისი ქვშასა
ზედა [(II,9), მათე, DE,7,26].

სომხური კელავ სინთეზურ ფორმას წარმოგვიდგენს.

„მოსლვად არს“ ტიპის აღწერითი ფორმები

ელია მოვიდეს და კუალად აგოს ყოველი [(II,9), მათე, DE,17,11];
ელია მოვიდეს და... [(II,9), მათე, FG, HIK,17,11]; შდრ. C ხელნაწერი:
ელია მოსლვად არს და ადგილ-აგოს ყოველი [(II,9), მათე, C,17,11].

რამეთუ უწყოდა თუმცა მამასახლისმან, რომელსა ჟამსა მპარავი
მოვიდოდა [(II,9), მათე, C,24,43]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: უწყოდა
სახლისა უფალმან, რომელსა ჟამსა მპარავი მოსლვად არს [(II,9), მათე,
DE,FG, 24,43]; ...რომელსა საკუმილაესა მპარავი მოსლვად არს [(II,9),
მათე, HIK, 24,43].

ძმ სამე კაცისაჲ წარვალს [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK,14,21];
შდრ. C ხელნაწერი: რამეთუ ძე კაცისაჲ მისლვად არს [(II,9), მარკოზ,
C,14,21].

ოდეს იყოს ესე [(II,9), მათე, DE, FG, HIK,24,3]; შდრ. C ხელნაწერი:
ოდეს ვოფად არს ესე [(II,9), C,24,3].

რამე იყოს აწ ჩუენთვს [(II,9), მათე, DE, 19,27]; რაჲ-მე იყოს ჩუენთვს
[(II,9), მათე, FG, 19,27]; რამე იყოს ჩუენდა [(II,9), მათე, HIK, 19,27]; შდრ.
C ხელნაწერი: რაჲ-მე უკუე ვოფად არს ჩუენდა [(II,9), მათე, C, 19,27].

და ძმ კაცისაჲ მიეცეს ჯუარ-ცუმად [(II,9), მათე, DE,FG, 26,2]; და ძე კა-
ცისაჲ მიეცეს ჯუარ-ცუმად [(II,9), მათე, HIK,26,2]; შდრ. C ხელნაწერი: და ძმ
კაცისაჲ მიეცემად არს ჯუარ-ცუმად [(II,9), მათე, C, 26,2]. ზემოთ წარმოდგენი-
ლი მონაკვეთების შესაბამისი სომხური ტექსტი ორგანულ წარმოებას ადა-
სტურებს.

„ყოფს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი ფორმები

ანალოგიური ვითარება გვაქვს ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებშიც.

ესე არს ძე ჩემი საყუარელი, რომელი მთნავს მე [(II,9), C,17,5]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: ესე არს ძმ ჩემი საყუარელი, რომელი მე სათნო-ვიყავ [(II,9), მათე, DE, 17,5]; ... რომელი მე სათნო-ვიყავ [(II,9), მათე, FG, HIK, 17,5].

შენ მთნავ [(II,9), მარკოზ, C, I, 11]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: შენ სათნო-ვიყავ [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, I, 11]. აპა ესერა პური ჩემი დამიმზადებდეს [(II,9), მათე, C, 22, 4]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: აპა ესერა პური ჩემი მზა-მიყოფიეს [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 22, 4].

უკუეთუ ვიეთნიმე შეიპყრნეთ, შეპყრობილ იყვნენ [(II,9), იოვანე; DE, FG, HIK, 20, 23]; შდრ. C ხელნაწერი: და რომელთანი პყრობილ ჰყენეთ, პყრობილ იყვნედ [(II,9), იოვანე, C, 20, 23]:

და გამოვიდა იესუ და იხილა ერი იგა მრავალი და შეეწყალებს იგინი [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 6, 34]; შდრ. C ხელნაწერი: და გამოვიდა, იხილა ერი მრავალი და წყალობა-ყო მათ ზედა [(II,9), მარკოზ, C, 6, 34].

და ღაღადებდა კმითა დიდითა [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 57]; შდრ. C ხელნაწერი: და ღაღატ-ყო კმითა დიდითა [(II,9), მარკოზ, C, 5, 7].

და ღაღადებდეს და იტყოდა [(II,9), მათე, DE, 8, 29]; შდრ. C, FG, HIK ხელნაწერები: და მუნქუესვე ღაღატ-ყვეს და იტყოდეს [(II,9), მათე, C, 8, 29]; ღაღად-ყვეს და იტყოდეს [(II,9), მათე, FG, HIK, 8, 29].

და მოვიდე ოც და ათი იგი ვეცხლი, სასყიდელი იგი განსყიდლისაჲ, რომელი მოიყიდეს ძეთაგან ისრაჲლისათა [(II,9), მათე, DE, 27, 9]; ... რომელი მოიყიდეს [(II,9), მათე, FG, HIK, 27, 9]; შდრ. C ხელნაწერი: და შოიდეს ოც და ათი იგი ვეცხლი, სასყიდელი იგი პატრონისაჲ, რომელ იგი ხასყიდლის-ყვეს ძეთა ისრაჲლისათა [(II,9), მათე, C, 27, 9].

და მოუმზადეს პასქაჲ იგი [(II,9), მათე, FG, HIK, 26, 19]; და დაუმზადეს მას ზატკი იგი [(II,9), მათე, C, 26, 19]; შდრ. DE რედაქცია: და მზა-უყვეს მას პასქაჲ იგი [(II,9), მათე, DE, 26, 19].

ფართო იყენიან სამოსელნი მათნი და განიერძვიან ფესუება მათი [(II,9), მათე, C, 23, 5]; შდრ. DE ხელნაწერი: ფართო ვენიან კუბასტნი მათნი და გრძელ ვვიან ფესუები სამოსლასა მათისაჲ [(II,9), მათე, DE, 23, 5].

„იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმა

ხ - ესმა რაა ესე მას, შეწუნხა [(II,9), ლუკა, C, 18,23]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: და ვითარცა ესმა ესე მას, მწუნხარე იქმნა [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK, 18,23].

„უც“ (< უ-კ-ს) მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმა

და დათუ ვერ ეძლოს აღდგომად და მიცემად [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK, 11,8]; შდრ. C ხელნაწერი: და დათუ ვერ ძალ-უც აღდგომად და მიცემად [(II,9), ლუკა, C, 11,8].

„აქუს“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქცია

არა მიეტეოს [(II,9), მარკოზ, C 3,29], შდრ. DE, FG, HIK, ხელნაწერები: არა აქუს შიტეუება [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 3,29].

აღწერითი წარმოება ჩანაცვლებულია სხვა ფუძის მქონე ორგანული ფორმით (ქართულ ოთხთავში)

ქართულ ოთხთავში (როგორც ზემოთ გეჟონდა აღნიშნული) დასტურდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც აღწერითი წარმოება (პარალელურ რედაქციაში) ჩანაცვლებულია სხვა ფუძის მქონე ორგანული ფორმით. სოცხური ლექსი ამ შემთხვევაშიც ორგანულ წარმოებას გვიდასტურებს.

ვითარ ეგების ეგე ყოფად [(II,9), იოვანე, C, 3,9]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: ვითარ შესაძლებელ არს ესე ყოფად [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK 3,9].

რომელმან განუტეოს ცოლი თვის თვნიერად სიძვისა და სხუა შეირთოს, იმრუშოს: და რომელმან განტეეებული შეირთოს, მანცა იმრუშოს [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 19,9]; შდრ. C ხელნაწერი: რომელმან დაუტეოს ცოლი თვის თვნიერად სიძვისა და ცოლ-იფოს სხუა, მან იმრუშოს: და რომელმან დატეეებული ცოლ-იფოს, იგი იმრუშებს [(II,9), მათე, C, 19,9].

ქვემოთ წარმოდგენილი მაგალითები (აღწერითი ფორმები) ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებს წარმოადგენს (რომლებიც გრამატიკულად პერიფრასტულ წარმოებას უტოლდება).

ხოლო იგი დუმნა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 22,12]; შდრ. C ხელნაწერი: ხოლო მან პირი დაიკრა [(II,9), მათე, C, 22,12].

რამეთუ არა შედაე პირსა კაცისასა [(II,9), მათე, C, 22,16]; შდრ. DE, FG, HIK ხელნაწერები: რამეთუ არა თუაღო-აღებ პირსა კაცისასა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 22,16].

2. აღწერითი წარმოებით დადასტურებული ფორმები (სომხურ დედანში)

ერთი ნაწილი აღწერითი ფორმებისა (რომელიც ქართული ოთხთავის ზოგ რედაქციაშია დამოწმებული) სომხურ ტექსტშიც პერიფრასტული წარმოებით დასტურდება (ქვემოთ დამოწმებული ყველა აღწერითი ფორმა შედარებულია სომხურ დედანთან. აღსანიშნავია, რომ სომხური ტექსტი, შესაბამის მონაკვეთებში, ანალიზურ ფორმებს წარმოგვიდგენს).

„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებიც (ქართულში) ფუნქციურად I შედეგობითის ნაკვთებს უტოლდება.

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერითი ფორმათა სახელურ კომპონენტად ძირითადად ნამყო დროის საობიექტო მიმღეობაა გამოყენებული (რომელიც წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება).

რამსა შესძრწუნდებით [(II,9), ლუკა, C,24,38]; შდრ.: რამსა შეძრწუნებულ ხართ [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK]; სომხურშიც შესაბამისი აღწერითი ფორმა ნაწარმოებია ნამყო დროის მიმღეობისა და მეშველი ზმნის საშუალებით.

ესეცა წერილი აღვსრულა [(II,9), იოვანე, FG, 19,30ც; ... აღსრულებულ არს [(II,9), იოვანე, C, HIK 19,30];

გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სახელურ წვერად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა (მომკუდარ არს).

რამეთუ არა მოკუდა ქალი ესე [(II,9), მათე, C, 9,24]; შდრ.: რამეთუ არა მომკუდარ არს ყრმაჲ ეგე [(II,9), მათე, DE,9,24]; რამეთუ არა მომკუდარ არს ეგე [(II,9), მათე, FG, HIK];

„იყო“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები, რომლებიც (ქართულში) ფუნქციურად II შედეგობითის ნაკვთებს უტოლდება

და ჯერ-მიჩნდა მეცა, რომელი შეუდეგ პირველითგან ყოველოა ქეშმარიტად [(II,9), ლუკა, DE, FG, HIK, 1,3]; შდრ. C ხელნაწერი: ჯერ-მიჩნდა მეცა, რომელი დასაბამითგან შედგომილ ვიყავ ყოვლითა ქეშმარიტებითა [(II,9), ლუკა, C, 1,3];

რომელნი, თუმცა დაიწერებოდეს თითოეულად [(II,9), იოვანე, DE, 21,25]; შდრ. C ხელნაწერი: რომელი, თუმცა აღწერილ იყო თითოეულად [(II,9), იოვანე, C, 21,5];

ხოლო სისდერი სიმონისი იდეა სიცხითა [(II,9), მარკოზ, C,1,30]; შდრ.: ხოლო სიდედრი სიმონისი დაერდომილ იყო მკურვალეხითა [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 1,30];

„იყო“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები)რომლებიც ფუნქციურად არ უტოლდება II შედეგობითის ნაკეთებს(

ქვემოთ დადასტურებული „იყო“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები ფუნქციურად არ უტოლდება II შედეგობითის ნაკეთებს, რადგანაც, ერთ შემთხვევაში, პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი სახელობითა ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი არსებითი სახელია (მაშასადამე, აქ საქმე გვაქვს შემასმენლისა და სუბიექტის შეხამებასთან, რომელსაც ორგანული წარმოების ვარიანტიც მოეპოვება: იყო მწუნრი — შემწუნრდის); სხვა შემთხვევაში სახელურ წევრად გამოყენებულია წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახეობიკო მიმღობა (მღუძარე იყო). აღნიშნული ტიპის წარმოება ფუნქციურად კერ გაუტოლდება II შედეგობითის ნაკეთებს (გამონაკლისია მხოლოდ მომკუდარ იყო ფორმა).

I შემთხვევის მაგალითი:

და ვითარ შემწუნრდის, გამოვიდიან გარე ქალაქსა [(II,9), მარკოზ C,II,19]; შდრ.: ვითარცა იყო მწუნრი, განვიდოდა გარეშე ქალაქსა [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK,11,19];

II შემთხვევის მაგალითები:

იღუბებდით უკუე თქუენდა [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 25,13]; შდრ. C ხელნაწერი: აწ მღუძარე იყვენით (მათე, C, 15,13);

იღუბებდით უკუე, რ მეთუ არა იცით, რომელსა დღესა უფალი თქუენი მოვიდეს [(II,9), მათე, DE,FG,24,42]; შდრ. C ხელნაწერი: მღუძარე იყვენით, რამეთუ არა უწყით, რომელსა დღესა უფალი იგი თქუენი მოვიდეს [(II,9), მათე, C, 24,42];

„მიცემად არს“ ტიპის აღწერითი ფორმები

გიძლავს შესუმად სასუმელისა მის, რომელსა მე შევხუმიდე [(II,9), მათე, C,20,22]; შდრ. DE,FG ხელნაწერები: ძალ-გიცა შესუმად სასუმელი, რომელ ჩემდა შესუმად არს [(II,9), მათე, DE, FG, 20,22]; შდრ. HIK

რედაქცია: ძალ-გიცა შესუმად სასუმელი, რომელი მე შეგულებიხ შესუ-
მად [(II,9), მათე, HIK 20,22];

ყოველნი თქვენ დაჰბრკოლდეთ ჩემდა მიმართ ამას დღესა [(II,9),
მარკოზ, C, 14,27]; შდრ.: ყოველნი დაბრკოლებად ხართ ჩემდა მომართ
ამას დღესა [(II,9), მარკოზ, DE, FG, HIK, 14,27];

მიეტეს ძე კაცისაჲ კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ, DE, 9,31]; ძე კა-
ცისაჲ მიეტეს კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ FG, 9,31]; ძე კაცისაჲ მი-
ეტეგვიხ კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ, HIK, 9,31]; შდრ. C ხელნაწერი:
ძე კაცისაჲ მიეტემად არხ კელთა კაცთასა [(II,9), მარკოზ, C, 9,31];

„ყოფხ“ მეშველ ზმნიანი აღწერთი ფორმები

„ყოფხ“ მეშველი ზმნა ძველ სომხურში სიტყუასიტყუით ნიშნავს:
„აკეთებს“

მაგალითები:

და მათ ზედა განესწუმედ თავსა ჩემსა [(II,9), იოვანე, C, 17,19]; შდრ.:
და მათთვის მე წმიდა—ვჰყოფ თავსა ჩემსა [(II,9), იოვანე, DE, FG, HIK,
17,19];

ჰეშმარიტად შენცა მათგანი ხარ, რამეთუ სიტყუაჲცა შენი გამოგა-
ნინებს შენ [(II,9), მათე, DE, FG, HIK, 26,73]; შდრ. C ხელნაწერი: ჰეშ-
მარიტად შენცა მათგანი ხარ, რამეთუ სიტყუაჲცა შენი ხატნაურ გყოფხ
შენ [(II,9), მათე, C, 26,73].

და აღუთქუა მათ სასციდელი თითოეულად დრაჰკანი [(II,9), მათე,
DE, FG, NIK, 20,2]; შდრ. C ხელნაწერი: და აღუთქუა—გო მოქმედთა მათ
მიმართ თითოჲ სატირი [(II,9), მათე, 20,2];

და გამოვიდეს ფარისეველნი მუნქეუხვეჲ პეროდეანთა თანა და ზრახ-
ვოდეს მისთვის [(II,9), მარკოზ, C, 3,6]; შდრ.: და ვითარცა გამოვიდეს მიერ
ფარისეველნი იგი პეროდეანელთა თანა, ზრახვა—გეუხ მისთვის [(II,9),
მარკოზ, DE, FG, HIK, 3,6];

„იქმნა“ მეშველ ზმნიანი აღწერთი ფორმები

გნებაჲსა, რამთა განიკურნო [(II,9), იოვანე, DE, FG, NIK, 5,6]; შდრ.
C ხელნაწერი: გნებაჲს, ვითარმცა ცოცხალ იქმენ [(II,9), იოვანე C, 5,6];

ნუ გეშინინ, ზაქარია, რამეთუ შეეხმნეს ვედრებანი შენნი [(II,9), ლუ-
კა, DE, FG, I, 13]; ნუ გეშინინ, ზაქარია, შეიხმნეს ვედრებანი შენნი [(II,9),
ლუკა, NIK, I, 13]; შდრ. C ხელნაწერი: ნუ გეშინინ, ზაქარია, რამეთუ სას-
შენელ იქმნეს ლოკანი შენნი [(II,9), ლუკა, C, I, 13];

და უფროსად განაიხ [(II,9), მარკოზ, DE,2,21]; და უძვერესად განიხის [(II,9), მარკოზ, FG, HIK 2,21]; შდრ. C ხელნაწერი: და უძვერეს განხეთქილ იქმნის [(II,9), მარკოზ, 2,21];

• • •

გაანალიზებული მასალა საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ:

1. ძველ სომხურში (ისევე როგორც ძველ ქართულში) მრავლად დასტურდება ზმნის აღწერითი და ორგანულ წარმოების კარიანტები.

2. ქართულ ოთხთავში დამოწმებულ ზმნის აღწერით კარიანტებს ხშირ შემთხვევაში (სომხური ტექსტის მიხედვით) შეესატყვისება ორგანული წარმოების ფორმები.

3. დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ქართული და სომხური ტექსტიც აღწერით ფორმებს წარმოგვიდგენს.

4. ქართულში ყველა სახის აღწერითი წარმოება ბუნებრივი მოვლენა ჩანს (აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ზემოთ დაწვრილებით გვექონდა საუბარი). იგი არ წარმოადგენს უცხო ენათა გავლენის შედეგს. ეჭვს იწვევს მხოლოდ მოსლვად არს და განსაკუთრებით წარწერად სცა ტიპები. აღსანიშნავია, რომ მოსლვად არს წარმოება დასტურდება ძველ სომხურშიც (იქვე უხვადაა წარმოდგენილი ორგანული წარმოების კარიანტები), მაგრამ ქართულში, სომხურისაგან განსხვავებით, აღნიშნული ტიპი (მოსლვად არს) გარდამავალ პერიოდში უკვე ნაკლებად პროდუქტულია. ამავე დროს გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ „მოსლვად არს“ წარმოება თანაბრად დასტურდება ძველ ქართულ ორიგინალურ და ნათარგმნ ძეგლებში. ამდენად, გადაჭრით იმის თქმა, რომ „მოსლვად არს“ წარმოება უცხო ენის გავლენის შედეგია, ჭირს. რაც შეეხება „წარწერად სცა“ წარმოებას, აქ სხვაგვარად დგას საკითხი. აღნიშნული ტიპი (აღწერითი კაუზატივი) ნაკლებად დასტურდება ძველ ქართულშიც. დამოწმებული მაგალითების უმრავლესობა ნათარგმნი ლიტერატურიდანაა წარმოდგენილი (მხოლოდ გარკვეული ძეგლების მიხედვით). აღსანიშნავია ისიც, რომ „წარწერად სცა“ წარმოება არ გვხვდება გარდამავალი პერიოდის ქართულში. რაც შეეხება სომხურს, იქ (როგორც ცნობილია) კაუზატივის აღწერითი ფორმები ბუნებრივი მოვლენაა და მრავლად დასტურდება. ვფიქრობთ, „წარწერად სცა“ წარმოება ქართულში სომხურის გავლენის შედეგს წარმოადგენს.

5. აღსანიშნავია, რომ „არს“ და „ქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმებიც უხვად დასტურდება ძველ სომხურში (ქართული ოთხთავის ტექსტის შედარებამ სომხურ დედანთან სწორედ ეს ტიპები უფრო წარ-

მოაჩინა), მაგრამ ამ შემთხვევაში არ დგება კალკიუმის საკითხი, რადგანაც „ფოფს“, „ქმნა“ და „არს“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული ფორმები ბუნებრივი წარმოებაა ძველ ქართულში. იგი მრავლად დასტურდება როგორც ძველ, ისე გარდამავალი პერიოდის ქართულში (შედარებით ნაკლებად ახალ ქართულში).

II ნ ა წ ი ლ ი

პ ა რ ა დ ე მ ა ტ უ ლ ი ა ნ ა ლ ი ზ ი

ა/ რა შემთხვევებში გეხვდება უპირატესად აღწერითი წარმოება

1. ზმნის აღწერითი ფორმები უპირატესად მაშინ დასტურდება, როდესაც ორგანული წარმოება ჭირს. ამ შემთხვევაში გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვანია: ენიჭება სახელურ კომპონენტს (მის სემანტიკას), რომლის სინთეზური წარმოებით გაზმნავენა არ ხერხდება (სპასალარ-გვო, მონასტერ-ყო, მამულ-ყო, ყენა ხანლ, ყენა ეპისკოპოს, დედა-იქმნა, ზღუა-იქმნა, წულ-იქმნა, იქმნა ხუცეს, იქმნა მტურ, ამაო-იქმნა, მრნობლ-იქმნა, აღურ-იქმნა, იგაუ-ექმნა, გზა-ექმნა, ქალაქ-ქმნა, ხატ ვარ, ვარ მშობელ, დიდებულ ხარ, კეთილ არს, არს ქნარ, ლიტონ იყო, მწირ იყო, იყო ცხუდარ, ხახელ-სდებს, ქურელ-ხდვა, ხჯულ-უდვა, თავს-იდვა, ქელ-უდვა, პატივ-სცა, გზა-სცეს, ადგილ-სცა, ჟამ-სცა, ძალ-გუცემს, ყურად-იღეთ, მუცლად-იღო, გულად-იღო, თუალ-აგნა, კუალად-აგო, შურ-იგო, ნაცვალ-აგო, სიტყუა-უგის, თავს-ისხნა, ქელთ-ისხნა, თავ ადგამ, გულს-მადგას, ინაქ-იდგმენ, მიზეზ-იდგამ, კუალს-ადგინა, გულს-ვიდგინე, თუალ-ახუნე, ყურად-ისუნით, წილ-იგდეს, ქელთ-იგდო, ადგილ-აყრა, ფერქი დააყრა, პატივ-უყრა, ბაგეს-მიფოფდენ, კუალად-ვიქცე, ჯუარს-აცუ, სულთ-ითქუნა, წილ-ხუდა, ზარი განაქდა, პირი დაიყავ, პირი დაიკრა, ქეამ დაქკრიბონ, ქელ-იწიფა, გულ-იგანაწყო, გული გითქუამს და სხვა). ბუნებრივია, დაისმის კითხვა. რა სემანტიკის მქონეა ის სახელები, რომელთა ორგანული წარმოებით გაზმნავენა არ ხერხდება? — ეს არის ძირითადად ნათესაობის სემანტიკის გამომხატველი სახელები (დედა-იქმნა, მამა-იქმნა, შვილ-იქმნა, მშობელ ვარ, შვილ-ისხნა, წულ-იქმნა, ხძალ იქმნა); ადამიანის ხხულის შემადგენელი ნაწილების აღმნიშვნელი სიტყვები (ქელ-ყო, კელთ-იდვა, ქელთ-იგდო, ქელთ-ისხნა, ქელ-იწიფა, თავ-ყო, თავს-იდვა, თავს-ისხმიდა, თუალ-ყოფს, თუალ-აგნა, თუალ-ახუნე, გულს-უდვა, გულს-უდვა, გულად-იღო, გული-განაწყო, ეულ-უთქუამს, ყურად-იღო, ყურად-ისუნა, პირი დაიყო, პირს დაიკრა, ბაგეს-ყოფს, ფერქი-დააყრა, მუცლად-იღო, ხახედ-ყო, გუამ-იქმნა, სულთ-ითქუნა და სხვა); რელიგიური რეალიების გამომხატველი სახელები (მოძღუარ იქმნა, მონაზონ იქმნა, ანგელოზ იქმნა, ხუცეს-იქმნა,

ეპისკოპოს-იქმნა, ეპისკოპოს-ყო, უფალ-ყო, ხაყდარ იქმნა, ტაძარ-იქმნა, მონასტერ-ყო, ხატ-იქმნა და სხვა): მცენარეთა და ცხოველთა აღმნიშვნელი სიტყვები (ზედ-იქმნა, ვარდ-იქმნა, ვუაეილ-იქმნა, ძაღლ-იქმნა და სხვა); ნივთიერების სახელები (ოქრო იქმნა, ღვინო იქმნა...); ქვეყნის, ქალაქის, სახლის აღმნიშვნელი სიტყვები (მამულ-ეყო, ქალაქ-ყო, ხასლ-ყო...); კულტურის რეალიები (წიგნ იქმნა) და სხვა.

2. ზმნის ადწერითი წარმოება გამოიყენება მაშინაც, როდესაც გასაზმნაკებელი სახელი (სახელური კომპონენტი) წარმოქმნილია (ან კომპოზიტია), რადგანაც წარმოქმნილი ან კომპოზიტი სახელისაგან ორგანულად ზმნის წარმოება ჰქირს (გერგენოსან-ყო, სურეიელ-ყო, უპატივო-ყო, სირცხველუელ-ყო, მოსწრაფე-ყო, ხაკიცხელ-ყო, ერწმუნო-ყო, რწულისდმებელ-ყო, თანამზრახველ-ყო, გულსავე-ყო, ჰასაკოვან იქმნა, ნაკლულევან იქმნა, ვერგენოსან იქმნა, ლმობიერ იქმნა, უყვთლებ იქმნა, სასოწარკვეთილ იქმნა, გულყრობილ იქმნა, გულსავე იქმნა, ნავთშემაყენებელ იქმნა, თანამზრახველ იქმნა, ერმრავალ იქმნა, მოთეთრე არს, მომრუმე არს, უდიდეს არს, უბრწყინვალეს არს, უხაჭიროეს არს, უუსჯულოეს არს, უძილ იყო, ურისხველ არს, უშიშ ვარ, უკუდავ ვართ, უტყუ იყო, უდებ იყო, უჩინო არს, დაუთმენელ არს, მიუწთომელ არს, გამოუჩინებელ არს, გულ-ქვრ ვარ, გულგდებულ იყო, აძაო-ქმნულ არს, საშინელ უჩნს, საზარელ უჩნს და სხვა).

3. ადწერით ფორმათა გამოყენების ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ზშირად გაძნელებულია ზმნის ორგანულად წარმოება დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (წდრ.: კმობს, კმობდა, კმობდეს, მაგრამ — კმა-ყო; ზატკობს, ზატკობდა, ზატკობდეს, მაგრამ — ზატკობ-ყო; ღაღადებს, ღაღადებდა, ღაღადებდეს, მაგრამ — ღაღად-ყო; უყუარს, უყუარდა, უყუარდეს, მაგრამ — სიყუარული აქუნდა. ეს უკანასკნელი წყვეტილის გამომხატველია (ზშირად). ანალოგიური ვითარება გვაქვს შემდეგ ფორმებშიც: სძულს, სძულდა, სძულდეს, მაგრამ — სიძულვილი აქუნდა; კელმწიფობს, კელმწიფობდა, კელმწიფობდეს, მაგრამ — კელმწიფება აქუნდა; მთავრობს, მთავრობდა, მთავრობდეს, მაგრამ — მთავრობა აქუნდა; ფლობს, ფლობდა, ფლობდეს, მაგრამ — ფლობა აქუნდა და სხვა).

4. პერიფრასტული ფორმები გამოიყენება მაშინაც, როდესაც ორგანული ვარიანტით არ ხერხდება ენიანი ენებითის წარმოება (ზარკებელ ეყო, მფარველ ეყო, მფარველ ექმნა, მიზეზ ექმნა, მძლე ექმენ, მოწყალე ექმნა და სხვა).

5. ზოგჯერ ადწერითი წარმოების შესაბამისი ორგანული ვარიანტის

არსებობა (დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში) დამოკიდებულია მოცემული ზმნის ქცევის ფორმაზე. მაგალითად, კმობს ზმნას წყვეტილში არ მოეპოვება ორგანული წარმოება (კმობს, მაგრამ — ემა-ყო). თუ სინთეზური ზმნა სასხეისო ქცევის ფორმითაა წარმოდგენილი (უკმობს), მას წყვეტილშიც ეძებნება ორგანული ვარიანტი (უკმო), თუმცა პარალელურად დასტურდება ემა-ყო ფორმა.

6. გეაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც აღწერით ფორმას (იმის მიხედვით, თუ რა შინაარსითაა იგი გამოყენებული კონტექსტში) ერთ შემთხვევაში მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი, ხოლო სხვა შემთხვევაში — არა. მაგალითად, თუ უარის-ყოფა წარმოება დასტურდება „უარყოფის“ შინაარსით, მას არ ეძებნება შესაბამისი სინთეზური ფორმა: ხოლო შენ ღმერთი ჭეშმარიტი უეარ-ჰყავ [(II, 11), გვ. 15]. მაჰამა შეილსა უეარ-ჰყოფდა [(II, 11), გვ. 222]. თუ უარის-ყოფა წარმოება გამოხატავს „უარობის“, „უარის თქმის“ შინაარსს, მას შესაძლებელია დაეძებნოს ორგანული ვარიანტი: მის თანა შერთეასა ყოელადეე უეარ ეჰყოფთ [(II, 4), გვ. 189]; შდრ.: ვითარცა ყოველნი უეარებდეს, ჰრქუა ჰეტრე [(II, 1), გვ. 420]. კონტექსტი განაპირობებს სრულ-ყო ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების (შეასრულა, დაასრულა) არსებობასაც. სრულ-ყო ფორმას, თუ იგი გამოყენებულია „დასრულების“ ან „შესრულების“ შინაარსის გამოსახატავად, ეძებნება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები (სრულ-ყო — დაასრულა, შეასრულა). თუ სრულ-ყო ფორმით გამოსატულია „სრულყოფის“, „გამშეენიერების“ (შდრ.: „სრულყოფილი“) სემანტიკა, მას ორგანული წარმოება არ მოეპოვება: სრულ-ყო — დაასრულა და სარბიელი ესე მოღუაწებისაჲ სრულ-ყო [(II, 13), გვ. 105]; სრულ-ჰყო — შეასრულა-უკუეთო არა სრულ-ჰყო სიტყუაჲ ჩემი [(II, 13), გვ. 184]; შდრ.: და სრულ-გყავენ ყოელითა კურთხეითა [(II, 13), გვ. 137].

7. ზოგჯერ აღწერით წარმოებას არ ეძებნება ორგანული ვარიანტი იმის გამო, რომ მოცემული ფორმისაგან (მაგ., ჯუება) ჭირს ობიექტური წყობით ორგანული ზმნის წარმოება, რაც ადვილი შესაძლებელია აღწერითი ვარიანტით (ჯუებულ-მყო),

8. დასტურდება ისეთი შემთხვევაც, როდესაც აღწერით წარმოებას არ ეძებნება ორგანული ვარიანტი იმის გამო, რომ მოცემული ფორმისაგან (მაგ., აღმატება) ჭირს გარდამავალი ზმნის ორგანულად წარმოება (გეაქვს აღმატება, აღმატა, აღმატის ფორმები, მაგრამ არ დასტურდება *აღჰმატა მან იგი, რაც აღმატებულ-გვნა წარმოების შესაბამისი სინთეზური ვარიანტი იქნებოდა. ანალოგიური ვითარება გეაქვს შემდეგ

მაგალითებშიც: მონაწილე მიმღეობის მოქმედებითი გეარის ფორმით გაზმნაება არ ხერხდება (მონაწილეობს. მაგრამ არა გეაქვს *ამონაწილეობს). აღსანიშნავია ისიც, რომ მონაწილე ფორმისაგან ორგანულად ზმნის წარმოება დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებით ჭირს (მონაწილეობს, მაგრამ არა გეაქვს *იმონაწილა). აღნიშნული დაბრკოლებები დაძლეულია პერიფრასტული წარმოებით (მონაწილე-ყო).

9. აღწერითი ფორმის გამოყენებას ხელს უწყობს ის გარემოებაც, რომ ზოგჯერ არ ხერხდება სათავისო ქცევის ფორმით ორგანული ზმნის წარმოება (ცოლ-იყო. არ დასტურდება *იცოლოა ფორმა).

10. პერიფრასტული წარმოება გამოიყენება მაშინაც, როდესაც საქმე გვაქვს ფრაზოლოგიურ გამოთქმებთან (რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს უტოლდება: ყურად-ილო, მუცლად-ილო, გულად-ილო, თუალ-აგნა, კულად-აგო, შურ-იგო, ნაცვალ-აგო, სიტყუას-უგებს, სიტყუა-ეგო, შვილ-ისხნა, თავს-ისხნა, კელთ-ისხნა, თავ-ადგამ, გულს-ადგას, მიზეზ-იდგამს, გულს-იდგინა, თუალ-ახუნა, ყურად-ისუნა, ღაღად-უგდო, ადგილ-იყრა, ფერქი-დაიყრა, პატიუ-უყრა, ბაგეს-უყოფს, ზარი-განქდა, პირი-დაიყო, ძირი დაიკრა და სხვა).

ბ/ ორგანული ფორმებით აღწერითი წარმოების შენაცვლების კანონზომიერებისათვის

აღწერით ფორმათა დიდ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები, მაგრამ მათ შორის (ანალიზურ და სინთეზურ ფორმებს შორის) მნიშვნელოვანი სხვაობაა, რის გამოც ენა (გარკვეულ შემთხვევებში) უპირატესობას ანიჭებს პერიფრასტულ წარმოებას.

1. ერთ შემთხვევაში სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის სემანტიკურია. „ყოფს“ და „ქმნა“ მეშველნიან აღწერით ფორმათა უმრავლესობა გარდაქცევის შინაარსს გამოხატავს. ხშირად აღნიშნული სემანტიკა დაჩრდილულია შესაბამის ორგანულ ვარიანტებში (სარწმუნო ყო „სარწმუნოდ აქცია“ — დაარწმუნა, შესაწუხებელ ჰყოფს „შესაწუხებლად აქცევს“ — შეაწუხებს, შესაძლებელ ყო „შესაძლებლად აქციოს“ — შეიძლოს, შესახებელ-ყო „შესახებლად აქცია“ — შეახო, მოშიშ ჰყოფს „მოშიშად აქცევს“ — აშინებს, მიმთხუევად ჰყოფს „მიმთხუევად აქცევს“ — შიამთხუევს, ტყუე იქმნა „ტყუედ იქცა“ — წარიტყუენა, მკვდრ იქმნა „მკვდრად იქცა“ — დამკვიდრდა, ხურვიელ იქმნა „სურვიელად იქცა“ — მოისურვა, წადიერ იქმნა „წადიერად იქცა“ — მოიწადინა, სირცხველელ იქმნა „სირცხველელად იქცა“ — შერცხუა, ბრალელელ იქმნა „ბრალელელად იქცა“ — იბრალელელა, მობაძაე იქმნა „მო-

ბაძაყად იქცა“ — ჰბაძა, დამდგომ იქმნა „დამდგომად იქცა“ — დადგა, მო-
შურნე იქმნა „მოშურნედ იქცა“ — შეშურდა, შემკრებელ იქმნა „შემკ-
რებლად იქცა“ — შეკრიბა, მკლველ იქმნა „მკლველად იქცა“ — მოკლა,
საეჭუელ იქმნა „საეჭულად იქცა“ — დაეჭუდა, ნაშობ იქმნა „ნაშობად იქ-
ცა“ — იშვა, მსახურ ექმნა „მსახურად ექცა“ — ემსახურა, შემწე ექმნა
„შემწედ ექცა“ — შეეწია, ტრფიალ ექმნა „ტრფიალად ექცა“ — ეტრფი-
ალა და სხვა). ზოგჯერ კი გარდაქცევის შინაარსი ორგანული ფორმით
უფრო წარმოჩენილია (ეს მაშინ, როდესაც სახელური კომპონენტი სა-
ხელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი მასდარია: შენებაა - იქ-
მნა - აშენდა, შეერთებაა იქმნა - შეერთდა). სემანტიკური სხვაობა შე-
ინიშნება აგრეთვე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით და შესაბამის ორგა-
ნულ ფორმებს შორის. სინთეზური ვარიანტი მიმსგავსების შინაარსს გა-
მონატავს (დედა არს - დედობს, დიდა არს - დიდობს, გლახაკ არს - გლა-
ხაკობს, ქართველ არს - ქართველობს, პატიოსან არს - პატიოსნობს).

2. ხშირად სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის
გრამატიკულია: ერთ შემთხვევაში „ყოფს“ მეშველზმნიანი აღწერითი
ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი სათავისო ქცევის
ზმნაა (ძიება-ყო - მოიძია, შენდობაა - ყო - შეინდო, წყალობაა-ყო
- შეიწყალა); სხვა შემთხვევაში - მედიოაქტივის ფორმა (ყო სერი -
ისერა, ბრძოლა-ყო - იბრძოლა). გვაქვს ისეთი შემთხვევაც, როდესაც
ორგანული ვარიანტი ენიანი ენებითის ზმნაა (ეს მაშინ, როდესაც აღწე-
რითი წარმოების ზმნური კომპონენტი სასხვისო ქცევის უ- პრეფიქსი-
ანი ფორმაა: ბრძოლა-უყო - შეებრძოლა, დვენა-უყო - დაედვენა... და
მაშინაც, როდესაც პერიფრასტული წარმოების ზმნური წევრი ნეიტრა-
ლური ქცევის ზმნაა: ჰყო ზავი - დაეზავა). მნიშვნელოვანი გრამატიკუ-
ლი სხვაობა შეინიშნება „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით და შესაბამის
ორგანულ ფორმებს შორისაც. თუ „იქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრას-
ტული წარმოების სახელური კომპონენტი -ილ ან -ულ სუფიქსიანი ხა-
ობიექტო მიმდებარა, რომელიც ზმნურ ფუძეს ემყარება, შესაბამისი ორ-
განული წარმოების ვარიანტები ძირითადად ი- პრეფიქსიანი ზმნები იქ-
ნება, რომლებიც (კონტექსტის მიხედვით) შეიძლება იყოს როგორც ინი-
ანი ენებითის, ისე სათავისო ქცევის ფორმები (დაფარულ იქმნა - დაცფარა
იგი, შდრ.: დაიფარა მან იგი; დათესილ იქმნა - დაითესა იგი, შდრ.: და-
ითესა მან იგი; განდევნილ იქმნა - განიდევნა იგი, შდრ.: განიდევნა მან
იგი...). ორგანული წარმოების ვარიანტები ღონიანი ან -ენ სუფიქსიანი
ენებითები იქნება იმ შემთხვევაში, თუ საობიექტო მიმდებარის საწარმო-

ებელი ფუძე სახელურია (განკეთრებულ იქმნა — განკეთროვნდა, განძლიერებულ იქმნა — განძლიერდა, განყვთლებულ იქმნა — განყვთლდა, განდიდებულ იქმნა — განდიდნა). სინთეზური წარმოების ვარიანტებად დონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ენებითის ფორმები დასტურდება მაშინაც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტი ზედსართავი (პირველადი ან წარმოქმნილი) სახელია (ობოლ იქმნა — დაობლდა, ცოცხალ იქმნა — განცოცხლდა, შიშუელ იქმნა — განშიშუელდა, დიდ იქმნა — განდიდნა, კადნიერ იქმნა — განკადნიერდა, გორციელ იქმნა — განგორციელდა, უძლურ იქმნა — დაუძლურდა) და (ძირითადად) მაშინაც, როდესაც სახელური წვერი არსებითი სახელია (კაც-იქმნა — განკაცნა, ჭაბუკ იქმნა — განჭაბუკნა). არის ერთი წყება სახელებსა, რომელთა გაზმნავებაც (პასიურობის შინაარსის წარმოჩენით) მხოლოდ ენიანი ენებითის ფორმით ხერხდება. ხწორედ ამგვარი სახელური კომპონენტის მქონე „იქმნა“ მეძველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებია ენიანი ენებითის ზმნები. სინთეზურ ფორმებში დაჩრდილულია გარდაქცევის შინაარსი, რაც ნათლად წარმოჩნდება ანალიზური წარმოებით (მტერ-იქმნა — კემტერა, შემწე-იქმნა — შეეწია, მინდობილ იქმნა — მიენდო). ზოგჯერ „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები საშუალი გვარის ზმნებია. ამ შემთხვევაშიც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სახელურ კომპონენტს, მის სემანტიკას (რომლის გაზმნავებაც მხოლოდ საშუალი გვარის ფორმით ხერხდება: წარსლვაჲ იქმნა — წარვიდა, მოსლვაჲ იქმნა — მოვიდა). თუ „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა, შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად (უშეტეს შემთხვევაში) მოქმედებითი გვარის ზმნები იქნება (შემკრებელ იქმნა — შეკრიბა, მკლველ იქმნა — მოკლა, აღმომაცნებელ-იქმნა — აღმოაცენა, მაგინებელ იქმნა — აგინა, იქმნა მნასობ — გაანათა...). ორგანული წარმოების ვარიანტება მოქმედებითი გვარის ზმნებია მაშინაც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი იმ ტიპის საობიექტო მიმღეობაა (ძირითადად -ულ სუფიქსიანი), რომელიც მხოლოდ სათავცანო ქცევის ფორმით ზმნავდება (შეწყნარებულ იქმნა იგი, შდრ.: შეიწყნარა მან იგი; მონადირებულ იქმნა იგი, შდრ.: მონადირა მან იგი), მაგრამ ამ შემთხვევაში სინთეზური ვარიანტები (შეიწყნარა, მონადირა...) ზემოთ წარმოადგენილი ანალიზური წარმოების შესაბამის ორგანულ ფორმებად ვერ ჩაითვლება. შეწყნარებულ იქმნა (იგი მის მიერ) შინაარსს შეესაბამება

მხოლოდ შეიწყნარეს (მათ იგი) წარმოება. ანალოგიური ვითარება გვაქვს მონადირებულ იქმნა (იგი მის მიერ) – მოინადირეს (მათ იგი), დადგინებულ იქმნა (იგი მის მიერ) – დაადგინეს (მათ იგი) ფორმებშიც. გრამატიკული სხვაობა შეინიშნება აგრეთვე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით და მის შესაბამის ორგანულ ვარიანტებს შორის. ერთ შემთხვევაში სინთეზური ფორმები მოქმედებითი გვარის ზმნებია. აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი ძირითადად სასუბიექტო მიმღეობაა (მწყვეარ ვარ – ვწყველი, მკურნალ არს – ჰკურნებს, მამინებელ არს – აშინებს, მომღებელ არიან – მოიღებენ, შემასმენელ იყო – შეისმინდა). გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც (შედარებით ნაკლებად), როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტები ენიანი ვნებითებია (მაცილობელ იყო – ეცილებოდა, ზიარ ზარ – ეზიარები). ზოგჯერ სინთეზური ფორმა ანიანი ან უნიშნო ვნებითია (სივლტოლგამ იყო – განივლტეს, მკლამ არიან – უკლებიან). გრამატიკული სხვაობა გვაქვს „აქუს“ მეშველზმნიან ანალიზურ და შესაბამის სინთეზურ ფორმებს შორისაც. ერთ შემთხვევაში ორგანული ფორმები მოქმედებითი გვარის ზმნებია (აღთქუმაა აქუს – აღუთქუამს, შენდობაა აქუს – შეუნდობს); სხვა შემთხვევაში (შედარებით ნაკლებად) – ინიანი, ენიანი ან ღონიანი ვნებითისა (კურნებაა აქუს – იკურნების, მიტყეებაა აქუს – მიეტყეების, აღმოცენებული აქუს – აღმოუცენდა). რაც უკებება „უჩნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს, მათი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ენიანი ვნებითის ზმნებია (ტკბილ უჩნს – ეტკბილების, ძნელ უჩნს – ეძნელების, მძიმე უჩნს – ემძიმების, ადვილ უჩნს – ეადვილების და სხვ.). ეს უკანასკნელი (ეტკბილება ტაი) დაჩნდება გარდამავალი პერიოდის ქართულში. სხვაობა შეინიშნება „სკემს“ მეშველზმნიან აღწერით და მის შესაბამის ორგანულ ფორმებს შორისაც. ერთ შემთხვევაში სინთეზური წარმოება სასზეისო ქცევის ზმნაა (შენდობა-სკეს – შეუნდებს), სხვა შემთხვევაში – ენიანი ვნებითის ფორმა (ბრძოლა-სკეს – შეებრძოლნეს).

3/ ხშირად აღწერითი და მისი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი სხვაობას წარმოგვიდგენს წარმოების თვალსაზრისით, კერძოდ, სინთეზური ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია, ხოლო პერიფრასტულის სახელური კომპონენტი - წარმოქმნილი (სურვიელ ვარ-მსურის, იჭუველ ვარ – ეეჭვობ, სახლეულ ვართ – ესახლობთ, ურცხვნო ჰყოფს – არცხვენს, შუენიერ იქმნა – განშუენდა, სურვიელ იქმნა – მოისურვა, წადიერ იქმნა – მოიწადინა, სირცხველულ იქმნა – შერცხუა, მობაძავ იქმნა – ჰბაძა და სხვა).

4/ გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სინთეზურ ფორმათა არ-

სებობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახის მეშველი ზმნაა გამოყენებული ანალიზური წარმოების ზმნურ კომპონენტად. მაგალითად, ცხოველ- ფუძის გაზმნაება დასაშვებია, თუ იგი წარმოდგენილია „ყო“ ან იქმნა“ ზმნურ წევრებთან (ცხოველ-ყო, ცხოველ-ოქმნა – განაცხოველა), მაგრამ ცხოველ- ფუძისაგან არ იწარმოება არც ცხოველ არს და არც ცხოველ უნს აღწერითი ფორმების შესაბამისი ორგანული ვარიანტები (ცხოველ არს – *ცხოველობს, ცხოველ უნს – *ეცხოველებს).

ვ/ სხვადასხვა მეშველ ზმნასთან ერთი და იმავე ფუძის მქონე სახელური კომპონენტების გამოყენების შემთხვევები

ძველ ქართულში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც (შედარებით ნაკლებად), როდესაც სხვადასხვა მეშველ ზმნასთან გამოყენებულია ერთი და იმავე ფუძის მქონე (მაგრამ სხვადასხვაგვარად ნაწარმოები) სახელური კომპონენტები. ხშირად აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ერთი და იგივე ოდენობებია (შდრ.: სურვიელ ვარ, მოსურნე ვარ, სურვილი მაქვს – მსურის; წყურვიელ ხარ, მწყურვალ ხარ, წყურვილი გაქვს – გწყურის; სიხარულევან არს, მოხარულ არს, სიხარული აქვს – უხარის; მოსწრაფე არს, სწრაფეა აქვს – ისწრაფვის; შეუარებულ არს, მოყუარე არს, სიყუარული აქვს – უყუარს; ქელმწიფე არს, ქელმწიფება აქვს – ქელმწიფობს; მთავარ არს, მთავრობა აქვს – მთავრობს...).

ფ/ ერთი და იმავე სახელურ კომპონენტთან სხვადასხვა მეშველი ზმნის გამოყენების შემთხვევები

ჩვენ ზემოთაც აღვნიშნეთ, რომ ერთი და იგივე სახელური კომპონენტი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა ზმნურ წევრთან. ამ შემთხვევაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება იმ გარემოებას, თუ რა სახისაა ზმნური ნაწილი (მოქმედებითი გვარის ფორმაა, ენებითისა თუ სამუქალის). შდრ.: სრულ-ყო, სრულ-ქმნა – დაახრულა, მაგრამ: სრულ არს – *სრულობს, სრულ უნს – *ესრულებს; ცხოველ-ყო, ცხოველ ქმნა – განაცხოველა, მაგრამ: ცხოველ არს – *ცხოველობს, ცხოველ უნს – *ეცხოველებს; მდიდარ-ყო, მდიდარ-ქმნა – გაამდიდრა, მაგრამ: მდიდარ არს – *მდიდრობს, მდიდარ-უნს – *ემდიდრების; სნეულ-ყო, სნეულ-ქმნა – დაახსნულა, მაგრამ: სნეულ არს – *სნეულობს, სნეულ უნს – *ესნეულებს; კმულ ქმნა – განაკმო, მაგრამ: კმულ უნს – *ეკმეულებს.

ზოგჯერ ნასახელარი ზმნის წარმოება შესაძლებელია როგორც

მოქმედებითი, ისე საშუალო გეარის ფორმით: მტკიცე-ყოფს — ამტკიცებს, მტკიცე-ქმნა — განამტკიცა, მტკიცე არს — მტკიცობს (ეს უკანასკნელი გარდამავალი პერიოდის ქართულში ბუნებრივი წარმოებაა. ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება). ძნელდება „ეტიკბილების“ ტიპის ფორმათა წარმოება (მტკიცე უჩნს — *ემტკიცების...). ანალოგიური ვითარება გვაქვს შემდეგ მაგალითებშიც: მეფე ჰყოფს — ამეფებს, მეფე იქმნა — განმეფუნა, მეფე არს — მეფობს, მეფე უჩნს „მეფედ მიაჩნია“ — *ემეფების.

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური კომპონენტისაგან იწარმოება მოქმედებითი და ენებითი გეარის ზმნები, მაგრამ ჭირს „დელობს“, „მკვდრობს“ ტიპის (საშუალო გეარის) ფორმათა წარმოება (ტკიბილ-ჰყოფს — ატკიბობს, ტკიბილ-ქმნა — დაატკიბო, ტკიბილ-იქმნა — დატკიბა, ტკიბილ უჩნს — ეტკიბილების, მაგრამ: ტკიბილ არს — *ტკიბილობს; მძიმე-ყოფს — ამძიმებს, მძიმე იქნა — დამძიმდა, მძიმე უჩნს — ემძიმების, მაგრამ: მძიმე არს — *მძიმობს; ძნელ-ჰყოფს — აძნელებს, ძნელ-იქმნა — გაძნელდა, ძნელ უჩნს — ეძნელების, მაგრამ: ძნელ არს — *ძნელობს; ადვილ ჰყოფს — აადვლებს, ადულ იქმნა — გაადვლდა, ადულ უჩნს — ეადვლების, მაგრამ: ადულ არს — *ადვლობს...).

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტები მხოლოდ „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს ექებნება (დედა არს — დედობს, მამა არს — მამობს, ეპისკოპოს არს — ეპისკოპოსობს, მეცნიერ არს — მეცნიერობს, მონაზონ არს — მონაზვნობს, ყუავილ არს — ყუავილობს და სხვა).

ვ/ როგორი ტიპისაა აღწერითი წარმოება ძველ ქართულში

როგორც არაერთგზის აღენიშნეთ, ძველ ქართულში მრავლად დასტურდება აღწერითი ფორმები. ნაირგვარია პერიფრასტული წარმოების როგორც სახელური, ისე ზმნური კომპონენტები.

1. რა ხაზის სახელური კომპონენტებია გამოყენებული (აღწერით წარმოებაში)

აღწერითი წარმოების სახელურ წევრად დასტურდება: ა/ არსებითი სახელი (სპახალარ-ყო, მონასტერ-ყო, ქალაქ-ყო; ზღუა-იქმნა, მონაზონ იქმნა, ქადაგ იქმნა; მსახურ ექმნა, იგავ-ექმნა, ტყუე-ქმნა; მონა არს, ეპისკოპოს არს, მუშაკ-არს; ღმერთად უჩნს; სახელ-სდებს, ძალ-იდება, კელთ-იდება, გულს-ედება; გზა-სცა, ადგილ-სცა, ფამ-სცა; ყურად-იდო, თუალ-აგნა; შვილ-ისხნა, კელთ-ისხნა; გულს-იდგინა, თუალ ახუნა და სხვა მრავალი); ბ/ ზედსართავი სახელი (წმიდა ჰყო, ობოლ-ყო, ცხად-ყო; დიდ-იქ-

მნა, იავარ-იქმნა, ცუდ-იქმნა, მორჩილ-ექმნა; მხარულ არს, კოჭლ არს, მძიბე არს; ტკბილ უნს, ძნელ უნს, მძიბე უნს; ნათელ-სცა და სხვა); გ/ წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (გვრგუნოსან-ყო, ხურვიელ-ყო, უჭირო-ყო; კადნიერ იქმნა, წადიერ იქმნა, სირცხულეულ იქმნა; სულთერ-ექმნა; უნაკლულო არს, უესჯულოეს არს, ძნელივან არს, სირცხულეულ უნს და სხვა); დ/ ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (სახუბიექტო მიმღეობა: მოშიშ-ყო, მოდგამ-ყო, მფარველ-ყო; აღმომაცუნებელ იქმნა, მაცილობელ იქმნა, მომგებელ იქმნა, შემწე ექმნა, დამპყრობელ-ექმნა, მძლე-ექმნა; მანებელ არს, მაცილობელ არს; საობიექტო მიმღეობა: სასმენელ-ყო, შეწყნარებულ-ყო, შემკობილ-ყო; აღშენებულ იქმნა, დათრგუნვილ იქმნა, დასაწუველ იქმნა, საგმობელ-ექმნა, მიდრეკილ არს, მოწიველ არს, განტყეებულ არს, განსაკერვო არს, მისათუალებელ არს, უკუდავ არს; განრღვეული აქუნდა, მოცემული გუაქუს, აღმოცენებული აქუს; ხაკრველ უნს, ხათნო უნს, ხაწუნელ უნს, ხაშჯელი-უც და სხვა); ე/ მასღარი (ძიება-ყო, ზრახვა-ყო, წარგზავნა-ყო; აღმართება იქმნა, დაცემა იქმნა, მოხლემა-იქმნა; ტრფილ არს, სივლტოლამ იყო, ძიება იყო, ხილვა იყო; სწრაფა აქუს, ზრუნვა აქუს, ქელმწიფება აქუს, საყუარული აქუს, მთავრობა აქუნდა, მიტყეება აქუს, მოთმინება აქუნდა; სირცხულ-უნს; შენდობა-სცა, ბრძოლა-სცა ნება-უც და სხვა); ვ/ მესამე პირის ფორმა, რომელიც მიმღეობის ბადალია (ღირს-ყო, იქცევისად-ყო, ღირს-იქმნა, ღირს-არს, ღირს-უნს...); ზ/ ნაცვალსახელი (თვს-ყეყოდეს, იქმნა ჩუენდად...); თ/ რიცხვითი სახელი (ოც-იქმნენ, იქმნა ერთ, ერთ ხართ, მრავალ არს); ი/ ზმნისართი (შორს-ყო, ქუემო-ყო, ქუეშე ყენა, ზემო არს, ესრტო არს და სხვა); კ/ კომპოზიტი (ძრხილულ-ყო, რჩულისმდებელ-ყო, თანამოქალაქე-ყო, ხაზოწარკუეთილ-იქმნა, ზარგანჯილ-იქმნა, სულმოკლე-იქმნა, ერთხარწმუნოება იქმნა, ქმნულკეთილ არს, მზადქონებელ-იყო, გულისხმისსაყოფელ არს; სახელ-ძურ-უნს და სხვა მრავალი).

სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება (სპასალარ-ყო, ზღუა-იქმნა, მსახურ-ექმნა, მონა არს, ტკბილ უნს, ცხად-ყო, დიდ-იქმნა, მორჩილ-ექმნა, ნათელ-სცა, წადიერ-იქმნა, უნაკლულო არს, შემწე ექმნა, სასმენელ-ყო, განსაკერვო არს, ღაღად-ყო, სახელ-სდებს, გზა-სცა, შეილ-იხსნა და მრავალი სხვა), თუმცა გუაქუს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური წევრი წარმოგვიდგება სახელობითი (ყო ზატივი, აღმართება იქმნა, იქმნა შენება, ქართველი არს, წმიდა იარს, განრღვეული აქუნდა, გუაქუს მოცემული, სწრაფა აქუს, შრომა აქუს, მსახურება აქუნდა, სიყუარული აქუნდა, ხაშ-

ჯელი უც და სხვა), მიცემითი (წამს-უყო, ცხოელს-ჰყოფს, თავს-იდვა, გულს-იდვა, სიტყუას-უგებს, თავს-ისხნა, გულს-ადგას და სხვა) ან ვითარებითი (მიზეზად ჰყოფს, სახედ-ყო, იქმნა ხატად, განსაცდელად მიჩნს, შესლვადარს, მიწვენად არს, გამობრწყინებდად არს, განახლებად არს, გამოშობად იყო, მოწვენად იყო, შედგომად იყენეს; კურთხევად სცემდა, წარწერად სცა, შეურაცხყოფად სცა, შეწუნებად სცეს; ყურად-ილო, მუცლად-ილო, გულად-ილო, კუალად-აგო, ყურად-ისუნა და სხვა) ბრუნვის ფორმით.

გვაქვს ისეთი შემთხვევები (იშვიათად), როდესაც სახელური წვერი წარმოდგენილა მოთხრობითი (გულმან უთქვას), ნათესაობითი (სახვიდლის-ყვეს), ნანათესაობითარი ვითარებითი (იქმნა ეშმაკისად, იქმნა ღმრთისად) ან მოქმედებითი (ინაჯით-დგმა „დაჯდომა“) ბრუნვის ფორმით.

ზოგჯერ სახელური კომპონენტი მრავლობითი რიცხვის ფორმით დასტურდება (კურნებანი ყვენეს, კელთ-იგდო...).

2. რა სახის ზმნური კომპონენტებია გამოყენებული (აღწერით წარმოებაში)

აღწერითი წარმოების ზმნურ კომპონენტებად დასტურდება „ყოფს“, „იქმნა“, „არს“, „აქუს“, „უჩნს“, „იღებს“, „სცემს“, „იღებს“, „აგებს“, „ახსამს“, „იღვამს“, „ადგინებს“, „ახუნის“, „აგდებს“, „იპყრობს“, „აქცევს“, „ითქვამს“, „ხუდა“, „განჰკდა“, „იკრებს“, „იწიფა“, „განაწყობს“, „უთქვამს“ ფორმები.

პერიფრასტული წარმოების ზმნური წვერი წარმოგვიდგება მოქმედებითი გვარის ნეიტრალური (სპასალარ-ყო, ცუდ-ყო, უჭირო-ყო, შენუნებულ ყო, საყუდრელ-ყო, მწუხარე-ყო, ძიება-ყო, ძვრნილულ-ყო, ტყუე-ქმნიდა, სახელ-სდებს, ვამ-სცა, თუალ-აგნა, თავ-ადგამ და სხვა), სასხვისო (შებმა-უყო, დევნა-უყო, უქმნეს შცნებად, სიტყუას-უგებს, ინაქ-უდგამს, ღაღად-უგდო... (ან სათავისო [ცოლ-იყოს (მან), სათნო-იყო (მან), სახელ-იდუა (მან), შურ-იგო (მან), შვილ-ისხნა და სხვა) ქცევის ფორმით.

აღწერითი წარმოების ზმნური კომპონენტი დასტურდება ვნებითი გვარის ფორმითაც (ენიანი ვნებითის ფორმით: მამულ-ვეყო, წყარო-ვეყო, მფარველ-ვეყო, შემწე ექმნა, მეოტ-ექმნა, მოწყალე ექმნა, უმეტარ-ექმნა, დაუსრულებელ ექმნა, საგმობელ-ექმნა, ტრფიალ-ექმნა; ინიანი ვნებითის ფორმით: მაძა-იქმნა, ზღუა-იქმნა, კაც-იქმნა, ჭაბუკ-იქმნა, ივარ-იქმნა, მობაძაე იქმნა, განრინებულ-იქმნა, ერთგონება-იქმნა, ერთ იქმნა,

სახელ-იდვა იგი...).

„არს“, „აქუს“, „უჩინს“, „უძს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები სტატიკურია (სტატიკურია მათი შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებიც): დედა არს, მტერ არს, მსგავს არს, კოჭლ არს, კადნიერ არს, წყურიელ არს, იჭუელ არს, სახლეულ არს, მდგომარე არს, მხედველ არს („დაწერილ არს“ ტიპი ფუნქციურად I შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება, ხოლო „მოსლვად არს“ ტიპი მყოფადის ფუნქციით გამოიყენება); ქელმწიფებდა აქუს, მთაერობა აქუს, ზედამხედველობა აქუს, წადილი აქუს, სიყუარული აქუს, სიძულელი აქუს; ტკბილ-უჩინს, ძნელ-უჩინს, მძიმე-უჩინს, ძალ-უძს, სწორება-უც და სხვა მრავალი.

3. როგორია აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი

აღწერით ფორმათა შემადგენელი კომპონენტების რიგი შეიძლება იყოს როგორც პირდაპირი (ყველაზე ხშირად), ისე ინვერსიული (სახელური წვერი + მეშველი ზმნა: სპასალარ-ყო, ქალაქ-ყო, მონაზონ იქმნა, ხატ არს, მონა არს, ტკბილ-უჩინს, ადულ-უჩინს, ქელთ-იდვა, გზა-სცა, ყურად-ილო; წმიდა ჰყო, დიდ-იქმნა, მფარველ-ექმნა, მხიარულ არს, მძიმე არს, კადნიერ-იქმნა, სირცხულველ იქმნა, დამყრობელ ექმნა, დასაწუველ იქმნა, მისათუალველ არს, ძიება-ყო, მთაერობა აქუნდა, შენდობა სცა, ღირს — იქმნა, მრავალ არს და სხვა მრავალი... მეშველი ზმნა + სახელური წვერი: ჰყო ზაეი, ყო სერი, ყო ზატკი; იქმნა-მტერ, იქმნა ქალაქ, იქმნა ზუცეს, იქმნა ყუავილ, იქმნა ძეგლ, იქმნა ეპისკოპოს, იქმნა ეშმაკისად, არს დედა, არს ქნარ, იყო მაცილობელ, გუაქუს მოცემული, აქუს აღმოცენებული, აქუს წადილი, აქუს ცხორებდა, აქუნდა მთაერობა, უჩინს საზარელ).

ხშირად პერიფრასტული ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოდგენილია წინადადების სხვა წევრები (ყენა ორნივე ეპისკოპოს; ყვეს ტაძარი იგი ღმრთისაჲ ქუაბ ავაზაკთა; ვენა ძუალნი მათნი სახლ; ყო იგი შემკობილ, საჭმელ თჳსა ყო იგი; უძრიელჲს ჩემისა იქმენ, უპატიოსნეს სხუათასა იქმენ, უყვთლეს ოქროჲსა იქმნა...).

გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ერთ მეშველ ზმნასთან დაკავშირებულია რამდენიმე სახელური წვერი (სახელური კომპონენტები + მეშველი ზმნა: საცინელ და საკიცხელ ვყო; უვალ და უკაცურ ყო; შემწე და მკსნელ და მფარველ მეყავნ; რამეთუ ყოველივე მატლ და წუთხ და წალა იქმნას; ნუუკუე საქიქელ და საქულელ ვიქმენ თქვენ წინაშე; მემველი ზმნა + სახელური კომპონენტები: გყო შენ სპასალარ და წინამძ-

ღუარ; ყავ დიდებულ და შუენიერ; მყის იქმნის ცოცხალ და უენებელ; და იქმნას იგი მწყემს და მღვდელთ-მოძღუარ მათდა; რამეთუ იქმნის ღობ და ვეფხ და დათუ და გუელ რქოსან; სახელური წვერი + მეშველი ზმნა + სახელური წვერი: მტკიცე ვო და შუერყეველ; თანამოზიარე ვო და მხმენელ; დღეს მოსაწყინელ იქმენ და მოძულებულ: რამთა სამკაულ იქმნას და გვრგუნ ჩუენცსა ამის ქალაქისა იგი; ხოლო ქრისტეს მიერ ნათლის-ცემითა უშუერ იგი ხული შუენიერ იქმნებოდა და გვრგუნოხან...).

3/ პარადიგმები

„ყოფს“ მეშველზმნიანი ფორმები

„ყოფს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა ერთ ნაწილს მოეპოვება უღელილების სრული პარადიგმა.

ქვემოთ წარმოდგინილ პერიფრასტულ ფორმებს ასევე მოეპოვება ორგანული წარმოების ვარიანტები.

ი ს ე რ ი ა

მხ.რ.

აწმყო

1. ღმერთ-ეპყოფ // განაღმრთობ	წერილ-ეპყოფ // ეწერ
2. ღმერთ-ჰყოფ // განაღმრთობ	წერილ-ჰყოფ // ხწერ
3. ღმერთ-ჰყოფს // განაღმრთობს	წერილ-ჰყოფს // წერს

მრ.რ.

1. ღმერთ-ეპყოფთ // განაღმრთობთ	წერილ-ეპყოფთ // ეწერთ
2. ღმერთ-ჰყოფთ // განაღმრთობთ	წერილ-ჰყოფთ // ხწერთ
3. ღმერთ-ჰყოფენ // განაღმრთობენ	წერილ-ჰყოფენ // წერენ

აწმყოს ხოლმეობითი

მხ.რ.

3. ღმერთ-ჰყოფნ // განაღმრთობნ	წერილ-ჰყოფნ // წერნ

მრ.რ.

3. ღმერთ-ჰყოფედ // განაღმრთობედ	წერილ-ჰყოფედ // წერედ

უწყვეტად

შხ.რ.

1. ღმერთ-გჰყოფდ(ო) // განუღმერთობდ(ო)
2. ღმერთ-ჰყოფდ(ო) // განაღმერთობდ(ო)
3. ღმერთ-ჰყოფდა // განაღმერთობდა

წერილ-გჰყოფდ(ო)
// ვწერდ(ო)
წერილ-ჰყოფდ(ო)
// ხწერდ(ო)
წერილ-ჰყოფდა
// წერდა

შრ. რ.

1. ღმერთ-გჰყოფდით // განუღმერთობდით
2. ღმერთ-ჰყოფდით // განაღმერთობდით
3. ღმერთ-ჰყოფდეს // განაღმერთობდეს

წერილ-გჰყოფდით
// ვწერდით
წერილ-ჰყოფდით
// ხწერდით
წერილ-ჰყოფდეს
// წერდეს

უწყვეტლის სრულყობით

შხ.რ.

1. ღმერთ-გჰყოფდი // განუღმერთობდი
2. ღმერთ-ჰყოფდი // განაღმერთობდი
3. ღმერთ-ჰყოფდის // განაღმერთობდის

წერილ-გჰყოფდი
// ვწერდი
წერილ-ჰყოფდი
// ხწერდი
წერილ-ჰყოფდის
// წერდის

შრ.რ.

1. ღმერთ-გჰყოფდით // განუღმერთობდით
2. ღმერთ-ჰყოფდით // განაღმერთობდით
3. ღმერთ-ჰყოფდიან // განაღმერთობდიან

წერილ-გჰყოფდით
// ვწერდით
წერილ-ჰყოფდით
// ხწერდით
წერილ-ჰყოფდიან
// წერდიან

I ბრძანებითი

მხ.რ.

2. ღმერთ-ჰყოფდ(ი) // განაღმრთობდ(ი)	წერილ-ჰყოფდ(ი)
// წერდ(ი)
3. ღმერთ-ჰყოფდინ // განაღმრთობდინ	წერილ-ჰყოფდინ
// წერდინ

მრ.რ.

2. ღმერთ-ჰყოფდით // განაღმრთობდით	წერილ-ჰყოფდით
// წერდით
3. ღმერთ-ჰყოფდედ // განაღმრთობდედ	წერილ-ჰყოფდედ
// წერდედ

I კავშირებითი (I მყოფადი)

მხ.რ.

1. ღმერთ-ეჰყოფდე // განეღმრთობდე	წერილ ეჰყოფდე
// ეწერდე
2. ღმერთ-ჰყოფდე // განაღმრთობდე	წერილ-ჰყოფდე
// სწერდე
3. ღმერთ-ჰყოფდეს // განაღმრთობდეს	წერილ-ჰყოფდეს
// წერდეს

მრ.რ.

1. ღმერთ-ეჰყოფდეთ // განეღმრთობდეთ	წერილ ეჰყოფდეთ
// ეწერდეთ
2. ღმერთ-ჰყოფდეთ // განაღმრთობდეთ	წერილ-ჰყოფდეთ
// სწერდეთ
3. ღმერთ-ჰყოფდენ // განაღმრთობდენ	წერილ-ჰყოფდენ
// წერდენ

II ხერია

წყვეტილი

მხ.რ.

1. ღმერთ-ეგავ // განეღმრთე	წერილ ეგავ // დაეწერე
2. ღმერთ-ჰგავ // განაღმრთე	წერილ-ჰგავ // დასწერე
3. ღმერთ-გო // განაღმრთო	წერილ-გო // დაწერა

მრ.რ.

1. ღმერთ-ვეკეთ // განკაღმრთეთ	წერილ-ვეკეთ // დაწერეთ
2. ღმერთ-ჰყავთ // განაღმრთეთ	წერილ-ჰყავთ // დასწერეთ
3. ღმერთ-ყვეს // განაღმრთეს	წერილ-ყვეს // დაწერეს

II სოღმეობითი

მს.რ.

1. ღმერთ-ვევი // განკაღმრთი	წერილ-ვევი // დაწერი
2. ღმერთ-ჰყვი // განაღმრთი	წერილ-ჰყვი // დასწერი
3. ღმერთ-ყვის // განაღმრთის	წერილ-ყვის // დაწერის

მრ.რ.

1. ღმერთ-ვევით // განკაღმრთით	წერილ-ვევით // დაწერით
2. ღმერთ-ჰყვით // განაღმრთით	წერილ-ჰყვით // დასწერით
3. ღმერთ-ყვიან // განაღმრთიან	წერილ-ყვიან // დაწერიან

II ბრძანებითი

მს.რ

2. ღმერთ-ყავ // განაღმრთე	წერილ-ყავ // დაწერე
3. ღმერთ-ყავენ // განაღმრთენ	წერილ-ყავენ // დაწერენ

მრ.რ.

2. ღმერთ-ყავთ // განაღმრთეთ	წერილ-ყავთ // დაწერეთ
3. ღმერთ-ყვედ // განაღმრთედ	წერილ-ყვედ // დაწერედ

II კავშირებითი (II მყოფადი)

მს.რ.

1. ღმერთ-ვეყო // განკაღმრთო	წერილ-ვეყო // დაწერო
2. ღმერთ-ჰყო // განაღმრთო	წერილ-ჰყო // დასწერო
3. ღმერთ-ყოს // განაღმრთოს	წერილ-ყოს // დაწეროს

მრ.რ.

1. ღმერთ-ვეყოთ // განკაღმრთოთ	წერილ-ვეყოთ // დაწეროთ
2. ღმერთ-ჰყოთ // განაღმრთოთ	წერილ-ჰყოთ // დასწეროთ
3. ღმერთ-ყონ // განაღმრთონ	წერილ-ყონ // დაწერონ

III სერია

I თურმეობითი

მხ.რ.

1. ღმერთ-მიყოფიეს // გამიღმერთებიეს
2. ღმერთ-გიყოფიეს // გაგიღმერთებიეს
3. ღმერთ-უყოფიეს // გაუღმერთებიეს

მრ.რ.

1. ღმერთ-გვყოფიეს // გაგვღმერთებიეს
2. ღმერთ-გიყოფიეს // გაგიღმერთებიეს
3. ღმერთ-უყოფიეს // გაუღმერთებიეს

წერილ-მიყოფიეს
// დამიწერიეს
წერილ-გიყოფიეს
// დაგიწერიეს
წერილ-უყოფიეს
// დაუწერიეს

წერილ-გვყოფიეს
// დაგვწერიეს
წერილ-გიყოფიეს
// დაგიწერიეს
წერილ-უყოფიეს
// დაუწერიეს

II თურმეობითი

მხ.რ.

1. ღმერთ-მეყო // გამეღმერთებინა
2. ღმერთ-გეყო // გაგეღმერთებინა
3. ღმერთ-ეყო // გაეღმერთებინა

მრ.რ.

1. ღმერთ-გუეყო // გაგუეღმერთებინა
2. ღმერთ-გეყო // გაგეღმერთებინა
3. ღმერთ-ეყო // გაეღმერთებინა.

წერილ-მეყო
// დამეწერა
წერილ-გეყო
// დაგეწერა
წერილ-ეყო
// დაეწერა

წერილ-გუეყო
// დაგუეწერა
წერილ-გეყო
// დაგეწერა
წერილ-ეყო
// დაეწერა

III ხოლმეობითი

მხ.რ.

1. ღმერთ-მეყვის // გამეღმერთების
2. ღმერთ-გეყვის // გაგეღმერთების
3. ღმერთ-ეყვის // გაეღმერთების

წერილ-მეყვის
// დამეწერის
წერილ-გეყვის
// დამეწერის
წერილ-ეყვის
// დამეწერის

მრ.რ.

1. ღმერთ-გუეყვის // გაგუეღმერთების
2. ღმერთ-გეყვის // გაგეღმერთების
3. ღმერთ-ეყვის // გაეღმერთების

წერილ-გუეყვის
// დამეწერის
წერილ-გეყვის
// დამეწერის
წერილ-ეყვის
// დამეწერის

III კაუშირებითი

მხ.რ.

1. ღმერთ-მეყოს // გამეღმერთებინოს
2. ღმერთ-გეყოს // გაგეღმერთებინოს
3. ღმერთ-ეყოს // გაეღმერთებინოს

წერილ-მეყოს
// დამეწეროს
წერილ-გეყოს
// დამეწეროს
წერილ-ეყოს
// დამეწეროს

მრ.რ.

1. ღმერთ-გუეყოს // გაგუეღმერთებინოს
2. ღმერთ-გეყოს // გაგეღმერთებინოს
3. ღმერთ-ეყოს // გაეღმერთებინოს

წერილ-გუეყოს
// დამეწეროს
წერილ-გეყოს
// დამეწეროს
წერილ-ეყოს
// დამეწეროს

ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

I სერია

აწმყო

მხ.რ.

1. შეურაცხ-გვყოფ	იკარ-გვყოფ	ღმობიერ-გვყოფ
2. შეურაცხ-ყოფ	იკარ-ყოფ	ღმობიერ-ყოფ
3. შეურაცხ-ყოფს მრ.რ.	იკარ-ყოფს	ღმობიერ-ყოფს

1. შეურაცხ-გვყოფთ	იკარ-გვყოფთ	ღმობიერ-გვყოფთ
2. შეურაცხ-ყოფთ	იკარ-ყოფთ	ღმობიერ-ყოფთ
3. შეურაცხ-ყოფენ	იკარ-ყოფენ	ღმობიერ-ყოფენ

აწმყოს სოღმეობით

მხ.რ.

3. შეურაცხ-ყოფნ მრ.რ.	იკარ-ყოფნ	ღმობიერ-ყოფნ
3. შეურაცხ-ყოფედ	იკარ-ყოფედ	ღმობიერ-ყოფედ

უნყვეტალო

მხ.რ.

1. შეურაცხ-გვყოფდ(ო)	იკარ-გვყოფდ(ო)	ღმობიერ-გვყოფდ(ო)
2. შეურაცხ-ყოფდ(ო)	იკარ-ყოფდ(ო)	ღმობიერ-ყოფდ(ო)
3. შეურაცხ-ყოფდა მრ.რ.	იკარ-ყოფდა	ღმობიერ-ყოფდა

1. შეურაცხ-გვყოფდით	იკარ-გვყოფდით	ღმობიერ-გვყოფდით
2. შეურაცხ-ყოფდით	იკარ-ყოფდით	ღმობიერ-ყოფდით
3. შეურაცხ-ყოფდეს	იკარ-ყოფდეს	ღმობიერ-ყოფდეს

უნყვეტლის სოღმეობით

მხ.რ.

1. შეურაცხ-გვყოფდი	იკარ-გვყოფდი	ღმობიერ-გვყოფდი
2. შეურაცხ-ყოფდი	იკარ-ყოფდი	ღმობიერ-ყოფდი
3. შეურაცხ-ყოფდის მრ.რ.	იკარ-ყოფდის	ღმობიერ-ყოფდის

1. შეურაცხ-გვყოფდით	იკარ-გვყოფდით	ღმობიერ-გვყოფდით
2. შეურაცხ-ყოფდით	იკარ-ყოფდით	ღმობიერ-ყოფდით
3. შეურაცხ-ყოფდიან	იკარ-ყოფდიან	ღმობიერ-ყოფდიან

I ბრძანებითი

მხ.რ.

2. შეურაცხ-პყოფდ(ი)	იავარ-პყოფდ(ი)	ღმობიერ-პყოფდ(ი)
3. შეურაცხ-პყოფდინ	იავარ-პყოფდინ	ღმობიერ-პყოფდინ
მრ.რ.		
2. შეურაცხ-პყოფდით	იავარ-პყოფდით	ღმობიერ-პყოფდით
3. შეურაცხ-პყოფდედ	იავარ-პყოფდედ	ღმობიერ-პყოფდედ

I კავშირებითი (I მყოფადი)

მხ.რ.

1. შეურაცხ-ეპყოფდე	იავარ-ეპყოფდე	ღმობიერ-ეპყოფდე
2. შეურაცხ-პყოფდე	იავარ-პყოფდე	ღმობიერ-პყოფდე
3. შეურაცხ-პყოფდეს	იავარ-პყოფდეს	ღმობიერ-პყოფდეს
მრ.რ.		
1. შეურაცხ-ეპყოფდეთ	იავარ-ეპყოფდეთ	ღმობიერ-ეპყოფდეთ
2. შეურაცხ-პყოფდეთ	იავარ-პყოფდეთ	ღმობიერ-პყოფდეთ
3. შეურაცხ-პყოფდენ	იავარ-პყოფდენ	ღმობიერ-პყოფდენ

II ხერა

წ ვ ე ბ ო ლ

მხ.რ.

1. შეურაცხ-ვყავ	იავარ-ვყავ	ღმობიერ-ვყავ
2. შეურაცხ-პყავ	იავარ-პყავ	ღმობიერ-პყავ
3. შეურაცხ-ყო	იავარ-ყო	ღმობიერ-ყო
მრ.რ.		
1. შეურაცხ-ვყავთ	იავარ-ვყავთ	ღმობიერ-ვყავთ
2. შეურაცხ-პყავთ	იავარ-პყავთ	ღმობიერ-პყავთ
3. შეურაცხ-ყვეს	იავარ-ყვეს	ღმობიერ-ყვეს

II ხოლმეობითი

მხ.რ.

1. შეურაცხ-ვევო	იავარ-ვევო	ღმობიერ-ვევო
2. შეურაცხ-პვეო	იავარ-პვეო	ღმობიერ-პვეო
3. შეურაცხ-გვიბ	იავარ-გვიბ	ღმობიერ-გვიბ
მრ.რ.		
1. შეურაცხ-ვევით	იავარ-ვევით	ღმობიერ-ვევით

2. შეურაცხ-ჰყვით

აგვარ-ჰყვით

ლმობიერ-ჰყვით

3. შეურაცხ-ყვიან

აგვარ-ყვიან

ლმობიერ-ყვიან

II ბრძანებით

მხ.რ.

2. შეურაცხ-ყავ

აგვარ-ყავ

ლმობიერ-ყავ

3. შეურაცხ-ყავენ

აგვარ-ყავენ

ლმობიერ-ყავენ

მრ.რ.

2. შეურაცხ-ყავთ

აგვარ-ყავთ

ლმობიერ-ყავთ

3. შეურაცხ-ყვედ

აგვარ-ყვედ

ლმობიერ-ყვედ

II კავშირებით

მხ.რ.

1. შეურაცხ-ვეო

აგვარ-ვეო

ლმობიერ-ვეო

2. შეურაცხ-ჰვეო

აგვარ-ჰვეო

ლმობიერ-ჰვეო

3. შეურაცხ-ყოს

აგვარ-ყოს

ლმობიერ-ყოს

მრ.რ.

1. შეურაცხ-ვეოთ

აგვარ-ვეოთ

ლმობიერ-ვეოთ

2. შეურაცხ-ჰვეოთ

აგვარ-ჰვეოთ

ლმობიერ-ჰვეოთ

3. შეურაცხ-ყონ

აგვარ-ყონ

ლმობიერ-ყონ

III ხერა

I თურმეობით

მხ.რ.

1. შეურაცხ-მიყოფიებს

აგვარ-მიყოფიებს

ლმობიერ-მიყოფიებს

2. შეურაცხ-გიყოფიებს

აგვარ-გიყოფიებს

ლმობიერ-გიყოფიებს

3. შეურაცხ-უყოფიებს

აგვარ-უყოფიებს

ლმობიერ-უყოფიებს

მრ.რ.

1. შეურაცხ-გვყოფიებს

აგვარ-გვყოფიებს

ლმობიერ-გვყოფიებს

2. შეურაცხ-გიყოფიებს

აგვარ-გიყოფიებს

ლმობიერ-გიყოფიებს

3. შეურაცხ-უყოფიებს

აგვარ-უყოფიებს

ლმობიერ-უყოფიებს

II თურმეობით

მხ.რ.

1. შეურაცხ-მეყო

აგვარ-მეყო

ლმობიერ-მეყო

2. შეურაცხ-გვეყო

აგვარ-გვეყო

ლმობიერ-გვეყო

3. შეურაცხ-ვეყო

აგვარ-ვეყო

ლმობიერ-ვეყო

მრ.რ.

1. შეურაცხ-გუეგო
2. შეურაცხ-გეგო
3. შეურაცხ-ვეგო

- აეარ-გუეგო
 აეარ-გეგო
 აეარ-ვეგო

- ღმობიერ-გუეგო
 ღმობიერ-გეგო
 ღმობიერ-ვეგო

III ხოლმეობითი

მხ.რ.

1. შეურაცხ-მეგევის
2. შეურაცხ-გეგევის
3. შეურაცხ-ვეგევის

- აეარ-მეგევის
 აეარ-გეგევის
 აეარ-ვეგევის

- ღმობიერ-მეგევის
 ღმობიერ-გეგევის
 ღმობიერ-ვეგევის

მრ.რ.

1. შეურაცხ-გუეგევის
2. შეურაცხ-გეგევის
3. შეურაცხ-ვეგევის

- აეარ-გუეგევის
 აეარ-გეგევის
 აეარ-ვეგევის

- ღმობიერ-გუეგევის
 ღმობიერ-გეგევის
 ღმობიერ-ვეგევის

III კავშირებითი

მხ.რ.

1. შეურაცხ-მეგოს
2. შეურაცხ-გეგოს
3. შეურაცხ-ვეგოს

- აეარ-მეგოს
 აეარ-გეგოს
 აეარ-ვეგოს

- ღმობიერ-მეგოს
 ღმობიერ-გეგოს
 ღმობიერ-ვეგოს

მრ.რ.

1. შეურაცხ-გუეგოს
2. შეურაცხ-გეგოს
3. შეურაცხ-ვეგოს

- აეარ-გუეგოს
 აეარ-გეგოს
 აეარ-ვეგოს

- ღმობიერ-გუეგოს
 ღმობიერ-გეგოს
 ღმობიერ-ვეგოს

ქვემოთ წარმოდგენილ პერიფრასტულ ფორმებს არ მოეპოვება ორგანული წარმოების გარიანტები დრო-კილოთა II ხერის ნაკეთებში.

I ხერია

ა წ მ გ ო

მხ.რ.

1. ღაღაღ-ვჰყოფ // ვღაღაღებ
2. ღაღაღ-ჰყოფ // ჰღაღაღებ
3. ღაღაღ-ჰყოფს // ღაღაღებ

- კმა-ვჰყოფ // ვკმობ
 კმა-ჰყოფ // ჰკმობ
 კმა-ჰყოფს // კკმობ

მრ.რ.

1. ღაღაღ-ვჰყოფთ // ვღაღაღებთ
2. ღაღაღ-ჰყოფთ // ჰღაღაღებთ
3. ღაღაღ-ჰყოფენ // ღაღაღებენ

- კმა-ვჰყოფთ // ვკმობთ
 კმა-ჰყოფთ // ჰკმობთ
 კმა-ჰყოფენ // კკმობენ

მხ.რ.

3. დადად-ჰყოუნ // დადადებნ
მრ.რ.

კმა-ჰყოუნ // კმობნ

3. დადად-ჰყოფედ // დადადებედ

კმა-ჰყოფედ // კმობედ

აწყვეტალო

მხ.რ.

1. დადად-ჰყოფედ(ო) // ედადადებედ(ო)

კმა-ჰყოფედ(ო)
// კმობედ(ო)

2. დადად-ჰყოფედ(ო) // ჰდადადებედ(ო)

კმა-ჰყოფედ(ბ)
// ჰკმობედ(ო)

3. დადად-ჰყოფდა // დადადებდა

კმა-ჰყოფდა
// კმობდა

მრ.რ.

1. დადად-ჰყოფდით // ედადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// კმობდით

2. დადად-ჰყოფდით // ჰდადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// ჰკმობდით

3. დადად-ჰყოფდეს // დადადებდეს

კმა-ჰყოფდეს
// კმობდეს

აწყვეტლის ხელჰეობითი

მხ.რ.

1. დადად-ჰყოფდით // ედადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// კმობდით

2. დადად-ჰყოფდით // ჰდადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// ჰკმობდით

3. დადად-ჰყოფდით // დადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// კმობდით

მრ.რ.

1. დადად-ჰყოფდით // ედადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// კმობდით

2. დადად-ჰყოფდით // ჰდადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// ჰკმობდით

3. დადად-ჰყოფდით // დადადებდით

კმა-ჰყოფდით
// კმობდით

I ბრძანებითი

მხ.რ.

2. ღაღად-ჰყოფდ(ი) // ღაღადებდ(ი)

კმა-ჰყოფდ(ი)
// კმობდ(ი)

3. ღაღად-ჰყოფდინ // ღაღადებდინ

კმა-ჰყოფდინ
// კმობდინ

მრ.რ.

2. ღაღად-ჰყოფდით // ღაღადებდით

კმა-ჰყოფდით
// კმობდით

3. ღაღად-ჰყოფდეთ // ღაღადებდეთ

კმა-ჰყოფდეთ
// კმობდეთ

I კავშირებითი (I მყოფადი)

მხ.რ.

1. ღაღად-ეჰყოფდე // ეღაღადებდე

კმა-ეჰყოფდე
// ეკმობდე

2. ღაღად-ჰყოფდე // ჰღაღადებდე

კმა-ჰყოფდე
// ჰკმობდე

3. ღაღად-ჰყოფდეს // ღაღადებდეს

კმა-ჰყოფდეს
// კმობდეს

მრ.რ.

1. ღაღად-ეჰყოფდეთ // ეღაღადებდეთ

კმა-ეჰყოფდეთ
// ეკმობდეთ

2. ღაღად-ჰყოფდეთ // ჰღაღადებდეთ

კმა-ჰყოფდეთ
// ჰკმობდეთ

3. ღაღად-ჰყოფდენ // ღაღადებდენ

კმა-ჰყოფდენ
// კმობდენ

II ხერია

წყვეტილი

მხ.რ.

1. ღაღად-ეყავ [ახალი: ვიღაღადე

კმა-ეყავ —

2. ღაღად-ჰყავ იღაღადე

კმა-ჰყავ —

3. ღაღად-ყო იღაღადე]

კმა-ყო —

მ.რ.რ.

1. ღაღაღ-ვეყეთ (ახალთ: ვიღაღაღეთ	კმა-ვეყეთ —
2. ღაღაღ-ჰყეთ	კმა-ჰყეთ —
3. ღაღაღ-ყეეს	კმა-ყეეს —

II სოღმეობითი

მ.ხ.რ.

1. ღაღაღ-ვეყეი —	კმა-ვეყეი —
2. ღაღაღ-ჰყეი —	კმა-ჰყეი —
3. ღაღაღ-ყეის —	კმა-ყეის —

მ.რ.რ.

1. ღაღაღ-ვეყეთ —	კმა-ვეყეთ —
2. ღაღაღ-ჰყეთ —	კმა-ჰყეთ —
3. ღაღაღ-ყეიან —	კმა-ყეიან —

II ბრძანებითი

მ.ხ.რ.

2. ღაღაღ-ყავ —	კმა-ყავ —
3. ღაღაღ-ყავნ —	კმა-ყავნ —

მ.რ.რ.

2. ღაღაღ-ყავთ —	კმა-ყავთ —
3. ღაღაღ-ყვედ —	კმა-ყვედ —

II კაუშირებითი

მ.ხ.რ.

1. ღაღაღ-ყეო —	კმა-ყეო —
2. ღაღაღ-ჰყო —	კმა-ჰყო —
3. ღაღაღ-ყოს —	კმა-ყოს —

მ.რ.რ.

1. ღაღაღ-ყეოთ —	კმა-ყეოთ —
2. ღაღაღ-ჰყოთ —	კმა-ჰყოთ —
3. ღაღაღ ყონ —	კმა-ყონ —

III სერია

ორგანული წარმოების ვარიანტები დრო-კილოთა III სერიის ნაკეთებშიც ნაკლებად დასტურდება.

I თურმეობითი

მხ.რ.

1. ღაღაღ-მიწოფიებს	[ახალში: მიწაღაღა	კმა-მიწოფიებს
2. ღაღაღ-გიწოფიებს	გიწაღაღა	კმა-გიწოფიებს
3. ღაღაღ-უწოფიებს	უწაღაღა]	კმა-უწოფიებს

1. ღაღაღ-გვწოფიებს	კმა-გვწოფიებს
2. ღაღაღ-გიწოფიებს	კმა-გიწოფიებს
3. ღაღაღ-უწოფიებს	კმა-უწოფიებს

II თურმეობითი

მხ.რ.

1. ღაღაღ-მეყო	კმა-მეყო
2. ღაღაღ-ბეყო	კმა-ბეყო
3. ღაღაღ-ეყო	კმა-ეყო

1. ღაღაღ-ბუეყო	კმა-ბუეყო
2. ღაღაღ-ბეყო	კმა-ბეყო
3. ღაღაღ-ეყო	კმა-ეყო —

III სოღმეობითი

მხ.რ.

1. ღაღაღ-მეყვის	კმა-მეყვის
2. ღაღაღ-ბეყვის	კმა-ბეყვის
3. ღაღაღ-ეყვის	კმა-ეყვის

1. ღაღაღ-ბუეყვის	კმა-ბუეყვის
2. ღაღაღ-ბეყვის	კმა-ბეყვის
3. ღაღაღ-ეყვის	კმა-ეყვის

III კავშირებითი

მხ.რ.

1. ღაღაღ-მეყოს	კმა-მეყოს
2. ღაღაღ-ბეყოს	კმა-ბეყოს
3. ღაღაღ-ეყოს	კმა-ეყოს

მრ.რ.

- 1. ღაღად-გუეეოს
- 2. ღაღად-გეეოს
- 3. ღაღად-ეეოს

- კმა-გუეეოს
- კმა-გეეოს
- კმა-ეეოს

„იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები

„იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ყველაზე ხშირად -ენ ან -დ სუფიქსიანი ვნებითებია. ნიმუშად წარმოვადგენთ კაც-იქმნა და მხიარულ-იქმნა პერიფრასტულ ფორმათა პარადიგმებს.

ქვემოთ დადასტურებულ აღწერით ფორმებს ეძებნება შესაბამისი ორგანული წარმოების გარიანეტები.

I ხერია

აწმყო

მხ.რ.

- 1.კაც-ვიქმნები // განკაცნები
- 2.კაც-იქმნები // განკაცნები
- 3.კაც-იქმნების //განკაცნების

- მხიარულ-ვიქმნები
- //განემხიარულდები
- მხიარულ-იქმნები
- // განემხიარულდები
- მხიარულ-იქმნების
- // განემხიარულდების

მრ.რ.

- 1.კაც-ვიქმნებით //განკაცნებით
- 2.კაც-იქმნებით //განკაცნებით
- 3. კაც-იქმნებიან//განკაცნებიან

- მხიარულ-ვიქმნებით
- //განემხიარულდებით
- მხიარულ-იქმნებით
- //განემხიარულდებით
- მხიარულ-იქმნებიან
- //განემხიარულდებიან

აწმგოს ზოლპეობითი

მხ.რ.

- 3.კაც-იქმნებინ // განკაცნებინ

- მხიარულ-იქმნებინ
- //განემხიარულდებინ

მრ.რ.

3. კაც-იქმნებიედ // განკაცნებიედ

მხიარულ-იქმნებიედ
// განმხიარულდებიედ

უწყებელი

მხ.რ.

1. კაც-ვიქმნებოდე // განკაცნებოდე

მხიარულ-ვიქმნებოდე
// განემხიარულდებოდე

2. კაც-იქმნებოდე // განკაცნებოდე

მხიარულ-იქმნებოდე
// განმხიარულდებოდე

3. კაც-იქმნებოდა // განკაცნებოდა

მხიარულ-იქმნებოდა //
განმხიარულდებოდა

მრ.რ.

1. კაც-ვიქმნებოდეთ // განკაცნებოდეთ

მხიარულ-ვიქმნებოდეთ
// განემხიარულდებოდეთ

2. კაც-იქმნებოდეთ // განკაცნებოდეთ

მხიარულ-იქმნებოდეთ
// განმხიარულდებოდეთ

3. კაც-იქმნებოდეს // განკაცნებოდეს

მხიარულ-იქმნებოდეს
// განმხიარულდებოდეს

უწყებულის ხოლმეობითი და I კავშირებითი

(I მყოფადი)

მხ.რ.

1. კაც-ვიქმნებოდი // განკაცნებოდი

მხიარულ-ვიქმნებოდი
// განემხიარულდებოდი

2. კაც-იქმნებოდი // განკაცნებოდი

მხიარულ-იქმნებოდი
// განმხიარულდებოდი

3. კაც-იქმნებოდის // განკაცნებოდის

მხიარულ-იქმნებოდის
// განმხიარულდებოდის

მრ.რ.

1. კაც-ვიქმნებოდით // განკაცნებოდით

მხიარულ-ვიქმნებოდით
// განემხიარულდებოდით

2. კაც-იქმნებოდით // განკაცნებოდით

მხიარულ-იქმნებოდით
// განმხიარულდებოდით

3. კაც-იქმნებოდთან // განკაცნებოდთან

მხიარულ-იქმნებოდთან
// განმხიარულდებოდთან

I ბრძანებითი

მხ.რ.

2.კაც-იქმნებოდე // განკაცნებოდე

3.კაც-იქმნებოდენ // განკაცნებოდენ

მრ.რ.

2.კაც-იქმნებოდეთ // განკაცნებოდეთ

3.კაც-იქმნებოდედ // განკაცნებოდედ

მხიარულ-იქმნებოდე
// განმხიარულდებოდე
მხიარულ-იქმნებოდენ
// განმხიარულდებოდენ

მხიარულ-იქმნებოდეთ
// განმხიარულდებოდეთ
მხიარულ-იქმნებოდედ
// განმხიარულდებოდედ

II ხერია

წმკობლი

მხ.რ.

1.კაც-ვიქმენ // განკაცენ

2.კაც-იქმენ // განკაცენ

3.კაც-იქმენა // განკაცენა

მრ.რ.

1.კაც-ვიქმენით // განკაცენ(ი)თ

2.კაც-იქმენით // განკაცენ(ი)თ

3.კაც-იქმენს // განკაცენს

მხიარულ-ვიქმენ
// განმხიარულდი
მხიარულ-იქმენ
// განმხიარულდი
მხიარულ-იქმენა
// განმხიარულდა

მხიარულ-ვიქმენით
// განმხიარულდით
მხიარულ-იქმენით
// განმხიარულდით
მხიარულ-იქმენს
// განმხიარულდეს

III ხოლმეობითი

მხ.რ.

1.კაც-ვიქმენი // განკაცენი

2.კაც-იქმენი // განკაცენი

მხიარულ-ვიქმენი
// განმხიარულდი
მხიარულ-იქმენი
// განმხიარულდი

3. კატ-იქმნიხ // განკაცენიხ

მხიარულ-იქმნიხ
// განმხიარულდიხ

მრ.რ.

1. კატ-ვიქმნიო // განკაცენიო

მხიარულ ვიქმნიო
// განემხიარულდიო

2. კატ-იქმნიო // განკაცენიო

მხიარულ-იქმნიო
// განმხიარულდიო

3. კატ-იქმნიან // განკაცენიან

მხიარულ-იქმნიან
// განმხიარულდიან

II ბრძანებითი

მხ.რ.

2. კატ-იქმენ // განკაცენ

მხიარულ-იქმენ

// განმხიარულდი

3. კატ-იქმენინ // განკაცენინ

მხიარულ-იქმენინ
// განმხიარულდინ

მრ.რ.

2. კატ-იქმენით // განკაცენ(ი)თ

მხიარულ-იქმენით
// განმხიარულდიით

3. კატ-იქმენედ // განკაცენედ

მხიარულ-იქმენედ
// განმხიარულდედ

III კავშირებითი (III შეოფადი)

მხ.რ.

1. კატ-ვიქმნე // განკაცენე

მხიარულ-ვიქმნე
// განემხიარულდე

2. კატ-იქმნე // განკაცენე

მხიარულ-იქმნე
// განმხიარულდე

3. კატ-იქმნეხ* // განკაცენეხ

მხიარულ-იქმნეხ
// განმხიარულდეხ

მრ.რ.

1. კატ-ვიქმნეთ // განკაცენეთ

მხიარულ ვიქმნეთ
// განემხიარულდეთ

2. კატ-იქმნეთ // განკაცენეთ

მხიარულ-იქმნეთ
// განმხიარულდეთ

3. კატ-იქმნენ // განკაცენენ

მხიარულ-იქმნენ
// განმხიარულდენ

* დახტურება იქმნის ტიპიც.

III ხერია

III ხერიის I თურმეობითის ნაკეთში კაც-იქმნა წარმოება დასტურდება „კაც ქმნულ არს“ ყორმათ, ხოლო „განკაცნა“ ვარიანტი — „განკაცებულ არს“ წარმოებით; „მხიარულ იქმნა“ ფორმა — „განმხიარულებულ არს“ წარმოებით.

I თურმეობითი

მხ.რ.

1. კაც-ქმნულ ვარ // განკაცებულ ვარ	განმხიარულებულ ვარ
2. კაც ქმნულ ხარ // განკაცებულ ხარ	განმხიარულებულ ხარ
3. კაც ქმნულ არს // განკაცებულ არს	განმხიარულებულ არს
- მრ.რ.
1. კაც ქმნულ ვართ // განკაცებულ ვართ	განმხიარულებულ ვართ
2. კაც ქმნულ ხართ // განკაცებულ ხართ	განმხიარულებულ ხართ
3. კაც ქმნულ არიან // განკაცებულ არიან	განმხიარულებულ არიან

II თურმეობითი

მხ.რ.

1. კაც ქმნულ ვიყავ // განკაცებულ ვიყავ	განმხიარულებულ ვიყავ
2. კაც ქმნულ იყავ // განკაცებულ იყავ	განმხიარულებულ იყავ
3. კაც ქმნულ-იყო // განკაცებულ იყო	განმხიარულებულ იყო
- მრ.რ.
1. კაც ქმნულ ვიყვენით // განკაცებულ ვიყვენით	განმხიარულებულ ვიყვენით
2. კაც ქმნულ იყვენით // განკაცებულ იყვენით	განმხიარულებულ იყვენით
3. კაც ქმნულ იყვნეს // განკაცებულ იყვნეს	განმხიარულებულ იყვნეს

III კავშირებითი

მხ.რ.

1. კაც ქმნულ ვიყო // განკაცებულ ვიყო	განმხიარულებულ ვიყო
2. კაც ქმნულ იყო // განკაცებულ იყო	განმხიარულებულ იყო
3. კაც ქმნულ იყოს // განკაცებულ იყოს	განმხიარულებულ იყოს
- მრ.რ.
1. კაც ქმნულ ვიყვნეთ // განკაცებულ ვიყვნეთ	განმხიარულებულ ვიყვნეთ

2. კაც ქმნულ იყვნეთ // განკაცებულ იყუნეთ განმხიარულებულ იყვნეთ
3. კაც ქმნულ იყვნენ // განკაცებულ იყვნენ განმხიარულებულ იყვნენ
ქვემოთ წარმოდგენილ აღწერილ ფორმებს შესაბამისი ხინთეზური
წარმოების გარიანტები არ ეძებნება.

I სერია

აწმყო

მხ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმნები	ქასაკოვან-ვიქმნები	უტყუ-ვიქმნები
2. მრჩობლ-იქმნები	ქასაკოვან-იქმნები	უტყუ-იქმნები
3. მრჩობლ-იქმნების	ქასაკოვან-იქმნების	უტყუ-იქმნების

მრ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმნებით	ქასაკოვან-ვიქმნებით	უტყუ-ვიქმნებით
2. მრჩობლ-იქმნებით	ქასაკოვან-იქმნებით	უტყუ-იქმნებით
3. მრჩობლ-იქმნებიან	ქასაკოვან-იქმნებიან	უტყუ-იქმნებიან

აწმყოთ ხოლმეობით

მხ.რ.

3. მრჩობლ-იქმნებინ	ქასაკოვან-იქმნებინ	უტყუ-იქმნებინ

მრ.რ.

3. მრჩობლ-იქმნებიედ	ქასაკოვან-იქმნებიედ	უტყუ-იქმნებიედ

უწმვეტრელ

მხ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმნებოდუ	ქასაკოვან-ვიქმნებოდუ	უტყუ-ვიქმნებოდუ
2. მრჩობლ-იქმნებოდუ	ქასაკოვან-იქმნებოდუ	უტყუ-იქმნებოდუ
3. მრჩობლ-იქმნებოდა	ქასაკოვან-იქმნებოდა	უტყუ-იქმნებოდა

მრ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმნებოდეთ	ქასაკოვან-ვიქმნებოდეთ	უტყუ-ვიქმნებოდეთ
2. მრჩობლ-იქმნებოდეთ	ქასაკოვან-იქმნებოდეთ	უტყუ-იქმნებოდეთ
3. მრჩობლ-იქმნებოდეს	ქასაკოვან-იქმნებოდეს	უტყუ-იქმნებოდეს

უწმვეტრელის ხოლმეობით და I კატეგორიებით

(I მყოფადი)

მხ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმნებოდი	ქასაკოვან-ვიქმნებოდი	უტყუ-ვიქმნებოდი
2. მრჩობლ-იქმნებოდი	ქასაკოვან-იქმნებოდი	უტყუ-იქმნებოდი
3. მრჩობლ-იქმნებოდის	ქასაკოვან-იქმნებოდის	უტყუ-იქმნებოდის

მრ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმნებოდით ქასაკოვან-ვიქმნებოდით უტყუ-ვიქმნებოდით
2. მრჩობლ-ვიქმნებოდით ქასაკოვან-ვიქმნებოდით უტყუ-ვიქმნებოდით
3. მრჩობლ-ვიქმნებოდთან ქასაკოვან-ვიქმნებოდთან უტყუ-ვიქმნებოდთან

I ბრძანებითი

მხ.რ.

2. მრჩობლ-ვიქმნებოდეთ ქასაკოვან-ვიქმნებოდეთ უტყუ-ვიქმნებოდეთ
3. მრჩობლ-ვიქმნებოდენ ქასაკოვან-ვიქმნებოდენ უტყუ-ვიქმნებოდენ

მრ.რ.

2. მრჩობლ-ვიქმნებოდეთ ქასაკოვან-ვიქმნებოდეთ უტყუ-ვიქმნებოდეთ
3. მრჩობლ-ვიქმნებოდეთ ქასაკოვან-ვიქმნებოდეთ უტყუ-ვიქმნებოდეთ

II ხერია

წმვეტილი

მხ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმენ.	ქასაკოვან-ვიქმენ	უტყუ-ვიქმენ
2. მრჩობლ-ვიქმენ	ქასაკოვან-ვიქმენ	უტყუ-ვიქმენ
3. მრჩობლ-ვიქმენა	ქასაკოვან-ვიქმენა	უტყუ-ვიქმენა

მრ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმენით	ქასაკოვან-ვიქმენით	უტყუ-ვიქმენით
2. მრჩობლ-ვიქმენით	ქასაკოვან-ვიქმენით	უტყუ-ვიქმენით
3. მრჩობლ-ვიქმენს	ქასაკოვან-ვიქმენს	უტყუ-ვიქმენს

II ზოლქეობითი

მხ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმენი	ქასაკოვან-ვიქმენი	უტყუ-ვიქმენი
2. მრჩობლ-ვიქმენი	ქასაკოვან-ვიქმენი	უტყუ-ვიქმენი
3. მრჩობლ-ვიქმენის	ქასაკოვან-ვიქმენის	უტყუ-ვიქმენის

მრ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმენით	ქასაკოვან-ვიქმენით	უტყუ-ვიქმენით
2. მრჩობლ-ვიქმენით	ქასაკოვან-ვიქმენით	უტყუ-ვიქმენით
3. მრჩობლ-ვიქმენთან	ქასაკოვან-ვიქმენთან	უტყუ-ვიქმენთან

II ბრძანებითი

მხ.რ.

2. მრჩობლ-იქმენ	ჰასაკოვან-იქმენ	უტყუ-იქმენ
3. მრჩობლ-იქმენინ	ჰასაკოვან-იქმენინ	უტყუ-იქმენინ
- მრ.რ.
2. მრჩობლ-იქმენით	ჰასაკოვან-იქმენით	უტყუ-იქმენით
3. მრჩობლ-იქმენელ	ჰასაკოვან-იქმენელ	უტყუ-იქმენელ

II კავშირებითი (II მყოფადი)

მხ.რ.

1. მრჩობლ-ვიქმენე	ჰასაკოვან-ვიქმენე	უტყუ-ვიქმენე
2. მრჩობლ-იქმენე	ჰასაკოვან-იქმენე	უტყუ-იქმენე
3. მრჩობლ-იქმენეს	ჰასაკოვან-იქმენეს	უტყუ-იქმენეს
- მრ.რ.
1. მრჩობლ-ვიქმენეთ	ჰასაკოვან-ვიქმენეთ	უტყუ-ვიქმენეთ
2. მრჩობლ-იქმენეთ	ჰასაკოვან-იქმენეთ	უტყუ-იქმენეთ
3. მრჩობლ-იქმენენ	ჰასაკოვან-იქმენენ	უტყუ-იქმენენ

III სურთა

I თურმეობითი

მხ.რ.

1. მრჩობლ ქმნალ ვარ	ჰასაკოვან ქმნილ ვარ	უტყუ ქმნილ ვარ
[[ქმნულ ვარ]
2. მრჩობლ ქმნილ ხარ	ჰასაკოვან ქმნილ ხარ	უტყუ ქმნილ ხარ
3. მრჩობლ ქმნილ არს	ჰასაკოვან ქმნილ არს	უტყუ ქმნილ არს
- მრ.რ.
1. მრჩობლ ქმნილ ვართ	ჰასაკოვან ქმნილ ვართ	უტყუ ქმნილ ვართ
2. მრჩობლ ქმნილ ხართ	ჰასაკოვან ქმნილ ხართ	უტყუ ქმნილ ხართ
3. მრჩობლ ქმნილ არიან	ჰასაკოვან ქმნილ არიან	უტყუ ქმნილ არიან

II თურმეობითი

მხ.რ.

1. მრჩობლ ქმნილ ვიყავ	ჰასაკოვან ქმნილ ვიყავ	უტყუ ქმნილ ვიყავ
2. მრჩობლ ქმნილ იყავ	ჰასაკოვან ქმნილ იყავ	უტყუ ქმნილ იყავ
3. მრჩობლ ქმნილ იყო	ჰასაკოვან ქმნილ იყო	უტყუ ქმნილ იყო

მრ.რ.

1. მრჩობლ ქმნილ ვიყვენით ჰასაკოვან ქმნილ ვიყვენით უტყუ ქმნილ ვიყვენით
2. მრჩობლ ქმნილ იყვენით ჰასაკოვან ქმნილ იყვენით უტყუ ქმნილ იყვენით
3. მრჩობლ ქმნილ იყვენეს ჰასაკოვან ქმნილ იყვენეს უტყუ ქმნილ იყვენეს

III კავშირებითი

მზ.რ.

1. მრჩობლ ქმნილ ვიყო ჰასაკოვან ქმნილ ვიყო უტყუ ქმნილ ვიყო
2. მრჩობლ ქმნილ იყო ჰასაკოვან ქმნილ იყო უტყუ ქმნილ იყო
3. მრჩობლ ქმნილ იყოს ჰასაკოვან ქმნილ იყოს უტყუ ქმნილ იყოს

მრ.რ.

1. მრჩობლ ქმნილ ვიყვენეთ ჰასაკოვან ქმნილ ვიყვენეთ უტყუ ქმნილ ვიყვენეთ
2. მრჩობლ ქმნილ იყვენეთ ჰასაკოვან ქმნილ იყვენეთ უტყუ ქმნილ იყვენეთ
3. მრჩობლ ქმნილ იყვენენ ჰასაკოვან ქმნილ იყვენენ უტყუ ქმნილ იყვენენ

„არს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები

ქვემოთ წარმოვადგენთ აღწერით ფორმებს, რომლებსაც ეძებნება ორგანული წარმოების ვარიანტები (ეს უკანასკნელი ავსებს „არს“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა ნაკლულ მწკრივებს).

I სერია

აწმყო

მზ.რ.

1. აღმდგარ ვარ(ი) // აღვდგები	შეწუხებულ ვარ(ი)
// შევწუხნები
2. აღმდგარ ხარ(ი) // აღსდგები	შეწუხებულ ხარ(ი)
// შესწუხნები
3. აღმდგარ არს // აღდგების	შეწუხებულ არს
// შეწუხნების

მრ.რ.

1. აღმდგარ ვართ // აღედგებით
2. აღმდგარ ხართ // აღსდგებით
3. აღმდგარ არიან // აღდგებიან

შეწუხებულ ვართ
// შეეწუხნებით
შეწუხებულ ხართ
// შესწუხნებით
შეწუხებულ არიან
// შეეწუხნებიან

აწმყოს ხოლმეობითი

მხ.რ.

3. აღმდგარ არნ // აღდგებიან

შეწუხებულ . რნ
// შეეწუხნებიან

მრ.რ.

3. აღმდგარ არიედ // აღდგებიედ

შეწუხებულ არიედ
// შეეწუხნებიედ

უწყვეტალი

მხ.რ.

1. --- აღედგებოდე
2. --- აღსდგებოდე
3. --- აღდგებოდა

--- შეეწუხნებოდე
--- შესწუხნებოდე
--- შეწუხნებოდა

მრ.რ.

1. --- აღედგებოდეთ
2. --- აღსდგებოდეთ
3. --- აღდგებოდეს

--- შეეწუხნებოდეთ
--- შესწუხნებოდეთ
--- შეწუხნებოდეს

უწყვეტლის ხოლმეობითი და I კავშირებითი (I მყოფადი)

მხ.რ.

1. --- აღედგებოდო
2. --- აღსდგებოდო
3. --- აღდგებოდის

--- შეეწუხნებოდო
--- შესწუხნებოდო
--- შეწუხნებოდის

მრ.რ.

1. --- აღედგებოდით
2. --- აღსდგებოდით
3. --- აღდგებოდიან

--- შეეწუხნებოდით
--- შესწუხნებოდით
--- შეწუხნებოდიან

I ბრძანებითი

შხ.რ.

2. --- აღგებოდე	--- შეწუნებოდე
3. --- აღგებოდენ	--- შეწუნებოდენ
შრ.რ.	
2. --- აღგებოდეთ	--- შეწუნებოდეთ
3. --- აღგებოდედ	--- შეწუნებოდედ

წყვეტილი

შხ.რ.

1. აღმდგარ ვიყავ // აღვდგე	შეწუნებულ ვიყავ
// შეეწუნებენ
2. აღმდგარ იყავ // აღსდგე	შეწუნებულ იყავ
// შესწუნებენ
3. აღმდგარ იყო // აღდგა	შეწუნებულ იყო
// შეეწუნა

შრ.რ.

1. აღმდგარ ვიყვენით // აღვდგით	შეწუნებულ ვიყვენით
// შეეწუნებენ(ი)თ
2. აღმდგარ იყვენით // აღსდგით	შეწუნებულ იყვენით
// შესწუნებენ(ი)თ
3. აღმდგარ იყვენეს // აღდგეს	შეწუნებულ იყვენეს
// შეეწუნეს

II ხოლმეობითი*

შხ.რ.

1. --- აღვდგე	--- შეეწუნენი
2. --- აღსდგე	--- შესწუნენი
3. --- აღდგის	--- შეწუნენის
შრ.რ.	
1. --- აღვდგით	--- შეეწუნენით
2. --- აღსდგით	--- შესწუნენით
3. --- აღდგიან	--- შეწუნენიან

* II ხოლმეობითსა და II ბრძანებითში ორგანული ფორმები უფრო დასტურდება.

II ბრძანებითი

მხ.რ.

2. --- აღდეგ	--- შეწუხენ
3. --- აღდეგინ	--- შეწუხენინ
მრ.რ.	
2. --- აღდეგით	--- შეწუხენ(ი)თ
3. --- აღდეგედ	--- შეწუხენედ

II კავშირებითი (II მყოფადა)

მხ.რ.

1. აღმდგარ ვიყო // აღდეგე	შეწუხებულ ვიყო
// შეეწუხნე
2. აღმდგარ იყო // აღსდგე	შეწუხებულ იყო
// შესწუხნე
3. აღმდგარ იყოს // აღდეგეს	შეწუხებულ იყოს
// შეწუხნეს

მრ.რ.

1. აღმდგარ ვიყვნეთ // აღვდეგეთ	შეწუხებულ ვიყვნეთ
// შეეწუხნეთ
2. აღმდგარ იყვნეთ // აღსდგეთ	შეწუხებულ იყვნეთ
// შესწუხნეთ
3. აღმდგარ იყვნენ // აღდეგენ	შეწუხებულ იყვნენ
// შეწუხნენ

III ხერა

აღნიშნული წარმოების მქონე აღწერით ფორმათა I თურმეობათის ნაკეთები ფორმოებრივად ემთხვევა აწმყოს მწკრივს, II თურმეობათის ფორმები — წყვეტილის მწკრივს, ხოლო III კავშირებითის ფორმები — II კავშირებითის ნაკეთებს.

I თურმეობათი

მხ.რ.

1. აღმდგარ [[აღდგომილ] ვარ	შეწუხებულ ვარ
2. აღმდგარ [[აღდგომილ] ხარ	შეწუხებულ ხარ
3. აღმდგარ [[აღდგომილ] არს	შეწუხებულ არს
მრ.რ.	
1. აღმდგარ [[აღდგომილ] ვართ	შეწუხებულ ვართ

2. აღმდგარ [//აღდგომილ] ხართ
3. აღმდგარ [// აღდგომილ] არიან

შეწუხებულ ხართ
შეწუხებულ არიან

II თურმეობითი

მხ.რ.

1. აღმდგარ [//აღდგომილ] ვიყავ
2. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყავ
3. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყო

შეწუხებულ ვიყავ
შეწუხებულ იყავ
შეწუხებულ იყო

მრ.რ.

1. აღმდგარ [//აღდგომილ] ვიყვენით
2. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყვენით
3. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყენეს

შეწუხებულ
ვიყვენიფ
შეწუხებულ
იყვენიფ
შეწუხებულ
იყენეს

III კაეშირებითი

მხ.რ.

1. აღმდგარ [//აღდგომილ] ვიყო
2. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყო
3. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყოს

შეწუხებულ ვიყო
შეწუხებულ იყო
შეწუხებულ იყოს

მრ.რ.

1. აღმდგარ [//აღდგომილ] ვიყვენეთ
2. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყვენეთ
3. აღმდგარ [//აღდგომილ] იყენენ

შეწუხებულ ვიყვენეთ
შეწუხებულ იყვენეთ
შეწუხებულ იყენენ

ქვემოთ წარმოვდგენილ აღწერით ფორმებს არ მოეპოვება შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები.

I სერია

აწმყო

მხ.რ.

1. კურთხეულ ვარ(ო)
2. კურთხეულ ხარ(ო)
3. კურთხეულ არს

სახელოვან ვარ(ო) უმხნცს ვარ(ო)
სახელოვან ხარ(ო) უმხნცს ხარ(ო)
სახელოვან არს უმხნცს არს

მრ.რ.

1. კურთხეულ ვართ
2. კურთხეულ ხართ
3. კურთხეულ არიან

სახელოვან ვართ უმხნცს ვართ
სახელოვან ხართ უმხნცს ხართ
სახელოვან არიან უმხნცს არიან

აწმყოს ხოლმეობითი

მხ.რ.

3. კურთხეულ არნ
მრ.რ.	სახელოვან არნ	უმხნცს არნ
3. კურთხეულ არიედ	სახელოვან არიედ	უმხნცს არიედ

II სერია

წყვეტილი

მხ.რ.

1. კურთხეულ ვიყავ	სახელოვან ვიყავ	უმხნცს ვიყავ
2. კურთხეულ იყავ	სახელოვან იყავ	უმხნცს იყავ
3. კურთხეულ იყო
მრ.რ.	სახელოვან იყო	უმხნცს იყო
1. კურთხეულ ვიყვენით	სახელოვან ვიყვენით	უმხნცს ვიყვენით
2. კურთხეულ იყვენით	სახელოვან იყვენით	უმხნცს იყვენით
3. კურთხეულ იყვენეს	სახელოვან იყვენეს	უმხნცს იყვენეს

II კავშირებითი (II მყოფადი)

მხ.რ.

1. კურთხეულ ვიყო	სახელოვან ვიყო	უმხნცს ვიყო
2. კურთხეულ იყო	სახელოვან იყო	უმხნცს იყო
3. კურთხეულ იგოს
მრ.რ.	სახელოვან იგოს	უმხნცს იგოს
1. კურთხეულ ვიყვენეთ	სახელოვან ვიყვენეთ	უმხნცს ვიყვენეთ
2. კურთხეულ იყვენეთ	სახელოვან იყვენეთ	უმხნცს იყვენეთ
3. კურთხეულ იყვენენ	სახელოვან იყვენენ	უმხნცს იყვენენ

III სერია

I თურმეობითი

მხ.რ.

1. კურთხეულ ვარ
[//კურთხეულ ვოფილ ვარ]	სახელოვან ვოფილ ვარ	უმხნცს ვოფილ ვარ
2. კურთხეულ ხარ
[//კურთხეულ ვოფილ ხარ]	სახელოვან ვოფილ ხარ	უმხნცს ვოფილ ხარ

3. კურთხეულ არს სახელოვან ყოფილ არს უმხნცს ყოფილ არს
 [//კურთხეულ ყოფილ არს]

მრ.რ.

1. კურთხეულ ვართ სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [//კურთხეულ ყოფილ ვართ] ვართ ვართ

2. კურთხეულ ხართ
 [//კურთხეულ ყოფილ ხართ] სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 ხართ ხართ

3. კურთხეულ არიან
 [//კურთხეულ ყოფილ არიან] სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 არიან არიან

II თურპეობითი.

მხ.რ.

1. კურთხეულ ვიყავ სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ ვიყავ] ვიყავ ვიყავ

2. კურთხეულ იყავ სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყავ] იყავ იყავ

3. კურთხეულ იყო სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყო] იყო იყო

მრ.რ.

1. კურთხეულ ვიყვენით სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ ვიყვენით] ვიყვენით ვიყვენით

2. კურთხეულ იყვენით სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყვენით] იყვენით იყვენით

3. კურთხეულ იყვენეს სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყვენეს] იყვენეს იყვენეს

III კავშირებითი

მხ.რ.

1. კურთხეულ ვიყო სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ ვიყო] ვიყო ვიყო

2. კურთხეულ იყო სახელოვან ყოფილ უმხნცს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყო] იყო იყო

3. კურთხეულ იყოს სახელოვან ყოფილ უმხნძს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყოს] იყოს იყოს
 მრ.რ.

1. კურთხეულ ვიყვნეთ სახელოვან ყოფილ უმხნძს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ ვიყვნეთ] ვიყვნეთ ვიყვნეთ
2. კურთხეულ იყვენთ სახელოვან ყოფილ უმხნძს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყვენთ] იყვენთ იყვენთ
3. კურთხეულ იყვენნ სახელოვან ყოფილ უმხნძს ყოფილ
 [კურთხეულ ყოფილ იყვენნ] იყვენნ იყვენნ

„აქუს“ მეშველ ზმნიანი აღწერითი წარმოება

„აქუს“ მეშველ ზმნას უწყვეტლსა და წყვეტილში ენაცვლება „აქუნ-
 და“ ფორმა.

აწმყო

მხ.რ.

1. სიყუარული მაქუს // მიყუარს სიძულვილი მაქუს
 //მიძულს
2. სიყუარული გაქუს //გიყუარს სიძულვილი გაქუს
 // გძულს
3. სიყუარული აქუს // უყუარს სიძულვილი აქუს
 // სძულს

მრ.რ.

1. სიყუარული გუაქუს //გვყუარს სიძულვილი გუაქუს
 //გვძულს
2. სიყუარული გაქუს //გიყუარს სიძულვილი გაქუს
 //გძულს
3. სიყუარული აქუს //უყუარს სიძულვილი აქუს
 //სძულს

უწყვეტალი

მხ.რ.

1. სიყუარული მაქუნდა //მიყუარდა სიძულვილი მაქუნდა //მიძულდა
2. სიყუარული გაქუნდა // გიყუარდა სიძულვილი გაქუნდა //გძულდა
3. სიყუარული აქუნდა //უყუარდა სიძულვილი აქუნდა//სძულდა

მრ.რ.

1. სიყუარული გუაქუნდა //გვყუარდა სიძულვილი გუაქუნდა //გვძულდა
2. სიყუარული გაქუნდა //გიყუარდა სიძულვილი გაქუნდა //გძულდა

3. სიყუარული აქუნდა // უყუარდა სიძულვილი აქუნდა // სძულდა
წყვეტილი

„მიყუარს“ ტიპის ორგანულ ფორმებს ხშირად წყვეტილში ენაცვლება აღწერითი წარმოება (სიყუარული მაქუნდა“).

მხ.რ.

1. სიყუარული მაქუნდა	სიძულვილი მაქუნდა
2. სიყუარული გაქუნდა	სიძულვილი გაქუნდა
3. სიყუარული აქუნდა	სიძულვილი აქუნდა

მრ.რ.

1. სიყუარული გუაქუნდა	სიძულვილი გუაქუნდა
2. სიყუარული გაქუნდა,	სიძულვილი გაქუნდა
3. სიყუარული აქუნდა	სიძულვილი აქუნდა

„უნის“ მემუელზმნიანი აღწერითი ფორმები

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, „ეტკბილების“ ტიპის წარმოება ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება. მიჩნევის სემანტიკა გამოხატულია „უნის“ მემუელი ზმნის საშუალებით. ნიმუშად წარმოყადგენთ ტკბილ-უნის, სათნო-უნის და ღირს-უნის აღწერით ფორმათა პარადიგმებს.

აწმყო

მხ. რ.

1. ტკბილ-მიჩნის	სათნო-მიჩნის	ღირს-მიჩნის
2. ტკბილ-გიჩნის	სათნო-გიჩნის	ღირს-გიჩნის
3. ტკბილ-უნის	სათნო-უნის	ღირს-უნის

მრ. რ.

1. ტკბილ-გვჩნის	სათნო-გვჩნის	ღირს-გვჩნის
2. ტკბილ-გიჩნის	სათნო-გიჩნის	ღირს-გიჩნის
3. ტკბილ-უნის	სათნო-უნის	ღირს-უნის

უწყვეტელი

მხ. რ.

1. ტკბილ-მიჩნდა	სათნო-მიჩნდა	ღირს-მიჩნდა
2. ტკბილ გიჩნდა	სათნო-გიჩნდა	ღირს-გიჩნდა
3. ტკბილ უჩნდა	სათნო-უჩნდა	ღირს-უჩნდა

მრ. რ.

1. ტკბილ-გვჩნდა	სათნო-გვჩნდა	ღირს-გვჩნდა
2. ტკბილ გიჩნდა	სათნო გიჩნდა	ღირს-გიჩნდა

3. ტბილ უჩნდა**სათნო უჩნდა****ღარს-უჩნდა**

„უჩნს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს ნაჩყო ძირითადის ნაკეთები არ მოეპოვება (ობიექტური წყობის ფორმები გააქვს მხედველობაში).

„უძს“ მეშველზნიანი აღწერითი ფორმება**აწმყო****მხ.რ.**

1. ძალ-მიც

• ნაწილ-მიც

სახელ-მაც

2. ძალ-გიც

ნაწილ-გიც

სახელ-გაც

3. ძალ-უც

ნაწილ-უც

სახელ-აც

მრ.რ.

1. ძალ-გუიც (-გვც)

ნაწილ-გუიც (-გვც)

სახელ-გუაც

2. ძალ-გიც

ნაწილ-გიც

სახელ-გაც

3. ძალ-უც

ნაწილ-უც

სახელ-აც

წყვეტილი**მხ.რ.**

1. ძალ-მედვა

ნაწილ-მედვა

სახელ-მედვა

2. ძალ-გედვა

ნაწილ-გედვა

სახელ-გედვა

3. ძალ-ედვა

ნაწილ-ედვა

სახელ-ედვა

მრ.რ.

1. ძალ-გუედვა

ნაწილ-გუედვა

სახელ-გუედვა

2. ძალ-გედვა

ნაწილ-გედვა

სახელ-გედვა

3. ძალ-ედვა

ნაწილ-ედვა

სახელ-ედვა

„სცემს“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმები**I სერია****აწმყო****მხ. რ.**

1. გზა-ვსცემ

ადგილ-ვსცემ

ჟამ-ვსცემ

2. გზა-სცემ

ადგილ-სცემ

ჟამ-სცემ

3. გზა-სცემს

ადგილ-სცემს

ჟამ-სცემს

მრ.რ.

1. გზა-ვსცემთ

ადგილ-ვსცემთ

ჟამ-ვსცემთ

2. გზა-სცემთ

ადგილ-სცემთ

ჟამ-სცემთ

3. გზა-სცემენ აღვილ-სცემენ ჟამ-სცემენ

აწმყოს სოლმეობითი

მხ.რ.

3. გზა-სცემენ აღვილ-სცემენ ჟამ-სცემენ
მრ.რ.

3. გზა-სცემედ აღვილ-სცემედ ჟამ-სცემედ

უწყვეტალი

მხ.რ.

1. გზა-ესცემდ(ი) აღვილ-ესცემდ(ი) ჟამ-ესცემდ(ი)

2. გზა-სცემდ(ი) აღვილ-სცემდ(ი) ჟამ-სცემდ(ი)

3. გზა-სცემდა აღვილ-სცემდა ჟამ-სცემდა
მრ.რ.

1. გზა-ესცემდით აღვილ-ესცემდით ჟამ-ესცემდით

2. გზა-სცემდით აღვილ-სცემდით ჟამ-სცემდით

3. გზა-სცემდეს აღვილ-სცემდეს ჟამ-სცემდეს

უწყვეტლის სოლმეობითი

მხ.რ.

1. გზა-ესცემდი აღვილ-ესცემდი ჟამ-ესცემდი

2. გზა-სცემდი აღვილ-სცემდი ჟამ-სცემდი

3. გზა-სცემდის აღვილ-სცემდის ჟამ-სცემდის

მრ.რ.

1. გზა-ესცემდით აღვილ-ესცემდით ჟამ-ესცემდით

2. გზა-სცემდით აღვილ-სცემდით ჟამ-სცემდით

3. გზა-სცემდიან აღვილ-სცემდიან ჟამ-სცემდიან

I კავშირებითი (I მყოფადი)

მხ.რ.

1. გზა-ესცემდე აღვილ-ესცემდე ჟამ-ესცემდე

2. გზა-სცემდე აღვილ-სცემდე ჟამ-სცემდე

3. გზა-სცემდეს აღვილ-სცემდეს ჟამ-სცემდეს

მრ.რ.

1. გზა-ესცემდეთ აღვილ-ესცემდეთ ჟამ-ესცემდეთ

2. გზა-სცემდეთ აღვილ-სცემდეთ ჟამ-სცემდეთ

3. გზა-სცემდენ აღვილ-სცემდენ ჟამ-სცემდენ

**II ხერია
წყვეტილი**

მხ.რ.

1. გზა-ვეც
2. გზა-ვეც
3. გზა-სცა

აღვილ-ვეც
აღვილ-ვეც
აღვილ-სცა

ჟამ-ვეც
ჟამ-ვეც
ჟამ-სცა

პრ.რ.

1. გზა-ვეციით
2. გზა-ვეციით
3. გზა-სცეხ

აღვილ-ვეციით
აღვილ-ვეციით
აღვილ-სცეხ

ჟამ-ვეციით
ჟამ-ვეციით
ჟამ-სცეხ

II ხოლმეობითი

მხ.რ.

1. გზა-ესცი
2. გზა-სცი
3. გზა-სციხ

აღვილ-ესცი
აღვილ-სცი
აღვილ-სციხ

ჟამ-ესცი
ჟამ-სცი
ჟამ-სციხ

პრ.რ.

1. გზა-ესციით
2. გზა-სციით
3. გზა-სციიან

აღვილ-ესციით
აღვილ-სციით
აღვილ-სციიან

ჟამ-ესციით
ჟამ-სციით
ჟამ-სციიან

II კავშირებითი (II მყოფადი)

მხ.რ.

1. გზა-ესცე
2. გზა-სცე
3. გზა-სცეხ

აღვილ-ესცე
აღვილ-სცე
აღვილ-სცეხ

ჟამ-ესცე
ჟამ-სცე
ჟამ-სცეხ

პრ.რ.

1. გზა-ესცეთ
2. გზა-სცეთ
3. გზა-სცეინ

აღვილ-ესცეთ
აღვილ-სცეთ
აღვილ-სცეინ

ჟამ-ესცეთ
ჟამ-სცეთ
ჟამ-სცეინ

დასკვნები

1. ძველ ქართულში ზმნის აღწერითი წარმოება სამ ტიპს წარმოგვიდგენს: ა/ აღწერითი ფორმები (სპასალარ-ყო, ქალაქ-ყო, გურგუნოსან-იქმნა, ჰახაკოვან-იქმნა, მკედრ არს, კადნიერ არს, ძნელ-უნნს, ტკბილ-უნნს და სხვა); ბ/ აღწერითი კონსტრუქციები (ცხოველს-ჰყოფს, შდრ.: აცხოველებს, შეზრახვამ ვო, შდრ.: შეიზრახა, სიყუარული აქუს, შდრ.: უყუარს და სხვა); გ/ ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს ან აღწერით კონსტრუქციებს უტოლდება (ყურად-იღო, ადვილ-აყრა, გულს-ეღვა და სხვა).

2. ზმნის აღწერით წარმოებას გამოვეყოფთ ხუთი ნიშნის მიხედვით: ა/ პერიფრასტული წარმოებისათვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი ძირითადი ნიშანია დამოუკიდებელი და დამხმარე სიტყვების (სახელური კომპონენტისა და მეშველი ზმნის) არსებობა (მონასტერ-ყო, კაც-იქმნა, ტკბილ-უნნს და სხვა); ბ/ მეორე ძირითადი ნიშანი, რომელიც ანალიზურ წარმოებას ახასიათებს, პერიფრასტულობაა (ორკომპონენტიანობაა), თუნდაც ერთ-ერთი წევრი არ იყოს დამხმარე, მაგრამ აქ გასათვალისწინებელია ერთი გარემოება. აღწერითი კონსტრუქციის ორი კომპონენტი ისე მჭიდროდ უნდა იყოს ერთმანეთთან დაკავშირებული სემანტიკურად, რომ ერთ მთლიან ოდენობად (სინტაქსურ შეხამებად) აღიქმებოდეს (ყო აღთქუამა — აღუთქუა, იქმნა შენებამ — აშენდა, ქელმწიფებამ აქუს — ქელმწიფობს და სხვა); გ/ ანალიზური წარმოებისათვის დამახასიათებელი მესამე ნიშანია შესაბამის ორგანული წარმოების მქონე ვარიანტების არსებობა (კაც-იქმნა — განკაცნა, შხიარულ-ყო — განამხიარულა, სიყუარული აქუს — უყუარს, იქმნა დაცემამ — დაეცა, ჰყო სერი — ისურა და სხვა); დ/ პერიფრასტული წარმოებისათვის დამახასიათებელ მეოთხე ნიშნად მიგვაჩნია სახელური და ზმნური კომპონენტების სემანტიკურა მთლიანობა (ერთიანობა), თუნდაც აღნიშნულ წარმოებას არ ეძებნებოდეს შესაბამისი ორგანული ვარიანტები. ძველ ქართულში ყველაზე ხშირად აღნიშნული ტიპის შეხამება გარდაქცევის სემანტიკითაა გამოთლიანებული (სახეჯ-ყო, იქცევიხად-ყო, იქმნა ეშმაკი-ხად და სხვა); ე/ აღწერითი წარმოებისათვის დამახასიათებელ ერთ-ერთ ნიშნად მიგვაჩნია აგრეთვე ფრაზეოლოგიურობა, მაშასადამე, ანალიზურ წარმოებაში ვიხილავთ იმ ტიპის ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებს, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს ან აღწერით კონსტრუქ-

ციებს უტოლდება (ყურად-ილო, მუკლად-ილო, კუალად-აგო, ბაგეხ-უყოფდა და სხვა მრავალი). ბუნებრივია, ესა თუ ის აღწერითი წარმოება ხუთივე ნიშანს ერთდროულად ვერ გამოაქვს. მაგ., მონასტერ-ყო, ქა-საკოვან-იქმნა და მისთ. ტიპის აღწერითი ფორმებისათვის დამახასიათებელია ანალიზური წარმოების სამი ნიშანი: ა/ ორკომპონენტიანობა (პერიფრასტულობა), ბ/ დამხმარე წვერის არსებობა და ბ/ ხემანტიკური მთლიანობა; მხიარულ-იქმნა (შდრ.: გამხიარულდა); კაც-იქმნა (შდრ.: განკაცნა) და მისთ. ტიპის პერიფრასტული ფორმებისათვის-ოთხი ნიშანი: ა/ ორკომპონენტიანობა, ბ/ დამხმარე წვერის არსებობა, ვ/ ხემანტიკური მთლიანობა და დ/ შესაბამისი ორგანული წარმოების მქონე ვარიანტების არსებობა; იქმნა შენება (შდრ.: აშენდა), ხიფარული აქუს (შდრ.: უყუაჯს) ტიპის აღწერითი კონსტრუქციები ანალიზური წარმოების სამი ნიშნით ხასიათდება. ესენია: ა/ ორკომპონენტიანობა, ბ/ ხემანტიკური მთლიანობა და ვ/ შესაბამისი ორგანული წარმოების მქონე ვარიანტების არსებობა; სახედ-ყო, იქცევისად-ყო ტიპის აღწერითი კონსტრუქციებისათვის კი დამახასიათებელია ანალიზური წარმოებას ორი ნიშანი: ა/ ორკომპონენტიანობა და ბ/ ხემანტიკური მთლიანობა; რაც შეეხება ყურად-ილო, კუალად-აგო და მისთ. ტიპის ფრაზოლოგიზმებს (რომლებიც გრამატიკულად აღწერით კონსტრუქციებს უტოლდება), მათთვის დამახასიათებელია ანალიზური წარმოების ორი ნიშანი: ა/ ორკომპონენტიანობა და ბ/ ფრაზოლოგიურობა.

3/ ნაშრომში ერთმანეთისაგან გამიჯნულია აღწერითი ფორმა და აღწერითი კონსტრუქცია (პერიფრასტული ფორმა და პერიფრასტული კონსტრუქცია, ანალიზური ფორმა და ანალიზურ კონსტრუქცია). ამ ორი ანალიზური წარმოების (აღწერითა ფორმისა და აღწერითი კონსტრუქციის) ძირითად განმასხვავებელ ნიშნად მიგვაჩნია სახელური კომპონენტის ბრუნვის უორმა. წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტის მქონე ანალიზური წარმოება აღწერით ფორმას წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში დამოუკიდებლობას მოკლებულია როგორც ზმნური წვერი, ასე სახელური ნაწილი (მონასტერ-ყო, ამო-ყო, ჭაბუკ-იქმნა, აშარტავან-იქმნა, მიდრეკილ არს, ქადაგებულ არს და სხვა მრავალი). არაწრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელური კომპონენტის მქონე ანალიზური წარმოება აღწერითი კონსტრუქციაა (ბრძოლა-ყო, ცხოვლს-ყოფს, შეკრულად-ყო, აღმართება-იქმნა, ქელმწიფება აქუს და სხვა). ამ შემთხვევაში სახელური წვერი გაცილებით უფრო დამოუკიდებელია მისი ზმნური ნაწილისაგან, ვიდრე წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სა-

ხელური კომპონენტი (მისი შესაბამისი ზმნური წევრისაგან) (გამონაკ-
ლისი ამ წესსაც ეძებნება: წამხ-უყო).

4. ძველ ქართულში ზმნის აღწერითი ფორმები უპირატესად მაშინ
დახტურდება, როდესაც ორგანული წარმოება ჭირს. სინთეზური ვარი-
ანტების უქონლობა განპირობებულია სახელის (სახელური კომპონენ-
ტის) თავისებური სემანტიკით. ეს არის ძირითადად ნათესაობის სემან-
ტიკის გამომხატველი სახელები (დედა-იქმნა, მამა-იქმნა, შვილ-იქმნა,
მშობელ ვარ, წულ-იქმნა და სხვა); ადამიანის სხეულის შემადგენელი ნა-
წილების აღმნიშვნელი სიტყვები (კელ-ფო, კელთ-იდევა, კელთ-იგდო,
კელთ ისხნა, კელ-იწითა, თავ-ფო, თავს-იდევა, თავს-ისხმიდა, თუალ-
ჰყოფს, თუალ-აგნა, თუალ-ახუნე, გულს-ედევა, გულს-ედევა, გულად-ილო,
ყურად-ილო, პირი-დაიკრა, ბაგეს-უყოფს, სახედ-ყო, გუამ-იქმნა, სულთ-
ითქუნა და სხვა); რელიგიური რეალიების გამომხატველი სახელები
(მოძღვარ-იქმნა, მონაზონ-იქმნა, ანგელოზ-იქმნა, ზუცეს-იქმნა, ეპის-
კოპოს-იქმნა, ეპისკოპოს-ყო, საყდარ-იქმნა, ტაძარ-იქმნა, მონასტერ-
ყო, ხატ-იქმნა და სხვა); მცენარეთა და ცხოველთა აღმნიშვნელი სიტყ-
ვები (ხედ-იქმნა, ვარდ-იქმნა, ყუაყილ-იქმნა, ძაღლ-იქმნა და სხვა); კულ-
ტურის რეალიები (წიგნ-იქმნა); ქვეყნის, ქალაქის, სახლის აღმნიშვნე-
ლი სიტყვები (მამულ-ეყო, ქალაქ-ეო, სახლ-ყო...) და სხვა.

5. ზმნის აღწერითი წარმოება გამოიყენება მაშინაც, როდესაც გა-
საზმნავებელი სახელი წარმოქმნილი ან კომპოზიტია (რადგანაც წარ-
მოქმნილი ან კომპოზიტი სახელისაგან ჭირს ორგანულად ზმნის წარ-
მოება): გვრგუნოსან-ყო, უპატეო-ყო, მოსწრაფე-ჰყო, საკიცხელ-ყო,
რჩულისმდებელ-ყო, გულსაუხე-ჰყო; ჰასაკოვან-იქმნა, უყუთლეს-იქმნა,
ხასოწარკუეთილ-იქმნა, ერმრავალ-იქმნა და სხვა მრავალი.

6. ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი აღწერით ფორმათა გამოყენებისა
იმასში მდგომარეობს, რომ ხშირად ძნელდება ზმნის ორგანულად წარ-
მოება დრო-კილოთა II სერიის ნაკეთებში (შდრ.: ემობს, ემობდა, ემობ-
დეს, მაგრამ — ემა-ყო; ზატიკობს, ზატიკობდა, ზატიკობდეს, მაგრამ —
ზატიკი-ყო და სხვა).

7. ენა აღწერით ფორმებს მიმართავს მაშინაც, როდესაც ორგანუ-
ლად არ ხერხება ენიანი ენებისთვის წარმოება (სარგებელ-ექმნა, მფარ-
ველ-ეყო, მიზეზ-ექმნა და სხვა).

8. აღწერითი ფორმები გამოიყენება მაშინაც, როდესაც ჭირს ორ-
განულად სათავისო ქცევის წარმოება (ცოლ-იყო, სათნო-იყო...).

9. პერიფრასტული წარმოების გამოყენებას ხელს უწყობს ის გარე-
მოებაც, რომ ზოგჯერ ჭირს მოცემული ფორმისაგან ობიექტური წყო-

ბით ორგანული ზმნის წარმოება (ქუებულ-ყო).

10. ანალიზურ წარმოებას მიმართავს ენა მაშინაც, როდესაც არ ხერხდება მოცემული ფორმისაგან გარდამავალი ზმნის ორგანულად წარმოება (აღმატებულ-ყო — *აღჰმატა).

11. აღწერით ფორმათა დიდ ნაწილს მოეპოვება შესაბამისი ორგანული ვარიანტები, მაგრამ გარკვეულ შემთხვევებში ენა უპირატესობას ანიჭებს ანალიზურ წარმოებას (ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია, რა სახის სხვაობა შეინიშნება აღწერით და ორგანულ ვარიანტებს შორის): ა/ ერთ შემთხვევაში სხვაობა ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის სემანტიკურია. მაგ., „ყოფს“ და „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა უმრავლესობა გარდაქცევის შინაარსს გამოხატავს. აღნიშნული სემანტიკა ხშირად დაჩრდილულია შესაბამის ორგანული წარმოების ვარიანტებში (მოშიშ ჰყოფს „მოშიშად აქცევს“ — აშინებს; მობაძავე იქმნა „მბაძავე გაბდა“ — ჰბაძა; მოშურნე იქმნა „მოშურნედ იქცა“ — შეშურდა და სხვა მრავალი). სემანტიკური სხვაობა შეინიშნება აგრეთვე „არს“ მეშველზმნიან აღწერით და შესაბამის ორგანულ ვარიანტებს შორის. სინთეზური ფორმები მიმსგავსების შინაარსს გამოხატავს (დედა არს — დედობს, დიდ არს — დიდობს, ქართველ არს — ქართველობს და სხვა); ბ/ სხვა შემთხვევაში სხვაობა აღწერით და ორგანულ ფორმებს შორის გრამატიკულია. მაგ., ხშირად „ყოფს“ მეშველზმნიანი ანალიზური ფორმის შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტი ენიანი ენებიითის ფორმაა (დეენა-ყო — დაედეენა); „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი წარმოების შესაბამისი სინთეზური ფორმა — მოქმედებითი (მკლველ-იქმნა — მოკლა) ან საშუალებების (მოსლვაჲ-იქმნა — მოვიდა) ზმნაა და სხვა; გ/ სხვაობა (ანალიზურ და სინთეზურ ვარიანტებს შორის) შეინიშნება წარმოების თვალსაზრისითაც. ხშირად ორგანული ფორმის საწარმოებელი ფუძე მარტივია, ხოლო პერიფრასტულის სახელური კომპონენტი — წარმოქმნილი (სურვიელ ვარ — მსურის, სახლელ ვართ — ვსახლობთ, შუენიერ-იქმნა - განშუენდა და სხვა).

12. არსებობს გარკვეული კანონზომიერება აღწერითი წარმოების ორგანული ვარიანტებით შენაცვლებისას. მაგ., „ყოფს“ მეშველზმნიან პერიფრასტულ ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად მოქმედებითი გვარის ზმნებია (მხიარულ-ყო — განამხიარულა, წმიდა-ყო — განწმიდა და სხვა მრავალი); ენიანი ენებითის ფორმითაა წარმოდგენილი სინთეზური ვარიანტები მაშინ, როდესაც „ყოფს“ მეშველზმნიანი ანალიზური წარმოების ზმნური კომპონენტი ენიანი ენებითია (მწე-ყოფს — შემეწია, შებჰა-ყოფს — შებჰა).

როდესაც პერიფრასტული წარმოების სახელური წევრი წრფელობითი ბრუნვისფორმიანი მასდარია, რომელიც უკავშირდება სასხვისო ქცევით დადასტურებულ ზმნურ კომპონენტს (ბრძოლა-უყო — შეებრძოლა, დევნა-უყო — დაედევნა). ამ შემთხვევაში ენიანი ენებითის ფორმებია გამოყენებული ორგანულ ვარიანტებად, რადგანაც ბრძოლა- დევნა- ფუძეებისაგან სასხვისო ქცევისფორმიანი სინთეზური ზმნები არ იწარმოება — სახელური წევრის (ამ შემთხვევაში მასდარის) სემანტიკიდან გამომდინარე. გარკვეული კანონზომიერება შეიმჩნევა „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით და შესაბამის ორგანულ ვარიანტებს შორისაც: თუ „იქმნა“ მეშველზმნიანი პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი -ილ ან -ულ სუფიქსიანი საობიექტო მიმღეობაა, რომელიც ზმნურ ფუძეს ემყარება, შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად ი- პრეფიქსიანი ზმნები იქნება, რომლებიც (კონტექსტის მიხედვით) შეიძლება იყოს როგორც ინიანი ენებითის, ისე სათავისო ქცევის ფორმები (დაფარულ იქმნა — დაიფარა იგი, შდრ.: დაიფარა მან იგი. ამ ტიპის მაგალითები მრავლად დასტურდება). ორგანული წარმოების ვარიანტები დონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ენებითები იქნება იმ შემთხვევაში, თუ საობიექტო მიმღეობის საწარმოებელი ფუძე სახელურია (განკეთრებულ იქმნა — განკეთროვნდა, განძლიერებულ იქმნა — განძლიერდა, განდიდებულ იქმნა — განდიდნა და სხვა). სინთეზური წარმოების ვარიანტებად დონიანი ან -ენ სუფიქსიანი ენებითის ფორმები დასტურდება მაშინაც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიანი აღწერითი ფორმის სახელური კომპონენტი ზედსართავი (პირველადი ან წარმოქმნილი) სახელია (ობოლ-იქმნა — დაობლდა, ცოცხალ-იქმნა — განცოცხლდა, შიშულ-იქმნა — განშიშულდა, კაღნიერ-იქმნა — განკაღნიერდა, დიდ-იქმნა — განდიდნა და სხვა მრავალი) და ძირითადად მაშინაც, როდესაც სახელური წევრი არსებითი სახელია (კაც-იქმნა — განკაცნა, ჭაბუკ-იქმნა — განჭაბუკნა). არის ერთი წყება სახელებისა, რომელთა გაზმნაუებაც (პასიურობის შინაარსის წარმოჩენით) მხოლოდენიანი ენებითის ფორმით ხერხდება. სწორედ ამგვარი სახელური კომპონენტის მქონე „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტებია ენიანი ენებითის ზმნები. სინთეზურ ფორმებში დაჩრდილულია გარდაქცევის შინაარსი, რაც ნათლად წარმოჩნდება ანალიზური წარმოებით (მტერ-იქმნა — ჰემტერა, შემწვე-იქმნა — შეეწვა, შინდობილ-იქმნა — შიენდო...). „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა შესაბამის ორგანულ წარმოების ვარიანტებად საშუალო გვარის ზმნებიც წარმოგვიდგება. ამ შემთხვევაშიც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება

სახელურ კომპონენტს, რომლის გაზმნაეებაც მხოლოდ საშუალო გეარის ფორმით ხერხდება (წარსლუაი-იქნა — წარვიდა, მოსლუაი იქნა — მოვიდა...) . თუ „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელურ კომპონენტად გამოყენებულია სასუბიექტო მიმღეობა, შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ძირითადად მოქმედებითი გეარის ზმნე-ბია (შემკრებულ იქმნა — შეკრიბა, მკლველ-იქმნა — მოკლა, აღმომაცე-ნებულ იქმნა — აღმოაცენა და სხვა) . სინთეზური წარმოების ვარიანტები მოქმედებითი გეარის ზმნეობა მაშინაც, როდესაც „იქმნა“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი იმ ტიპის საობიექტო მიმ-ღეობაა (ძირითადად -ულ სუფიქსიანი), რომელსაც მხოლოდ სათავისო ქცევის ფორმით ზმნაელება (შეწყნარებულ იქმნა იგი, შდრ.: შეიწყნარა მან იგი; მონადირებულ-იქმნა იგი, შდრ.: მოინადირა მან იგი), მაგრამ ამ შემთხვევაში სინთეზური ვარიანტები (შეიწყნარა, მოინადირა) შეწყ-ნარებულ-იქმნა და მონადირებულ-იქმნა წარმოების შესაბამის ორგა-ნულ ფორმებად ვერ ჩაითვლება. შეწყნარებულ იქმნა (იგი მის მიერ) შა-ნაარსს შეესაბამება მხოლოდ შეიწყნარეს (მათ იგი) წარმოება. ანალო-გიური ვითარება გვაქვს მონადირებულ იქმნა (იგი მის მიერ) — მოინა-დირეს (მათ იგი) ფორმებშიც. გარკვეული კანონზომიერება შეიმჩნევა „არს“ მეშველზმნიან აღწერით და შესაბამის ორგანული წარმოების ვა-რიანტებს შორისაც. სინთეზურ ფორმათა ერთი ნაწილი საშუალო გეა-რის ზმნეობა (დიდ არს — დიდობს, დედა არს — დედობს) . ამ უკანასკნელ-თათვის დამახასიათებელია მიმსგავსების შინაარსის გამოხატვა, თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც მიმსგავსების სემანტიკა დაჩრდი-ლულია (მკუდრ არს — მკუდრობს) . „არს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორ-მათა ერთ ნაწილს შეესაბამება მოქმედებითი გეარის ორგანული ვარი-ანტები. აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაში პერიფრასტული წარმოების სახელური კომპონენტი ძირითადად სასუბიექტო მიმღეობაა (მწყევარ ვარ — ვწყველი, მკურნალ არს — ჰკურნებს, მაშენებელ არს — აშენებს და სხვა) . გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტები ენიანი ენებითებია (ზიარ ზარ — ეზიარები) . რაც შეეხება „აქუს“ მეშველზმნიან აღწერით კონსტრუქციებს, მათი შესაბამისი სინ-თეზური ვარიანტები ძირითადად საშუალო გეარის ზმნეობა (სიყუარული აქუს — უყუარს, ქელმწიფება აქუს — ქელმწიფობს და სხვა) . აღსანიშ-ნავია, რომ ხშირად „აქუნდა“ მეშველზმნიანი აღწერითი კონსტრუქცია „უყუარს“ ტიპის ზმნათა წყვეტილის გამოსახატაეადაა გამოყენებული (უყუარს, უყუარდა, უყუარდეს, მაგრამ: სიყუარული აქუნდა) . სხვა შემ-თხვევაში ორგანული წარმოების ფორმები მოქმედებითი (აღთქუმაა

აქუს — აღუთქუამს, შენდობაჲ აქუს — შეუნდობს) ან ვნებითი (ინიანი, ენიანი ან ღონიანი) გუარის (კურნებაჲ აქუს — იკურნების, მიტყეებაჲ აქუს — მიეიტყეების, აღმოცენებული აქუს — აღმოუცენდა) ზმნებია. „ურნს“ მეშველზმნიან აღწერთ ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ენიანი ვნებითებია (ტკბილ ურნს — ეტკბილებს, ძნელ ურნს — ეძნელებს და სხვა), რომლებიც ძველ ქართულში ნაკლებად დასტურდება. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სინთეზურ ფორმათა არსებობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახის მეშველი ზმნაა გამოყენებული ანალიზური წარმოების ზმნურ კომპონენტად. მაგალითად, ცხოველ-ფუძის გაზმნაება დასაშვებია, თუ იგი წარმოდგენილია „ყო“ ან „ქმნა“ ზმნურ წვერებთან (ცხოველ-ქმნა — განაცხოველა), მაგრამ ცხოველ-ფუძისაგან არ იწარმოება არც ცხოველ არს და არც ცხოველ-ურნს აღწერთი ფორმების შესაბამისი ორგანული ვარიანტები (ცხოველ არს — *ცხოველობს, ცხოველ-ურნს — *ეცხოველებს).

13. ძველ ქართულში გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სხვადასხვა მეშველ ზმნასთან გამოყენებულია ერთი და იმავე ფუძის მქონე, მაგრამ სხვადასხვაგვარად ნაწარმოები, სახელური კომპონენტები. ხშირად აღნიშნული წარმოების მქონე პერიფრასტულ ფორმათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ვარიანტები ერთი და იგივე ოდენობებია (შდრ.: სურვიელ ვარ, მოსურნე ვარ, სურვილი მაქუს — მსურის; სიხარულევან არს, მოხარულ არს, სიხარული აქუს — უხარის; კელმწიფე არს, კელმწიფებაჲ აქუს — კელმწიფობს და სხვა).

14. ხშირად დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ერთი და იგივე სახელური კომპონენტი გამოყენებულია სხვადასხვა ზმნურ წვერთან. (შდრ.: სრულ-ყო, სრულ-ქმნა — დაასრულა, მაგრამ: სრულ არს — *სრულობს, სრულ ურნს — *ესრულებს; მდიდარ-ყო, მდიდარ-ქმნა — გაამდიდრა, მაგრამ: მდიდარ არს — *მდიდრობს, მდიდარ ურნს — *ემდიდრების...). გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური კომპონენტი-საგან იწარმოება როგორც მოქმედებითი, ისე ვნებითი გუარის ზმნები, მაგრამ არ ხერხდება „დილობს“ ტიპის (საშ.გუარის) ფორმათა წარმოება (ტკბილ-ჰყოფს — ატკბობს, ტკბილ-ქმნა — დაატკბო, ტკბილ-იქმნა — დატკბა, ტკბილ ურნს — ეტკბილებს, მაგრამ: ტკბილ არს — *ტკბილობს; მძიმე-ჰყოფს — ამძიმებს, მძიმე-იქმნა — დამძიმდა, მძიმე ურნს — ემძიმების, მაგრამ: მძიმე არს — *მძიმობს და სხვა). დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ორგანული წარმოების ვარიანტები მხოლოდ „არს“ მეშველ-ზმნიანაღწერთ ფორმებს ეძებნება (დედა არს — დელობს, მამა არს — მამობს, უბისკაოს არს — უბისკაობს, ყუავილ არს — ყუავილობს და სხვა).

15. ძველ ქართულში ზმნის აღწერითი ფორმები ნაირგვარია. პერიფრასტული წარმოების სახელურ წვერად დასტურდება: ა/ არსებითი სახელი (სპასალარ-ყო, ქალაქ-ყო, ზღუა-იქმნა, მონაზონ-იქმნა, მსახურ-ექმნა, ტყუე-ექმნა, მონა არს, ეპისკოპოს არს, ღმერთად უჩნს, სასელ-სდებს და სხვა); ბ/ ზედსართავი სახელი (წმიდა-ყო, ცხად-ყო, დიდ-იქმნა, იავარ-იქმნა, მზიარულ არს, კოჭლ არს, ტკბილ უჩნს, ძნელ უჩნს და სხვა); გ/ წარმოქმნილი (მეორადი) ზედსართავი სახელი (გვრგვონ-სან-ყო, უჭირო-ყო, კადნიერ-იქმნა, ხირცხულეულ იქმნა, უნაკლულო არს, ძნელოვან არს და სხვა); დ/ ნაზმნარი ზედსართავი სახელი (სასუბიექტო მიმღეობა: მოშიშ-ყო, მოდგამ-ყო, აღმომაცენებელ იქმნა, მაცილობელ იქმნა, შემწე ექმნა, დამპყრობელ-ექმნა, მავნებელ არს, შემახმენელ არს და სხვა; საობიექტო მიმღეობა: სასმენელ-ყო, შეწყნარებულ-ყო, აღშენებულ იქმნა, დასაწუველ იქმნა, მიდრეკილ არს, განსაკერვო არს, განრღუეული აქუნდა, აღმოცენებული აქუს, საკერველ უჩნს, ხაწუნელ უჩნს და სხვა); ე/ მასდარი (ძიება-ყო, წარგზავნა-ყო, აღმართება იქმნა, მოსლვამ-იქმნა; ტრფიალ არს, ხწრაფამ აქუს და სხვა). ვ/ მესამე პირის ფორმა, რომელიც მიმღეობის ბადალია (ღირს-ყო, იქცევი-სად-ყო, ღირს-უჩნს და სხვა); ზ/ ნაცვალსახელი (თუხ-ეყოფდეს, იქმნაჩუენდად); თ/ რიცხვითი სახელი (ოც-იქმნენ, იქმნა ერთ...); ი/ ზმნისართი (შორს-ყო, ზემო არს, ესრეთ არს...); კ/ კომპოზიტი (ძვრხილულ-ყო, თანამოქალაქე-ყო, სასოწარკუეთილ-იქმნა, ერთხარწმუნობა იქმნა, ქმნულკეთილ არს და სხვა).

16. სახელური კომპონენტი ძირითადად წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დასტურდება (სპასალარ-ყო, ზღუა-იქმნა, მსახურ-ექმნა, მონა არს, ტკბილ უჩნს, ცხად-ყო, მორჩილ-ექმნა, ნათელ-სცა, წადიერ-იქმნა, უნაკლულო არს, შემწე-ექმნა, სასმენელ-ყო, განსაკერვო არს, გზასცა, შეილ-ისხნა და სხვა მრავალი), თუმცა გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სახელური წვერი წარმოდგენილია სახელობითი (მამამ-იქმნა, ყო ზატიკი, განრღუეული აქუნდა...), მოთხრობითი (გულმან უთქუას), მიცემითი (წამს-უყო, ცხოელს-ყოფს, გულს-ედება...), ნათესაობითი (სასვიდლიხ-ყვეს), მოქმედებითი (ინაქით-ღგმა დაჯდომა“), ვითარებითი (მიზეზად ჰყოფს, სახედ-ყო, იქმნა ზატად, განსაცდელად უჩნს, შესლვად არს, გამოშობად იყო, კურთხევად სცემდა, შეურაცხყოფად სცა და სხვა) ან ნანათესაობითარი ვითარებითი (იქმნა ეშმაკისად, იქმნა ღმრთისად) ბრუნვის ფორმით. ზოგჯერ სახელური კომპონენტი მრავლობითი რიცხვის ფორმით დასტურდება (კურნება-ნი ევენეს).

17. ძველ ქართულში აღწერით ფორმათა სახელური კომპონენტი წარმოშობით შეიძლება იყოს: ა/ სუბიექტი (მაშულ-ყო, კაც-იქმნა...); ბ/ პირდაპირი ობიექტი (პაპსალარ-ყო, ქალაქ-ყო, ზრას ვაჟ-ყო...); გ/ სუბიექტის მსაზღვრელი (დიდ-იქმნა, ძურხილულ-იქმნა); დ/ პირდაპირი ობიექტის მსაზღვრელი (უსუბუქეს-ყო, უცთომელ-ყო, გერგენოსან-ყო...); ე/ უბრალო დამატება (სახედ-ყო, ხატად-ყო...); ვ/ ვითარების გარემოება (შეკრულად-ყო, იქსევისად-ყო...); ზ/ ადგილის გარემოება (ქუემო-ყო, ზემო არს...).

18. აღწერითი წარმოების ზმნურ კომპონენტებად დასტურდება „ყოფს“, „იქმნა“, „არს“, „აქუს“, „უჩნს“, „აღებს“, „ისცემს“, „იღებს“, „აგებს“, „ისხამს“, „აღამს“, „აღვინებს“, „აგლებს“, „იპყრობს“, „აქცევს“, „იითქვამს“, „განაწყობს“, „იხუნა“, „განპქდა“, „ხუდა“ „დაიყო“, „იკრებს“, „იწიფა“ ფორმები.

19. პერიფრასტული წარმოების ზმნური წევრი წარმოგვიდგება მოქმედებითი გვარის ნეიტრალური (მონასტერ-ყო, უჭირო-ყო, მწუნარე-ყო, ტყუე-ქმნიდა, ხახელ-სდებს და სხვა), სასხვისო (შებმა-უყო, დენა-უყო, სიტყუას-უგებს...) ან სათავეისო (ცოლ-იყო მან, ხათო-იყო მან, შურ-იგომან და სხვა) ქცევის ფორმით. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ზმნური კომპონენტი დადასტურებულია ვნებითი გვარის ფორმით (ენიანი ვნებითის ფორმით: მაშულ-ყო, მფარველ-ყო, შემწე-იქმნა... ინიანი ვნებითის ფორმით: კაც-იქმნა, ივარ-იქმნა, მობაძავ იქმნა და სხვა). რაც შეეხება „არს“, „აქუს“, „უჩნს“, „უძს“ მეშველზმნიან აღწერით ფორმებს (თუ კონსტრუქციებს), ისინი სტატიკურია. სტატიკურია მათა შესაბამისი ორგანული წარმოების ფორმათა უმრავლესობაც (დიდ არს – დიდობს, ხიყუარული აქუს – უყუარს, ტკბილ-უჩნს – ეტკბილების და სხვა). გამოთქმის წარმოადგენს „აღწერილ არს“ ტიპი, რომელიც ფუნქციურად I შედეგობითის ნაკეთებს უტოლდება, ხოლო „მოსლვად არს“ ტიპი მყოფადის ფუნქციით გამოიყენება.

20. ძველ ქართულში აღწერითი წარმოების შემადგენელ კომპონენტთა რიგი პირდაპირია (სახელური წევრი + მეშველი ზმნა: ხასალარ-ყო, მონაწონ-იქმნა, ხატ არს, ძნელ-უჩნს, კელთ-იდეა, წმიდა-ყო, მფარველ-იქმნა, ხირცხელულ იქმნა, ძიებ-ყო და სხვა) ან ინიერსიული (მეშველი ზმნა + სახელური წევრი: ყო სერი, იქმნა მტერ, იქმნა ქალაქ, არს ქნარ, გუაქუს მოცემულად; უჩნს საზარელ და სხვა). ხშირად პერიფრასტული ფორმის სახელურ და ზმნურ კომპონენტებს შორის წარმოადგენილია წინადადების სხვა წევრები (ყვნა ორნივე ეპისკოპოს, ყვეს ტაძარი იგი ღმრთისაჲ ქუაბ ავაზაკთა; უძრთელჴს ჩემისა იქმენ და სხვა მრავალი).

21. გვაქვს ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ერთ მეშველ ზმნასთან (ზმნურ კომპონენტთან) დაკავშირებულია რამდენიმე სახელური წევრი (სახელური კომპონენტები + მეშველი ზმნა: საცინელ და საკიცხელ ვო; მეშველი ზმნა + სახელური კომპონენტები: ყავ დიდებულ და შუენიერ; სახელური წევრი + მეშველი ზმნა + სახელური წევრი: მტკიცე იყო და შეურყეველ).

22. რა პრინციპით ეწოდებთ სიყუარული აქუს, ცხოელს-ჰყოფს, შეკრულად-ყო, იქცევისად-ყო, სახედ-ყო და მისთ. ტიპის აღწერით წარმოებას პერიფრასტულ კონსტრუქციებს (სინტაქსურ შეხამებას), ხოლო სპასალარ-ყო, ქალაქ-ყო, კაც-იქმნა, მხიარულ-იქმნა, დათესილ-იქმნა, დიდ არს, მკვდ არს, ტკბილ-უნნს და მისთ. წარმოებას — აღწერით ფორმებს (შედგენილ შემასმენელს)? — არაწრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახლური წევრი, როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ, გაცილებით დამოუკიდებელია მისი ზმნური ნაწილისაგან, ვიდრე წრფელობითი ბრუნვის ფორმით დადასტურებული სახელური კომპონენტი. ამ შემთხვევაში აღწერითი წარმოების ორივე წევრი ინარჩუნებს დამოუკიდებლობას, მაგრამ ისინი (სახელური და ზმნური კომპონენტები) ისე მჭიდროდ არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული სემანტიკურად, რომ ერთ მთლიან ოდენობად აღიქმებიან, რის გამოც ჩვენ მათ აღწერით კონსტრუქციას ეწოდებთ და ზმნის აღწერით წარმოებაში განვიხილავთ. სინტაქსურად აღწერითი კონსტრუქცია პირდაპირი ობიექტისა და შემასმენლის (ცხოელს-ჰყოფს, შდრ.: აცხოველებს), რეალური ობიექტისა და შემასმენლის (სიყუარული აქუს, შდრ.: უყუარს), სუბიექტისა და შემასმენლის (მოსლვაი იქმნა, შდრ.: მოვიდა), უბრალო დამატებისა და შემასმენლის (სახედ-ყო), ვითარების გარემოებისა და შემასმენლის (შეკრულად-ყო, შდრ.: შეკრა), ადვილის გარემოებისა და შემასმენლის (შორს-ყო, შდრ.: განაშორა), სუბიექტის მსაზღვრელისა და შემასმენლის (ლიწებული არს) და სხვათა შეხამებას წარმოადგენს (მაშასადამე, სინტაქსური შეხამებაა). რაც შეეხება სპასალარ-ყო, ქალაქ-ყო, კაც-იქმნა, დათესილ იქმნა, მკვდ არს, ტკბილ უნნს და მისთ. ფორმებს, ამ შემთხვევაში ზმნური კომპონენტი დამხმარე საშუალებაა (უფრო მეტიც, დამოუკიდებლობას მოკლებულია სახელური წევრიც, რომელიც წრფელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოგვიდგება, თუმცა ეს უკანასკნელი ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე ნაწილია. აქვე აღვნიშნავთ იმ გარემოებას, რომ ძველ ქართულში თითქმის ყველა სახის აღწერითი ფორმის ზმნური ნაწილი გარკვეული ლექსიკური მნიშვნელობის მატარებელი ერთეულია. მაშასადამე, იგი მხოლოდ გამაზმნავებელი საშუ-

აღება არ არის. აღწერითი ფორმების ხახელური და ზმნური კომპონენტები ურთიერთშემავსებელი ელემენტებია), რის გამოც აღნიშნული ტიპის წარმოებას აღწერიდ ფორმას (სინტაქსურად შედგენილ შემასმენელს) ეუწოდებთ. მაშასადამე, შედგენილ შემასმენლებად გაერთიანებულა როგორც ღალაჯ-ჰყოფს ტიპი, ისე შინსევის სემანტიკის გამომხატველი აღწერითი ფორმები (ტკბილ-უნნს, ადვილ-უნნს), პერიფრასტული ვნებითის ზმნები (დათესილ იქმნა, დაფარულ იქმნა), „არს“ მეშველზმნიანი წარმოება (დიდ არს, მკუდრ არს) და სხვა. ამ შემთხვევაში ჩვენთვის ამოხაველსა დამხმარე წვერის არსებობა. თუ სინტაქსური შეხამების ერთ-ერთს კომპონენტი მეშველია, იგი (სინტაქსური შეხამება) შედგენილ შემასმენელს წარმოადგენს, თუმცა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ყველა სახის მეშველ ზმნას გარკვეული (მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი) სემანტიკა შეაქვს მოცემულ წარმოებაში. მაგალითად, „ყოფს“ და „იქმნა“ მეშველზმნიანი ფორმები ძირითადად გარდაქცევის სემანტიკას გამოხატავენ (მონასტერ-ყო, ჭადაგ-იქმნა...), „უნნს“ მეშველზმნიანი წარმოება (ტკბილ-უნნს, მძიმე უნნს...) – შინსევის სემანტიკას (აგრეთვე სტატიკას), „არს“ მეშველზმნიანი ფორმები (მკუდრ არს – მკუდრობს, სურვიელ არს – სურის) – სტატიკას და სხვა. ზემოთ დასახელებული აღწერითი ფორმები (მონასტერ-ყო, სპასალარ-ყო, კაც-იქმნა, დათესილ იქმნა, ტკბილ-უნნს, მკუდრ არს და სხვა მრავალი) მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, მაგრამ მათ აერთიანებს ერთი უმთავრესი ნიშანი – მეშველი ზმნა, რის გამოც აღნიშნულ პერიფრასტულ ფორმებს ჩვეუ შედგენილი შემასმენლის ნაირსახეობად მივიჩნევთ.

23. აღწერითი ფორმების პარადიგმატულმა ანალიზმა გამოავლინა ზოგი მწკრივნიკალი ზმნის თავისებურება. გასათვალისწინებელია, რომ განსაზღვრული მწკრივის როლში ხშირად სწორედ აღწერითი წარმოების ზმნებია წარმოდგენილი.

24. ბუნებრივია, ძველ ქართულში დადასტურებული აღწერითი ფორმები ერთ სიბრტყეზე ვერ მოთავსდება (მაშასადამე, დგება საკითხი ანალიზურ და სინთეზურ ფორმათა პირველადობა-მეორადობის შესახებ). ჩვენ ვიზიარებთ ივ. ჭავჭავაძის მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ აღწერითი ფორმების „ნაწილი უფრო ძველია, ნაწილი ნეოლოგიზმი ან თავისებური სტილის დამახასიათებელი“. ერთი კი აღსანიშნავია, რომ ქართული ორგანული წარმოების ენაა და იგი ანალიზურ ფორმებს ძირითადად მამინ მიმართავენ, როდესაც სინთეზური წარმოება (სხვადასხვა მიზეზს გამო, რომელთა შესახებაც ზემოთ დაწერილებით გვქონდა

საუბარი) ქირს. ამდენად. პერიფრასტული წარმოება ზმნისა შედარებით მეორეულ მოვლენად მიგვაჩნია, თუმცა, როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ, გარკვეულ შემთხვევებში აღწერითი ფორმები უფრო უძველესია (ექსორია-ფო, საცნაურ-ფო და სხვა).

25. ძველ ქართულში ზმნის აღწერითი წარმოება სრულიად ბუნებრივი მოვლენაა. იგი არ წარმოადგენს უცხო ენათა გავლენის შედეგს. გამონაკლისია მხოლოდ აღწერითი კაუზატივი (წარწერად სცა ტიპი), რომელიც სომხურის კალკად მიგვაჩნია.

გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურისა და წყაროების სია

I გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურის სია

1. ანტონ პირველი, ქართული დრამმატიკა, თბ., 1885.
2. ლ. ბარამიძე, ზოგიერთი ტიპის მეშველ-ზმნიან ფორმათა ჩასახვა და განვითარება ქართულში: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 9, 1964.
3. გაიოზ რექტორი, ქართული დრამმატიკა, თბ., 1970.
4. დ. გეწაძე, გარდამავალი ზმნების III სერიის ფორმათა ასპექტის შესახებ ძველ ქართულში: აღ. წულუკიძის სახ. ქუთაისის პედ. ინსტიტუტის შრომები, XXIII, 1961.
5. ს. დოდაშვილი, შემოკლებული ქართული დრამმატიკა, ტფ. 1830.
6. რ. ენუქაშვილი, აღწერითი ზმნები ახალ ქართულში: ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში, N 2, 1975.
7. ჭ. თევზაძე, რთული ზმნები ძველ ქართულში: ა.ს. ჯუშუკინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, N 13, 1959.
8. ე. იმნაიშვილი, კაუზატივი ძველ ქართულში: სტუდენტთა სამეცნიერო შრომების კრებული, X, თბ., 1970.
9. ივ. იმნაიშვილი, შედგენილი შემასმენელი ქართულში: ა.ს. ჯუშუკინის სახ. თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, ტ. V, 1948.
10. პლ. იოსელიანი, პირუტყლ-დაწყებითი კანონნი ქართულისა დრამმატიკისა, თფ., 1863.
11. კოტინოვი, ვითარებითი დასმული მასდარის ფუნქციები ძველ ქართულში: თელავის პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, V, 1964.
12. ქ. ლომთათიძე, -ქ სუფიქსისათვის მეგრულ ზმნებში: იკე I, 1946.
13. არ. მარტიროსოვი, მასდარული კონსტრუქციის გენეზისისათვის ძველ ქართულში: იკე XII, 1955.
14. ნ. ნათაძე, მესამე სერიის დრო-კილოთა წარმოებისათვის ქართულში: იკე VII, 1955.
15. ეკ. ოსიძე, დადად-ყო ტიპის ზმნები ძველ ქართულში: იკე XII, თბ., 1960.
16. თ. ჟორდანი, ქართული გრამმატიკა, 1889.
17. ივ. ქაეთარაძე, ზმნის აღწერითი ფორმების ორგანულით შეცვლის ისტორიიდან ქართულში: იკე, ტ. XIV, 1964.
18. ივ. ქაეთარაძე, მყოფადის ერთი სახეობის ისტორიისათვის ქართულში: იკე XII, 1960.

19. დ. ყიფიანი, ახალი ქართული ღრამმატიკა, 1882.
20. აკ. შანიძე, ქართული ენის გრამმატიკის საფუძვლები, 1973.
21. აკ. შანიძე, ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია (სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით), თბ., 1945.
22. აკ. შანიძე, ძველი ქართული ენის გრამმატიკა, თბ., 1976.
23. ზ. შანშოვანი, მოკლე ღრამმატიკა ქართული ენისა, სანკტ-ბეტერბურდი, 1881.
24. მ. შინჯიაშვილი, „ივო“ ზმნის სტატიკურობის საკითხისათვის, იკე XV, თბ., 1966.
25. არნ. ჩიქობავა, ჭანურის გრამმატიკული ანალიზი, 1936.
26. დ. ჩხუბიანიშვილი, ინფინიტივის საკითხისათვის აკელ ქართულში, თბ., 1972.
27. შ. ძიძიგური, წინადადების მასდარული კონსტრუქცია: თბილისის ა. ს. ჯუშეინის სახ. ჰედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, 19, 1966.
28. შ. ძიძიგური, წინადადების „მასდარული კონსტრუქციის“ შესწავლის ისტორიისათვის: თსუ შრომები, 5, 1972.
29. ზ. ჭუმბურიძე, მყოფადი ქართულურ ენებში, თბ., 1986.
30. ბ. ჯორბენაძე, ზმნის სმოეანარეფიქსული წარმოება ქართულში, თბ., 1983.
31. ბ. ჯორბენაძე, მ. კობაიძე, მ. ბერიძე, ქართული ენის შორეულებისა და მოდალური ელემენტების ლექსიკონი, თბ., 1988.
32. Агальитические конструкции в языках различных типов, АН СССР, Ленинград, 1963.
33. Лингвистический энциклопедический словарь, Москва, 1990.
34. Н. Я. Марр, Грамматика древнелитературного грузинского языка, Л., 1925.
35. Н. Я. Марр, თარგმანებაჲ ქებაჲ ქებათაჲ: ТР. VII. СПб, 1901.
36. С. В. Меликова-Толстая, Будущее время в греческом языке: Ученые записи ЛГУ, серия филологических наук, вып. 15, 1952.
37. Мительман, Будущее время в языке древнегреческого эпоса, Москва, 1952.
38. Б. Г. Руденко, Грамматика грузинского языка, М., Л., 1840.

II. წყაროების სია

1. ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
2. ბასილი კესარიელის სწავლათა ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი: ძველი ქართული მწერლობის ძეგლები, თბ., 1983.
3. იოსებ ფლავიოსი, მოთხრობანი იუდაებრივისა ძველსიტყუაობისანი, თბ., 1988.
4. კიმენი, ქართული აგიოგრაფიული ძეგლები, ტ. II, თბ., 1946.
5. მამათა სწავლანი X და XI საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით: ძველი ქართული ენის ძეგლები, 8. თბ., 1955.
6. მამათა ცხოვრებანი, ბრიტანეთის მუზეუმის ქართული ხელნაწერი XI საუკუნისა, თბ. 1975.
7. სინური მრავალთავი 864 წლისა: ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, თბ., 1959.
8. ქართული ლექციონარის პარიზული ხელნაწერი, ტ. I, ნაწილი I: ძველი და ახალი აღთქმის საკითხავები, თბ., 1987.
9. ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია (სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით), გამოსცა ა. შანიძემ, თბ., 1945; ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია, ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევა დაურთო ი. იმნაიშვილმა, თბ., 1979.
10. შატბერდის კრებული X საუკუნისა: ძველი ქართული მწერლობის ძეგლები, I, თბ., 1979.
11. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I (V-X სს.), თბ., 1964.
12. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II (XI-XV სს.), თბ., 1967.
13. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი III, მეტაფრასული რედაქციები (XI-XIII სს.).
14. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი IV, სეინაქსარული რედაქციები (XI-XVIII სს.), თბ., 1968.
15. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი VI (მარტირიკა), თბ., 1980.
16. წიგნი ძველისა აღთქმისანი შესაქმისად გამოსლვათად, თბ., 1989.
17. ხანმეტ და ჰემეტ ტექსტებში დადასტურებულ ზმნის პირიან ფორმათა საძიებლები, ზ. ხარჯველაძე, თბ., 1971.
18. ხანმეტ ტექსტები, ნაკვეთი I, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და სიმფონია დაურთო ლ. ქაჯაიაძე, თბ., 1984.

შესავალი:	3
ა) საკითხის რაობისათვის	3
ბ) საკითხის ისტორიისათვის	10
გ) ნაშრომის მიზანი — რა პრობლემა იხმის	18
I ნაწილი (ზმნის აღწერითი ფორმები ძველ ქართულში)	20
თავი I („ყოფს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში)	20
თავი II („ქმნა“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში)	76
თავი III („არს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში)	155
თავი IV („აქუს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში)	211
თავი V („უჩნს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში)	220
თავი VI („დებს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში)	228
თავი VII („სცემს“ მეშველზმნიანი წარმოება ძველ ქართულში)	235
თავი VIII (ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც გრამატიკულად აღწერით ფორმებს უტოლდება)	247
თავი IX (აღწერით ფორმათა კალკირების საკითხისათვის ძველ ქართულში)	265
II ნაწილი (პარადიგმატული ანალიზი)	296
ა) რა შემთხვევებში გვხვდება უპირატესად აღწერითი წარმოება	296
ბ) ორგანული ფორმებით აღწერითი წარმოების შენაცვლების. კანონზომიერებისათვის	299
გ) ხსებადსხვა მეშველ ზმნისთან ერთი და იმავე ფუძის მქონე სახელური კომპონენტების გამოყენების შემთხვევები	303

ჟ) ერთი და იმავე სახელურ კომპონენტთან სხვადასხვა მუშაკელი ზმნის გამოყენების შემთხვევები	303
ე) როგორი ტიპისაა აღწერითი წარმოება ძველ ქართულში	304
ე) პარადიგმები	308
დასკვნები	342
გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურისა და წყაროების სია	354

✦ წიგნი აიწყო კომპანია „პისტა“ში
© უიკიპედია, 1993 წ.

წიგნი გამოდის ავტორის ხარჯით